

7. 6. 42

7. A. 6. 42.

Digitized by Google

JUSTI HENNINGII BÖHMERI

PROFESSORIS JUR. ORDINAR. IN REGIA FRIDERICIANA

INTRODUCTIO

IN

JUS DIGESTORUM

Sensum pariter ac usum singularum materiarum succincte exhibens

Expurgata, & correcta.

ACCESSERUNT TITULI

DE

VERBORUM SIGNIFICATIONE

ET DE

REGULIS JURIS

ordine alphabetico congesti

CUM DUPLICI INDICE.

PARS SECUNDA.

LUCÆ 1791.

Typis DOMINICI MARESCANDOLI
Censorum permissu.

LIBER XX.

DIGESTORUM.

Tit. I. (*C. VIII.* 14. 22. 23. 35.)

De pignoribus, & hypothecis, & qualiter ea contrahantur, & de pactis eorum.

1. PIGNUS, & HYPOTHECA h. l. denotat *jus in re creditori in securitatem debiti constitutum*.

2. Requiritur, (I) *ut legitime constituatur*. Unde variæ oriuntur species pignorum. Constituuntur enim vel *publica* autoritate: vel *privata*. Intuitu prioris modi sunt pignora *publica*, quæ fundantur vel in *voluntate* partium: vel *necessitate*. Illa dicuntur, quæ in judicio apud acta expediuntur, vel coram tribus testibus concinnantur. *L.* 11. *C. qui pot. in pign.* Mev. 7. *D.* 233 Hinc confirmatio sola principis, vel judicis non sufficit, invito debitore impetrata, quippe qui hypothecam constituit. Mev. *P.* 7. *dec.* 232. & 179. Differt a privato ratione *præferentiæ*. *L.* 11. *cit.*

3. *Necessario* constituuntur vel per *legem*, de quibus *Tit. seq.* vel per *judicem*. Et hæc sunt vel *judicialia*: vel *prætoria*. Illa judicati exequendi causa constituuntur. *L.*

15. *de re jud. L.* 10. *qui pot. in pign. hab.* Hæc fiunt ante L. C. per missionem in possessionem vel ad contumaciam in non veniendo coercendam: vel ob denegatam cautionem præstandam. *Tit. ut leg. & fideic. serv. L.* 15. *de damn. inf.* Illa præter jus in re operantur *jus possessionis expulso debitore*: hæc *nudam detentionem*. Hahn. *ad W. h. n.* 3.

4. *Privatum* constituitur vel unius, vel plurium voluntate. Priori modo est *testamentarium*: *L.* 26. *de pign. act.* posteriori vero *conventionale*, ubi vel *sola conventio* intervenit, & dicitur *hypotheca*: *L.* 4. *h.* vel *traditio* accedit, & dicitur *pignus*. *L.* 238. §. 1. *de V. S.* De usu inter hoc, & prætorium V. Mev. 4. *D.* 212. Conf. *L.* 5. §. 1. *ex quib. caus. in bon. poss.*

5. Utrobique vero vel *omnia*, vel *quædam* tantum obligantur bona. Hinc pignus est vel *generale*: vel *speciale*. Illud afficit omnia debitoris bona, etiam futura, *L. ult. C. quæ res pign.* non vero (1) quæ verosimile, quenquam specialiter obligaturum non fuisse, *L.* 6. *h.* nec (2) de quibus cogitatum non fuit, *L.* 29. *pr. h.* nec (3) quæ oppignorari libere nequeunt, ut *feuda*, Mev. 4. *D.* 321. bene tamen *fructus feudi*. Id. 6. *D.* 353. Magis quoque hic respiciendum ad mentem quam verba. Unde mentio *mobilium*, & *immobilium* non semper excludit *jura*. Franzk. *h. n.* 17. Brunnem. *ad L.* 1. *n.* 5. *h.*

6. *Specialis* certa tantum bona afficit. *L.* 1. §. 1. *L.* 15. §. 1. *L.* 13. *L.* 34. *h.* Ali-

quan-

quando etiam utraque species conjungitur, quo casu *generalis* tantum subsidiaria est, & speciale pignus prius excutiendum. Stryk. *de Caut. contr.* S. 2. c. 4. §. 17.

7. In effectu inter utrunque pignus hæc subest differentia, quod (a) qui *generale* pignus habet, possit eligere, ex qua re ipsi commodius solvi possit, salva etiam variatione; Mev. 7. D. 283. nec hic locum habet, quoad ceteros possessores, *beneficium divisionis*, Id 5. D. 274. cum in *speciali* talis *electio*, & *variatio* cesset. (b) Quod in *generali* locum habeat exceptio *excussionis*, si tertius possessor convenitur, quæ tamen in *speciali* cessat. *N.* 122. c. 1. *N.* 4. c. 2. Stryk. c. *L.* §. 16. Diss. Franzk. 1. *Resol.* 12. (c) facilius permittatur alienatio rei pignore *generali* affectæ, salvo jure pignoris, quam *speciali*. Hic enim, non ibi, committitur stellionatus crimen. *L.* 3. §. 1. *de Stellion.*

8. (II) *Ut debitum verum præexistat*: *L.* 5. *h.* de quo *Tit. de pign. act.* (III) *Ut tribuat securitatem creditori*. Hinc talis res danda, quæ possit illam præstare, de qua *Tit.* 3.

9. Securitas illa consistit in eo, (I) *ut possit hypothecam persequi legitimis actionibus*. Datur enim creditori actio *hypothecaria* adversus omnes possessores ad persequendum pignus. Si *nomen* sit pignori datum: datur actio personalis utilis *ad debitum exigendum*. *L.* 13. §. 2. *h. L.* 18. *L.* 20. *de pign. act.* Huber. *h.* §. 11. *seq.* Mev. 9. D. 168.

10. Interest autem, utrum contra ipsum *debitorem*, an *tertium possessorem* actione

A 2 reali

reali agatur. Nam (1) si contra illum: probandum tantum, eum rem oppignoratam possidere. *arg. L.* 41. *de pign. act.* Si contra hunc: probandum, debitorem tempore pignoris constituti fuisse b. f. possessorem. *L.* 18. *h.* Schilt. *Ex.* 33. §. 25. Imo, (2), ut jam dictum, contra hunc non aliter datur, quam excusso prius debitore, & fidejussoribus. (3) Contra debitorem ipsum *alternative* agi potest: sed non *commode* contra tertium possessorem, utut hic debitum solvere possit. *L.* 16. §. 3. *h.* Vid. *Diss. de libell. alternat. c.* 3. §. 6. *seqq. L.* 19 *qui pot. in pign.* (4) Humanius aliquando agitur adversus debitorem, quam tertium possessorem. *L.* 16. §. 6. ibique Gothofr. *lit. m. L.* 21. §. *f. h.*

11. Denique (5) huic actioni a tertio *b. f. possessore* ordinario tempore præscribitur, *L.* 1. 2. *C. si adv. cred. præscr.* nec nocet, si jam ipsa res intra illud tempus fuerit usucapta a possessore contra ipsum *debitorem*. *L.* 7. *C. de pign, L.* 44. §. 5. *de Usuc. A debitore* vero quadraginta annis. *L.* 7. §. 1. *de præscr.* 30. *vel* 40. *ann.*

12. (II) *Ut possit pignus retinere* etiam pro alio quovis debito, *L. un. C. etiam ob chirogr. pec. L.* 19. *L.* 13. §. 6. *h.* modo non sit vitiose constitutum. *L.* 25. *h.* (III) *Ut tandem possit distrahere*. De quo *Tit.* 5.

TEXT.

TEXT. NOTAB.

L. 1. L. contrahitur, 4. L. obligatione, 6. L. sed & quod, 9. §. 1. L. si debitor, 10. L. si is, 11. §. 1. 2. L. grege, 13. pr. §. 2. 5. 6. L. & quæ nondum, 15. pr. §. 1. L. si fundus, 16. pr. §. 1. 2. 3. 6. 9. L. pignoris, 17. L. si ab eo, 18. L. qui pignoris, 19. L. si Titio, 22. L. cum vitiose, 25. L. Paulus respondit, 29. pr. §. 2. L. lex vectigali, 31. L. debitor pactus, 32. L. cum tabernam. 34. pr. §. f.
Ex Codice. L. quamvis, 2. L. creditores, 3. L. Usucapio, 7. L. quamvis personali, 8. L. debitores, 10. L. distractis, 14. L. quamvis ea pecunia, 17. L. sicut, 19. L. secundus, 22. Auth. Hoc si debitor, *de pign. & hypoth. L.* quoniam, 3. *de pact. pign.* L. 1. L. in causa, 3. *si in caus. judic.*

Tit. II. (C. VIII. 15.)

In quibus causis pignus, vel hypotheca tacite contrahitur.

1. Pignus *tacitum* est vel *legale*, vel *conventionale*. Hoc ex *præsumpta voluntate* descendit. Hert. *de pign. tac. convent.* Illud ex *speciali*, & *expressa legis*, vel *consuetudinis dispositione* dependet. Unde qui se in *pignore legali* fundat, legem, vel mores probet, necesse est. Conf. Dn. Harprecht. duplici *Diss. de pignor. tacit. dub. vel spuriis*.

2. Afficit vel *universa bona*: vel *quædam* tantum. Ad priorem classem refertur (I) *fiscus* (a) in bonis administratorum, *L.* 1. *de J.*

fisci (b) debitorum, (c) respectu tributorum: *L.* 1. 2. *C. h. L.* 46. §. 3. *de J. fisc.* non vero respectu pœnarum. *L.* 17. *L.* 37. *d. jur. fisci*.

3. (II) *Conjux* (1) *pro dote restituenda*, *L. un.* §. 1. *de R. V. A.* ut & dotis augmento, *b. f. facto*, *N.* 97. *c.* 2. *L.* 29. *C. de jur. dotium* & bonis paraphernalibus, *L. ult. C. de pact. conv.* competitque uxori etiam *putativæ* in omnibus bonis mariti: (2) *pro dote solvenda*, & sic competit marito in bonis uxoris. *L. un. cit.*

4. (III) *Pupilli*, & *minores* (a) in bonis tutorum & curatorum. *L.* 20. *C. de admin. tut. L.* 19. §. 1. *de rebus auctor. jud.* Quod jus etiam ad heredes transit. Mev. 8. *Dec.* 193. Idem quoque indulgetur ecclesiæ in bonis administratorum. Mev. 2. *D.* 259. Non. Acosta *de privil. credit. R.* 3. *ampl.* 17. *n.* 23. (b) In bonis pecunia eorum ab aliis emtis: *L.* 7. *qui pot. in pign. hab. L.* 2. *quand. ex fact. tut.* (c) in bonis vitrici. *L.* 6. *C. h.*

5. (IV) *Liberi* in parentum bonis, (1) quando ad *secunda vota* transeunt: *L.* 6. *C. de sec. nupt.* (2) ratione bonorum adventitiorum. *L.* 6. §. *ult. C. de bon. quæ lib. L.* 8. §. 3. 4. *C. de sec. nupt.*

6. (V) *Legatarii* in bonis defuncti pro consequendo legato: *L.* 1. *C. comm. de leg.* non tamen in *solidum* contra singulos heredes, ut alias juris est: *L.* 2. *C. si unus ex plur.* sed pro *partibus hereditariis*. *c. L* 1.

7. Pignus legale particulare habet (1) *qui credidit in refectionem ædium*, *L.* 1. *h. L.* 24. §. 1. *de reb. auctor. jud.* modo (a) nominatim pecunia in hunc finem data, (b) ædificium re-

revera refectum, (c) refectio fuit necessaria. Huber. *h.* §. 8. Idem privilegium non habent, (a) qui in refectionem rei alterius crediderunt, quamvis prælationis jure gaudeant, si *expresso pignore* sibi prospexere: *L.* 5. 6. *qui potior. in pign. L.* 26. & 34. *de reb. auct. jud.* Huber. *c. l.* (b) qui ad *exstruendam domum* crediderunt.

8. (2) *Locator prædii Urbani* in invectis, & illatis pro mercede, *L.* 2. 4. 6. *ff. h. L.* 5. *C. h.* hoc supposito requisito, *ut illata sint ita, ut perpetuo ibi maneant*, *L.* 7. *h.* etiamsi minor conduxerit, quatenus locatio tenet. Struv. *Ex.* 26. §. 16. Huber. *h.* §. 91.

9. (3) *Locator prædii rustici* in fructibus, non vero illatis. *L.* 4. *h.* Hinc expressa cautione quoad *hæc* opus est. *L.* 5. *C. h. L.* 5. *C. loc.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. L. promptius, 2. L. si horreum, 3. L. eo jure utimur, 4. L. iis prædiis, 7. L. Est differentia, 9.

Ex Codice. L. universa, 1. L. certum, 2. L. si non inducta, 5. L. si mater, 6.

Tit. III. (*C. VIII.* 16. 17. 21. 24. 25.)

Quæ res pignori, vel hypothecæ datæ obligari non possunt.

1. QUicquid recipit emtionem, illud etiam pignorationem recipere potest*, ait JCtus in *L.* 9. §. 1. *de pign.* Specialius tamen

re-

requiritur, *ut talis res pignori detur, in qua finis ejus, nempe securitas crediti, obtineri potest*. Huc pertinent omnes res, (I) *alienari non prohibitæ*, corporales, & incorporales, (II) quæ *in bonis debitoris* sunt, *L.* 15. §. 1. *L.* 9. *pr. de pign.* & alias (III) *tertio possunt præbere utilitatem*.

2. Ex primo requisito fluit, pignus non constitui posse, (*a*) *ubi lege restricta est alienatio*, ut in fundo dotali, *pr. I. quib. al. lic. vel non.* in re peculiari, fundo pupillorum, & minorum, *L.* 1. *h.* re litigiosa. *c. L. in f.* libero homine, *L.* 5. *h.* nisi quatenus ab hoste redemtus est ab alio (tunc enim detineri *quasi jure pignoris* potest, donec pretium restituatur. *L.* 15. *de captiv. & postl.*) in armis militum, *L.* 14. §. 1. *de re milit.* instrumentis rusticis, *L.* 7. *L.* 8. *auth. agricultores C. quæ res pign. obl.* domaniis, rebus ecclesiasticis. *L.* 21. *C. de SS. Eccl.* &c.

3. Pertinet huc quoque *res feudalis*, in qua sine consensu domini *pignus* constitui nequit. 2. *F.* 55. Caveat itaque creditor, ut *consensus domini* impetretur, & quidem (1) in cancellaria *feudali*, (2) ab ipso *debitore*, vel ejus *consensu*. Imo (3) & agnatorum consensus necessarius est, ut *plene* valeat. Stryk. *de Caut. Contr. s.* 2. *c.* 4. §. 4. 6. 7. Valet tamen *hypotheca* absque hoc consensu constituta in præjudicium *vasalli*, & ejus *descendentium*. Id. §. 13.

4. (*b*) *Ubi testamento est restricta*, ut in fideicommissis: &c. & denique (*b*) *ubi conventione, vel pacto*, v. c. ne quis in familia ultra

cer-

certam summam bona possit obligare. Knipsch. *de Fideic. famil.* c. 11. n. 230. *seqq.*

5. Ex secundo fluit, in rebus *alienis*, qua talibus, non consistere pignus, *Tit. C. de reb. al. non al. L. 2. C. si res al. pign.* modo (*a*) dominus non consentiat, *L. 26. §. 1. de pign.* (*b*) pure oppignorentur, *L. 16. §. 7. eod.* (*c*) qui pignori ponit, nullum jus in illa re habeat, *L. 3. §. 1. qui pot. in pign. Tit. C. si pign. pignori dat.* (*d*) nec ex post facto dominus fiat. *L. 41. de pign. act. L. 12. de pign. & hyp.* Respectu tamen *tertii* possessoris valet pignus in re aliena constitutum, si debitor fuit *b. f. possessor. L. 18. de pign.*

6. Ex ultimo requisito fluit, servitutes *reales sine prædio* non posse oppignorari, bene tamen *personales*. *L. 11. §. 21. ult. eod.* Neque enim constitutæ tertio, qui non possidet *prædium*, utilitatem præbere possunt, & sic nec securitatem: *pignoris* tamen *causa* de novo alteri a debitore servitus constitui potest. *L. 12. eod.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. L. si alius, 2. L. Aristo, 3.
Ex Codice. L. si probaveris, 2. L. cum res, *§. si res al. pign.* L. alumnos, 1. L. tamen, 4. L. executores, 7. seq. Auth. agricultores. L ult. *quæ res pign. obl.* L. un. *si comm. res.* L. etiam, 1. *si pign. pign.*

Tit. IV. (C. VIII. 18. 19. 27.)

Qui potiores in pignore vel hypotheca habeantur, & de his, qui in priorum creditorum locum succedunt.

1. IN persequendis hypothecis sæpe quæstio prioritatis volvitur, de qua *part.* 1. *hujus tit.* agitur. Potiores autem in pignore æstimantur alii ex *privilegio*; alii ex ratione *ordinis* in simplici hypotheca.

2. *Ex privilegio*, qui jus prælationis pignori annexum a lege habent, & omnibus simpliciter hypothecariis præferuntur. *L.* 7. *C. h.* Huc referri debent (I) *fiscus*, quoad *tributa*, & *collectas*, & *publicam annonam*, *L.* 1. *C. in quibus caus. pign.* ut & in bonis administratorum: Huber. *h.* §. 7. item in bonis eorum, quibuscum contraxit, post contractum quæsitis, *L.* 6. *C. de priv. fisc. L.* 28. *de J. Fisc.* uti commode etiam intelligi potest ex *L. ult. h.*

3. (II) *Mulier*, *L. ult.* §. 1. *C. h.* respectu *dotis* repetendæ, ejusque liberi contra uxorem secundam, seu novercam; & qui *expressam* anteriorem hypothecam habent. Dn. Thomas. *in Schol. ad Huber. h.* §. 10. Idem dicendum de dotalitio, Mev. 1. *D.* 173. probata dotis illatione.

4. (III) *Is*, *qui in refectionem ædium credidit*, vel alius rei, modo ultimo casu *speciali hypotheca* sibi prospexerit, *L.* 5. 6. *h. L.* 7. *C. h.* & versio probetur. Simili privilegio gaudent,

dent, quorum pecunia res emta, si *expresse* eo nomine obligata *L.* 7. *C. h. L.* 26. *L.* 34. *de reb. auctor. jud. possid.* Gail. 2. O. 12.

5. (IV) *Pupilli*, & *minores*, quorum pecunia res emta: *L.* 7. *pr. h.* (V) *dominus soli*, respectu canonis: *L.* 15. *h.* & denique (VI) qui in militiam credidit, & sibi de hypotheca prospexit. *L. ult. C. de pign.* De natura hujus officii vid. Cornel. Van-Eck. *h.* §. 6. Hi privilegiati creditores utuntur inter se *prioritate temporis*: hypothecariis autem *simpliciter talibus*, in tertia classe præferuntur, *L.* 2. 8. *C. L.* 7. *h.* semper tamen prærogativa illis salva, qui ad *primam classem* referuntur, de quib. Tit. *de reb auct. jud. poss.*

6. Respectu *ordinis* hypothecarii simplices in *tertia classe* positi præferuntur ex *prioritate temporis*, *L.* 11. *pr. h.* cujuscunque generis sint, *L.* 2. 4. *C. h.* Brunneman. *de concurs. credit. c.* 5. §. 57. observata tamen differentia inter pignus *publicum*, & *privatum*. Nam qui *publica* pignora habent, inter se quidem respectu *temporis* collocantur: indistincte autem *privato pignori* præferuntur. *L.* 11. *C. h.* Imo in Saxonia *extrajudicialis* hypotheca in *immobilibus* constituta tantum prælationem præ chirographariis tribuit.

7. In privato pignore prioritas temporis etiam observatur, ubi requiritur, (I) *ut re vera alteri priori loco pignus sit constitutum*. Si eadem res pluribus simul sit obligata: *æquale* omnibus jus est, & pro *quantitate* debiti concurrunt in hypotheca, *L.* 16. §. 8. *de pign.*

nisi singulis in solidum vel in partes æquales res est obligata. *L.* 10. *L.* 16. §. 4. *ff. eod.*

8. (II) *Ut etiam contractus, cui pignus accessit, eo tempore sit in actum deductus.* Ante enim pignus, licet jam olim constitutum, non incipit. *L.* 11. *pr. h. L.* 8. *C. h.* Dies autem non remoratur obligationem, *L.* 12. §. 2. *h.* & conditio existens retrotrahitur hoc quoque casu ad *initium contractus*, quoad prioritatem pignoris, *L.* 11. §. 1. *h.* modo conditio non dependeat ex *arbitrio debitoris*. *L.* 9. §. 1. *h.*

9. (III) *Ut hypotheca etiam actu sit perfecta.* Nam quæ *factum* requirit, antequam illud accedat, prioritatem non operatur. Et sic præfertur is, cui antequam *res invectæ* sunt illatæ, fuere hypothecæ obligatæ. *L.* 11. §. 2 *h.*

10. (IV) *Ut non sit pignus prætorium*. Hoc enim quidem prioritatem tribuit, respectu creditorum posteriorum *diversi generis*: *L.* 2. *C. h.* non tamen eam indulget aliis creditoribus simile pignus habentibus: sed omnium missorum par est conditio. *L.* 15. §. 15. *de damn. inf. L.* 12. *de reb. aut. jud. L.* 5. §. 3. *ut in possess. legat.*

12. Aliquando posterior creditor nanciscitur jura prioritatis, si *priori creditori* solvit, vel, eo recipere pecuniam nolente, legitime deponit, *L.* 1. *C. h. L.* 22. *C. de pign. L.* 7. §. 3. *L.* 12. §. 6. *L.* 16. *h.* quod posterioribus *hypothecariis* concessum, ut suam hypothecam convalidare queant, quæ antea ob *jus prioris* inefficax erat. *L.* 12. *pr. h. L.* 6. *de distract. pign.* Quoad *chirographarios*, & *extraneos*. ut succedant in locum anterioris, requi-

quiritur (*a*) *specialis conventio*: *L.* 12. §. 8. *cit.* *L.* 21. *C. de pign.* (*b*) *prioris creditoris dimissio*. *L.* 13. *C. de his, qui in prior.* Unde, si integrum pretium *cum usuris* priori non solutum, ipsi non antefertur. *L.* 18. *h.* Mev. 4. *D.* 123. conf. Franzk. *h. n.* 59. *seqq.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. L. qui generaliter, 12. L. creditor, 3. §. 1. 2. L. interdum, 5. seq. L. Idemque, 7. L. si pignus, 8. L. qui balneum, 9. L. potior, 11. L. creditor, 12. pr. §. 1. 2. 6. 8. 10. L. Claudius, 16. L. Lucius Titius, 18. L. mulier, 19.
Ex Cod. L. qui pignus, 1. L. si decreto, 2. L. si fundum, 4. L. si generaliter, 6. L. licet, 7. L. diversis, 8. L. scripturas, 11. L. assiduis, 12. *qui pot. in pign.* L. non omnino, 1. L. si potiores, 3. L. si prior, 4. *de his, qui in prior.*

Tit. V. (*C. VIII.* 28. 29. 30. 31. 34.)

De distractione pignorum, & hypothecarum.

1. AD *securitatem creditoris*, ut supra dictum, etiam pertinet *jus distrahendi pignus*, creditori competens. Nam *debitor* pignus distrahere non potest, maxime, si *speciale* sit.

2. Distrahit vero creditor vel *jus pignoris*, quod semper ei licitum est, imo aliquando ad hoc tenetur: *L.* 1. *C. de his, qui in prior.* vel *ipsam rem oppignoratam*, de quo *h. t.*

3. In genere in distractione requiritur, (I) *ut debitor sit in mora solvendi*: *L.* 7. *L.* 14.

C.

C. h. alias venditio est nulla. *L.* 2. 4. *C. si vend. pign.* Mev. 8. *D.* 250. (II) *Ut solenniter distrahatur*, *L.* 9. *C. h.* h. e. juxta modum conventum. *L.* 7. *cit.* De hoc, si non constat: adhibenda (*a*) denunciatio de *pignore vendendo L. f.* §. 1. *C. de jur. domin. impetr.* Mev. 8. *D.* 268 aliquando trina, si pactum de non alienando adjectum, *L.* 4. *de pign. act.* (*b*) adhibitis testibus: *L.* 4. *C. h.* (*c*) ut expectetur adhuc biennium. *L. ult.* §. 1. *cit.* Vid. tamen C. I. Argent. *h.* §. 2. 3. (Hoc tamen ad *distractionem pignorum judicialium* non necessarium est, Mev. 7. *D.* 310. sicut & plurimis locis id plane negligitur. Id *c. l. n.* 4. 6. Stryk. *in V. M. h.* §. 7.) (*d*) publice *proscribatur*, h. e in celebriori loco indicetur, rem esse venalem. *L.* 4. *C. h.* C. I. A. *cit. l.*

4. (III) *Bona fide*, *L.* 9. *C. h.* ut omnis collusio cesset, *L.* 3. *C. si vend. pign.* & res, quanti valere potest, distrahatur. Mev. 1. *D.* 21. & 4. *D.* 388. Hinc (*a*) *hyperocha* restituenda debitori, *L.* 24. §. 1. *de pign. act. L. ult. C. h.* modo pretium solutum, vel creditor fidem de pretio habuerit. *c. L.* 24 §. 2. (*b*) In *L.* 10. *C. h.* cautum, ne creditor ipse per *substitutam* personam possit emere, nisi *magistratus*, vel *debitor* ipse distrahat. Alienatione *fraudulenter* facta, creditor tenetur ad interesse. *L.* 4. 7. *C. h.*

5. (IV) *Debito Ordine*. Hinc *speciale* prius distrahendum, antequam cetera bona venum exponantur. *L.* 9. *C. h. L.* 2. *C. de pign.*

6. His observatis requisitis, *irrevocabiliter* transit res in emtorem adeo, ut debitor

non

non audiatur, si postea rem redimere velit, *L.* 3. 7. *h.* nisi *secundo creditori* res vendita. *L.* 5. §. 1. *L.* 6. *h.* Franzk. *h. n.* 63. *seqq.* Nec creditor *evictionis* nomine tenetur, *L.* 10. *L.* 12. §. 1. *h.* nisi *proprio nomine* rem vendiderit, vel de *evictione* caverit. *L.* 1. *cred. evict. pign. non hab. L.* 12. §. 16. *de Act. empt. & vend.* Emtore non reperto, proceditur secundum *L. ult. C. de jur. dom. impetr.*

7. Hæc, quoad *extrajudicialem* distractionem. *Judicialis* obtinet pignore *judiciali*, & passim hodie in quolibet alio. Ibi vero ita proceditur. (1) Condemnato ad *solvendum debitum* indulgendum quadrimestre spatium. *L.* 2. *C. d. Usur. rei jud.* (2) Eo elapso, *pignora* capiuntur secundum modum *L.* 15. *de re jud.* (3) postea expectandi duo menses *L.* 31. *in f. de re jud.* (4) His elapsis, sub hasta venditur: vel, emtore deficiente, creditori addicitur *L.* 2. *C. si in caus. jud.* Franzk. *h. n.* 90.

TEXT. NOTAB.

L. cum prior, 3. L. cum secundus, 5. seq. L. si creditor, 7. §. f. L. & si is, 10. L. rescriptum, 12. §. 1.

Ex Cod. L. hypothecis, 3. L. creditor, 4. L. quamdiu, 6. L. si cessante, 7. L. si prius, quam, 8. L. quæ specialiter, 9. L. & qui, 10. L. si debitor, 12. L. unus, 16. L. qui a creditore, 18. L. secundum placiti, fin. *de distr. pign.* L. debitoris, 2. *debit. vendit. pign.* L. præses, 1. L. si uxor, 3. L. cum contra, 4. *si vend. pign. ag.* L. si reddita, 3. *de luit. pign.* L. vetustissimam, ult. *de Jur. dom. impetr.*

Tit.

Tit. VI. (C. VII. 26. 31.)

Quibus modis pignus, vel hypotheca solvitur.

1. SOlvitur pignus, (I) *sublato debito principali*, modo (*a*) de toto, quod debetur, creditori sit satisfactum, *L.* 5. *L.* 13. *h.* etiam *quoad usuras*: *L.* 18. *qui pot. in pign. hab. L. un. C. etiam ob Chirograph. pec.* (*b*) pignus in specie non sit reservatum, v. g. in novatione, *L.* 18. *de novat. L.* 3. *pr. qui pot. in pign. hab.* (*c*) vel alio modo non impeditum. Quamvis enim per *confusionem* tollatur: *L.* 9. *de pign. act.* beneficio tamen inventarii effectus impeditur. Conf. Franzk. *h. n.* 11. *seqq.*

2. (II) *Remissione* creditoris vel *expressa*, *L.* 8. §. 1. *seq. h.* vel *tacita*, (1) si reddit pignus, *L.* 3. *de pact. L.* 7. *C. h.* nisi de alia mente constet: *L.* 3. *de pign. act.* (2) si *consentit* in *alienationem* pignoris, *L.* 4. *L.* 7. *seq. h. L.* 1. 2. 4. *C. de remiss. pign.* ubi requiritur, (*a*) ut consentiens habeat liberam disponendi facultatem: *L.* 7. *in pr.* §. 1. 2. *h.* (*b*) ut consentiat *expresse L.* 8. §. 16. *h.* (*c*) absque ulla *reservatione*: *L.* 4. §. 1. *h.* (*d*) ut alienatio fiat secundum *voluntatem* creditoris: *L.* 8. §. 3. & 13. 14. *pen. h.* (*e*) ut *actu* subsequatur: *L.* 8. §. 6. 12. *h.* (*f*) ut *serio*, & non simulate facta sit. *L.* 8. §. 7. *h.* Franzk. *h. n.* 66. *h. t.* Denique (3) si consentit in *oppignorationem*, *L.* 12. *pr. h.* nisi de alia mente constet. Est enim quaestio facti. *L.* 12. §. 4. *qui pot. in pign.*

3.

3. (III) *Interitu rei oppignoratæ totali*, *L.* 8. *pr. h.* vel etiam tali *mutatione*, quæ etiam dominii interitum continet. *L.* 8. §. *pen. de pign. act. L.* 16. §. 2. *L.* 29. §. *pen. de pign.*

4. (IV) *Extincto jure debitoris*, quod in rem oppignoratam habuit. *L.* 31. *de pign. L.* 3. *h.* modo (*a*) *ipso jure*, & *per se resolvatur dominium*: *L.* 3. *in f. h.* (*b*) *non ex accidenti*. Unde pignus durat, licet venditum prædium *ex accidente* revocetur ex *L.* 2. *C. de rescind. vend.* Vid. *L.* 43. §. 8. *de Ædil. Edict.* (*c*) *Præter voluntatem emtoris*: *L.* 3. *in f. h.*

5. (V) *Tempore*, *L.* 6. *pr. h.* scilicet si, tanquam terminus ad quem, adjectum: *L.* 13. §. 11. *loc. L.* 6. *pr. h.* vel si legitime præscriptum sit pignus, de quo supra *Tit.* 1. §. 11.

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 1. **L.** si res, 3. **L.** si debitor, 4. §. 1. 2. **L.** solvitur, 5. §. 2. **L.** sicut, 8. pr. §. 6. 7. 8. 13. 14. 15. 17. **L.** Paulus respondit, 12. **L.** ult. *Ex Cod.* **L.** si probaveris, 2. **L.** cum te, 4. **L.** debitum, 5. **L.** si eo tempore, 6. **L.** creditricem, 7. **L.** solita, 11. *de remiss. pign.*

Lib. XXI. Tit. I.

De Ædilitio edicto, & redhibitione, & quanti minoris.

1. ÆDILES, qui juxta Cic. *Lib.* 3. *de LL.* erant *Curatores urbis*, *annonæ*, *ludorumque solennium*, magnam curam adhibuere, ne (*a*) emtores in emendo ob *vitia rerum* læderentur: *L.* 37. *h.* ne (*b*) noxium animal circa *viam publicam* haberetur.

2. Quoad primam partem, vel *præcavent*, ne fiant deceptiones: vel factas *restituere* jubent. *Præcavent*, dum (I) cavere venditorem jubent emtori de iis, quæ requirit Edictum: *L.* 31. *de evict.* alioquin contra eum datur *redhibitoria* intra *duos* menses, vel *quanti minoris* intra *sex* menses. *L.* 28. *h.* (2) Volunt, ut in vendendo b. f. pronuncient, si quid vitii in re vendita sit. *L.* 38. *pr. h.*

3. Factas deceptiones *resarcire* jubent per *legitima remedia* §. 7. & 8. adducta. His ut locus sit, requiritur, (I) ut intercesserit *contractus emptionis*. Propter *venditiones* privatorum enim primario hoc Edictum introductum: (nam ad *fisci* venditiones non porrigitur, *L.* 1. §. 3. *h.*) aliis tamen, emtoribus non absimilibus, etiam indultum. *L.* 19. §. 5. *h.* Hinc per se patet, quod applicari haud possit ad locationes, *L.* 63. *h.* aut res donatas. *L.* 62. *h.*

4.

4. (II) *Ut res alicujus momenti sint venditæ*. In *vilioribus* enim, & *minimis* cessat *redhibitio*, *L.* 48. §. *f. h.* salva actione *quanto minoris*. Franzk. *h. n.* 43. Id parum refert, quænam res in venditionem fuerint deductæ, *L.* 49. *L.* 63. *h.* Stryk. *in V. M. h. t.* §. 15. *seqq.* & utrum in *principali*: an *accessionibus* deceptio facta, *L.* 32. *L.* 33. *h.* ut propter hanc etiam *quanto minoris* agi queat.

5. (III) *Ut quis in venditione deceptus sit* (I) *ob reticentiam vitii naturalis*, seu ob *defectum qualitatis naturaliter inesse debitæ*. In rebus *animatis* debet esse vitium (*a*) *corporis*, non animi, seu quod *usum rei plane impedit*, *L.* 1. §. 8. *L.* 4. §. 1. *h.* (*b*) *latens*, & internum. *L.* 1. §. 6. *L.* 14. §. *f. L.* 31. §. 21. *L.* 55. *h.* Hinc, porco vendito laniis grandine laborante (quod vitium facile ex palatu cognosci poterit), non est locus Ædil. edicto. Carpz. p. 2. *C.* 36. *def.* 16. Stryk. *de I. sens. diss.* 1. *c.* 3. *n.* 45. Mev. 4. *D.* 49. (*c*) *Non leve*, *L.* 4. §. *f. h.* (*d*) ut adfuerit *tempore contractus*. *L.* 3. *h.* Franzk. *h. n.* 65. *seqq.*

6. (II) *Ob reticentiam vitii accidentalis*, seu *promissæ qualitatis defectum*, *L.* 43. *de contr. E. V. L.* 17. §. 2. *h.* ut tamen (*a*) omnia non ad vivum sint resecanda: *L.* 18. *L.* 19. §. 4. *h.* (*b*) non attendantur quæ *generaliter* commendandi gratia sunt dicta: *L.* 19. *pr. h. L.* 43. *cit. pr.* (*c*) nec, cujus contrarium in oculos incurrit. *cit. L.* 43. *cit. pr.*

7. Eo nomine hoc Edicto proditæ sunt duæ actiones *elective* competentes. Conf. *L.* 25.

25. §. 1. *de exc. rei jud.* Huber. *h.* §. 6. (1) REDHIBITORIA, qua emptor læsus agit adversus venditorem, ut rem vitio affectam recipiat, sibi habeat, pretiumque restituat: *L.* 22. *h.*, aliquando ulterius *interesse*; *L.* 1. *C. h.* imo *duplum* præstet, si arbitrio judicis non pareatur. *L.* 25. *h.* Restituenda hic omnia sunt in integrum perinde, ac si emptio facta non esset. *L.* 23. §. 16. *L.* 60. h. Facta restitutione, si pretium non est redditum, datur *actio in factum* ad pretium petendum. *L.* 31. §. 17. *h.* Durat per 6. menses *utiles* a die contractus. *L.* 19. §. *f.* *L.* 55. *h.* Ob *pactum displicentiæ* vero intra 60. dies. *L.* 31. §. 22. *h.*

8. (II) QUANTI MINORIS, seu *æstimatoria* est, qua agit emtor ad diminuendum pretium tanti, quanti minoris rem emisset si scivisset vitium. *L.* 1. §. 1. *L.* 6. *h.*

9. Differt a priori, (*a*) quod detur *intra annum utilem* a die scientiæ æstimandum. *L.* 19. §. *f.* *ff.* *L.* 2. *C. h.* Hinc sæpe utilis eo casu, ubi redhibitoria ob præscriptionem non amplius institui potest, *L.* 48. §. 2. *h.* (*b*) Facilius conceditur, quam prior. *L.* 43. §. 6. *L.* 48. §. *pen.* *h.* Vid. §. 4. (*c*) Sæpius institui potest. *L.* 48. §. 7. *h.*

10. Deinde cavent Ædiles, ne animal noxium juxta viam publicam habeatur: alias pœna varia constituta erat, *L.* 40. *seq.* *h.* quæ tamen sine dubio hodie arbitraria est juxta *C. C. C. art.* 136.

TEXT.

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 1. 3. 6. pen. L. Pomponius, 6. f. L. quæritur, 14. §. 9. 10. L. quis sit, 17. §. 4. ult. L. si quid, 18. L. sciendum, 19. pr. §. 3. 4. L. cum autem, 23. 1. 2. 6. L. Ædiles, 25. §. 8. L. si venditor, 28. L. quod si nolit, 31. §. 16. 17. 20. 21. 22. L. cum ejusdem, 34. L. præcipiunt, 37. L. hi enim, 40. seq. L. Bovem, 43. pr. §. 6. L. justissime, 44. §. 1. L. redhibitoria, 45. L. si tamen, 48. §. ult. L. etiam, 49. L. cum sex, 55. L. quæro, 58. §. f. L. facta, 60. L. quoties, 61. L. ad res donatas, 62. L. sciendum, 63.
Ex Codice. L. si prædium, 4.

Tit. II. (*C. VIII.* 45.)

De evictionibus, & duplæ stipulatione.

1. Evictio est *legitima, & per judicem facta ablatio rei ex justa causa possessæ, ad instantiam veri domini, qui potius jus habet. L.* 12. §. 1. *h.* Cum autem is, qui rem ab alio accepit, inde damnum sentiat, æquum est, ut is, a quo causam habet, illud resarciat, quod est *præstare evictionem*. Hujus nomine tamen *regulariter* cautio exigi nequit, *L.* 4. *pr h.* nisi (1) consuetudo loci id exigat: *L.* 6. *h.* (2) in limine contractus immineat evictio. Carpz. *P.* 2. *C.* 34. *d.* 37.

2. Ut præstatio evictionis peti queat, requiritur, (1) *ut is, qui evictionem passus est, rem tenuerit ex titulo oneroso. L.* 11. §. 2. *de act. emt. L.* 1. *C. de permut. L.* 4. *C. h. L.* 4. *C.*

C. fam. erc. L. 34. *C. de transact. L.* 9. *L.* 33. *locat.* Inde etiam in *dotis datione* obtinet, *arg. L.* 8. §. 13. *quib. mod. pign. vel hypoth. solv.* si stipulatio, vel promissio antecesserit: vel si statim *sine pacto dotali* tradita æstimato data. Imo, si inæstimato statim tradita, sed fraudulenter: de dolo est actio *L.* 1. *C. de J. dot.* Franzk. *h. n.* 521. *seqq.*

3. In causis *mere lucrativis* non præstatur, nisi (*a*) fuerit promissa: *L.* 2. *C. h. L.* 17. *de O. & A. vel* (*b*) donator sit in dolo. Franzk. *h. n.* 423. *seq.* Unde & heres, respectu *rei legatæ* evictæ, non tenetur, *L.* 77. §. *de leg.* 2. nisi testator magis de *divisione* inter coheredes quam *legato* disposuisse videatur. *cit. l.* 77. Ceterum in *donatione non simplici* merito evictio præstanda. Franzk. *h. n.* 499. *seq.*

4. (II) *Ut proprio nomine, & jure venditor rem illi, cui evincitur, vendiderit.* **Unde** creditor pignus distrahens non tenetur. *L.* 10. *L.* 12. §. 1. *de distr. pign.* Idem dicendum de tutore, curatore, marito, rem dotalem vendente, &c.

5. (III) *Ut evictionis præstatio pacto antecedente non sit remissa*: alioquin venditor, in b. f. tamen existens, non tenetur præstare *interesse*, sed tantum *pretium* reddere, *L.* 11. §. *f. h. de act. E V.* Mev. 8. *D.* 44. nisi forsan simpliciter rem, tanquam *spem*, vel *jactum retis*, emerit. *c. L.* 11. Ceterum ex sola omissione stipulationis ob evictionem non inducitur aliqua renunciatio, utpote

quæ

quæ negotio *tacite* inest. Schilter. *Ex*. 34. §. 25.

6. (IV) *Ut res possessa fuerit evicta*, quæcunque demum fuerit, Frantzk. *h. n.* 20. *seqq.* sufficitque, rem *pro parte* evinci, *L.* 1. *L.* 36. *L.* 45. *L.* 56. §. 2. *h.* sive *homogenea*, sive *heterogenea* sit. Schit. *Ex*. 34. §. 23. Brunn. *ad L.* 36. *&* 56. *cit.* Hinc etiam præstanda est *evictio*, si alter *jus in re* evincat. *L.* 34. §. *ult. seqq. L.* 46. *h.*

7. Facienda tamen est distinctio inter *universitates*, & *singulas res* venditas. Ibi propter singulas res ex *universitate juris* evictas non præstanda evictio. *L.* 5. *ff. L.* 1. *C. h. L.* 7. *de pecul. L.* 42. *de act. empt. & vend. L.* 35. § 5. *de contr. empt.* In *universitate rerum* distinguitur inter actionem *ex stipulatu*, quæ cessat, *L.* 36. *L.* 56. §. 2. *h.* & actionem ex ipso *contractu bonæ fidei*, quæ locum habet. *L.* 23. §. 1. *de usurpat.*

8 Porro res debet (V) *actu esse evicta*. *L.* 3. *C. h.* Si tamen in *limine contractus* imminet: alter non tenetur ad implendum contractum. *L.* 24. *C. h.* Alias, si postea demum controversia movetur: non statim ad evictionis præstationem agi potest.

9. (IV) *Ut sit evicta sententia judiciali*. Si alio modo res ablata, *L.* 56. *ff. L.* 17. *C. h* aut ultro evincenti restituta, Franzk. *h. n.* 756. *seqq.* vel per casum fortuitum ablata (veluti facto Principis, *L.* 11. *pr. h.* Stryk. *disp. de Princ. evincente*): ad *evictionis præstationem* agi nequit.

10.

10. (VII) *Et quidem potiori jure evincentis*, quod contractum jam antecedit. Neque enim venditor tenetur de facto judicis doloso, aut imperito, aut culpa ipsius emtoris: *L.* 34. *L.* 50. *L.* 56. §. 1. *h.* Franzk. *h. n.* 806. Mev. 8. *d.* 467.

11. (VIII) *Ut legitime evictio præsens denunciata fuerit auctori L.* 9. *C. L.* 29. §. *ult. h.* in hunc finem, ut veniat, & assistat, *L.* 21. *L.* 23. *C. h.* Huber. *h.* §. 14. Franzk. *h. n.* 659. nisi auctoris jus notorie injustum, vel necessitas denunciandi pacto fuerit remissa. *L.* 63. *pr.* h.

12. Fit autem denunciatio legitime: (*a*) si denunciatur iis, quorum periculo res est, & sic singulis, si plures adsint, *L.* 62. §. 1. *h.* (*b*) si de *genere*, & *statu litis* in ipsa denunciatione instruantur (*c*) si fiat eo tempore, ubi adhuc integra defensio. *L.* 29. §. *f. h.* Mev. 8. *d.* 465. Tutius certe agit, si ante L. C. denunciat. *L.* 29. §. 3. *de leg.* 3. Stryk. *in V. M. ad tit. de legat.* §. 40.

13. Atque hæc denunciatio ita qualificata, ita necessaria est: ut absque ea non detur regressus contra venditorem. *L.* 8. *C. h.* Operatur vero, ut auctor teneatur assistere reo *L.* 74. §. 2. *h.* in foro rei, *L.* 49. *de judic.* ut tamen totam litem in se transferre nequeat, *L.* 21. *C. h.* nisi tanquam *procurator in rem suam* datus sit. Franzk. *h. n.* 637. *seqq.*

14. His concurrentibus, præstanda est evictio ab *auctore*, seu a quo quis rem ex titulo oneroso habet, ut & heredibus, *L.* 9.

24.

24. *C. h.* & fidejussoribus *L.* 4. *pr. ff. L.* 8. *C. h.* &, si plures autores sint, a singulis in solidum. *L.* 51. §. *f. h.*

15. Petitur vero evictionis præstatio vel *ex natura negotii*, vel *actione ex stipulatu*, quo speciatim promissa est, & quidem in foro autoris competente. Mev. 9. *D.* 156. & 7. *d.* 167. In effectu hæc subest differentia, (1) quod in hac id tantum contineatur, quod promissum, quia est stricti juris. *L.* 56. §, 2. *L.* 17. *L.* 48. *L.* 60. *h*, Illa est largior, & continet (*a*) pretium rei, *L.* 70. *h.* (*b*) *interesse*, & damnum, *L*, 70. *L*, 80. *ff. L.* 17. *C. h.* (*c*) *sumtus litis* alios, quos ab evincente servare non potuit *L.* 9. *C. h.* (2) Quod æstimatio in actione ex empto fiat secundum *tempus evictionis*: *L.* 13. *L*, 66. §. 3. *L.* 70. *h*, in actione vero altera attendatur *tempus venditionis*. *L.* 1. *L.* 64. *pr. h.* Franzk, *h. n*, 858, *seq.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. L. si fundus, 6. L. Lucius, 11. pr. L. bonitatis, 13 L. vindicantem, 17. L. hoc jure, 27. L. si rem, 29 §. 2. L. evictus, 35. L. nave, 36. L. in creditore, 38. L. si ei, 41. §. 2. L. si per imprudentiam, 51. L. si fundo, 53. L. si ideo, 55. L. [illegible] dictum, 56. L. si in venditione, 60 L. Herennius, 63. §. 1. 2. L. ex mille, 64. pr. L. rem hereditariam, 65. L. evicta, 70. L. si plus, 75. §. 2.

Ex Codice. L, emptor, 1, L. quoniam, 2. L. si prædium, 4. L. non dubitatur, 6. L auctore, 7. L. emptor, 8. L. si controversia, 9 L. exceptione, 11. L. si ob causam, 13. L. si non

injuria, 15. L. si cum quæstio, 17. L. si obligata, 19. L. empti, 21. L. cum successores, 23. L. si post perfectam, 24. L. si quis, 26. L. si fundum, 27. L. emptori, 28. L. heredem, 31. *de evict.* L. cum jure, 1. L. si a creditrice, 2. *credit. evict. pign. non debere.*

Tit. III.

De exceptione rei venditæ, & traditæ.

1. EVictio aliquando eliditur exceptione *rei venditæ, & traditæ.* Unde regula: *Quem de evictione tenet actio, hunc agentem repellit exceptio.* Est tamen in arbitrio emptoris, utrum hac exceptione uti: an potius, re ablata, ex causa stipulationis *duplum* consequi malit *L.* 17. *de evict.*

2. Aliquando tamen *replicatione* eliditur, si venditor ex justa causa vindicat, veluti ob legem commissoriam. *L.* 1. §. 5. *h.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 2. & fin. [illegible] a Titio, 2.

Lib.

Lib. XXII. Tit. I. (C. IV. 32.)

De usuris, & fructibus, & causis, & omnibus accessionibus, & mora.

I. USURA spectata secundum jus Romanum jure Canonico magna ex parte impobatum est *augmentum quantitati accedens pro usu ejus debitori concesso solvendum in eodem genere debiti principalis*: vel secundum *L.* 58. *ad SC. Trebell.* est *merces pro usu pecuniæ*.

II. In *usuris* adesse debet (1) LEGITIMA CAUSA, quæ *primario* consistit in *usu quantitatis creditæ alteri concesso*, *L.* 13. §. 20. *de act. E. V. L.* 16. §. 1. *h.* Mev. 6. *D.* 33. Schilt. *Ex.* 35. §. 12. ex quo *justitia usurarum* jure R. dependet. Noodt *de fœnore & usur. lib. I. c.* 10. *seqq.* Idem fundamentum quoque occurrit, si *ex mora* alterius solvuntur, quanquam hæ alias dici soleant *punitoriæ*, illæ vero *compensatoriæ*. Mordaces huc non spectant: sed omni jure sunt reprobatæ, cum compensationem legitimam usus concessi non contineant. Conf. Dn. Thomas. ad Strauch. *Diss.* 18. *th.* 13.

2. Unde ex mente Protestantium speciali conventione ad usuras præstandas non adeo opus, si hoc adest fundamentum, quamvis utiliter fiat; de jure tamen Romano in contractibus *stricti juris* non aliter, nisi promissæ, debebantur, *L.* 3. *C. h.* exceptis qui-

busdam casibus, de quibus Struv. *Ex*. 27. *th.* 65. secus, ac hodie ob *R. I. de Anno* 1600. §. *So viel nun.*

3. In eo superesse adhuc videtur differentia, (*a*) quod *promissæ* speciali actione peti possint: non promissæ tantum debeantur *officio judicis*. *L.* 49. §. 1. *de act. E. V.* Hinc, sorte soluta, hæ peti nequeunt: bene tamen illæ, *c. l.* adeoque utile est sortem solutam accipere cum protestatione. Mev. 1. *D.* 219. (*b*) Quod, si non promissæ sunt: tantum *quincunces* debeantur: *semisses* autem promitti possint.

4. (II) LEGITIMA QUANTITAS. Olim hæc variavit. Noodt *cit. tr. lib. II. c.* 1. *seqq.* Aliam definivit Justin. in *L.* 26. *C. h.* Aliquando etiam graviores permissæ erant, scil. *centesimæ*, seu 12. pro 100. Vid. *L.* 26. §. 1. *C. h. L. f. pr. C. de Usur. rei. jud. L.* 38. *de neg. gest.* Aliquando *minimæ* solvendæ. *Auth. hoc jus porrectum C. de SS. Eccl.* Moribus per *R. I. de Anno* 1600. §. 152. & *de Anno* 1654. §. 174. quincunces constitutæ, ut tamen in plerisque locis 6. pro 100. accipere liceat. Eadem quantitas quoque ad *annuos reditus* est extensa. R. I. *de Anno* 1548. & 1577. *tit. von Wucherl. Contracten.* Hahn. *ad W. h. n.* 14.

5. Merito tamen audiendus creditor, si in *casu moræ* usuris nolit esse contentus: sed majus interesse docere possit. Stryk. *de caut. contr. s.* 2. *c.* 1. §. 26. Hoc tamen non probato, ipsi datur adhuc recursus ad consuetas usuras. Id. *c. l.* §. 27.

6.

6. (III) Legitimus modus illas exigendi. Huc pertinet (1) ne *ultra alterum tantum* exigantur, *Nov.* 121. *c.* 1. quamvis in plerisque locis juxta *L.* 10. *C. de Usur.* id non attendatur in usuris particulariter solutis. Stryk. *in V. M. h. t.* §. 17. Ceterum supponitur (*a*) *debitorem non esse in singulari mora*: (*b*) *peti tantum usuras proprie dictas*. Huc enim non pertinet petitio ejus, quod interest, aut annuorum redituum, (*c*) *aliter non esse conventum* inter partes. Admittitur enim apud Protestantes renunciatio exceptionis *alterius tanti*, Stryk. *in caut. contr. c. l.* §. 28. (*d*) *Manere eandem debendi causam*. Aliud est, si nova causa accedat, veluti sententia condemnatoria. Mev. 7. *D.* 4. Sunt etiam hic singulariter privilegiatæ *civitates*, *N.* 160. *præf. c.* 1. *piæ causæ*, Mev. 7. *D.* 136. & *pupilli*.

7. (2) *Ne usuræ usurarum petantur*, quod vocatur *anatocismus*. *L.* 27. *de re judic. L.* 28. *C. h. L.* 26. §. 1. *de cond. indeb.* quandiu scilicet non mutatur debitor, licet forsan creditor mutatus sit. *L.* 12. §. 6. *qui pot. pign. hab.* nisi hic ob *moram debitoris* interesse petat. Hinc nec usuras in sortem convertere licet, nisi quatenus inde debitori nullum incommodum affertur. Mev. 4. *D.* 213. Mutato debitore, usuræ amittunt priorem qualitatem, induuntque naturam sortis. Huber. *h.* §. 9.

8. Si hæc observata in exigendis usuris non fuerint: oritur inde *usuraria pravitas*, modo (*a*) fuerit deducta in actum: Mev. 6. *D.* 402. & 8. *D.* 185. (*b*) liquido doceatur. Muller *ad Struv. h.* §. 57. In dubio enim, u-

trum illicitæ sint exactæ, præstat absolvere, quam condemnare. Mev. 8. *D.* 423. Alias variæ sunt pœnæ in usurarios constitutæ. Vid. R. I. de *Anno* 1548. *&* 1577. *tit. von Wucherl. Contracten c.* 3. *X. de Usur. c.* 2. *eod. in* 6. *c.* 1. *X. de sepult.* Leotardus *de usur. qu.* 94. *seqq.*

9. Effectus usurarum solutarum sunt, (a) quod diuturna usurarum præstatio hodie apud Protestantes tacitum pactum in se contineat, de iis in posterum solvendis secus, ac jure civili. *L.* 7. *C. h. L.* 28. *C. de pact.* Huber. *h.* §. 13. (b) Faciat argumentum pro debito principali: (c) ex diuturna solutione minorum usurarum inducatur remissio majorum, licet promissarum: *L.* 13. *ff. L.* 5. *C. h.* (d) usuræ in antecessum solutæ operentur, ne intra illud tempus debitum peti possit. *L.* 57. *pr. d. pact.*

10. Finiuntur usuræ, (1) extincto debito principali, *L.* 26. *C. h.* quomodocunque hoc factum fuerit. Huber. *h.* §. 23. *seqq.* (2) quando sortem exæquant. *L.* 10. *C. h.* Vid. §. 6.

11. Affine usuris videtur quibusdam, sed re tamen vera diversum est (I) id, quod INTEREST, quod est *æstimatio damni emergentis, & lucri cessantis*. *L.* 13. *rem. rat. hab.* Cavendum tamen (a) ne in *casibus certis*, h. e. ubi constat, quid, quale, & quantum debeatur, excedat duplum: *L. un. C. de sent. quæ pro eo quod int.* Huber. *h.* §. 31. (b) ut sit certum, & radicatum, & circa ipsam rem consistat: *L.* 23. §. 3. *de act. E. V.* (c) ut præstetur secundum æstimationem communem. *L.* 33. *ad L. Aquil.* Quod si ab initio partium conventio-

tione determinetur: quorundam dicitur *pœna*, quæ tamen *quantitatibus* adjici nequit. *L.* 15. *C. h. L.* 44. *D. h.*

12. (II) ANNUUS REDITUS. Differt tamen ab usuris, (*a*) quod sit *merx principalis*, non accessorium: (*b*) quod emtor sortem nunquam repetere possit: bene tamen venditor redimere ob pactum retrovenditionis. Addunt quidam (*c*) quod debitum hoc singulis annis cedat. Quod tamen rejeci dissert. *de præscript. annuor. redit.*

13. (III) FRUCTUS, quorum nomine omne id venit, *propter quod res est comparata*. *L.* 27. *de petit. hered.* Differunt ab usuris, (*a*) quod fructus debeantur etiam in stricti juris judiciis, si agitur de *restituendo*. *L.* 38. §. 4. *L.* 35. *d. V. S. L.* 173. §. 1. *d. R. J.* Si de *dando*: a tempore *litis contestationis* usque ad sententiam debentur. *L.* 38. §. 7. *h. L.* 25. §. 8. *de Ædil. Edict.* Vid. tamen *Tit. de R. V.* §. 12. Coll. *I. A. h.* §. 36. Alia ratio est usurarum. *L.* 121. *d. V. S.* (*b*) malæ f. possessor tenetur ad fructus percipiendos; sed non ad usuras percipiendas. *L.* 14. *L.* 20. §. 12. *ff. de hered. petit.* Hert. *de Fruct. persec. in act. person.*

14. (IV) CAUSA, qua denotatur omnis conditio & qualitas rei inhærens, v. c. bonitas, immunitas, omnisque alia rei qualitas. §. 3. *I. de Offic. Jud.* Imo sæpe fructus, aliaque, quæ ne quidem *fructuum* numero sunt, complectitur. C. I. Arg. *h.* §. 42. Brisson. *de V. S. verb. causa.*

15. (V) ACCESSIO, qua denominatione veniunt omnia commoda, quæ rei quomodocunque accedunt, veluti alluvio, insula, &c. *L.* 34. *d. R. V.* & quæ ex pacto rei accedunt. *L.* 34. *pr. de contr. E. V. L.* 58. *eod.*

16. Denique occurrit in Rubrica mentio MORÆ, quæ est *rei præstandæ injusta dilatio*: Requiritur itaque, ut *dilatio sit injusta*. Hinc difficultas solvendi magna liberat a mora, Mev. 4. *D.* 198. veluti belli calamitas. *L.* 21. *seqq h.* Id. *c. l. D.* 199. C. I. A. *h.* §. 51. Multum vero in mora æstimanda relictum arbitrio judicis. *L.* 32. *pr. h.*

17. Injusta dilatio oritur post interpellationem vel *hominis*, vel *diei*, vel *legis*. In *interpellatione hominis* sufficit *unica*, *L.* 32. *h.* modo creditor jus interpellandi habeat. Si debitor creditorem velit constituere in mora: quoad rem immobilem quidem, denunciatio sufficit, se paratum esse ad rem præstandam: *L.* 9. *solut. matr.* in mobilibus vero *realis oblatio* requiritur. *L.* 13. §. 8. *de Act. E. V.*

18. In *interpellatione diei* requiritur, *ut totum tempus præstationi destinatum sit elapsum*, modo tempus præcise solutioni sit destinatum. Hinc in *conditionali* debito post existentiam adhuc interpellatio necessaria est. Struv. *Ex.* 27. §. 68.

19. Denique etiam ex *speciali legis provisione* mora inducitur, licet nulla *interpellatio vera* accesserit, veluti in debitis pupillorum, & minorum. *L.* 3. *C. in quibus caus. rest.* Conf. *L.* 23. §. 1. *h. L.* 13. §. 20. *d. Act. E. V. L.* 5. *C eod.*

eod. L. 26. §. 1. *de fideic. lib. L.* 17. §. 5. *L.* 43. *h. L.* 8. §. 1. *de condict. furtiv. C. I. Arg. h. n.* 50.

20. Effectus moræ sunt (1) quod res debita post moram sit periculo debitoris, *L.* 37. *mand. L.* 12. §. 3. *depos. L.* 23. *seq. L.* 82. §. 1. *d. V. O.* nisi æque periisset apud ipsum creditorem, *L.* 14. §. *f. depos.* adeoque perpetuet obligationem: *L.* 91. §. 3. *seq. d. V. O. L.* 95. §. *pen. mand.* (2) obliget ad præstationem usurarum: (3) committatur pœna: *L.* 115. *d. V. O.* (4) æstimatio rei augeatur (*V. Tit. de act. tritic.*) (5) aliquando resolvatur negotium: (Vid. *Tit. de L. commiss.*) (6) loco usurarum peti possit id, quod interest: (7) jus inde quæsitum ad heredes quoque transeat. *L.* 27. *h.*

21. Cessant hi effectus *purgatione moræ*, quæ fit debito oblato, re adhuc integra, *L.* 91. §. 3. *de V. O.* h. e. ut debitum offeratur (*a*) *integre*: Mev. 3. *D.* 413. (*b*) *innoxie*, ut scil. inde nullum incommodum creditori agnascatur. Mev. 5. *D.* 43.

TEXT. NOTAB.

L. in fideicommissi, 3 §. 3. **L.** cum de in rem, 6. **L.** debitor, 7. **L.** pecuniæ, 9. **L.** qui semisses, 13. **L.** liberalitatis, 16. **L.** cum quidam, 17. §. 3. 5. **L.** usuras, 20. **L.** si quis solutioni, 24. pr §. 2. **L.** qui scit, 25. pr. §. 1. 2. **L.** venationem, 26. **L.** etiam, 30. **L.** mora, 32. pr. §. 1. **L.** si bene, 33. pr. **L.** usuræ, 34. **L.** lite, 35. **L.** videamus, 38. §. 47. **L.** pœna, 44. **L.** fructus, 45. **L.** quod in fructus, 46. **L.** ult.

Ex Codice. L. usuras, 2. L. quamvis, 3. L. per retentionem, 4. L. adversus, 5. L. si creditrice, 6. L. creditor, 7. L. quamvis Bassa, 8. L. usuræ, 10. L. ex prædiis, 11. L. in bonæ fidei, 13. L. si ea pactione, 14. L. cum allegas, 15. L. si ea lege, 17. L indebitas, 18. L. acceptam, 19 L. oleo, 23. L. si mater, 24. L. eos, 26. L. de usuris, 27. §. 1. L. ut nullo, 28.

Tit. II. (*C. IV.* 33.)

De Nautico fœnore.

1. NAUTICUM FOENUS dicitur, *quod pro pecunia trajectitia solvitur*, ubi ob periculi magnitudinem permissæ sunt usuræ majores, *L.* 1. *L.* 4. *h.* quando creditor periculum, donec pecunia in salvo sit, suscipit. Hoc facto quod excedit communem usurarum modum, non amplius debetur. *L.* 4. *ff. L.* 1. *C. h.*

2. Sic etiam in aliis negotiis pretium pro periculo suscepto juste statuitur. *L.* 5. *h.* Quo pertinet (1) contractus *vitalitius*, ubi majores permittuntur usuræ. Stryk. *de C. C. S.* 2. *c.* 1. §. 33. (2) *Bodemeria*, de qua speciali dissert. agit Dn. Bodinus.

3. Denique (3) *contractus assecurationis* consistens in *receptione periculi mercium navi transportandarum pro certo præmio*. Requisita instrumenti assecurationis, quod *Polizam* nominant, distincte tradunt Stryk. *de C. C. S.* 3. *c.* 5. §. 30. & Werlhoff. *diss. de Poliza*.

TEXT.

TEXT. NOTAB.

L. periculi pretium, 5.
Ex Cod. L trajectitium, 1. L. cum proponas, 3. L. trajectitiæ, 4.

Tit. III. (C. IV. 19.)

De probationibus & præsumptionibus.

1. PROBATIO est *actus judicialis, quo judici de veritate rei dubiæ legitime sit fides. L.* 3. §. 2. *de test.*

2. Requiritur itaque (I) *factum dubium*; Nam (*a*) *notoria* non indigent probatione, modo constet de *notorietate*, quæ ubi negatur, *veritatem* probasse sufficit. Vid. tr. *de jur. eccles. protest. lib.* 2. *tit.* 19. §. 2. (*b*) Jura haud sunt Probanda, Dn. Thomas. *de fide jurid. c.* 2. §. 34. nisi fundentur in *consuetudine*; aut de *receptione*, vel observantia juris dubitetur. Imo plerumque utile est jus nervose deducere.

3. (II) *Ut judex, cui facienda fides, dirigat actum probandi*. Hinc (*a*) sententia interlocutoria opus, per quam declaret, cui probatio sit injungenda. *C.* 9. *X. h.* (*b*) Judicare debet de validitate probationis ex *ipsis actis*. Dn. Coccei. de *dir. prob. negat. c.* 1. §. 5. Dn. Thomas. *c. l.* §. 57. *seqq.* Unde facile patet, quid dicendum sit ad quæstionem, *an judex secundum acta, & probata: an vero secundum priva-*

tam conscientiam judicare debeat. Vid. Stryk. *de Obs. jud. inf. c.* 3. *n.* 12. *seqq.*

4. Ei autem judex probationem injunget, *qui, quod incertum est, in judicium deducit, & in eo suam fundat intentionem, sive actor sit, sive reus.* Hinc, quando lex in dubio interim aliquid pro vero habet, huic tamdiu statur, donec ab altero contrarium probatum. Dn. Coccei. *c. l. c.* 3. §. 1. *seqq.*

5. Unde etiam *neganti* aliquando probandi onus injungi potest, quando in *negativa* se fundat, nec pro se habeat præsumptionem juris. Dicitur autem *in negativa se fundare*, qui fundamentum, essentiamque intentionis, imo totam causam agendi in illa collocat. Id. *c. l. c.* 4. *n.* 4. Stryk. *c. l.* §. 2. v. c. si emphyteuta emphyteusin vindicat ob non solutum canonem, merito actor fundamentum agendi, quod consistit in τῷ *non solutum esse canonem*, probare debet. Dn. Coccei. *c. l.* §. 7. Mev. 8. *D.* 18. Plura exempla congessit Herculanus *de proband. negat. n.* 26. Potest enim æque negativa *directo* probari, quam affirmativa, quamvis difficilius. Conf. tr. *de jur. eccles. protest. cit. l.* §. 3. *seqq.*

6. (III) *Ut probaturus judici faciat fidem. Fides* consistit in *verisimilitudine idonea, deducta ex legitimis argumentis, & indiciis.* Dn. Thomas. *c. l. c.* 1. *n.* 51. Cum vero hæc argumenta varient: hinc variæ quoque inde species probationum redundant.

7. Si vero similitudo per argumenta idonea ex causa ejusque circumstantiis deducitur: dicitur *artificialis.* Si vero *extrinsecus*

cus subsidia probandi assumuntur, veluti per testes, instrumenta &c. dicitur *inartificialis*. Hæc facilius probationem perficit, quam illa.

8. Porro, cum varii dentur *fidei juridicæ* gradus: probatio quoque alia *plena*, alia *semiplena*. Illa plene probat judici, ut exinde possit decisionem formare. Quo pertinent duo testes omni exceptione majores, instrumenta publica &c. Pro gravitate tamen causæ, vel propter alias circumstantias gravior probatio aliquando necessaria, veluti in criminalibus, vel ubi urgentissima pro aliquo est præsumptio, ibi gravissimæ adhibendæ probationes in contrarium. *L. 6. de his, qui sui vel al. jur. sunt. L.* 14. *C. de contr. stipul.*

9. *Semiplena* probatio est, qua judici aliqua quidem fit fides, sed non tanta, ut inde possit rem decidere, nisi adminiculo quodam alio sit suffulta. Stryk. *de Probat. semipl. c.* 2. *n.* 2. Existentiam ejus late deduxit. Id *l. c. c.* 1. *n.* 9. *seqq.* Species ejus sunt variæ, unicus testis (Vid. tamen disp. Dn. Hornii de *probat. plena per unum testem c.* 2.), libri mercatorum, præsumptiones, Stryk. *c. l. c.* 3. comparationes literarum, cujus requisita suggerit Engelbrecht. *ad ff. h.* §. 13.

10. Si semiplene probatum: juramento suppletorio locus est, modo *gravitas causæ* non resistat: Id. *c. l. c.* 5. *n.* 38. alias *purgatorium* defertur. Quod etiam locum habet, si minus, quam semiplene, probatum. In criminalibus *semiplena probatio* indicium

fa-

facit ad *torturam*. Id. *c. l. n.* 56. Si minus, quam semiplene probatum: *territio*, vel *purgatorium* decernitur.

11. Ex *argumentis artificialibus*, ut plurimum nascitur PRÆSUMPTIO, quæ est *probabilitas quædam inducta ex conjecturis idoneis, quia, ut plurimum, res ita esse solet.* Nam ab eo, *quod, ut plurimum, fit*, capitur præsumptio; &, prout alia gravior, alia levior, ita in *collisione* alia aliam tollit. Vid. disp. *de collis. præsumpt. c.* 2. Differt vero a *fictione juris*, in qua ex *justa causa* falsum pro vero supponitur, & exinde aliquid infertur. Engelbr. *ad ff. h.* §. 12.

12. Alia dicitur *juris*, alia *hominis*. *Illa* tria requirit: (*a*) ut lex aliquid præsumat ex conjecturis: (*b*) ut, quod ex illis conjecturis infert, pro vero interim supponat: (*c*) ut tamen admittat probationem in contrarium. Inde *verba* legis *relativa* haud sufficiunt, ut liquet ex *L.* 31. §. 21. *de ædil. edict.* Exempla plena manu recensui in *tr. de jur. eccles. protest. lib.* 2. *t.* 23. §. 4. *seqq. Hæc* vero consistit in legitima inductione ab homine vel judice facta, ex probabilibus argumentis, juris dispositione haud concurrente.

13. Differunt hæ duæ species, quod *illa* in jure sit determinata, non *hæc*: quod *ista* devolvat onus probandi in adversarium, non hæc: Dn. Coccei. *de dir. prob. negat. c.* 3. *n.* 8. illam sequitur judex in dubio, non hanc: illa liberat a probando, hæc adjuvat

pro-

probantem. &c. Vid. Disp. *de collis. præs. c.* 1. §. 10.

14. Addunt tertiam speciem, præsumptionem scil. *juris, & de jure*: sed quæ sub *definitione* comprehendi nequit, quia ita firmiter aliquid lex *ex argumentis gravissimis* infert: ut non admittatur probatio in contrarium. *C.* 30. *X. de sponsal. C.* 6. *X. de condit. appos.* Talis nascitur ex *re judicata*, & *præscriptione immemoriali*. Minime vero huc referendæ sunt *præsumptiones juris violentæ*. Nam hæ utique probationem contrariam adhuc admittunt. Vid. *L.* 24. *de prob. L. non est verisimile*. 23. *quod met. caus. L.* 57. *in f. de jur. dot. L.* 6. *de condict. caus. dat. L.* 7. *de admin. tutor. L.* 6. *de his, qui sui vel al. jur. sunt*.

15. Denique in *probatione* desideratur, (IV) *ut fiat legitime*. Hinc (*a*) non admittuntur *argumenta a jure reprobata*, v. g. per duellum, Maurit. *de duell.* per ferrum candens, per αἱματοδεῖξιν de qua vid. Scottel. *de antiq. in Germ. jur. c.* 3. per aquam frigidam &c. (*b*) *Modus probandi* a lege præscriptus observandus.

16. Ad *modum* spectat, (1) quod fieri debeat intra *terminum probatorium*, qui *peremptorius* est. Mev. 7. *D.* 36. Eo non præscripto, probatio demum per *conclusionem* præcluditur. (2) Secundum formam a jure præscriptam: (3) post litem contestatam: (4) probatio debeat esse *clara*, & *concludens*. Imperfectæ tamen probationes admittuntur in factis *antiquis occultis*, & ubi *summarie* causa peragitur, quia hoc ultimo casu *demonstra-*

stratio sufficit: hæc vero formam solennem, probationi præscriptam, non desiderat.

TEXT. NOTAB.

L. ei, 2. L. ab ea parte, 5. L. si pactum, 9. L. census, 10. L. non est necesse, 11. L. quingenta, 12. L. circa eum, 14. L. etiam matris, 16. L, in exceptionibus, 19. pr. L. verius, 21. L. eum, qui, 22. L. si chirographum, 24. L. cum de indebito, 25. L. Procula, 26. L. si arbiter, 28.
Ex Codice. L. ut creditor, 1. L. possessiones, 2. L. instrumenta, 5 L. rationes, 6. L. exemplo, 7. L. si scriptum, 11. L. non epistolis, 13. L. non nudis, 14. L. cum precibus, 18. L. exceptionem, 19. Auth. at qui semel, L. si de possessione, 20. L. actor, 23. L. jubemus, 24. L. sciunt, ult.

Tit. IV. (*C. IV.* 21.)

De fide instrumentorum, & amissione eorum.

1. INSTRUMENTUM est *scriptura ad fidem rei gestæ confecta, vel saltim ad fidem faciendam idonea*. Generalius denotat omnia adminicula, quibus causa instrui potest. *L. 1. h. L.* 99. §. 2. *d. V. S. C.* 4. *X. de test. cog.*

2. Estque vel *publicum*, vel *privatum*. *Publicum* dicitur, quod a persona publica confectum, & sic publica auctoritate munitum est, & hoc κατ' ἐξοχὴν dicitur *instrumentum L.* 1. *C. de jure propt. cal.* Idque rursus dupliciter, dum (*a*) vel auctoritate judiciali

con-

constat: vel (*b*) Notarii fide, aut subscriptione trium testium nititur. *L.* 11. *C. qui pot. in pign.*

3. Ad prioris generis publica referri debent (1) *acta publica* solenniter conscripta, & suis constantia requisitis, de quibus Martin. *in process. Sax. t.* 20. *ad rubr. n.* 38, *seqq.* Conf. D. Thomas. *de fide jurid. c.* 2. §. 49. (2) *Apochæ publicæ*, *L.* 1. *C. de Apoch. publ.* (3) *libri censuales*, de quorum requisitis V. Mev. 4. *D.* 179. (4) *libri parochorum* baptismales (vid. *jus paroch. S.* 4. *c.* 1. §. 30.) non vero *libri ecclesiastici* alii privati, vel *registra monasteriorum* (*V. Tr. jur. eccles. protest. lib.* 2. *tit.* 22. §. 3.): (5) *scripturæ in archivis publicis repertæ*, de quarum *requisitis*, & *fide* vid. Muller. *ad Struv. Ex.* 28. *th.* 31. *lit.* e. Dn. Thomas. *cit. l.* §. 5.

4. Ad posterioris generis publica pertinent imprimis *instrumenta Notariorum* solenniter confecta, *L.* 17. *C. h.* de quorum requisitis solennibus secundum jus Romanum agit Huber. *h.* §. 4. Praxim hodiernam constitutio Maximil. *I. von Notarien* de Anno 1512. Conf. Mart. *c. l. tit.* 24. *ad rubr. n.* 119. Quod si quædam ex requisitis illis solennibus omissa sunt: juramento *suppletorio* defectus suppleri debet. C. I. A. *h.* §. 8. *in f.*

5. Ab instrumentis PROTOCOLLA differunt, seu *scripturæ Notariorum memoriales*, *consignatæ in hunc finem*, *ut inde pleni tenoris instrum̃ta conficiantur.* In dubiis casibus ad hæc recurrendum. Quin major fides illis habetur, quam instrumentis exinde desumtis. Constit. Max.

c. l.

c. l. §. 5. Necesse tamen est, ut (*a*) Notarius propria manu protocolla conscripserit: Ibid. §. 4. (*b*) breviter substantialia negotii complectantur: Ibid. §. 13. 15. 23. (*c*) partibus prælegantur; Ibid. §. 14. 16. (*d*) omnia literis integris, & legibilibus concepta fuerint. Ibid. §. 13.

6. Instrumenta *privata sunt scripturæ ad memoriam rerum gestarum conditæ aliumve in finem factæ, sed publica destitutæ auctoritate.* Suntque varii generis, Syngrapha, chirographum, Apocha, Antapocha, privatæ literæ, commendatitiæ, amatoriæ, *testimoniales Gebuhrts-Brieffe*, nisi hæ posteriores *publica* expediantur *auctoritate*, prout communiter fieri solet.

7. Differunt in effectu, (I) quod *publica* plenam fidem faciant: *L.* 15. *C. h.* aliquando etiam solidiorem, quam per testes. *L.* 10. *de probat. L.* 3. *C. si minor se maj*. Non tamen *testes* propterea sunt plane inidonei ad vim instrumenti ex justa causa infringendam, *L.* 18. *C. de prob. Nov.* 73. *c.* 3. In dubio judicis arbitrio committendum, ut perpendat, utrum major *fides* habenda *testibus*, quam *instrumento*, ut specialius deduxi in *Tr. de jur. eccles. protest. lib. II. tit.* 19. §. 26. *seqq.*

8. *Publica* tunc demum plene probant, (*a*) si quæstio est de iis, quæ *dispositive* illis sunt inserta. Huber. *h.* §. 27. Si se referunt ad aliud: id quoque proferendum. *Auth. si quis in aliquo, C. de edend. L. ult.* C. *de prob.* (*b*) Si de ipso *originali* sermo est. *Exemplo*

non

non eadem autoritas tributa est, *C.* 1. *X. h. t.* nisi *exemplificatio* quoque *publica auctoritate* facta sit. Hæc instituenda secundum formam *C. f. X. h. t.* videlicet (1) ut fiat a judice, (2) ut citentur omnes, quorum interest, *ad videndum exemplificari*, (3) ut judex de *validitate originalis* cognoscat, (4) ut justa adsit causa, (5) ut omnes interlineaturæ, & alii defectus notentur, ut salva maneat parti adversæ exceptio Muller *ad Struv. Ex.* 28. *th.* 31. *lit. B.* Mev. 5. *D.* 147. Conf. *Tr. jur. eccl. protest. cit l.* §. 5. *seqq.*

9. *Privata* vero non probant pro scribente, *L.* 6. 7. *C. de prob.* nisi (*a*) aliunde adminiculum habeant: *L.* 5. *C. de probat.* & (*b*) alias ex *consuetudine*, & *lege* fides iis concilietur. *C. f. in f. X. h. t.* Huc refero scripturam parentum de *nativitate*, & *ætate* liberorum testantem, *L.* 16. *L.* 19. *C. de probat.* & *mercatorum libros*, modo (*a*) mercator data, & accepta consignaverit, (*b*) tempus, quo res acceptæ sint, & (*c*) causam debendi addiderit (Nam de credito extra mercaturam tali libro non creditur, Mev. 2. *Dec.* 92.), (*d*) scribens sit integræ famæ, (*e*) juramentum suppletorium præstitum, (*f*) libri careant omni correctione, & cancellatione. Gail. 2. *O.* 20. Mev. 1. *D.* 26. Dn. Klein. *de prob. quæ sit per libr. mercat. c.* 2. Hæc ita moribus obtinent: alioquin de *jure civili* id admitti non potest. *L.* 7. *C. de prob.*

10. Facilius contra scribentem ad instar *confessionis extrajudicialis* probant, *L.* 26. §. *f. depos.* si causam debendi habent,

L.

L. 25. *in f. de probat. C.* 14. *X. de fid. instrum.* Requiritur tamen, (I) *ut debite recognoscatur*, quod ipsius sit scriptura, (*b*) vel, si quidem tantum ab eo subscripta, quod *voluntate ejus* omnia sint scripta. Hinc recognitio ad utrunque dirigitur. Hinc subscriptionem quis recognoscere, & contenta diffiteri potest. Carpz. *de proc. t.* 14. *art.* 2. *n.* 6. Publica recognitione nulla indigent. Requisita legitime recognitionis recenset Muller ad Struv. *Ex.* 28. *th.* 24. *lit. E.*

11. Si adversarius proclivis est ad *juratam diffessionem*: recognitio fieri potest (1) per *testes*, qui scriptioni adfuerunt, quorum recognitio sit jurata necesse est: *Nov.* 37. *c.* 1. Carpz. *P.* 1. *c.* 17. *d.* 14. Stryk. *Introd. in prax. for. c.* 19. §. 10. (2) per *comparationem literarum*, adhibitis peritis hunc in finem juramento obstrictis. Vid. *Nov.* 73. Hæc tamen *comparatio* fallax est, & *semiplenam probationem* tantum operatur. Conf. Donell. *L.* 25. *c.* 2. *de fide instrum. lit. V.* Stryk. *cit. l.* §. 9.

12. (II) *Ut legitime producantur* eo tempore, quo probatio facienda, h. e. vel intra *terminum probatorium*, vel, hoc non præscripto ante conclusionem in causa: *C.* 9. *X. h.* difficilius post, nisi ex justa causa, &, si pars non contradicat. Myns. *C.* 6. *O.* 56. *n.* 9. 10. Post rem judicatam productio amplius fieri nequit. *L.* 4. *C. de re judic.* Vid. tamen *L.* 31. *de jurejur. L.* 35. *de re judic. L.* 19. *C. de transact.* Modus producendi instrumenta in Saxonia fit per *articulos*, quod

ad-

admodum consultum est, quamvis extra Saxoniam articuli negligantur.

13. (III) *Ne exceptione aliqua fides eorum infringatur*. Quo pertinet (1) exceptio falsitatis liquidissime probandæ: *L.* 14. *C. de contr. stipul.* (2) contestationis apud acta, se eis usurum non esse: *L.* 3. *C. h.* (3) simulationis: *Tit. C. plus val. quod agit*, (4) quod scripturæ pugnantes ab eodem prolatæ sint *L.* 14. *C. h.* (si a diversis: probabiliori statur. *L.* 13. *de probat.* Vid. *tr. jur. eccles. protestant. lib. II. tit.* 19. §. 36. *seqq.*): (5) cancellationis, & rasuræ, *L.* 24. *de prob.*

14. (IV) *Ut adhuc illabata extent*. Interim amissio eorum veritati non nocet, si aliunde factum adstrui possit, etiamsi alias scriptura ad *essentiam negotii* spectet. *L.* 1. *L.* 5. 7. 8. *C. h.* Huber. *h.* §. 29. In eo itaque casu, ubi scriptura *ad essentiam negotii* quodammodo spectat, tenor, & amissio Instrumentorum legitime probari debet hoc modo: ut doceatur (1), actum fuisse celebratum legitime, (2) super eodem scripturam confectam, (3) illam vero esse amissam, (4) casus amissionis exprimendus, *L.* 5. *C. h.* (5) scripturam vitiis caruisse, & omnia observata fuisse, quæ circa scripturam requiruntur: (6) doceantur omnia contenta scripturæ specifice, & (7) quod testes noverint manum ejus, qui subscripserit. Hahn. *ad W. h. n.* 6. *verb. quod sibi ejus contrarium*, Mev. 2. *D.* 283. *&* 284 Ceterum instrumenta publica ex *protocollis* redintegranda sunt.

TEXT.

TEXT. NOTAB.

L. 1. L. quicunque, 2. L. repetito, 3. L. in re hypothecæ, 4. L. si res gesta. 5.
Ex Codice. L. 1. L. si adversarius, 3. L. sicut iniquum, 5. L. cum instrumentis, 10. L. emancipatione, 11. L. scripturæ diversæ, 14. L. in exercendis, 15. L. si conventus, 16. L. contractus, 17. L. comparationes, 20. L. cum quidam, 21. L. ult.

Tit. V. (C. IV. 20.)

De Testibus.

1. PArem vim in probando obtinent depositiones testium, quam fides instrumentorum habet. *L.* 15. *C. de fid. instr.* Sunt vero TESTES *personæ fide dignæ, quæ ad fidem de negotio controverso faciendam evocantur, & legitime examinantur.*

2. In genere in teste requiritur, (I) HABILITAS, talis scilicet, ut ei tuto possit fides haberi. Ob hunc defectum quidam *plane* sunt *inhabiles*: quidam vero *secundum quid*. *Illi* nullo modo admitti debent, quia eorum examen foret frustraneum, Mev. 5. *D.* 217. *&* 7. *D.* 75. nec sine alterius præjudicio: *horum* fides non omni exceptione major est. Huber. *h.* §. 1.

3. In habilitate hac attendendum (1) *ad integritatem, quoad mentem*. Hoc intuitu in totum repelluntur furiosi, mente capti, *L.* 20. §. 4. *qui test. fac.* quibus æquiparantur pro-

prodigi, *L.* 40. *d. R. J. L.* 6. *d. V. O.* item impuberes, *L.* 3. §. 4. *L.* 19. §. 1. *h.* etiamsi sint pubertati proximi, quibus tamen non omnis deneganda fides, præsertim si in pubertate attestentur, quod in ætate impuberi viderint. Carpz. *P.* 1. *C.* 16. *def.* 55. *n.* 3.

4. (2) *Ad integritatem, quoad vitam, & mores. L.* 2. *L.* 3. §. 5. *in f. h.* Hinc repelluntur *intestabiles* in specie dicti, *L.* 18. §. 1. *qui testam. fac. poss.* quales sunt ob carmen famosum damnati; *L.* 21. *pr. h.* judicio publico damnati, nec restituti; palam quæstum corpore facientes, *c. L.* 3. §. 5. ob turpitudinem senatu moti. *L.* 2. *de Senat.* Ceteri infames admittendi sunt, salva exceptione, & arbitrio judicis, quanta ipsis habenda fides. *L.* 13. *h.* Huber. *h.* §. 13. Donell. *L.* 25. *c.* 1. *de testib. lit. f. seqq.* De jure Canonico etiam non condemnati de crimine repelluntur, si crimen iis objectum probari potest. *C.* 31. *X. h. & X. de except.* Eodem modo Infideles leges arcent a testimonio, *L.* 4. *L. pen. C. de Hæret. & Manich.* quamvis *fidem theologicam* cum *politica* miscuisse videantur.

5. (3) *ad integritatem ejus sensus, per quem veritas dicenda.* Sic surdi in iis, quæ *auditu* percipiuntur; & cæci in iis, quæ *visu* percipiuntur, rejiciuntur, Stryk. *de Jure sens. diss.* 2 *c.* 4. *n.* 22. *seqq. diss.* 4. *c.* 4. *n.* 21. *seqq.*

6. (4) *Ad respectum reverentiæ.* Hoc intuitu liberti contra patronos, *L.* 3. §. 5. *L.* 12. *C. h.* ut & vasalli contra dominum in cau-

sa

sa criminali produci nequeunt. *L.* 2. *f.* 33. §. 1. *vers. similiter*. Neque pro illis plene probant, uti nec *subditi* pro magistratu, nisi homagium iis relaxatum sit.

7. (5) *Ad causam, in qua veritas dicenda*, ne scilicet illa ad testem *proprio nomine* spectet, *C.* 6. *&* 12. *X. h.* seu ne ejus emolumentum, vel damnum *ultimo* in testem redundet. Unde repellitur venditor in causa emptoris, &c. Martin. *proc. Sax. tit.* 20. §. 2. *n.* 289. *seqq.* Huber. *h.* §. 6. *seqq.*

8. (6) *Ad motus animi, seu effectus*. Hinc (*a*) rejiciuntur domestici; *L.* 24. *h.* C. 24. *X. h. L.* 3. *C. h.* & quibus imperari potest; *L.* 9. *h.* nisi veritas per alios haberi nequeat; *C.* 5. *&* 12. *X. h. t. C.* 10. *de probat.* (*b*) parentes, & liberi. *L.* 6. *L.* 9. *h.* Imo fratres, etiamsi separati sint, tamen adhuc suspecti sunt in causa fratrum: Mev. 7. *D.* 116. Matth. *de judic. c.* 9. *th.* 24. (c) amici, & inimici. *L.* 23. *h.* Donell. *c. l. c.* 4. Dijudicandum autem judici, an tales admittendi, salva exceptione: an vero in totum repellendi. (*d*) Advocati in causis, in quibus præstitere patrocinium, *L. f. h.* sicut & judex in causa, in qua judicavit; & similes. *C.* 1. *&* 6. *X. h. t.* Facit enim ratio ambitionis, ne his credi possit.

9. Hæ omnes circumstantiæ, quibus adhuc aliæ addi possunt, ex natura humana deductæ, eo collineant: ut vel *non possint*, vel *non præsumantur* tales testes dicere veritatem. Multum ubique relinquendum judicis prudentis arbitrio.

10.

10. (II) Evocatio TESTIUM. Sponte se ingerentes sunt suspecti. *arg. C. 2. X. h.* Hahn. *ad. W. h. n.* 2. Nec tamen præcise necessarium est, ut *cogantur* ad testimonium dicendum. Consistit autem *evocatio* in eo, ut absentes (*a*) *evocentur per citationem*, & (*b*), si venire nolint, *cogantur L.* 21. §. 1. *L.* 16. *L.* 19. *C. h. Veniunt* autem testes sumptibus producentis. *L.* 11. *C. L.* 3. §. 4. *h.* Et, si *extranei* produci debeant, per literas subsidiales hoc expediendum. Mev. 4. *D.* 259. *Coguntur* variis modis, etiam aliquando *tortura*. *L.* 71. §. 2. *h. t. L.* 1. §. 10. *L.* 6. *de quæst.* Gail. 1. *O.* 98. Conf. *tr. de jur. eccles. protest. lib. II. tit.* 21.

11. Cogi tamen nequeunt (1) *clerici* ad revelandum illud, quod ipsis in confessionibus est manifestatum: *C.* 2. *X. de offic. jud. ord. C.* 12. *X. de pœnit.* Textor. *in pr. Judic. P.* 2. *c.* 11. *n.* 58, ut & *advocati* contra suum clientem; Huber. *h.* §. 17. (2) *Consanguinei*, & affines adversus personas in *L.* 4. *&* 5. *h.* recensitas: (3) ubi respectus intercedit alius necessitudinis, & *reverentiæ*: *L.* 4. *in f. cit.* (4) Qui alias ob justum impedimentum venire nequeunt. *L.* 8. *L.* 19. *pr. h.* Sed, si ad eos veniatur: testimonium hi *domi* detrectare non debent. Donell. *L.* 25. *c.* 16. *lit. n.*

12. (III) EXAMEN TESTIUM. Propterea enim evocantur, & producuntur. Producuntur autem (1) *intra terminum probatorium* post L. C. Aliquando etiam ante litem motam *ad perpetuam rei memoriam*, & quidem ab *actore* non aliter, quam (*a*) si lis nondum possit moveri: (*b*) si testes ob senectutem, vel a-

liud impedimentum liti non præsumuntur adfuturi: *C. 5. X, ut lite non contestat.* a *reo* vero *indistincte*. Hoc *examen extraordinarium* desiderari potest. *C.* 41. *X. h. t.* Ceterum in ipso examine, & productione omnia legitime sunt peragenda. Conf. tr. *de jur. eccles. Protestant. lib. II. tit. 6.* §. 4. *seqq.* Werlhof *de exam. testium extraordin.*

13. *Formentur eo nomine articuli*, super quibus, testes examinentur. Quod in *demonstratione* tamen non *desideratur*. In his requiritur, (*a*) ut depromantur ex libelli visceribus, (*b*) ut sint perspicui, (*c*) non captiosi, (*d*) succincti, ne πολυζήτησιν contineant, (*e*) de eo, quod probandum est, concepti. In dubio admittendi sunt, *salvo jure impertinentium*. Mev. 5. *D.* 117.

14. *Offerantur* (3) *judici debito modo*. Quod fit mediante *schedula oblationis*, cujus contenta recenset Stryk. *Introd. in pr. for. c.* 18. §. 2. Subijciatur articulis *directorium super quibus*, cum *designatione* nominum testium.

15. *Pars adversa* (4) *legitime citetur* ad videndum jurare testes, *L.* 19. *C. h.* & ut possit contra testes excipere, ne examinentur, vel sibi exceptiones reservare, *C.* 31. *X. h.* Brunn. *in Proc. Civ. c.* 26. *n.* 47.

16. *Communicentur* (5) *parti adversæ articuli probatoriales* ad formanda *interrogatoria*, quæ sunt vel *generalia*, quibus in testium fidem, qualitatem, & aliam conditionem inquiritur, quæ late deducit Martin. *ad Proc. Sax. t.* 20. §. 2. vel *specialia* singulos articulos speciatim illustrantia, & imprimis eo di-

directa, ut *ratio* depositionis a testibus eruatur *idonea*. Deponens enim testis absque ratione nihil probat, etiamsi aliquando de ea ne quidem interrogatus fuerit *C.* 37. *&* 52. *X. h.* Hahn. *ad W. h. n. 6, verb. idoneam reddant.* Martin. *c. l. n.* 346.

17. Cavendum vero, (*a*) *ne interrogatoria sint inepta*, qualia plura ex merito perstringit Dn. Jo Sam. Stryk. *de Inept. interrog.* (*b*) *ne propriam testis turpitudinem*, R. I. de Anno 1654. §. 53. vel alias execrationes contineant: Mev. 4. *D.* 270. (*c*) ut sint *clari, perspicua, & pertinentia*. Brunn. *c. l. n.* 56.

18. *Citandi quoque*, (6) ut dictum est, *sunt testes*, quamvis, si pars secum testes adduxerit, prout in *summario processu* fieri solet, non simpliciter repellendi videantur. Mev. 5. *D.* 602. Aliud enim est, se ingerere testimonio: aliud petitam a se testimonii dictionem non recusare. Vocantur autem ad *locum judicii*, exceptis personis egregiis, senibus, & valetudinariis, qui a judice *domi* examinandi. Conf. *C.* 8, *X. h.* Neque admittendi, si velint scriptum edere testimonium *L.* 3. §. 1. *L,* 4. *h, C.* 3. *C.* 5. *q.* 2.

19. *Testes* (7) *obstringantur juramento*. *L.* 9. *C. h.* Testi enim injurato *moribus* non creditur: bene tamen jure antiquo Romano & Divino. Vid. Dn. Jo. Sam. Stryk. *de delat. juram. in matrim. ab init.* Neque hic clerici sunt excepti. *C.* 39. *&* 51. *X. h. t.* Valere tamen pactum censeo, ut etiam *testi injurato* credatur. Mev. 4. *D.* 76. & 5. *D.* 242. Præ-

cedit præstationem juramenti *avisatio de periurio*. Præstito Juramento, partes secedunt.

20. *Testes dein* (8) *seorsim*, *remotis partibus*, *examinentur C.* 52. *X. h.* ita, ut (*a*) primum testis interrogetur super *interrogatoriis generalibus*, dein *specialibus* (*b*) eo ordine, qui in directorio est præscriptus. Vid. tamen Stryk. *c. l.* §. 13. (*c*) *Iisdem verbis* depositiones annotentur, quibus a testibus prolatæ sunt: (*d*) tantum de articulis, & subjectis interrogatoriis examen instituatur. Ultra testi non creditur, nisi forsan in specie a judice de aliis circumstantiis sit interrogatus. Quod judici integrum est. *C.* 37. & 52. *X. h. t. C.* 2. *h. t. in* 6. §. 28. (*e*) depositio sit *clara*, & *categorica*: non vacillans, sed ratione munita. Mart. *ad Process. Sax. t.* 20. *art.* 3. *n.* 210. *seq.* Finito examine, testes, *imposito silentio*, *factaque prælectione*, dimittuntur.

21. *Conficiendus* (9) *est Rotulus*, de cujus modo vid. R. I. de anno 1654. §. 52. Antequam vero ejus publicatio fiat, adhuc permittitur (*a*) *ulterior testium productio*, & quidem quarta cum juramento: quinta autem plane rejicitur. *Auth. qui semel*, *C. de prob. C.* 15. 25. 36. 46. 55. *X. h.* Additionales difficilius admittuntur. Mev. 4. *D.* 336. (*b*) *Reprobatio*, qua reus *directo* contrarium probare intendit, *L.* 9. *C. de except.* quæ eo modo peragenda, uti ipsa probatio.

22. *Facienda dein* (10) *publicatio attestationum*, ad quam partes citandæ. Hæc operatur, ut testes ulterius produci nequeant, *Nov.* 90.

c. 4.

c. 4. *C.* 46. *X. h.* ne quidem in *secunda instantia*, *C.* 17. *X. h. Clem.* 2. *h. t.* quamvis adhuc id plures admittant per *L.* 4. *C. de temp. appell.* Myns. 1. *O.* 41.

23. *Sequitur* (11) *disputatio attestationum*, Stryk. *c. l.* §. 18. ubi disputatur (*a*) de *examinis solennibus*: (*b*) *habilitate*, & *fide testium*, (*c*) *dictis testium*. Dictis testium opponitur, quod sibi *contraria* deposuerint, vel *obscura*, vel *incerta*: item quod *singularitas* in iis occurrat, de qua vid. Struv. *Ex.* 48. *th.* 48. Hahn. *ad. W. h. n.* 6.

24. *Denique* (12) *judex*, *finita disputatione*, *decernit*, *an*, & *quatenus probatum fuerit quod probandum erat*. Hinc æstimabit, (*a*) quanta fides testibus tribuenda. Imo aliquando inhabilium testimonio fidem adscribere debet, si veritas aliter ex *natura negotii*, & *per se* haberi nequeat. Hahn. *ad. W. in f.* (*b*) In dictis testium observabit, utrum directo sibi contradicant: an vero de diversis factis, ad idem tamen tendentibus, deponant, quæ *singularitas* dicta testium magis firmat, quam enervat.

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 1. L. testium, 3. pr. §. 1. 3. 5. 6. L. lege Julia, 4. L. in legibus, 5. L. idonei, 6. L. 9. L. nullus idoneus, 10. L. Ubi numerus, 12. L. quæsitum, 13. L. ex eo, 18. L. ob carmen, 21. pr. §. 1. ult. L. produci, 25. L. ult. *Ex Codice*. L. etiam, 3. L. eos testes, 5. L. parentes, 6. L. jurisjurandi, 9 L. omnibus, 10. L. quoniam, 11. L. qui falsa, 13. L. constitutio, 16. L. si quis, 17. L. si quando, 19.

Tit. VI. (C. I. 18.)

De juris, & facti ignorantia.

1. IGNORANTIA est *simplex scientiæ privatio*. Si vero quis *perversam de re formaverit sibi ideam*: est potius ERROR. Ut plurimum tamen confunduntur.

2. Quando *jus* ignoratur ab eis, qui scire hoc debebant, & poterant, dicitur *ignorantia juris*. Quando vero illa, quæ in *facto* consistunt, ignorantur, dicitur *facti*, quæ rursus vel facti *alieni*, vel *proprii*.

3. Usus harum diversarum ignorantiæ specierum est, quod *juris* noceat, modo (a) agatur vel de lucro captando: *L.* 7. *h. L.* 9. *C. ad L. Falcid.* Huber. *h.* §. 3. (b) vel de solennibus adhibendis, quia hic peritiores consulere debuisset: *L.* 9. §. 3. *h.* vel (c) de delictis jure naturæ prohibitis. *L.* 2. §. 1. *si quis in jus voc. L.* 7. §. 4. *de jurisd. L.* 31. *de SCt. Syllan.* Minoribus tamen, rusticis, & militibus etiam ignorantia juris, quoad *lucrum captandum*, non nocet. *L.* 9. §. 1. *ff. L.* 1. *C. L.* 9. *pr. L.* 11. *C. h. L. ult. C. de testam.* Imo hodie ignorantia juris *culpæ latæ* amplius adscribi nequit: sed plerunque excusationem præbere debet; quia jus partim *incertum*, partim *idiomate peregrino* scriptum est. Vid. supra *P.* 1. *Lib.* 1. *Tit.* 3. §. 11. Schilt. *Ex.* 24. §. 34. Prasch. *de JCto vero, & person.* §. 17. Dn. Jo. Sam. Stryk. *de certior. jur. renunc. c.* 2.

4. Facti *alieni* excusat, insimulque præsumitur, *L.* 23. *C. de probat.* modo non sit *nimis crassa*, & *affectata*, *L.* 3. §. 1. *L.* 6. *L.*

9. §. 2. *h.* vel alias a lege reprobata ob publ. utilitatem, ut in usucapionibus: Dn. Thomas. *ad Hub. h. in f.* non vero *proprii* excusat, Hahn. *ad W h. n.* 3. nisi justa, & probabilis afferatur causa, propter memoriæ humanæ imbecillitatem. Id. *c. l.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. L. in omni, 2. L. iniquissimum, 5. L. nec summa, 6. L. juris ignorantia, 7. L. juris, 8. L. Regula, 9. pr. §. 3.
Ex Codice. L. quamvis, 1. L. si emancipata, 3. L. error facti, 7. L. cum testamentum, 8. L. cum quis, 10. L. quamvis, 11. L. ne possim, 13.

Lib. XXIII. Tit. I. (*C. V.* 1.)

De sponsalibus.

1. SPONSALIA, quæ præcedere solent nuptias, dicuntur, *mentio, & repromissio categorica futurarum nuptiarum. L.* 1. *h.* Vid. A. Gell. *N. Att. lib.* 4. *c.* 4. Unde non absonum est asserere, sponsalia per pactum contrahi, sicuti olim per *sponsiones* Stryk. *d. diss. Sponsal. S.* 1. §. 5. *seqq. &* §. 16.

2. Patet hinc, *sponsalia* differre ab ipso *matrimonio*, quamvis in nonnullis leges sponsam cum uxore iisdem frui juribus voluerint, quando *matrimonii*, *sponsaliorum* eadem prorsus est ratio, ut in *L.* 13. §. 3. *L.* 11. §. 9. *ad L.*

L. Jul. de adult. L. 15. §. 24. *de injur. L.* 16. *h. L.* 32. §. *ult. de donat. inter Vir. & U. L.* 17. §. 1. *de reb. auct. jud. poss. L.* 5. *de testib.* Vid. supra. *Tit. de his, qui s.ii vel al.* §. 6. & 8. Conf. Huber. P. 2. *Digress. l.* 1. *c.* 11. *seqq.*

3. In eo adest diversitas, (1) quod sponsalia intra annum luctus, *salva fama*, possint celebrari: *L.* 10. §. 1. *de his qui not. infam.* (2) quod non tribuant *jus in corpus*, hec (3) *forum* mariti, ejusque dignitatem: *L.* 32. *ad munic.* (4) Donatio inter sponsum, & sponsam valeat: *L.* 32. §. *pen. de Donat. int. V. & Ux.* (5) in sponsalibus sufficiat ætas infra pubertatis terminum: *L.* 7. *L.* 9. *h.* (6) sponsalia non contrahant affinitatem: (7) facilius rescindantur, quam ipsum matrimonium: (8) *solennitatem* non requirant: (9) contra ea possit *juramentum* deferri: (10) stuprum sponsæ illatum mitius punitur, quam adulterium.

4. Requiritur ad sponsalia (I) *consensus*. Hinc (*a*) impuberes non aliter admittuntur, quam si septimum attigerint annum, *L.* 7. *L.* 9. *h.* modo illa rata habuerint puberes facti. Possunt enim impune ab iis recedere.

5. Hinc (*b*) dolus, quia consensum excludit, resistit sponsalibus, ut nec juramentum sponsalia confirmet, Stryk. *c. l. S. c.* 2. §. 10. nec culpa alterius respiciatur, si forsan cautius inquirere potuisset. Sunt vero talia sponsalia demum nulla, si deceptus hoc voluerit: alias subsistunt. Id. *c. l.* §. 12. 14. *seqq.*

6.

6. (c) *Error*, circa illa commissus, quæ communiter ab omnibus *tacite* subintelligi solent, *C.* 25. *X. de jurej.* merito præbet justam causam recedendi a sponsalibus, ut si quis pro virgine *corruptam* sibi desponsaverit. In ceteris, quæ ordinarie in sponsalibus subintelligi non solent, error commissus imputatur erranti, nisi per modum *conditionis* adjecta sint, vel alter in dolo versatus sit. Huber. *h.* §. 16. Hinc *vidua* repudiari nequit, quam quis *virginem* existimavit.

7. Debet (II) *consensus* esse *liber.* Metu contracta sunt nulla, modo (*a*) metus non sit reverentialis, nec (*b*) propria culpa causatus, sed (*c*) speciatim ad sponsalia directus, nec (*d*) ex postfacto purgatus. Stryk. in Not. *ad Brunn. jus. Eccl. l.* 2. *c.* 16. §. 3. *verb. licet minor sit metus.* Ex justa tamen causa *libertas matrimonii* restringi potest lege publica a potestate legitima.

8. (III) *Mutuus*. Hinc acceptatio *categorica* requiritur, *das ja Wort* ut nihil adhuc determinandum supersit. Ante illam alteri parti integrum est recedere adeo, ut etiam revocatio procuratoris, ad hoc negotium missi, effectum habeat, licet ipse, antequam illa in notitiam ejus veniat, negotium absolverit. *C. fi de procur. in* 6.

9. (IV) *Legitime declaratus*, etiam tacite. *C.* 23. *X. de spons.* Hunc in finem accedere solent arrhæ. *L.* 3. *C. h.* Muller *de annulo pronubo.* Neque enim vaga, & dubia verba sufficiunt, Huber. *h.* §. 11. quamvis, re non amplius integra, alteri juramentum eo no-

mine deferri possit. Hinc in plerisque locis testes adhiberi debent, & tunc dicuntur *publica*, sicuti *clandestina*, quæ remotis arbitris fiunt. Sufficit tamen, si ex partium confessione postea de illis constat, nisi ordinationes ecclesiasticæ speciatim testium præsentiam requirant. Beust. *de Sponsal. c.* 26.

10. (V) *Sponsalitius*, h. e. de futuris nuptiis celebrandis: *matrimonialis* constituit ipsum matrimonium. Proinde, si consensus exprimitur *verbis de præsenti*, scil. *matrimonio*, cujus formula in *C.* 9. *X. h. t.* occurrit, ut tamen actuale matrimonium non contrahatur: *sponsalia de præsenti* inde nascuntur: vera autem sponsalia. Quando de *futuro matrimonio* promissio fit, dicuntur *de futuro*. *C.* 2. 32. *X. h.* Protestantes hoc invertunt ita, ut quæ Pontificii *de futuro* dicunt, appellent *de præsenti*; ad sponsalia *de futuro* autem referant, (*a*) *pacta* de futuris sponsalibus, (*b*) sponsalia *conditionata*, & (*c*) impuberum. Sed hoc modo doctrina hæc mirifice turbata est.

11. Usus hujus distinctionis esse dicitur, (*a*) quod a sponsalibus de futuro facilius recedi possit: (*b*) quod in concursu sponsalia de *præsenti*, etiam posteriora, præferantur &c. Vid. diss. de *incongrua praxi distinct. inter sponsal. de præsent. & de fut. in foris Protest. c. II.*

12. Conditionata etiam Pontificii ad sponsalia *de futuro* referunt: *Tit. X. de condit. appos.* sed non ideo, quia sunt *conditionata*: sed qui etiam in his *de futuro matrimonio* sibi invicem fidem dant. Ipsa doctrina de *conditionatis sponsalibus* dependet ex natura *conven-*

ventionum conditionalium. Hinc impossibilis, & turpis non obligat. Stryk. *c. l. S.* 2. §. 21. Dn. Ludovici. *diss. de condit. sponsal. imposs.*

13. Proinde pœnitentiæ non est locus in conditionatis, sed expectandus eventus Cypræus *de sponsal. c.* 8. §. 4. Potest, tamen is, qui eam apposuit, altero invito, ei renunciare. Carpz. *Jurispr. Cons. l.* 2. *d.* 24. *n.* 4. Hoc etiam censetur *tacite* factum, si quis sponsam carnaliter cognoverit. *C.* 6. *X. de condit. appos.*

14. (VI) *Consensus parentum* adeo, ut ex hoc defectu imprimis *clandestinitas* oriatur, licet alii testes adfuerint. *C.* 3. *C.* 30. *qu.* 5. Neque purgatur hoc vitium ex subsecuto concubitu, Brouwer *de jur. connub. l.* 1. *c.* 13. §. 4. 5. Donell. *l.* 13. *c.* 20. *lit. u.* ibique Hillig. quamvis ex erroneis principiis hodie in plurimis consistoriis aliter pronuncietur, forsan ex autoritate Carpzovii *lib. II. jurispr. consist. def.* 60.

15. Non vero, uti de jure Romano, hic præcise ad *præcedentem consensum* patris respicitur. Quin magis consensus adhibitio hodie dependet ex *jure reverentiali*. Hinc & *matris*, & *reliquorum ascendentium* requiritur. Quin & ex Statutis quorundam locorum, *curatorum*. Conf. Mev. *ad Jus Lubec. l.* 1. *t.* 4. *a.* 4.

16. Parentes tamen absque *justa causa* consensum denegare nequeunt: alias consistorium apud Protestantes implorandum, quod defectum consensus supplere solet, modo reverenter liberi consensum parentum inploraverint. Mev. *c. l. art.* 2. *n.* 10. Ceterum

pater propter neglectum ejus consensum filiam non aliter exhæredat, quam si indigno nupsit. Gail. 2. O. 95. n. 17. 18. Stryk. *de Cadt. test.* c. 19. §. 25.

17. Ex sponsalibus ita initis oritur *firma obligatio ad illa consummanda*. Magis tamen commonendi, & omnibus modis inducendi sunt, ut fidem datam servent: quam ut *vi*, & *absolute* compellantur. C. 2. X. h. Mev. 3. D. 382. Stryk. *de diss. spons.* S. 2. §. 7. Si nullo modo refractarius ad ea consummanda adduci potest: parti ad interesse, magitratui vero ad pœnam tenetur. Mev. 3. D. 358. & 6. D. 355. 357. 359.

18. Hic tamen requiritur, *ut nulla justa subsit causa recedendi a sponsalibus*: Alias enim *impune* recedit. Quo pertinent (*a*) vitia §. 5. *seqq.* notata: (*b*) si sponsus, vel sponsa stuprum commisit: Finckelth. *Obs.* 20. *n.* 85. *seqq.* (*c*) si alter desponsatorum morbo periculoso, v. c. gallico, laborat: Brouwer. *de jur. connub.* l. 1. c. 25. n. 32. Nicol. *de Repud.* c. 2. *n.* 111. Stryk. *c. l.* S. 2. §. 41. (*d*) nimius oris fœtor hactenus dissimulatus: Id. *c. l.* §. 42. &c. & in genere si deficit conditio, *rebus sic stantibus*, C. 25. *X. de jurej.* vel alia, quæ subintelligi solet. Mutuo sane dissensu recte dissolvuntur. C. 2. *X. h. t.*

19. Aliquando quoque dissolvuntur sponsalia (1) *elapso tempore præfixo*, quatenus finiendæ obligationis causa adjectum. Tunc enim is liberatur, per quem non stat, quo minus consummentur sponsalia. Si nullum tempus adjectum: sponsi ex justa causa absentis

redi-

reditus expectandus. Vid. *L.* 2. *C. h. L.* 2. *C. de repud. C.* 5. *X. h.* (2) *Concursu sponsaliorum*. Sic priora *publica* præferuntur posterioribus publicis, *C.* 15. 30. 31. *X. h. C. ult. de spons. duor.* licet ad posteriora *concubitus* accesserit. Stryk. *l. c. S.* 4. *c.* 2. §. 5. *seqq.* Præterea *publica* indistincte clandestinis præferenda: *C.* 2. *de clandest. despons.* non vero semper pura conditionatis.

TEXT. NOTAB.

L. 1. L. sufficit, 4. L. in sponsalibus, 7. §. 1. L. sponsalia, 11. L. sed quæ patris, 12. L. in sponsalibus, 14. L. oratio, 16.
Ex Codice. L. si is, qui, 2. L. oritur, 3. L. mulier. 5.

Tit. II. (*C. V.* 4. *seqq.*)

De ritu nuptiarum.

1. MATRIMONIUM *est legitima maris, & feminæ conjunctio procreandorum liberorum, & individuæ consuetudinis gratia inita.*

2. Pleraque, quæ ad *sponsalia*, etiam ad *matrimonium* ipsum requiruntur. His addenda sequentia. (I) *Legitima ætas. pr. I. L.* 4 *h.* Infra legitimam ætatem matrimonium apud Protestantes dispensationem admittit, quamvis in matrimonio ineundo non tam ad annos, quam ad *prudentiam regendi*, & *alendi familiam* respiciendum videatur.

3. (II) Olim requirebatur, *ut essent cives Romani*: peregrini, & servi legitimum non con-

contrahebant matrimonium. *L.* 14. §. 3. *h. Ulp. fragm. t.* 5. §. 4. 5. Sed hodie servorum, & propriorum hominum matrimonia sunt legitima. *Tit. X. de conjug. serv.* Mev. I. *D.* 222. Alicubi tamen consuetudine obtinuit, ut liber homo proprii hominis ducens filiam fiat proprius. Stryk. *ad jus. eccl. Brunnem. l.* 2. *c.* 16. §. 18. Multo minus hodie *peregrinitas* attenditur, ut adeoque Judæorum matrimonia sint justa.

4. (III) *Ut in personis conjungendis adsit generandi potentia*. Sufficit tamen spes. Unde *senes* non prohibentur, quamvis olim lege Papia Poppœa sexagenario, & quinquagenariæ interdictum erat matrimonium: Ulp. *in Fragm. tit.* 16. postea a Justiniano permissum in *L.* 27. *C. h.* Arnis. *de jur. Connub. c.* 2. *s.* 4. *n.* 20. *seqq.* Ubi vero nulla spes superest, ibi nullum matrimonium admittendum, v. c. in castrato, frigido. *C.* 2. *&* 3. *de frig. & malef. L.* 14. *in f. de manumiss. vind.* Conf. Delphini *Tr. de matrim. Eunuch.*

5. (IV) *Ut personæ conjungendæ non sint nimis propinquæ*. Hic, ut rite versemur, respiciendum (1) ad *consanguinitatem*. Hæc inter personas conjungendas inde æstimatur, si ab eodem stipite non adeo remoto personæ conjungendæ descendant, sive justæ nuptiæ intervenerint, sive non: sive vinculum unilaterale adsit, sive bilaterale. Stryk. *c. l.* §. 32. Inde apud Protestantes *civilis*, *spiritualis*, *& pœnitentialis* cognatio non adeo attenditur, nisi quod in *civili* aliquando opus sit dispensatione Principis.

6.

6. (2) *Ad computationem*, quæ duplex. Vel *civilis*, vel *canonica*. Hæc quamvis non adeo commoda, in materiis tamen *matrimonialibus*, & crimine incestus; illa in *successione*, & inde dependentibus juribus obtinet. Modum computandi gradus hic suppono. Unde actum agere nolo.

7. (3) *Ad juris divini dispositionem Levit. XVIII.* contra quam nullum admitti potest matrimonium. Si vel maxime enim *jus positivum universale* non detur: leges tamen Mosaicæ mores privatos dirigentes nullibi abrogatæ sunt, & Christianos etiam, qui a Judæis descenderunt, obligant. Non autem prohibitio juris divini se extendit ultra personas *cit. l.* enarratas ob rationes, quas adduxi in *Tr. de action. in f.* Contrariam sententiam plenius explicat Dn. Thomas. *lib. III, jurisprud. div. c.* 3. *n.* 129. *seqq.*

8. (4) *Ad juris positivi prohibitionem*, quod ex justis causis latius prohibitionem extendere potuit, ut eo sanctior esset prohibitio divina. Sic (*a*) prohibitio utroque jure in *linea recta* est in infinitum: (*b*) in linea *collaterali* autem in plerisque Evangelicorum Germaniæ provinciis extensa est ad gradum *tertium lineæ inæqualis*, ut in gradu tertio lineæ æqualis demum admittatur, nisi respectus parentelæ obstet: ille enim (*c*) resistit matrimonio in omni gradu. Alibi & gradus tertius lineæ æqualis adhuc prohibitus est. Stryk. *c. l.* §. 21.

9. Similiter respiciendum (5) ad *affinitatem*, quæ non tantum per *matrimonium*, sed

sed etiam per *concubitum quemcunque* contrahitur, *C. pen. X. de eo qui dux. in ux.* quoad impedimentum matrimonii. Sola *desponsatio* non inducit affinitatem: operatur tamen *impedimentum honestatis publicæ*, ut dispensatio adhuc impetranda sit. *L.* 12. §. 1. 2. *L.* 14. *in f. h. t. C.* 6. *X. de despons. impub.*

10. Contrahitur affinitas inter unum conjugem, & alterius conjugis cognatos: non vero inter utriusque conjugis cognatos. *C.* 5. *X. de consanguin*. Hinc (*a*) novercæ *mater*, & *soror* mea affinis non est: nec (*b*) comprivigni inter se sunt affines, quamvis *de jure divino* prohibitum inter eos videatur matrimonium, si *communis frater* adsit. *Levit. XVIII.* 11. Stryk. *c. l.* §. 23. Dn. Thomas. *c. l. n.* 150. *seqq.*

11. Prohibitio in *affinitate* eadem est jure communi, quæ est in *consanguinitate*, ita, ut cuicunque uxor in consanguinitate non potest nubere ob gradus proximitatem, eandem in eodem gradu nec maritus uxorem ducere possit. Schilt. *cit. l.* §. 39. *seq.* Jus divinum hanc regulam non sequitur, sed tantum, ne quis *patrui viduam* ducat, prohibet adeo: ut ne quidem matrimonium cum *uxoris defunctæ sorore absolute* prohibeat.

12. (6) *Ad genera affinitatis*: Quorum tria vulgo statuuntur, quamvis tertium rarius attendi soleat. Scilicet ubi personæ affini per nuptias alia accedit, ibi *secundum genus affinitatis* oritur, ut inter me, & sororis meæ defunctæ mariti altera conjuge. Ne-

que

que attendi solet, nisi adsit *respectus parentelæ*. *L.* 15. *h. C. pen. X. de cons. & affin.* Brunnem. *cit. l. n.* 23. Carpz. *Jurispr. cons. lib.* 2. *def.* 101. 15.

13. (V) *Ut aliud impedimentum civile non subsit*. Nam variis aliis ex causis Romano jure prohibitum est matrimonium, veluti (*a*) inter tutorem, & pupillam ante redditas rationes, & *tempora restitutionis prætertlapsa*: *L.* 36. *seq. L.* 60. *L.* 66. *h. Tit. C. de interd. matr. int. tut. pupillus* vero ducere potest tutoris filiam; *L.* 64. §. *f. h.* (*b*) inter Senatores, & abjectæ conditionis homines. *L.* 23. *L.* 27. *L.* 47. *L.* 49. *h.* Sublata est hæc prohibitio jure noviori; *L.* 23. *C. h. L.* 13. *C. de dign. Nov.* 78. *c.* 3. *N.* 117. & praxi, Feltman. *de impari matrimonio* Henric. Salmuth. *de matrim. princip. cum virg. nob.* Interim inter Illustres hoc casu sæpe *matrimonia ad morganaticam*, seu ex lege Salica ineuntur; Linck. *de matrim. ex L. Sal. contract.* quæ inter nobiles sine Principis dispensatione iniri nequeunt. Stryk. *de Diss. Spons. Sect.* 5. §. 72.

14. Prohibitum quoque est (*c*) matrimonium inter Judæum, & Christianam: *L.* 6. *C. d. Jud.* Vid. tamen I. *Cor. VII.* 12. (*d*) inter adulterum, & adulteram. *Nov.* 134. *c.* 12. Sed de jure canonico restricta est hæc prohibitio ad duos casus: (a) si adulterium cum *promissione futuri matrimonii* factum, & alter alterius conditionem noverit. Wagnereck. *ad C. f. h.* (b) Si adulterio conjuncta fuit *machinatio in vitam alterius conjugis*, *C.*

3.

3. *&* 6. *X. de eo, qui duxit in matr.* modo machinatio facta fuerit matrimonii ineundi causa. Link. *ad T. c. lit.* §. 3.

15. Denique (e) inter *raptorem*, & *raptam*. *L. un. C. de rapt. virg.* Hoc jure canonico permittitur, *C. f. X. de rapt.* modo mulier rapta in libero loco constituta postmodum in matrimonium consentiat. Link. *ad cit. tit.* §. 3.

16. (IV) *Ut contrahatur inter unum marem, & unam feminam*. In N. T. Christus revocasse dicitur matrimonium ad *primaevam institutionem* qua Deum *monogamiam* constituisse ajunt, ut *Polygamia* veteri testamento permissa inter nos cesset, adeo, ut etiam Iudaei illam non possint ambire *L.* 7. *C. de jud.* Hahn. *in diatamg. Judaeor. th.* 12. *in not. l.* 2.

17. Polygamia tamen *successiva* prohibita haud est, modo (a) *secundae nuptiae non sint nimis festinatae*: alias poena infamiae intra annum luctus nubens punitur. *L.* 8. *ff. de his qui not. inf.* Conf. *L.* 1. *C. de sec. nupt.* quam tamen poenam remittit jus Canonicum: *C. pen. & ult. X. de sec. nupt.* Praeterea apud Protestantes vidua Pastoris perdit annum gratiae, si intra annum nubit. Carpz. *Jurispr. Eccl. l.* 1. *d.* 185. (*b*) *De morte prioris mariti constet*. *C.* 19. *X. de sponsal. C.* 2. *X. de secund. nupt.* quae aliquando per unum testem probari potest ex *Nov.* 117. *c.* 11.

18. In *favorem* tamen liberorum ex priori matrimonio quaesitorum, & *odium* secun-

da-

darum nuptiarum nonnulla singularia obtinent jura in secundis nuptiis. (a) Quod conjux eo ipso retineat usumfructum tantum a defuncto relictarum rerum: *N.* 22. *c.* 32. (*b*) mater amittat tutelam: *Auth. sacramentum*, *C. quand. mat. tut. offic.* (*c*) in maritum secundum non possit quocunque modo plus transferre, quam singulis ex liberis prioris matrimonii, quibus minimum relictum, *L. 6. C. h.* de cujus legis observantia tamen plurimi dubitant. Stryk. *in V. M. tit. de hæred. instit.* §. 3. Sic quoque (*d*) amittit dignitatem prioris mariti, forum, sepulturam, &c. Huber. *h.* §. 17. *seqq.*

19. (VII) *Ut consueti ritus accedant*, quamvis non omnes hi ad *substantiam matrimonii* pertineant, sed *ut solennior sit declaratio consensus matrimonialis*, requiruntur. Hinc præcedere debet (1) *publica proclamatio*, ubi requiritur (a) *ut fiat debito loco*. *Jus Paroch.* c. 4. *C.* 3. §. 2. 3. (*b*) *Ubi causa est ambigua*: si constat, nullum esse impedimentum: facilius remitti potest. Stryk. *ad Jus Eccles. Brunn. c.* 1. §. 6. (*d*) *Per tria intervalla*, & quidem in tribus diebus dominicis proxime se subsequentibus. *Jus. Paroch. c. l.* §. 8. 9 (*e*) *debito modo*. Hinc *clausulam perpetui silentii* in se continere debet. Quæ tamen nihil operatur, si matrimonium ob prohibitionem juris divini est nullum.

20. Accedere debet (2) *benedictio Sacerdotalis* facienda a Parocho competente, ordinarie ipsius sponsæ. Schilt. *Instit. Jur. Can. l.* 2.

t. 2. *t.* 11. §. 9. *in f.* Hinc alienus admitti nequit absque dispensatione Consistorii. Carpz. *Jurispr. Cons. l.* 2. *d.* 148.

21. Effectus legitime contracti matrimonii sunt vel utrique communes, vel singulis proprii. Ad *illos* refero *vinculum conjugale*, vi cujus alter alteri tenetur (*a*) ad debitum amorem: (*b*) debitum conjugale adeo, ut pars refractaria ad id possit cogi, & in casu *extremæ contumaciæ* divortium decerni: (*c*) ad perpetuam vitæ consuetudinem. Imo (*d*) in quibusdam locis operatur communionem omnium bonorum, quæ in Germania olim ubique obtinuit.

22. Quoad *hos* maritus (*a*) recipit potestatem in uxorem cum humanitate exercendam. *Eph. V.* 22. *seqq. Col. III.* 19. 1. *Petr. III.* 7. Nam & hic quoque respiciendum non tantum ad id, quod licitum, sed etiam quod honestum sit. (*b*) Jus acquirendi per uxorem ex operis *obsequialibus*. Stryk. *Dissert. de operis uxorum c.* 2. & 3. Hinc omnia, quæ in domo mariti sunt, præsumuntur ad maritum spectare, nisi probata fuerit illatio. *L.* 51. *de donat. int. vir. & uxor. L.* 6. *C. eod.* Stryk. *in V. M. ad cit. tit.* §. 12. *seqq.* Mev. 5. *D.* 360. *n.* 12. (*c*) Uxorem alere & defendere, *L.* 2. *de injur.* & etiam in defectu dotis sepelire tenetur. *supr. Tit. de relig.* §. 8.

23. Uxor participat de dignitate mariti: *L.* 8. *L. f. de senat.* sequitur ejus forum, *L. pen. de jurisd.* & domicilium *L.* 5. *h. L. ult. de incol.* adeo: ut etiam maritum rele-

ga-

gatum, vel alio transferentem domicilium sequi teneatur, nisi (*a*) pactis dotalibus aliter provisum: &c. Hillig. *ad Donell. lib.* 31. c. 21. *lit. m.* (*b*) vel circumstantiæ, & rationes æquitatis aliud suadeant. Relegatam vero uxorem maritus sequi *regulariter* non tenetur.

TEXT. NOTAB.

L. 1. L. nuptiæ, 2. L. minorem, 4. L. denique, 6. L. ideoque, 7. L. si qua mihi, 12. L. adoptivus, 14. §. 2. 4. L. uxorem, 15. L. oratione, 16. L. capite, 19. L. sciendum, 20. L. non cogitur, 21. L. seqq. L. in liberæ, 24. L. simulatæ, 30. L. generali, 34. §. 2. L. si quis officium, 38. §. pen. L. semper, 42. L. palam, 43. §. 12. 13. L. senatoris, 47. L. nuptiæ, 53. L. & nihil interest, 54. L. qui in provincia, 57. §. 1. L. ult.

Ex Codice. L. si, ut proponis, 5. L. 7. L. in copulandis, 8. L. cum re, 10. L. nec filium, 12. L. neque ab initio, 14. L. viduæ, 18. L. in conjunctione, 20. L. si quis, 26. *de nupt.* L. neminem, 2. L. qui contra legem, 4 L. fratris uxorem, 5. Auth. ex complexu. L. licet quidem, 8. *de incest. & inut. nupt.* L. SCti, 1. L. mater, 2. L. curatorem, 5. L. si patris, 6. L. si tutor, 7. *de interd. matrim. inter pup. & tut.* L. si qua mulier, 1. L. feminæ, 3. cum Auth. subjectis. L. cum aliis, 4. L. generaliter, 5. L. hac edictali, L. *de sec. nupt.* L. si usumfructum, 1. Auth. hoc locum habet. *si secund. nupt. mul.*

Tit.

Tit. III. (*C. V.* 11, 12, 15.)

De jure dotium.

1. DOS *est certa res, vel aliquando universitas patrimonii, data marito dotis nomine, ut inde onera matrimonii facilius sustinere queat.* Alias etiam *titulum* denotat: hic autem imprimis sumitur pro *jure marito in dote constituto*, nec est species separata juris in re. Huber. *P.* 1. *digress. p.* 333.

2. Dos est vel *profectitia*, vel *adventitia*. Illa proficiscitur a patre, *qua tali*: non tamen habitu respectu patriæ potestatis. *L.* 5. *pr.* §. 11. *h.* Hæc a matre, vel aliis datur. *c. L.* 5. §. 11. *L.* 6. *C. h.* In dubio magis censetur profectitia, *c. L.* 11. §. *ult. Adventitia* non debetur, nisi determinata sit: *L.* 1. *C. de dot. promis. L.* 69. §. 4. *h.* bene tamen *profectitia*. *d. L.* 69. Huber. *h*, §. 5. Hæc magis necessitatis: illa voluntatis. Interest quoque respectu repetitionis dotis, Ulp. *in Fragm. t.* 6. §. 3. *seqq.* Struv. *Ex,* 30. *th.* 49. ut & evictionis præstandæ, cum pater *indistincte* ad dotis evictionem teneatur: Burgund. *de evict. c.* 9. *n.* 17. non item extraneus. *L.* 1. *C. h.*

3. Requiritur LEGITIMA CONSTITUTIO, quæ fieri debet (1) *a debita persona*, patre videlicet, *L.* 69. §. 4. *h. L.* 19. *d. R. N.* licet filiam non amplius sub sua potestate, *L.* 5. §. 11. *h. l. ult. C. de dot. prom.* & filia propria habeat bona: *L.* 5. §. 11. *h.* imo licet

ne

ne quidem promissa sit. Nam & tunc filiam dotare tenetur secundum (*a*) quantitatem patrimonii proprii, (*b*) conditionem sponsi, & patris: *L.* 69. §. 4. *h.* aliquando etiam (*c*) & secundum numerum liberorum, *L.* 43. *de leg.* 3. nisi forsan filia prorsus indigna dote sit. Stryk. *h. t.* §. 3. *seq.*

4. In *subsidium* dotare tenetur *mater*, si aliter conditionem nubendi non possit invenire filia, & mater sit dives. *L.* 34. *h. L. ult. C. de dot. prom.* Conf. *L.* 19. §. 1. *de Hæret. L.* 14. *C. h.* Imprimis hodie, ubi matres filiabus *accessoria dotis, die Aussteuer* constituere solent. Huber. *h.* §. 5. Stryk. *de act. for. invest. S.* 1. *m.* 2. §. 25. Alii ex libera voluntate quidem dotem constituunt, sed hic, ut dictum, requiritur *certa determinatio*. Huc etiam refero *fratres*, qui ad dotandum non tenentur. Neque contrarium colligitur ex *L.* 12. §. *pen. de admin. tut.*

5. (2) *Expressa declaratione*, quod etiam tunc censetur factum, si in sustentationem onerum matrimonialium aliquid marito datum. *L.* 76. *h.* Stryk. *in V. M. h. t.* §. 7. Est enim talis constitutio *facti*: Et hinc bona magis censentur paraphernalia, quam dotalia. Tacite tamen aliquando censetur renovata. *L.* 13. *L.* 30. *L.* 40. *L.* 46. *h.* Stryk. *ad Lauterb. h. p.* 685.

6. (3) *Debito modo*, h. e. vel ultima voluntate; de quo casu ad *Tit. de prael. dot.* vel inter vivos *promissione* nuda, quæ efficaciam accepit: c. *L.* 6. *C. de dot. prom.* vel ipsa actuali *dotatione*: olim etiam *dotis di-*

ctio-

ctione. Ulp. *in Fragm. t.* 6. *pr. Caj. l.* 2. *t.* 9. §. 4.

7. Imo aliquando *promissa* pro *data* accipitur vel voluntate partium. *L.* 41. §. 2. *h.* vel dispositione juris, quando dos quidem cauta, sed pecunia non numerata, & tempus exceptioni *non numeratæ dotis* præfixum effluxerit: *Auth quod locum, C. de dot. caut. non num.* Vid. *P.* 1. *Lib.* 12. *Tit.* 1. §. 23.

8. (4) *In re debita.* Ubi inprimis (*a*) *res propria* danda: rei tamen alienæ datio proficit ad usucapionis effectum, *L.* 1. *ff. & C. pro dote* & aliquando ad *evictionem* præstandam, *L.* 1. *C. h.* Vid. *supra Tit. de evict.* §. 2.

9. (*b*) *Res in commercio existens.* Et sic etiam in omnibus bonis, *L.* 72. *h. L.* 4. *C. h.* quo intuitu dos *universitas* in *L.* 1. §. 4. *de dot. præl.* dicitur, ut tamen nihilominus maneat titulus singularis, cum qualitas *tituli* non ex *objecto accidentali*, sed juris dispositione æstimari debeat. Huber. *h.* §. 10. Restituitur tamen aliquando hoc casu mulier in integrum. *L.* 1. *C. si adv. dot.*

10. (*c*) *Sub dispositione dantis existens.* Et sic feudum in dotem dari nequit. Stryk. *Ex. jure feud. c.* 19. *qu.* 3.

11. Datur autem res in dotem vel *inæstimata*, vel *æstimata*. Si æstimata: tunc vel *taxationis* gratia, si in *favorem uxoris* æstimatio adjecta: *L.* 21. *C. h.* vel *venditionis*, si in *favorem mariti*, id quod inde cognoscitur, si maritus *alternative* obligatur vel rem in specie, vel æstimationem restituere.

L.

L. 10. §. 4. *seqq.* *L.* 17. §. 1. *ff.* *L.* 5. *L.* 10. *C. h.* Hæc marito perit, *L.* 10, *C. h.* ejusque sub dispositione libera est: *L.* 5. *C. h.* non illa, *L.* 21. *C. h.* quæ *in dubio* præsumitur.

12. Per legitimam dotis constitutionem maritus aliquod *dominium*, vel *aliud* jus pro natura objecti in dote consequitur. §. 1. *I. quib. al. lic. vel non.* *L.* 75. *h.* Hinc rem vindicat: *L.* 9. *C, de R. V.* habet actionem utilem personalem adversus debitorem: *L.* 26. *de O, & A.* *L.* 71. *h.* fructus percipit, *L.* 7. *pr. h.* *L.* 20. *C. h.* etiam ex rebus accessoriis, quæ augent dotem. *L.* 7. §. 12. *solut. matrim. &c.*

13. Cum itaque hoc jus valde restrictum sit: dicitur eam uxor *possidere*, *L.* 15. §. 3. *qui satisd. cog.* & manere *domina dotis*, *L.* 75. *h.* cujus dominium tamen, constante matrimonio, quiescit: eo vero finito, reviviscit.

14. Differunt a dote (I) PARAPHERNALIA, quæ præter *dotem* in mariti domum inferuntur, in quibus marito administratio conceditur, *L.* 9. §. 3. *h.* volente uxore, *L.* 8. 11. *C. de pact. conv. tam. supr. dot.* cui etiam ratio reddenda, *L. pen. pr. ad L. Falc.* adeoque *jure civili* usumfructum non percipit. Quod si plane quædam sibi retineat; dicuntur *receptitia*. Gell. *N. A. l.* 17, *c,* 6. Vid. Hub. *h.* §. 15.

15. (II) DOTALITIUM, quod *uxori* in certis reditibus *assignatur post mortem mariti* ad *sustentationem*. Constituitur vel in *allodialibus*, quo casu simpliciter debetur, si vel maxime nullam intulerit dotem: vel in *feu-*

dalibus; quod aliter fieri nequit, quam dote in feudum illata, & versa, in cujus compensationem *dotalitium* ex feudo percipit. Stryk. *in V. M. h. t.* §. 20. Hoc ultimo casu succedit in locum *dotis*, & sic ratione ejus mulier quoque gaudet prælationis jure. Mev. 1. *D.* 173.

16. Dotalium *feudale* restrictum est ad *quadruplicatas usuras*, si *donationem propter nuptias* lucratur conjux: alias duplicatæ debentur, Stryk. *de success. ab int. diss.* 6. *c.* 2. §. 15. & tunc dotem absorbet. Dn. Mencke *de quantitate dotal.*

17. Requiritur autem, *ut probetur illatio dotis*. Stryk. *de caut. contr. s.* 3. *c* 8. § 29. Imo in quibusdam locis uxor dote nondum exolutam adhuc potest offerre cum usuris. Id. *de suc. ab int. c. l.* §. 12.

18. Consensus agnatorum non desideratur. Mev. 8. *D.* 355. Neque etiam probanda est versio, quæ præsumitur ex *illatione* in feudum. Id. 2. *D.* 224.

19. (III) Dona nuptialia, quæ inter utrumque conjugem merito dividenda sunt, nisi aliud pacto provisum. Hahn. *ad W. h. in f.*

20. (IV) Donatio propter nuptias. Hæc de jure Romano semper præsupponit dotem, unde *antipherna* dicta, & doti debebat esse æqualis. Uxor quoque idem jus in eam consequebatur, quod marito in dotem competit. *Auth. permissa, C. d. donat. ante nupt. L. f. C. eod. vers. si igitur.* Donell. *lib. XIV. c.* 9. Sed hodie nomen retinetur: res plerumque alia hac voce denotatur, h. e. vel *do-*

talitium, vel aliud lucrum. Schilt. *Ex.* 36. §. 86.

21. Videtur huc referri posse MORGENGABA, quod sponsæ altera nuptiarum die sponsus offerre solet. *Spec. Sax. art.* 20. Bitsch. *ad jus feud.* 2. *f.* 29. p. 550.

22. (V) SPONSALITIA LARGITAS, quæ est *donatio facta sponsæ a sponso*. *L.* 12. *L.* 14. *C. de donat. ante nupt.* Inest his tacita conditio, ut, nuptiis non secutis, restituatur, *L.* 15. *L.* 16. *C. eod.* nisi aliter conventum. *L.* 7. *eod.* Huber, *h.* §. 12.

TEXT. NOTAB.

L. Reip. 2. L. dotis, 3. L. profectitia, 5. pr. §. 11. 12. L. jure succursum, 6. pr. §. f. L. dotis, 7. pr. §. 1. L. si ego, 9. pr. §. 1. 3. L. plerunque, 10. pr. §. 1. 4. seqq. L. in rebus dotalibus, 17. pr. L. quia autem, 23. L. ita constante, 26. L. dotem, 30. L. si extraneus, 33. L. mater, 34. L. promittendo, 41. pr. §. 1. L. res in dotem, 42. L. res, quæ ex dotali, 54. L. quæro, 60. L. si ususfructus, 66. L. dotis, 68. L. cum post divortium, 69 §. 4. L. in ambiguis, 70. L. mulier, 72. pr. L. quamvis, 75. pr. L. si de dote, 84. L. ult.

Ex Codice. L. frustra, 1. L. si cum ea, 3. L. ad exactionem, 6. L. si pater, 7 *de dot. promiss.* L. evicta, 1. L. etsi dotis, 3. L. nulla lege, 4. L. quoties, 5. L. etiamsi, 8. in f. L. dotis tuæ, 9. L. cum dotem, 10. L. ex pecunia dotali, 12. L. neque mater, 14. L. pro oneribus, 20. L. si inter virum, 21. L. si prædium, 23. L. si mulier, 25. L. si genero, 26. L. ibi, 29. L. in rebus dotalibus, 30. *de Jur. dot.* L. dotem, 1. Auth. quod locum habet, *de dote caut. non numer.*

Tit. IV. (C. V. 14.)

De pactis dotalibus.

1. SOlent *jura dotium* plerumque *pactis* determinari, quæ melioris probationis gratia in scripturam rediguntur, sed non necessario. *L. 6. C. de dot. prom. L. 15. C. d. J. dot.*

2. Concipiuntur vel per *modum actus inter vivos*, & dicuntur *simplicia*: vel in *vim ultimæ voluntatis*, ubi per verba *ultimæ voluntatis* disponitur de *futura successione*, quæ pacta vocantur *mixta*, & moribus valent. Unde autem cognosci hæ duæ species possint, tradit Stryk. *de Caut. contr. S. 3. c. 8. §. 21. seqq.*

3. In effectu differunt, (1) quod in *simplicibus duo* sufficiant testes; in *mixtis quinque* requiruntur: *L. f. C. de Codic.* (2) illa sint irrevocabilia, non hæc: (3) illa aliquando *a parte mariti* insinuationem desiderent: *Auth. eo decursum, C. de donat. ant. nupt. N. 127. c. 2.* non hæc: Hahn. *ad W. h. n.* 4. (4) in his aliquando detrahitur Falcidia, non in illis. Muller. *ad Struv. Ex.* 30. §. 19. *lit.* λ. Sed hæc differentia jure Saxonico cessat. Carpz. *P. 3. C. 1. d.* 11.

4. In his pactis requiritur, (I) ne *bonis moribus sint contraria*. *L. 5. pr. h.* Non tamen illicita puto pacta, ne maritus sit curator: ne nimis rigide exerceat maritalem potestatem. Huber. *h.* §. 4. Illicita vero, & contra

tra bonos mores olim habebantur, quæ de *futura successione* conjugum erant concepta, *L.* 5. *C. de pact. conv. sup. dot.* quæ hodie ubique valent. Stryk. *de Success. ab int. diss.* 8. *c.* 2. §. 1.

5. (II) *Ne sint uxoribus nimis nociva*, qualia sunt, quæ feminas indotatas faciunt. Hinc pactum non valet, ut dos ad mariti defuncti heredes devolvatur, nec uxori superstiti restituatur: *L.* 2. *h.* ut maritus tantum dolum, non culpam levem præstet: *L.* 6. *h.* ut longiore die restituatur. *L.* 16. *h.*

6. Alia pacta valent adeo, ut etiam per illa derogari possit portioni statutariæ alteri conjugum alias debitæ, Stryk. *c. l.* §. 22. 24. Mev. *ad jus Lubec. p.* 2. *t.* 2. *ar.* 12. *n.* 363. *seq.* modo (*a*) ipsi conjuges talia pacta inierint. Parentes enim liberis insciis præjudicare nequeunt: *L.* 3. *C. h.* Mev. *c. l. n.* 369. bene tamen iis per ejusmodi pacta prodesse possunt. *L.* 7. *C. h.* Stryk. *c. l.* §. 14. (*b*) *Juramentum* renunciationi, & (*c*) *curatoris* consensus accesserit.

7. (III) *Ut sint secundum solennitates loci contracta, ubi conscripta. arg. L.* 6. *ff. de evict.* In exigenda tamen, & repetenda dote respiciendum ad domicilium mariti. *L.* 65. *de judic.*

8. Solent ut plurimum hæc pacta esse *reciproca*, id quod tamen non præcisæ est necessitatis: sicuti etiam, si reciproca sint, æqualitas utrinque non requiritur, sed prout conventum, ita statur placitis partium, li-

cet aliud sit de jure civili. *Auth. æqualitas C. h.* Mev. *c. l. n.* 370.

9. Tolluntur pacta dotalia (1) nativitate liberorum, modo maneant in vivis, cum plerumque in eventum, *si liberi nati haud fuerint*, concipiantur. (2) Mutuo dissensu, vel etiam unius, si sunt mixta. (3) Divortio totali ob adulterium apud Protestantes secuto, quo ad nocentem, cum innocens portionem pacto conventam consequatur. Stryk. *c. l.* §. 45.

TEXT. NOTAB.

L. si convenerit, 2. L. 4. L. illud convenire, 5. L. Pomponius, 6. L. cum dos, 7. L. cum pater, 11. L. de die, 14. L. aliud, 19. L. ob res, 20. §. 1. L. 21. in f. L. inter socerum, 26. pr. L. Bebius, 30.
Ex Codice. L. legem, 1. L. quamvis, 3. L. pactum, 4. L. hereditas, 5. L. pater, 7. L. hac lege, 8. Auth. æqualitas, L. si mulier, 11.

Tit. V. (C. V. 23.)

De fundo dotali.

1. Quamvis maritus habeat in dote *quoddam dominium*: tamen lege Julia alienatio ipsi est interdicta. *pr. I. quib. alien. lic. vel non.*

2. In hac prohibitione legis Juliæ præsupponitur quod (1) *alienatio* sive *in totum*, sive *pro parte* fiat. Unde quoque prohibita est oppignoratio, tamquam via ad alienandum,

dum, *pr. I. cit.* servitutis impositio, vel remissio, *L.* 5. *h.* Brunnem. *in parat. h. qu.* 6. provocatio ad divisionem. *L.* 2. *C. h.* &c. Locare ad certum tempus maritus non prohibetur. *L.* 25. §. *f. solut. matrim.*

3. (II) *Ut non sit suscepta ex causa necessitatis*. Hinc si communis fundus dotalis sit, & maritus provocetur ad divisionem: admittere debet divisionem. *L.* 78. §. 4. *de jure dot. L.* 1. *pr. h. L.* 2. *C. h.*

4. (III) *Ut agatur de dote ipsa alienanda*, etiamsi uxor consenserit. *pr. I. quib. al. lic. vel non. N.* 6. *c.* 1. §. 1. 2. Paraphernalia, constante matrimonio, uxoris consensu alienari possunt. *L.* 6. *C. de revoc. donat.* Hahn. *ad W. h. n.* 7.

5. Et quidem (IV) *de re dotali immobili*. Res mobiles, etiam inæstimato datas, maritus alienare potest. *L.* 42. *de J. dot. L.* 3. *C. eod. L.* 3. §. 2. *de suis & leg. L.* 21. *de manumiss.*

6. (V) *Inæstimato data*, saltim si æstimatio non accesserit *venditionis gratia*. Hæc enim, sicuti periculum, ita & facultatem alienandi in maritum transfert. *L.* 10. §. 4. *seqq. de J. dot. L.* 10. *C. eod.*

7. (VI) *Ut ipsa alienatio non tendat in majorem utilitatem uxoris*. Hoc non censetur interdictum, cum leges tantum damna a mulieribus voluere avertere. *L.* 26. *L.* 27. *L.* 61. §. 1. *de J. dot. L.* 21. *L.* 29. *pr. de pact. dotal.*

8. Facta hoc modo alienatio est ipso jure nulla. Hinc mulieri, matrimonio soluto,

salva est rei vindicatio: *L.* 30. *C. de J. dot. L.* 42. *de Usurp.* nec, pendente matrimonio, currit præscriptio. Marito vindicanti obstat exceptio *rei venditæ, & traditæ*. Imo, re ab uxore evicta, emtori obligatur ad interesse. *Nov.* 61. *c.* 1. §. 4.

TEXT. NOTAB.

L. 1. L. lex Julia, 4. L. Julianus, 5. L. si maritus, 7. pr. L. quod si fundus, 11. L. Dotale, 13. pr. §. f. L. Dotale prædium, 15. L. si fundum, 16. L. ult.
Ex Cod. L. si æstimata, 1. L. mariti, 2.

Lib. XXIV. Tit. I. (*C. V.* 16.)

De donationibus inter virum, & uxorem.

1. MOribus Romanis dicitur receptum, *ne valerent donationes inter virum, & uxorem*. *L.* 1. *h.* Cujus primaria causa fuit, ne dissolverentur matrimonia. Quod ob *libertatem divortiorum* inter Romanos facilius fieri potuisset, si alter conjugum donare recusasset. *L.* 2. *h.* Metuenda præterea erat inopia ex nimia donatione, *L.* 28. §. 2. *in f. h.* quo ipso mulieres fieri poterant indotatæ.

2. Rationes secundariæ adduntur in *L.* 1. *L.* 3. *pr. h.* quæ nostris quodammodo applicari possunt moribus. Interim dispositio *juris provincialis Saxonici*, *l.* 1. *art.* 31 §.

Drumb

3. Prohibetur

Drumb mag Kein Weib. huc non spectat, quæ de *gerada* unice intelligenda.

3. [redacted] vero (1) *donatio inter conjuges facta, constante matrimonio*, etiam per *indirectum*, quod tunc evenire poterat, si conjuges adhuc erant in potestate patria. Exempla sunt in *L.* 3. §. 2. 4. 5. 7. *L.* 32. §. 16. *h.* quæ tamen hodie ut plurimum applicari nequeunt.

4. Neque valet negotium, si ad velandam donationem aliud fingitur initum negotium esse. *L.* 5. §. 5. *L.* 7. §. 6. *L.* 32. §. 24. *L.* 49. *L.* 52. *h.* In dubio, res a marito ad uxorem per donationem pervenisse præsumendum, si *titulum* alium *honestum* docere mulier nequeat. *L.* 51. *ff. L.* 6. *C. h.* Post divortium cessat prohibitio. *L.* 64. *h.*

5. (II) *Ut sit alicujus momenti*: secus est, si in rebus modicis consistit, *L.* 31. §. 8. *L.* 21. *C. h. L.* 18. *h.* qualis fieri solet diebus natalitiis, &c. *L.* 1. §. 1. *ad L. Jul. repet.* Carpz. *P.* 2. *C.* 13. *d.* 20.

6. (III) *Ut per illam donans pauperior redditus sit*. Hinc licita est donatio *rei alienæ* ad usucapionem complendam, *L.* 5. §. 8. *L.* 25. *h.* quæ alias non poterat procedere, respectu *donantis*, si res propria esset donata. *L.* 13. §. 1. *de hered. petit.*

7. Hinc & fructus *industriales* percepti ex rebus donatis manent penes donatarium. *L.* 45. *de Usur. L.* 17. *h.* ut & usuræ perceptæ. *L.* 15. 16. *L.* 21. §. 1. *h.* Imo quoque mutua donatio subsistit. *L.* 7. §. 2. *L.* 32. §. 9. & 14. *h.*

8. (IV) *Ut per illam donatarius factus sit locupletior*. *L.* 25. *h.* Hinc, (*a*) si repetit donans donata, non plus repetit, quam quatenus donatarius adhuc *tempore L. C.* locupletior est. *L.* 7. *pr. L.* 16. *h. L.* 50. §. *f. h.* (*b*) Valet donatio *miserationis causa* facta, v. c. ad sepulturam, *L.* 5. §. 1. *h.* ædificandam domum exustam, *L.* 4. *h.* ut & (*c*) dignitatis consequendæ causa. *L.* 5. §. *pen. L.* 40. *seq. h.* (*d*) ad oblationem Dei. *L.* 5. §. 11. *h.*

9. (V) *Ut fiat ex patrimonio conjugis*. Potest enim conjux in favorem alterius repudiare legatum, vel hereditatem. *L.* 5. §. 13. *seqq. L.* 31. §. 7. *h.*

10. (VI) *Ut fiat inter vivos*. In m. c. donationibus cessat ratio primaria, *L.* 9. *in f. L.* 10. *h.* quæ facta est in casum mortis alterutrius ex conjugibus, non, si in obitum *extranei L.* 53. *pr. h.*

11. (VII) *Ut ante mortem fuerit revocata*. Confirmatur enim per *mortem donantis*, non donatarii, *L.* 13. §. 1. *L.* 32. §. 2. quamvis, si una involvantur ruina, valeat donatio. *L.* 32. §. 14. *h.*

12. Imo tunc quoque effectum habet, si non accesserit ipsa datio, *Nov.* 162. *c.* 1. licet jure veteri aliud fuerit observatum. *L.* 23. *h.*

13. Requiritur tamen, ut plenissime hoc casu valeat, (1) *mors naturalis*, *L.* 13. §. 1. *h.* (2) *insinuatio*, quatenus excedit 500. solidos: *L.* 24. *C. h.* (3) *ut non appareat ex conjecturis probabilibus de revocatione*, vid. *L.*

32.

32. §. 10. 11. *h. L.* 12. *C. h.* (4) ut ipse *donans* revocaverit. *L.* 32. §. 2. filius revocare nequit, ne quidem fiscus, ad quem bona devoluta sunt, *L.* 1. *C. h.* nisi ob jus hypothecæ tacitæ *L.* 15. *C. h.*

14. (IX) *Juramento non confirmatæ*. Alioquin enim subsistit. *C.* 28. *X. de jurejur.* Mev. *ad jus Lub. l.* 1. *t.* 6. *art.* 1. *n.* 47. Adimit enim facultatem revocandi..

15. Alienatio itaque hoc modo comparata est ipso jure nulla. *L.* 3. §. 10. *h.* Hinc exstantes res vindicari possunt; *L.* 36. *pr. h.* consumtæ vero, quatenus locupletior quis factus est, condicuntur, *L.* 5. *in f. L.* 6. *L.* 7. *pr. h.* vel ad exhibendum agitur, si dolo donatarii consumtæ fuerint. *L.* 37. *h.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. 2. L. hæc ratio, 3. §. 10. 12. L. si sponsus, 5. §. 2. 5. 8. 13. 15. 16. 18. L. seq. L. quod autem, 7. pr. §. 2. L. si cum, 3. §. 2. L. seq. L. sed si mors, 13. §. 1. L. quod si vir, 14. L. de fructibus, 17. L. Papinianus, 23. L. sed & si, 25. L. inter eos, 27. L. si id, 28. §. 2. L. sed si vir bona, 31. L. cum hic status, 32 §. 2. 5. 10. 13. 14. 16, ult. L. sive uxor, 34. L. quod adipiscendum, 40. L. utrum, 47. L. Quintus Mutius, 51. L. mortis suæ, 53. pr. L. Seja, 66

Ex Codice. L. 1. L. nec inter eos, 4. L. etiam, 6. L. si ex voluntate, 7. L. si fructus, 8. L. si maritus, 12 L. ex verbis, 14. L. si non verum, 15. L. de his, 17. L. a marito, 18. L. creditor, 20. L. res uxoris, 24. L. donationes, 25. L. 26.

Tit. II. (*C. V.* 17. 24.)

De divortiis, & repudiis.

1. MAtrimonium vel ab initio *nullum* est: vel ex postfacto *dissolvitur*. Ibi plures causæ intervenire possunt: hic tantummodo duas admittunt. Ibi agitur ad *declarationem nullitatis*: hic vero ad *dissolutionem matrimonii*, quod hactenus vinculum habuit.

2. Matrimonium *nullum ab initio est*, (1) *ubi ex* prægnantibus causis *apparet defectus consensus matrimonialis*, qui ex variis colligi potest circumstantiis. Quæ tamen nullitas magis est *respectiva*, quam *absoluta*. Huc pertinent, quæ supra de *dolo*, *metu*, & *errore* jam dicta sunt.

3. Colligitur quoque defectus hic consensus matrimonialis, si *impotentia immedicabilis* matrimonium antecesserit, quæ ex variis causis oriri potest. Linck. *ad Decret. tit. de frigid. & malef.* §. 3. 4. Exemplum singulare refert. Stryk. ad *Brunn. jus Eccles. c.* 17. §. 7. Plura habet Simon *de impotent. conjug.*

4. Desideratur autem ante omnia *probatio impotentiæ* vel per inspectionem, *C.* 6. *X. de frigid. & malef.* Dn. Hert. *de inspect. ocul.* §. 11. vel aliquando per utriusque juramentum. *C.* 5. *& f. X. eod.* Linck. *c. l.* §. 6. Supervenientem autem impotentiam non sufficere volunt, quamvis de hac sententia dubitet Ziegl. *ad Lancell. l.* 2. *t.* 12. §. 10. *verb. si alter conjugum.*

5.

5. (II) *Si contra leges divinas in gradibus Levit. XVIII. expressis fuit initium.* Talia enim matrimonia, cum dispensationem non recipiant, merito sunt dirimenda. Stryk. *Tr. de diss. sponsal. S* 5. §. 24. *quo etiam pertinet locus Matth. XIV.* 4. Quod si *expresse* non sit prohibitum: hoc de facto contractum facilius tolerari solet.

6. Eodem modo, quia polygamia legibus est prohibita, posterius matrimonium est nullum, vivente adhuc prima conjuge, licet posterius b. f. contractum fuerit. *C.* 2. *X. de sec. nupt. C.* 19. *X. de sponsal.* Atque hisce duobus casibus nullitas *absoluta* adest.

7. Dissolvitur *ex postfacto* vel *in totum*, vel *in tantum*. In dissolutione *totali* requiritur (I) *justa causa legibus probata.* Olim quidem apud R. non adeo gravis causa necessaria erat, cum etiam *bona gratia* discedere poterant. Huber. *h.* §. 8. *seqq.* Sed postea specialiores determinatæ sunt in *L.* 8. *C. h.* & *Nov.* 117.

8. Tandem sententia Patrum Ecclesiæ rejecta, Protestantes divortium, hoc est matrimonii solutionem recepere ex certis causis, quas Protestantes communiter defendere solent. Tales sunt apud eos (*a*) *adulterium*, (*b*) *malitiosa alterius desertio* tam *localis*, quam *non localis*, cui (*c*) addimus *insidias vitæ structas*. Stryk. *Dissert. de divort. ob insid. vitæ struct.* Atque in hisce causis par utriusque conjugis debet esse apud ipsos conditio. Non tamen desunt inter Protestantes qui vocem *πορνείας Matt. XIX.* 9. de *quavis turpitudine*

in-

intelligunt. Quo posito, plures causæ admitti deberent.

9. In specie in adulterio requirunt, (a) *ut causa legitime probata fuerit*. Non tamen hic quoad effectum divortii tam evidens probatio *adulterii* ab ipsis requiritur, uti quidem est, si agitur ad pœnam ordinariam infligendam. Stryk. *de diss. spons. S.* 5. §. 3. Brunnem. *de jure Eccl. l.* 2. *c.* 17. §. 15.

10. (b) *Ut adulterium scienter*, & *sponte fuerit perpetratum*, *L.*13. §. 7. *ad L. Jul. de adult.* (c) *nec alter in pari versetur delicto*: *L.* 39. *L.* 47. *solut. matrim.* (d) *ut non fuerit causatum ab altero conjuge*. Brunnem. *c. l.* §. 18.

11. (II) *Ut dissolutio fiat auctoritate consistorii*. Brunn. *c. l.* §. 19. Licet enim apud Protestantes possit dici, matrimonium, statim post commissum adulterium, esse *ipso jure* solutum, Huber. *h.* §. 14. modo nulla reconciliatio intervenerit: tamen *declaratio judicialis* propterea excludi nequit.

12. In specie circa *malitiosam desertionem* requiritur, ut judex, antequam citationem decernat, attendat, (1) *ex qua causa alter absit*: an etiam animus deserendi colligi possit ex absentia? Malitiosa itaque absentia ante omnia probanda est. Stryk. de *diss. sponsal. S.* 6. §. 13. *seqq.*

13. (2) *Legitime absens citetur a judice ecclesiastico*, & quidem ad petitionem innocentis, Id. *c. l.* §. 36. ita, ut, si sciri possit, ubi commoretur absens, in faciem citatio fiat: alias edictalis decernenda. Carpz. *Jurispr. Consist. l.* 3. *d.* 62. Brunn. *c. l.* §. 27. ibique Stryk.

14.

14. Desertore non comparente, *legitime accusanda est ejus contumacia*, & tandem ex doctrina Protestantium sententia *divortii ferenda*.

15. Dissoluto ita, ut illis videtur, matrimonio, parti innocenti novæ nuptiæ apud Protestantes haud denegantur: bene tamen nocenti, nisi dispensatio Principis eas desertori indulgeat.

16. Præterea (a) liberi apud innocentem educantur sumptibus nocentis: *N.* 117. *C.* 7. *auth. si pater*, *C. Divort. fact. apud quem* liberi (b) nocens amittit dotem, vel donationem propter nuptias *N. cit. c.* 7.

17. *In tantum* dissolvitur matrimonium in casu *nimiarum sævitiarum per separationem quoad torum, & mensam*, ut remedium in nostris consistoriis, tanquam *interimisticum*, toleretur, quo vel majora mala inter conjuges evitentur: vel hi adigantur, ut tandem in gratiam redeant.

18. Ante omnia tamen alia media sunt adhibenda, antequam ad hanc separationem deveniatur. Schilt. *Instit. Jur. Can. l.* 2. *t.* 12. s. 10. Nicol. *de Divort. & Repud. P.* 2. *c.* 5. *n.* 5. Linck. *de Us. divort. s.* 5. *m.* 6.

TEXT. NOTAB.

L. 1. L. divortium, 3. L. si filia, 5. L. Uxores, 6. *Ex Codice* L. liberum, 2. L. dissentientis, 5. Auth. hodie. L. consensu, 8. *de repud.* L. 1. Auth. si pater, *divort. fact. apud quem.*

Tit. III. (*C. V.* 13. 18. 19.)

Soluto matrimonio, dos quemadmodum petatur.

1. IN repetenda dote observandum, (I) *solutum debere esse matrimonium*. Tunc enim ipso jure reviviscit dominium uxoris. *L.* 30. *C. de jur. dot.* Hahn. ad. *W. h. n.* 2.

2. Constante matrimonio, non potest dos repeti, quatenus maritus solvendo manet: *L.* 24. *h. L.* 29. *C. de J. dot.* alioquin permittitur repetitio, si uxor *metum amittendæ dotis* probare potest, ut tamen marito fructus dotis salvi sint. Engelbr. *ad ff. h.* §. 18. Quin etiam dos tunc restituenda est marito, si ad meliorem fortunam redierit. Gail. 2. *O.* 85. Conf. Huber. *h.* §. 1.

3. Et quidem (II) sine *culpa ipsius uxoris*: alioquin, si secundum Protestantes per ejus adulterium, vel malitiosam desertionem dissolutum: maritus dotem, quam accepit, lucratur, *N.* 117. *c.* 8. *pr.* Hahn. *ad W. h in f.* nisi liberi adsint ad quos dos devolvitur. *cit. N. c.* 2.

4. (III) *Probandam esse a muliere dotis illationem summarie*. Mev. 4. *D.* 263. Ubi tamen adversus *mariti heredes* confessio ejus, etiam in testamento facta, sufficit. Gail. 2. O. 81. *n.* 2. Mev. 3. *D.* 330. Quin etiam intra *legitima tempora* obstat *mulieri*, sed non creditoribus, exceptio non numeratæ dotis. *L. ult. & Auth. seq. de dot. caut. non numer.*

5.

5. (IV) *Pactis dotalibus non esse huic rei provisum*. Hisce ante omnia statur, si v. c. de lucranda dote, vel de æstimatione restituenda aliud cautum est. *L.* 10. §. 4. *de J. dot. L.* 20. §. 1. *de pact. dotal.*

6. Hisce deficientibus, ex *jure Statutario* res decidenda, & demum *in subsidium* recurrendum ad jus commune. Hahn. *ad W. h. n.* 3.

7. (V) *Restituendam esse dotem uxori, vel ejus heredibus a marito*, ~~*vel ejus heredibus*~~. Dissolvitur vero matrimonium vel morte viri, vel uxoris. Priori casu de *profectitia* agunt pater, & filia, modo adhuc ejus potestati subjecta sit: alias sola repetit. *L.* 71. *de Evict. arg. L.* 31. *h.* vel utitur jure retentionis. Muller. *ad Struv. Ex.* 30. *th.* 51. *lit.* γ. Hodie indistincte sola filia agit, quia filia per nuptias soluta est a potestate patria.

8. Sic etiam *adventitiam* filia repetit, nisi extraneus eam expresse sibi stipulatus est. *L. un.* §. 13. *C. de R. U. A. L.* 9. *C. de pact. conv.*

9. Si morte *uxoris* dissolvitur: dos liberis hodie præcipua manet, salvo usufructu patri debito. Perez. *in Cn. n.* 5. Struv. *Ex.* 30. *th.* 49. Hahn. *ad W. h. n.* 3. Sed jure Romano patri *profectitia* dos restituenda erat simpliciter, *L.* 9. *pr. de J. dot. L.* 5. *de divort.* si vel maxime liberi extarent: *a L.* 6. *L.* 48. *L.* 59. *h. L.* 12. *L.* 26. *pr.* §. 2. *de pact. dot.* Huber. *h.* §. 4. patre non exstante, reddenda heredibus uxoris. *L. un.* §. 6. *de R. U. A.*

10.

10. Interest tamen, utrum a *marito*, an ejus *heredibus* restituatur. Ille enim habet beneficium competentiæ: *L. un.* §. 7. *cit. L.* 12. *seq. h.* non vero heredes ejus, *L.* 24. §. 1. *L.* 25. *de re judic.* nisi sint liberi ex eodem matrimonio suscepti. *L.* 18. *h.*

11. (VI) *Restituendam esse debito tempore*, quod olim diversis definitum terminis *Ulp. in Fragm. t.* 6. §. 5. *L.* 7. §. 5. *de pact.* Jure novo *immobilia* statim, *mobilia* intra annum restituenda: *L. un.* §. 7. *d. R. U. A.* alias debentur uxori usuræ, finito matrimonio. *Mev.* 9. *D.* 12.

12. (VII) *Debito modo*, ut res illibata resarciatur. Præstat itaque maritus damna culpa levi data eodem, ut in *societate*, modo, *L.* 17. *d. jur. dot.* &, si dolose restitutio denegatur, juramentum in litem locum habet. *L.* 25. §. 1. *h.* De casu non tenetur. *L.* 26. *L.* 29. *h.*

13. Anni postremi fructus pro rata temporis, quo stetit matrimonium, dividi debent, *L.* 7. §. 1. *h.* computato initii anno a tempore *traditionis*, *L.* 5. *h. t.* vel *nuptiarum*, si ante eis fundus traditus est: *L.* 6. *h.* alias eo nomine mulier agit. *L.* 31. *in f. h.*

14. Comperit eo nomine jure novo mulieri *rei vindicatio*, *L.* 30. *C. de J. dot.* vel actio *ex stipulatu*. Nam stipulatio (a) semper subintelligitur intervenisse, *L. un. pr. de R. U. A.* (b) & ipsa actio ex stipulatu est bonæ fidei. *c. L.* §. 2. Hæc magis utilis est in re consumta: illa in re exstante, vel penes tertium possessorem existente. Denique etiam *hypothecaria* mulieri ob jus *hypothecæ tacitæ* competit.

TEXT. NOTAB.

L. 1. L. soluto, 2. §. 2. L. non solum, 3. L. de divisione, 5. L. fructus, 7. pr. §. 1. 12. 13. L. si mora, 9. L. si ab hostibus, 10. §. 1. L. si alienam, 11. L. maritum, 12. L. quia, 13. L. rei, 15. L. 16. L. ex diverso, 17. L. etiam, 18. §. 1. L. si, cum dotem, 22. pr. §. 2. 3. 7. 8. L. quoties, 29. L. si marito, 31. pr. L. Lucius, 38. L. viro, 39. L. si socer, 44. L. Gajus, 45. L. cum mulier, 47. L. si dotali, 48. L. æstimatis, 50. L. æstimatæ, 51. L. maritus, 54. L. 65. L. in his rebus, 66, pr.

Ex Codice. L. un. §. 1. 2. 4. 5. 6. 7. 9. 13. 15. *de R. U. A.* L. dubium, 1. L. si ignorans, 3. L. dos, 4. L. si circumscripta, 6. L. nec maritus, 8. L. dotis, 9. L ult. *solut. matrim.* L. un. *si dos const. matrim.*

Lib. XXV. Tit. I.

De impensis in rem dotalem factis.

1. MAritus dotem restituens merito indemnis servandus. Quem in finem impensas in dotem factas repetit, modo (1) *sint in rem factæ* seu ad durabilem rei dotalis subsistentiam, seu utilitatem. *L.* 4. *h.* Conf. *L.* 17. *seqq. de relig.*

2. In *fructus* factæ compensantur cum fructibus, *L.* 3. *h.* sicuti & *tributa* propter fructus soluta, *L.* 13. *h.* & *litis impensæ* pro conservanda dote factæ. Diversa est ratio impen-

sa-

sarum pro *acquirenda dote* factarum. Mev. 8. *D.* 254.

3. (II) *Alicujus sint momenti*. Modicas arbiter curare non debet. *L.* 12. *h.*

4. (III) *Sint factæ ex causa necessitatis, vel utilitatis*. *L.* 1. §. 1. *L.* 5. *in f.* *L.* 14. *h. Voluptuarias* non repetit, sed eas *tollere* potest, si modo recipiant separationem: alias, si mulier eas retinere vult, reddere illas quoque debet: *L.* 9. *h.* vel si alias *promercales* sint *L.* 10. *h.*

5. Est tamen adhuc diversitas inter *utiles*, & *necessarias*. (1) Hæ dicuntur dotem *ipso jure* minuere juxta sensum *L.* 5. *h.* & *L.* 1. §. 4. *de dot. præl.* *L.* 56. §. 3. *de jur. dot.* Conf. Dn. Thomas. *ad Huber.* §. 2. & eo nomine marito *retentio*, & *compensatio* conceditur. *cit. L.* 5. Utiles ipso jure non minuunt *L.* 7. §. 1. *h.*

6. Unde (2) ratione *utilium* jure novo demum conceditur *actio mandati*, vel *negotiorum gestorum*. *L. un.* §. 5. *C. d. R. U. A.* Porro (3) *necessariæ* simpliciter refundi debent: *utiles* non aliter, quam si *intra modum* factæ fuerint, ut uxor non teneatur fundum dotalem vendere ad solvendas has impensas. *L.* 8. *h.* *L.* 25. *de pign. Act.* Denique, (4) soluta dote, impensæ necessariæ condici possunt ex capite *indebiti*. *L.* 5. §. 2. *h. t.* Quæ actio in *utilibus* cessat.

TEXT.

TEXT. NOTAB.

L. vel si vites, 3. §. 1. L. & in totum, 4. L. quod dicitur, 5. L. utilium, 8. L. pro voluptuariis, 9. L. quod si, 10. L. in voluptuariis, 11. L. omnino, 12. L. neque stipendium, 13. L. impensæ, 14. L. pen.

Tit. II. (C. V. 21.)

De actione rerum amotarum.

1. UXores divortium metuentes sæpe solebant aliquid subtrahere maritis. Hinc dabatur *actio rerum amotarum*, soluto matrimonio, ad res eas repetendas, *quæ*, *constante matrimonio*, *divortii intuitu subtractæ erant*.

2. Requirebatur itaque (1) *subtractio divortii intuitu*: (2) *ut divortium sequeretur*. *L.* 25. *h* Hinc (*a*) quod *in matrimonio* simpliciter uxor aufert, condictione *sine causa* repetitur: *c. L.* 25. (*b*) quod *ante*, condictione furtiva; *L.* 3. §. 2. *h.* (*c*) quod *post*, furti eo nomine etiam tenetur, *L.* 3. *pr. h.* (*d*) quod *intuitu mortis* mariti, *utili* rerum amotarum a marito repetitur, si convaluerit. *L.* 21. *pr. h.*

3. Heredes, in quantum ad eos pervenit, conveniri possunt. *L. ult. C. h.* Nascitur enim ex *delicto*. *L.* 21. §. 5. *h. t.* Hinc comparatio hujus cum *condictione furtiva* in *L.* 6. §. 4. *L.* 21. §. *pen. h.* non *absolute*, sed *secundum quid* est capienda. Stryk. *in V. M. h.* §. 3.

4. Datur (a) ad restituendas res ablatas, vel æstimationem, si perierint, *L. pen. h.* præstito aliquando juramento in litem. *L.* 8. §. 1. *L.* 9. *h.* (b) in id, quod interest. *L.* 21. §. 4. *h.* Si conjuges sibi mutuo quid subtraxerint, cessat hæc actio *L.* 7. *h.*

5. Hodie vix usus hujus actiones ostendi poterit, nisi forsan in casu *L.* 21. *pr. h.* Furta quoque hodie inter conjuges facta *mitius* punienda juxta *art.* 165. *C. Crim. Car.* ut magistratus *ex officio* procedere non possit. Clasen. *ad cit. art.*

TEXT. NOTAB.

L. Nam in honorem, 2. L. & ideo, 3. L. si, cum dos, 8. §. 1. L. seq. L. Marcellus, 11. §. 1. 2. L. si mulier, 21. pr. §. 5. L. ob res, 24. L. rerum, 25. L. rerum, 26. L. pen. L. ult. *Ex Cod.* L. de rebus, 3.

Tit. III. (*C.* V. 25.)

De agnoscendis, & alendis liberis, vel parentibus, vel patronis, & libertis.

1. FRequens fuit, divortio facto, quæstio de *agnoscendis liberis* apud Romanos. Hinc *SCtum Plancianum* latum de iis est, qui *post divortium* eduntur. *L.* 3. §. 1. *h.*

2. Aliud quoque tempore Hadriani factum, quo cautum, ut partus, *constante matrimonio*, editus a patre agnosceretur. *c. L.* 3.

3. Juxta prius SCtum ita procedebatur. (1) Mulier *post divortium* denunciare debebat

bat marito, se ex eo esse prægnantem, *L.* 1. §. 1. 3. *h.* (2) intra dies 30 continuos post divortium numerandos. *c. L.* 1. §. 1. 9. (3) Maritus aut custodes mittere, aut contra nunciare debebat: alias *interim* cogebatur partum alere *L.* 1. §. 4 *h.* absque præjudicio veritatis. *L.* 1. §. 12. 13. 14. *h.*

4. Juxta alterum SCtum itidem quæstio status partui moveri potest, quamvis difficilius, quia urgens præsumptio pro partu est, quod sit legitimus, *L.* 6. *de his qui sui vel al.* nisi evidentes sint probationes in contrarium. *L.* 1. §. 14. *h.* Quæ tamen in Anglia vix sufficere videntur, referente Hubero *h.* §. 4. ibique Dn. Thomas.

5. Agnitio hæc post se trahit *obligationem ad alendum L.* 1. §. 14. *L.* 4. *h.* Stryk. *de Act. for. Inv. S.* 1. *m.* 2. §. 3. 4. pro modo facultatum, *L.* 1, §. 7. *h.* ad quam etiam cogi potest, *L.* 1. §. 10. *h.* mediante imploratione officii judicis. *L.* 5. §. 12. *h.*

6. Requiritur vero, ut (*a*) liberi non sint ingrati, *L.* 5. §. 11. *h.* & (*b*) se ipsos non possint idonee exhibere, *L. c.* §. 7. (*c*) non sint nati ex concubitu damnato, *Auth. ex complexu, C. de incest. nupt.* quamvis hunc, & primum casum de ingratitudine plerunque restringant ad alimenta *civilia*. Naturalia enim denegari nemini debent. *L.* 4. *h. t.* Stryk. *in V. M. h. t.* §. 7.

7. Præterea pater *liberis naturalibus* quoque tenetur ad alimenta. *Nov.* 89. *c.* 12. §. 6. Quod secundum principia juris canonici, quo liberi *concubinarii*, & *spurii* æquiparantur, ad

spu-

spurios hodie extensum, modo de patre *quodammodo* constet. *Summarie* enim proceditur. *L.* 1. §. 8. *h.* Stryk. *c. l.* §. 9. Si pater neget, spurium ex se natum esse: utile est partui per remedium *interimisticum* providere, & *aliqualem probationem filiationis* hunc in finem afferre, de qua Id. *c. l.* §. 13. 14.

8. Neque pater demum post *triennium* ad alimenta obstringitur, uti quidam colligunt ex *L.* 9. *C. de P, pot.* quasi mater interim ad alimenta teneatur. Nam alimentorum præstatio nec sola lactatione absolvitur: nec mater semper ad lactandam sobolem idonea est. Stryk. in *V. M. h. t.* §, 4.

9. Deficiente patre, vel mortuo, *matri* onus alendi incumbit, & reliquis ascendentibus. Et denique tota hæc causa ex *æquitate*, & *charitate sanguinis* a prudenti judice est discutienda. *L.* 1. §. 2. *L.* 8. *h.* Hinc etiam aliquando frater fratri ad alimenta in subsidium tenetur, *L,* 4. *ff. ubi pup. educ.* Stryk. *c. L.* §. 22. Huber. *h.* §. 8.

10. Ex fonte *gratitudinis*, & lege *charitatis* quoque liberi adstringuntur ad alendos parentes. *L.* 1. *pr.* §. 15. 16. *h. L.* 1. *C. h.* Grot. *de J, B. & P, L,* 2. *c.* 2. §. 5. Sic etiam liberti patronis, *L.* 1. §. 18. *h.* Ecclesiæ patrono egeno, *C.* 25. *in f. X. de jure patron.* vasallus domino egeno pro modo feudi tenentur ad alimenta. Struv. *syntagm. feud. c.* 11. *aph.* 5. *n.* 15.

TEXT.

TEXT. NOTAB,

L. 1. §. 13. 14. 15. L. necare, 4. L. si quis, 5. §. 1. 2. 4. 7. 8. 9. 10. 12. 14. 15. 16. 17. 19. L. non quemadmodum, 8.
Ex Cod. L. parentum, 1. L. competens, 2. L. si patrem, 4.

Tit. IV.

De inspiciendo ventre, custodiendoque partu.

1. SI mulier *post divortium* se prægnantem esse negabat; mariti vero intererat, se patrem potius esse, quam carere filio: solebat decerni *inspectio*, & tunc, si inspicientes feminæ ipsam gravidam esse renunciabant, custodes admittere tenebatur: si non gravidam renunciarent, dabatur uxori *actio injuriarum*, si animo injuriæ faciendæ inspectio desiderata erat. *L.* 1. §. 1. *&* 8. *h.* Hert. *de inspect. ocul.* §. 12.

2. Similis inspectio necessaria erat, si mulier, *mortuo marito*, prægnantem sese esse affirmabat. Quo casu hi, quorum intererat, mittebant quinque obstetrices, quæ ventrem *prudenter* inspicerent. *L.* 1. §. 10. *h.*

3. Et quia metus erat, ne fraude viduæ partus alienus subjiceretur: Prætor certas præcautiones constituit tempore partus observandas, quas ordine, & perspicue recenset JCtus in *L.* 1. §. 10. *h.* quæ & hodie, præ-

sertim in viduis nobilibus, utiles esse possunt. Hahn. *ad W. h.* Schilt. *Ex.* 36. §. 125. *seq.* Dn. Thomas, *ad Huber. h. in f.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 10. 14. 15.

Tit. V.

Si ventris nomine muliere in possessionem missa, eadem possessio dolo malo ad alium translata esse dicatur.

1. PRætor ventrem mittebat in possessionem: simul tamen cavebat, ne quod in partus favorem concesserat, aliis prædæ occasionem præberet. *L.* 1. *pr. h.*

2. Hinc, muliere possessionem in alium dolo malo transferente, Prætor dabat actionem, qua mulier, & omnes, quorum dolo malo alienatio facta erat, tenebantur ad id, quod interest ejus, qui experitur. *L.* 1. §. 1. *h.* Quæ actio perpetua est, *L.* 1 §. 4. *h.* Is vero, in quem possessio dolo malo translata, per interdictum mox expellitur. *L.* 1. §. 2. *h.*

Tit.

Tit. VI.

Si mulier ventris nomine in possessione calumniæ causa esse dicatur.

1. Aliquando mulieres calumniose se mentiebantur esse prægnantes, & ita a Prætore mittebantur in possessionem, quasi *ventris nomine*. Hinc illi, quorum interest, agunt contra talem mulierem ad omne interesse. *L.* 1. §. 4. 8. *h.*

2. Ceterum, si *bona fides* credidit, se esse prægnantem: cessat hæc actio adeo, ut ne quidem *alimenta* percepta interim restituat. *L. un.* §. 7. *h.*

Tit. VII. (C. V. 26. 27.)

De Concubinis.

1. Concubinatus proxime ad *matrimonium* accedebat. Est enim *conjunctio cælibis cum femina vilioris conditionis, ut interim uxoris loco habeatur sine titulo, & dignitate mariti*. Huber. *h.* §. 1.

2. Requirebatur autem (1) *vir cælebs*. Nam *maritus* concubinam habere non poterat. *L.* 121. §. 1. *de V. O. L.* 144. *d. V. S.* Gell. *lib.* 4. *c.* 3. Si habebat: *pellex* erat, non *concubina*. Nec cœlebs plures, quam unam, habere poterat. *L. un. C. h.* Ipsa vero *sola affectione maritali* distinguebatur a legitima uxore, *L.* 41. §. 1. *d. R N. L.* 49. §. 4. *de Leg.* 3. & liberi ex ea nati *naturales* dicebantur.

tur. (2) Ut *habeatur causa concumbendi*. *L.* 1. §. 1. *h.* (3) *ut consuetudo illa sit diuturna*: (4) femina sit vilioris conditionis. Hahn *ad W. h. n.* 2. Damnavit *concubinatum* tum Leo in *Nov.* 91. tum Jus Canonicum, tum quoad *clericos*, tum etiam quoad *laicos*, eumque *fornicationi* accensuit. Unde etiam in *reform. polit. de anno* 1548. *tit. von leichtfertigen Beywohnungen* damnatus est.

Lib. XXVI. Tit. I. (C. V. 35.)

De *tutelis.*

1. TUTELA est *vis, ac potestas in capite libero* (pupillo) *ad tuendum eum, qui per ætatem se defendere nequit, jure civili data* (vel immediate, vel mediate) *& permissa* (ut detur in testamento) Conf. Huber. *ad I. h.* §. 2. *seqq.* & *P.* 1. *Digress. l.* 3. *c.* 1, 2.

2. Tutela in se considerata juris naturæ recte dicitur, adeoque etiam in regnis obtinet. Hert. *de tut. regia*, & in *elem. prud. civil. P.* 2. *s.* 5. §. 23. *seqq.* Hæc tamen magis secundum principia *juris naturæ*, & *mores gentium* dijudicari debet. Id. *c. l. sect.* 2. §. 3.

3. In se susceptio ejus ad officia *humanitatis* spectat. Quia vero interest reip. ut impuberes recte educentur: magistratui cura pupillorum primario incumbit, adeoque (*a*) hi dicuntur esse in *publica tutela reipubl. L.* 2.

§. 1.

§. r. *ne de stat. defunct.* Et quia (*b*) magistratus aliis vices suas committit: tutela dicitur *munus publicum*. *pr. I. de excus. tut. L.* 214. *d. V. S.*

4. Consideratur autem tutela vel in se, prout est *certum quoddam officium*: vel in *administratione*, quo respectu ad *quasi contractus* refertur.

5. Priori consideratione ad tutelam requiritur (I) *ut legitimo modo constituatur*. Quod fit vel *testamento* (hinc *testamentaria*), vel immediate ex *lege* (hinc *legitima*) vel a magistratu (hinc *dativa*). De singulis suo loco.

6. (II) Ut talis constituatur tutor, *qui* (*a*) *prudentia rei gerendæ est instructus*, (*b*) *nulla suspicione laborat*, (*c*) *ad publicum munus admitti potest*, nec (*d*) *utilitatis publicæ causa impeditur*.

7. Per primum requisitum excluduntur minores, furiosi, prodigi, qua tales. *L.* 1. *de curat. fur.* §. 2. *I. qui testam. tut.*

8. Per secundum arcentur incerti, *L.* 20. *de testam. tut.* inimici &c. Imprimis vero *creditores*, & *debitores* pupilli, *Nov.* 72. *c.* 1. 2. 3. Stephan. *ad c. N. n.* 6. adeo, ut, si post tutelam susceptam tutor acquisiverit obligationem erga pupillum: adjungendus ei sit alius tutor. *N. cit. c.* 2.

9. Si quis suscepit temere talem tutelam, perdit actionem adversus pupillum; &, si debitor sit, exceptione solutionis, aliisque privatur, *N. cit. c.* 4. modo *dissimulaverit* tempore susceptæ tutelæ creditum, vel debitum. Mater tamen, quæ ob ϛοϱγὴν in

E 5 li-

liberos suspecta dici nequit, merito sub hac prohibitione non continetur. *Nov.* 94. *præf.* *c.* 1.

10. Per tertium excluduntur *feminæ*, quia magis dicitur *virile*, & *publicum munus* esse, *L.* 16. *L. ult. h. L.* 1. §. *f. de mun. & honor.* *Matres* tamen, & *aviæ* admittuntur *volentes* propter affectionem naturalem erga liberos, Stryk. *de jur. avor. c.* 2. *n.* 144. *seqq.* & præferuntur omnibus legitimis, & dativis, *Auth. matri, C. de tutel. mat.* & sic etiam avo. Brunnem. *ad L.* 1. *ff. de legit. tut. n.* 6. De avia vero vid. Stryk. *c. l. n.* 155. *seqq.* & Dn. Thomas. *ad Strauch. diss.* 5. *th.* 15.

11. Ex ratione introductæ tutelæ maternæ sequitur, matrem etiam admitti in bonis feudalibus, etiam Imperii. Stryk. *de tut. mat. princ. imper.* Dn. Coccei. *jur. publ. c.* 29. §. 8.

12. Requiritur vero, (I) *ut mater sit majorennis*: *L.* 2. *C. quand. mul. tut.* (2) *ut maneat in viduitate*. Hunc in finem renunciare debet secundis nuptiis. *L. f. C. eod. Auth. Sacramentum, C. eod.* Quod si ad secunda vota transeat: amittit eandem, *N.* 94. *C.* 2. Stryk. *de jur. avor. c. l. n.* 174. nisi dispensatione Principis eam retinuerit. (3) *Ut renunciet SCto Vellejano*. *N.* 118. *c.* 5. *cit. Auth. matri*. (4) *Ut pater nullum dederit in testamento*. Hinc enim non præfertur.

13. Per ultimum requisitum haud admittuntur milites, §. 14. *I. de excusat. tut.* E-

pi-

piscopi, aliique Clerici. *L.* 52. *de Episc. & Cler. N.* 123. *c.* 5.

14. (III) *Ut talis constituatur primario personæ pupilli*, *L.* 12. *seqq. de test. tut.* quamvis hæc constitutio per consequentiam *bonorum administrationem* ad se trahat. *L.* 12. §. 2. *de admin. & per. tut.*

15. Hinc (*a*) non absurdum est, aliquando pupillis *curatorem* constitui, si ad *certam* tantum *causam* tutor præsto non esse potest. §. *ult. I. de auct. tut.* Huc pertinet regula, *quod tutorem habenti tutor dari nequeat*, scil. vel ad certam causam, vel quoad administrationem, quam interim tutor primarius forsan expedire nequit, sed *curatore adjuncto* opus habet. *L.* 10. §. *f. de excus. L.* 13. *pr. h.*

16. Sed & (*b*) *actor*, vel *adjutor* differt a tutore, quia hunc ipse tutor *suo periculo* constituit, si non possit sufficere administrationi. *L.* 13. §. 1. *h.* §. 6. *I. de curat. L.* 24. *pr. de admin. & peric.* Curator autem magis *proprio periculo* administrat. Hujusmodi *actorem* tutor etiam constituere potest ad *causas judiciales*, in quibus suam personam per *actorium* legitimat, cui plerumque adjungere debet *tutorium* tutoris constituentis.

17. Imo (*c*) tutores possunt esse absque omni rerum administratione. Hinc triplicis generis tutores recensentur in *L.* 14. §. 1. *de solut.* quod alii sint *honorarii*, alii *notitiæ gratia dati*, alii *gerentes*. Hi tantummodo administrant: illi ceteros gerentes instruunt: isti vero observant. *L.* 3. §. 2. *d. admin. & peric. tut.*

L. 1. pr. §. 2. f. L. qui habet, 5. pr. §. 1. 2. L. muto, 6. pr. §. 1. 4. L. si filiusfam. 7. L. in eos, 9. L. etiam, 10. L. solet, 13. L. tutela, 16. L. ult.

Ex Cod. L. tutelam, 1. Auth. matri, & aviæ. Auth. sacramentum, Auth. ad hæc.

Tit. II. (*C. V.* 28.)

De testamentaria tutela.

1. TESTAMENTARIA tutela est, *quam pater liberis proxime in potestate ejus existentibus, & quidem impuberibus, in testamento perfecto constituit.*

2. Requiritur itaque (I) *ut ipse pater constituerit hunc tutorem*. Est enim effectus patriæ potestatis. *L.* 120. *de V. S.* Hinc (*a*) mater non potest, nisi liberos ultra legitimam heredes instituerit. Tunc confirmatur. *L.* 4. *D. de confirm. tut. L.* 4. *C. h.*

3. (*b*) Pater etiam *exheredato* potest tutorem dare. *c. L.* 4. Quod tamen hodie usum non habet, nisi in exheredatione *bona mente* facta. Huber. *h.* §. 2.

4. (II) *Ut liberi adhuc sint sui*. Emancipatis non constituit, quamvis constitutus confirmetur, §. *ult. I. de tut.* nisi evidens pupilli utilitas aliud postulet.

5. Idem dicendum, si filio *naturali*, cui aliquid reliquit, tutorem dederit, *L.* 1. §. 1. *L.* 3. 6. 7. *ff. de confirm. tut.* Nam & hic confirmandus.

6. (II) *Ut constituantur in legitimo testamento*. Quo etiam pertinent dati in codicillis testamento confirmatis. *L.* 3. *pr. h.* Aliud ergo dicendum, (*a*) si in codicillis per se subsistentibus, vel testamento parentum inter liberos *extraneus* foret constitutus, qui itidem confirmandus. *L.* 2. *C. de confirm. tut. L.* 3. *ff. eod.* Stryk. *de jure testand. int. lib. c.* 4. *n.* 3. *seqq.* Hahn. *ad W. h. n.* 2. (*b*) Si *sola promissione* tutor constitutus est. *L.* 1. §. 1. *de confirm. tut.*

7. Plenior patri potestas in constituendis tutoribus data est, quam magistratui. Hinc etiam *ad tempus*, & *sub conditione* constituere potest. *L.* 8. §. 1. 2. *h.* Cavendum tamen patri, ne tutor se ipsum tutorem scribat: alias is tutor non erit, nisi testator sua *subscriptione speciali* hoc declaraverit. *L.* 29. *h.*

8. Hinc patris voluntas *stricte* observanda, etiamsi inhabilem dederit, ut tamen interim alius a magistratu detur, donec datus ad habilitatem perveniat, §. 1. *I. de Attil. tut.* modo de voluntate patris constet. *L.* 30. *h.* Hinc ad ignorata non trahenda. *L.* 16. §. 3. *h.*

9. Hanc testamentariam tutelam cessare in Electorum liberis, communiter volunt propter *A. B. c.* 7. §. 4. Stryk. *de tut. mat. princ. imp. c.* 1. nisi causa prægnans adsit. Conf. Dn. Coccei. *jurispubl. prud. c.* 29. §. 17. *seqq.* Quod tamen ex A. B. colligi nequit.

8. Valet hæc tutela simul, atque unus saltim ex heredibus adiit hereditatem, *L.* 7. 9.

 h.

h. Collapso vero testamento, tutela quoque corruit, nisi (*a*) pro parte tantum corruat, quoad heredis institutionem: (*b*) liberi sui instituti tantum sint, & hi abstineant. Nam sic tutelas confirmat sola suorum heredum existentia. Struv. *Ex.* 34. §. 19.

TEXT. NOTAB.

L. testamento, 3. L. pater, 4. L. quid si nepotes, 6. L. si nemo, 9. L. si quis, 11. L. certarum, 12. seqq. L. si quis ita, 16. pr. §. 3. L. testamento, 17. pr. §. 2. L. testamento, 21. L. tutor, 23. L. si plures, 24. L. ex sententia, 29. L. duo sunt Titii, 30. L. quæro, 31.

Ex Cod. L. etsi, 2. L. mater, 4. L. si tibi, 6. L. tutelæ, 7.

Tit. III. (*C. V.* 29.)

De confirmando tutore, vel curatore.

1. Confirmandus est tutor a magistratu, quoties aliquod requisitum *Tit. antec.* explicatum in tutore *testamentario* deficit. Confirmatio fit ab illo, qui tutorem dare potest.

2. Modus confirmandi. Vel fit *simpliciter absque inquisitione*, quando pater non jure dedit tutorem, *L.* 1. §. 2. *h.* ut tamen magistratus confirmans in illud omnino inquirere debeat, utrum duraverit voluntas patris, nec ne. *L.* 8. 9. 10. *h. L.* 4. *de testam. tutel.*

3.

3. Vel *cum inquisitione*, si alius quis dederit. Tunc enim inquirit in personam, an apta sit, nec ne. *L.* 1. §. 2. *h.* Quin & ab his cautionem exigere debet. *L.* 5. *h.* Et quidem confirmatio hæc *pro tribunali* fiebat, cum causæ cognitionem desideraret. *L.* 7. §. 1. *h.*

4. Manet tamen nihilo minus talis tutor confirmatus *testamentarius*, cum judex hunc non *constituat* ex libero arbitrio, sed constitutum demum *confirmet*. Hinc & matri, & reliquis tutoribus hunc præferendum esse autumo. Stryk. *in not. ad Lauterb. h. in f.* Struv. *Ex.* 31. *th.* 21. Brunnem. *in parat. h. t. q. ult.* Diss. Huber. *h.* §. 4.

5. Hodie confirmandi quidem omnes sunt tutores secundum *R. I. de Anno* 1548. *&* 1557. *t.* 32. sed propterea differentia tutelarum juris Romani non est sublata, sed disertis verbis *cit. l.* stabilita, quoniam hæc non ad *constitutionem tutelæ*, sed ad *constitutæ exercitium* spectat. Dn. Berger. *in resol. LL. h.*

6. Hinc quoque ad honorarios, qui plane non administrant, hæc confirmatio pertinere non videtur. Lauterb. *de honor. tutor. c.* 3. *th.* 21. *in f.* Et qui delatam tutelam subire recusant, ante confirmationem sese excusare debent.

7. Differt illa, quæ *juris Germanici* est, a *Romana*, quod ante confirmationem hanc tutela non sit tutoris periculo, nec excusatione opus habeat, *L.* 1. 2. *C. h.* & sic nec curare debeat, ut confirmetur. Ast, si legi-

gitime constitutus est, *suo periculo* cessat, si non ipse quamprimum curat, ut confirmetur. Stryk. *in V. M. h. t.* §. 5. *seqq.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 1. 2. L. mulier, 2. L. qui a patre, 3. L. tutores, 5. L. naturali, 7. §. 1. L. in confirmando, 8. L. utilitatem, 10.
Ex Codice. L. testamento, 1. L. neque, 2. L. naturalibus, 4.

Tit. IV. (*C. V.* 30.)

De legitimis tutoribus.

1. DEficit tutela testamentaria in totum vel *facto judicis*, vel *alio modo*. Priori casu *dativus* succedit: posteriori vero *legitimus*. *L.* 11. §. 1. *seqq. de testam. tut.* Quod si adhuc *speratur* testamentaria: legitima non habet locum. *L.* 11. *pr. de testam. tut.*

2 Defertur hæc tutela illis, qui *proximam spem succedendi* habent, modo habiles sint ad tutelam suscipiendam: *L.* 1. *pr. h.* alioquin proxime sequentes eam suscipere coguntur. *L.* 1. §. 1. *L.* 10. *h.* Quod si vero propter *impedimentum temporale* proximior tutor esse nequit: datur interim tutor a magistratu. *L.* 1. §. 2. *h.*

3. Consequens est, ut, si plures in pari sunt gradu, æque quoque admitti debeant ad tutelam, si omnes idonei sunt. §. 7. *I. de cap. dimin. L.* 9. *h.* Integrum tamen iis est unum eligere, qui solus administret,

pe-

periculo tutelæ omnibus nihilominus imminente: *Auth. sicut hereditas, C. h.* adeoque ad divisionem cogi nequeunt. *L.* 3. §. 8. *de admin. & per. tut.* Jur. Saxon. inter agnatos senior præfertur. *Land-Recht L.* 1. *art.* 23.

4. Ex eodem fundamento tutela ad alios quomodocunque succedentes spectat, v. c. ex pacto confraternitatis: Stryk. *de success. ab int. diss.* 8. *c.* 7. §. 40 ex feudo, ubi solis agnatis, vel simultanee investitis, Id. *in exam. jur. feud. c.* 7. *q.* 15. aliquando etiam domino feudi tutela defertur. Id. *c. l. q.* 21. Proinde etiam substitutus pupillo tutelam subire tenetur.

TEXT. NOTAB.

L. 1. L. legitimos, 5. pr. §. 1. 2. L. intestato, 6 L. si plures, 9. L. agnato, 10.
Ex Codice. Auth. sicut hereditas, L. nemo, ult.

Tit. V. (*C. V.* 34. 36.)

De tutoribus, & curatoribus datis ab his, qui jus dandi habent: & qui, & in quibus causis specialiter dari possunt.

1. TUtela DATIVA est, *quæ, deficientibus prioribus speciebus, a magistratu competente defertur iis, quos ad hanc subeundam idoneos judicavit.*

2. Requiritur itaque (1) *magistratus competens*, olim is solum, cui hoc *speciale lege* erat commissum: *L.* 6. §. 2. *de tutor.* hodie ta-

men *jurisdictioni* hoc jus cohæret. *Ord. Pol. de Ann.* 1577. §. 32. Schilt. *Ex.* 37. §. 65.

3. Respicitur itaque ad illum magistratum, cui respectu *domicilii*, vel *privilegii* subest pupillus, §. 4. *l. h. L.* 1. *in f. h.* & sic *immediate subjectis* imperio Imperator, vel Camera tutores dat. Stryk. *de tut. mat. princ. imp. c.* 1. §. 25. *seqq.* Dn. Coccei. *jur. publ. prud. c.* 29. §. 8.

4. Hoc modo dati tutoris potestas ad omnia bona se extendit, ubicunque sita fuerint. *L.* 5. §. 12. *de reb. eor. qui sub tut.* Dn. Coccei. *c. l.* §. 9. Quod si autem omnibus bonis non sufficiat: a judice *rei sitæ* curator iis dari debet. *L.* 27. *pr. h. L. un. C. ubi pet. tut.*

5. Ex eodem fundamento fluit, datum tutorem quoque subesse debere jurisdictioni dantis. *L.* 3. *h. L.* 5. *C. eod.* Volens tamen etiam *extraneus* dari potest. Alioquin si nemo idoneus sub ejus jurisdictione adsit, & extraneus illam assumere nolit: judex illius loci adeundus, &, ut ab eo constituatur, petendum. *L.* 24. *h.*

6. (II) *Causæ cognitio*. Oportet enim magistratum mores creandorum investigare, ut nec sola dignitas aut facultates sufficiant. *L.* 21. §. 5. *h.* Nam magistratus dando, vel nominando tutorem, id suo periculo facit, *L.* 13. *in f. L.* 28. *h.* Imprimis autem hunc non dabit, quem parentes dari prohibuere, *L.* 21. §. 2. *h.* aut qui se ipsum ingerere vult. *L.* 5. §. 6.

TEXT.

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 1. L. jus dandi, 3. L. non tantum, 7. L. his, qui, 12. L. ventri, 20. L. scire oportet, 21. pr. §. 1. 2. 5. 6. L. Divus Marcus, 24. L. curatorem, 25.

Ex Codice. L. maritus, 2. L. luminibus, 3. L. militiæ, 4. L. neque, 5. L. quod dicis, 6. Auth. minoris. L. curatorem, 10. L. curator, 12. *qui dare tut.* L. potuit, 2. L. propter, 3. L. licet, 4. L. ult. *in quib. caus. tut. vel curat. hab.*

Tit. VI. (C. V. 31. 32.)

Qui petant tutores, vel curatores, & ubi petantur.

1. SI mater tutelam liberorum subire nolit: ad ejus tamen solicitudinem spectat, eis petere tutores. Consistit *petitio* in eo, ut (*a*) idoneum nominet, &, ut constituatur, curet, *L.* 2. §. 1. *h. L.* 2. §. 23. 32. *ad SCt. Tertull.* (*b*) tam liberis legitimis, quam illegitimis: *L. f. C. h.* (*c*) imo in locum remoti, vel defuncti alium nominet; *L.* 2. §. 35. 38. *ad SCt. Tertull. L.* 3. *C. eod.* (*d*) & quidem confestim. *L.* 2. §. 2. *h.* Sufficit tamen, si modo intra annum petat, *L.* 10. *C. de legit. hered.* (*e*) coram judice competente. *L. un. C. ubi pet. tut.*

2. Hoc ubi negligit, privatur hereditate, *L.* 2. §. 2. *h.* modo (1) nulla justa de causa impedita fuerit: *L.* 2. §. 45. *ad SCt. Tertull.* (2) nemo jam matrem prævenerit:

L.

L. 2. §. 27. *eod.* (3) annus elapsus fuerit: Stryk. *de Success. ab int. diss.* 12. *c.* 3. §. 6. & (4) mater majorennis sit.

3. Imo & (5) liberi debent decedere in impubertate, *L.* 3. *C. ad SCt. Tertull.* Stryk. *c. l.* §. 9. nec adesse (6) testamentarii. *L.* 9. *C. h.*

4. Eadem quoque dicenda sunt, si mater quidem tutelam gessit, sed ad secunda vota convolavit, non petito prius tutore, *L.* 2. *C. ad SCt Tertull.* ob rationem *L.* 22. *in f. C. de admin. tutel.* Huber. *P.* 1. *Digress. l.* 3. *c.* 11.

5. Curatores autem petere liberis non tenebatur mater, *L.* 2. §. 29. *ad SCt. Tertull.* nisi quibus ex *necessitate* dandi erant, ut furiosis. *L. c.* §. 31. Hoc hodie indistincte obtinere credo, postquam invitis minoribus curatores constituuntur, nisi curatela in tutoribus *ipso jure* continuetur. Schilt. *Ex.* 37. §. 79.

6. Matre cessante intra annum, eadem necessitas incumbit post reliquis, qui succedendi spem habent. *L.* 10. *C. de legit. hered.* sub eadem pœna *privationis*. Ceteri amici, affines, & familiares ex *libera voluntate* petunt. *L.* 2. *pr. h.*

7. Imo, quamvis actor cum pupillo agens urgere debeat, ut ei tutor constituatur: eum tamen *suo periculo* nominare non tenetur. *L.* 1. 4. 7. *C. h.*

TEXT.

TEXT. NOTAB.

L. 1. L. si minores, 2. §. 1. 2. L. ult.
Ex Codice. L. in locum, 3. L. amitas, 5. L. matris, 6. L. cum a matribus, 8. L. cum jure, 9. L. ult. *qui pet. tut.* L. un. *ubi petant. tutor.*

Tit. VII. (*C. V.* 37. 38. 52.)

De administratione, & periculo tutorum, & curatorum, qui gesserint, vel non, & de agentibus, vel conveniendis, uno, vel pluribus.

1. IN tutore respiciendum est *officium*, quid facere *debeat*, & *potestas*, quid facere *possit*. De illo hic agitur. De hoc *Tit. seqq.* & *Tit. 9. Lib. seq.*

2. OFFICIUM consideratur vel quoad tutelam *suscipiendam*, vel quoad susceptam *legitime*, & *fideliter administrandam*.

3. In suscipienda tutela curandum, (1) ut, quamprimum potest, suscipiatur: alias cessat tutor suo periculo, *L.* 1. §. 1. *h. L.* 5. §. *f. h.* justo tamen adhibito temperamento, *L.* 7. §. 1. *L.* 39. §. 6. *h.* Negligens, ut suspectus, removeri potest. *L.* 2. *seq. C. de susp. tut.*

4. Hinc (2) curet, ut, quam primum possit, confirmetur, accepto a magistratu *tutorio*, vel *curatorio*. Ante enim nihil legitime administrabit, nisi quæ moram non ferunt.

5.

5. *Inventarium* (3) confici curet, & quidem solenniter. *L.* 7. *pr. h.* Stryk. *in V. M. h. t.* §. 12. *seqq.* Cujus utilitas in eo quoque consistit: ut faciat fidem quoad chirographum amissum, si modo ejus tenor ei insertus sit. *L.* 57. *h.*

6. Si cessat conficere inventarium: (*a*) removetur cum infamia: (*b*) arbitrarie punitur: *L. ult.* §. 1. *C. arbitr. tut.* (*c*) tenetur pupillo ad id, quod interest, quod juramento in litem æstimatur. *L.* 7. *pr. h.* Idem dicendum, si non omnia relata sunt in inventarium. Fab. *in C. L.* 5. *t.* 23. *d.* 3.

7. Justa tamen causa excusat tutorem. *L.* 7. *pr. h.* Quo pertinet prohibitio paterna, *c. L. ult.* §. 1. vel modicitas patrimonii. Mev. 4. *D.* 8. Privatam tamen designationem omnino facere debet juramento postea confirmandam.

8. (4) *Satisdationem* præstet, quæ hodie rarius exigi solet. (5) *Juramentum* præstet, *R. I. de Anno* 1548. *&* 1577. *tit.* 32. §. item *daser.* quod in *quibusdam locis* negligitur. Stryk. *in V. M. h.* §. 2. *seqq.*

9. Quod si plures sint tutores: (6) tutelam suscipiant hi, quos pater, vel judex designavit. Pater enim, vel judex uni committere tutelæ administrationem potest, ceteris tantum observatoribus & custodibus administratoris constitutis, *L.* 3. §. 1. 2. 6. *h.* ut tamen magistratus, plures simpliciter datos ad dividendam tutelam cogere nequeat. *c. L.* §. *pen. h.*

10.

10. Possunt quoque tutores simpliciter dati petere, ut tutela inter eos dividatur vel in *partes*, vel in *regiones*. *L.* 1. *in f. L.* 4. *h.* Et interest, utrum divisio a judice, vel testatore fuerit facta. Et sic quilibet de sua parte tenetur, nisi ceteri in culpa sint, quod ceteros suspectos non reddiderint. An vero inter se diviserint. Et non prohibetur pupillus singulos in solidum convenire. *L.* 2. *C. de divid. tut.*

11. Idem quoque dicendum, si privato ausu unus tantum administraverit, vel alternis annis administratio divisa fuerit. *L. f. C. eod.*

12. *Administratio tutelæ legitime susceptæ* vel *personam* pupilli respicit, ejusque educationem: vel ejusdem *bona*.

13. Quoad *personam* curabit, ut legitime de *alimentis* ipsi prospiciatur, & ipsius mores recte formentur ad pietatem, & probitatem secundum facultates, & dignitatem pupilli. *L.* 12. §. 3. *h.*

13. Quoad res vero *officium boni patrisfamilias* implere debet. Consistit illud secundum *L. f. de LL.* in his: (1) *Ut legitime, & prudenter acquirantur. L.* 7. *C. arbitr. tut.* Pecuniam otiosam relinquere haud debet: alioquin primo anno post sex, *L.* 15. *h.* reliquis annis post duos menses ipse jure R. ad usuras solvendas tenetur, *L.* 7. §. 11. *h.* Mev. 7. *D.* 200. modo interim se commoda occasio pecuniam aliis credendi obtulerit, quod præsumitur, si eo tempore propriam pecuniam bene collocaverit. *L.* 13. §. 1. *h.*

Hoc

Hoc hodie quoque apud Protestantes quidem, juris est contra *N.* 72. *c.* 6. & *Auth. Novissime*, *C. h.* Carpz. *P.* 2. *C.* 11. *def.* 22. & 23. Hinc tenetur etiam de percipiendis. *L.* 32. §. 2. *h. L.* 25. 27. *C. eod.*

15. Inde & providus in *exigendis debitis* esse debet, ne, si interim debitores solvendo esse desinunt, hoc periculo tutorum cedat, modo negligentia tutorum probata fuerit. *L.* 57. *pr. h.* Mev. 8. *D.* 78. 79. Imprimis vero hoc juris erit, si statim exigere pecuniam, & alio convertere debuit. Mev. 4. *D.* 11.

16. Quoad illa credita, quæ a patre pupilli sunt contracta, ut sub usuris essent penes debitorem, saltim præstabit, ut non sint *dolo*, vel *culpa lata* reddita inidonea. *L.* 2. *C. arbitr. tut.* Ast major diligentia præstanda videtur, si ipse tutor nomina contraxerit. *L.* 111. *de condit.*, & *demonstr. L.* 7. *C. eod.* Dn. Coccei. *de Curios. legal. prof.* c. 2. *concl.* 10. Hartm. Pistor. *P.* 1. *qu.* 49. Mev. 7. *D.* 198.

17. Præterea etiam, si amisit lucrum *facto proprio*, quod pupillus acquirere poterat, tenetur. *c. L.* 7. *L.* 17. 18. *locat. L. ult. h.* Hinc usuras, quas ipse debet, a se quoque exigere tenetur: *L.* 7. §. 12. *h.* alioquin eum ad usuras usurarum obligatum esse, censet D. Mencke. *de tutor. ad usur. usurar. oblig.* §. 3. *seqq.* Sed vid. Stryk. *V. M. h. t.* §. 23.

18. (II) *Ut prudenter conserventur.* Hinc curet, ne ex juribus pupillorum aliquid amit-

mittatur: *L.* 23. *C. h.* sed bonam causam judicialiter prosequatur: *L.* 11. *L. f. C. h.* non vero *calumniosam litem* moveat. *L.* 9. §. 6. *h.*

19. (III) *Ut prudenter dispensentur*. Hinc sumptus inutiles facti a tutore restituendi. *L.* 32. §. 5. *h.* Contra vero res mobiles inutiles, aut quæ servando servari non possunt, alienare debet. *L.* 22. *C. h. L.* 3. *C. de peric. tut.* Quin plerunque hodie auctoritate magistratus res mobiles pupillorum vendi jubentur, pecunia inde redacta sub usuris collocata.

20. In genere præstabit tutor culpam levem *L.* 33. *h.* nisi se obtulerit. *L.* 53. §. 3. *de furt.* Merito tamen mitius cum heredibus hic proceditur, cum nihil difficilius sit, quam ex aliena administratione rationes reddere. *L.* 4. *pr.* §. 1. *de fidejuss. & hered. tut.* Vid. tamen Dn. Thomas. *de culpa tut. ab hered. præst.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 1. L. si plures, 3. §. 1. 2. 3. 6. 8. L. ita autem, 5. §. 3. 5. 6. 7. L. tutor, qui repertorium, 7. pr. §. 1. 2. 4. 11. L. quoties, 9. §. 2. 5. 6. L. generaliter, 10. L. cum plures, 12. §. 13. L. tutor, 13. L. cum quæritur, 16. L. decreto, 24. L. si minoris, 25. L. cum curatore, 26. L. tutor, 27. L. tutoris, 30. L. sine herede, 32. §. 4. 5. 6. L. a tutoribus, 33. pr. §. 3. L. inter tutores, 36. L. si plures, 38. L. tutores, 39. pr. L. ex pluribus, 42. L. Lucius Titius, 46. §. 8. ult. L. non existimo, 54. L. tres tutores, 55. L. tutor rerum, 56. L. Chirographis, 57.

Ex Codice. L. sumptus, 3. L. non est ignotum, 6. L. tutelam, 7. L. si curatores, 9. L. si bonam, 11. L. si non subscripsisti, 15. L. non omni, 16. L. tutor, 19. L. pro officio, 20. L. lex, 21. L. si tuto :s, 23. L. tutores, 24. L. sancimus, 25. *de admin. tut.* L. & qui notitiæ, 1. L. ad eos, 2. L. si res pupillares, 3. L. ult. *de peric tut.* L. si divisio, 20. L. ult. *de divid. tut.*

Tit. VIII. (C. V. 59.)

De auctoritate, & consensu tutorum & curatorum.

1. SPectat quoque ad *tutorum administrationem*, legitime interponere auctoritatem. Est vero AUCTORITAS tutorum *approbatio solemnis negotii liciti, quod geritur a pupillo infantiam egresso, pure, & statim interveniens*.

2. Requiritur itaque, (I) *ut solemniter interponatur*. *L.* 2, *h.* Olim erat *actus legitimus*. Hinc statim & pure, & a præsente debebat interponi juxta naturam actuum legitimorum, *L.* 77. *de R. J.* Hodie *simplex consensus* sufficit.

3. (II) *Ut pupillus gerens sit infantia major*. Si infantiam non excesserit: tutor solus agit, *L.* 1. §. 2. *de administr. & peric. tut.* cum infans nihil agere possit.

4. (III) *Ut pupillus aliquid licite gesserit*. Olim distinguebatur inter negotia *judicialia*, & *extrajudicialia*. In *illis* liberum erat tutoribus, mallentne ipsimet litem suscipere, an auctoritatem pupillo agenti præsta-

re

re. *L.* 1. §. 2. *cit. pr. I. de iis per quos ag. poss.* In *his* aut *præsentia domini* requirebatur, ut in *actibus legitimis*: aut non. *Ibi* pupillus intervenire debebat: *hic* vero solus tutor negotium peragere poterat.

5. Gerit autem pupillus aliquid vel *acquirendo*, vel se *obligando*, aut alio modo deteriorem conditionem faciendo. Ibi non est auctoritas necessaria nisi solemnitas juris desideretur: *L.* 19. *h.* bene vero hic. *L.* 9. *pr. h.* Unde, sicuti pupillus solvere absque tutoris auctoritate nequit, ita nec assignare. Dn. Coccei. *de assign.* §. 22.

6. (IV) *Ut aliquid gestum sit cum tertio*, non ipso tutore, qui in rem propriam auctor fieri nequit, nisi per consequentiam. *L.* 1. *h.*

7. Non tamen cogendus est tutor ad auctoritatem interponendam, quia licet vel maxime inde lædatur pupillus, *actione tutelæ* hanc jacturam consequi potest. *L.* 17. *h.* Magistratui tamen integrum est, tutoris dissensum suo consensu supplere. *L.* 1. §. 5. *quod fals. tut.* Denique tutor auctoritatem interponens sibi non præjudicat. *L.* 24. *C. de admin. tut.*

8. Ubi plures sunt tutores, siquidem *in solidum administrant*, sufficit unius auctoritas, qui gerit. Circa *honorarios* distinguitur, utrum iis a judice, vel patre sit interdicta administratio; an vero privato ausu tutelam diviserint? Priori casu auctoritatem interponere nequeunt: *L.* 4. *h. L.* 14. §. 1.

d.

d. solut. bene tamen posteriori. *L.* 49. *de acq. vel omitt. hered.*

9. Ex quo fluit, tutorem ulterius non posse impertiri auctoritatem suam, quam quousque administrat, v. c. si divisa sit tutela, *L.* 5. *C. h.* Quando tamen agitur de tutela dissolvenda, omnes concurrere debent. *c. L.* §. 5.

10. Si auctoritas non fuit præstita, ubi præstari debuit, actus quidem *unilateralis* plane subsistere non potest: bilateralis vero claudicat. *L.* 13. §. 29. *de act. E. V.* In quantum tamen locupletior factus pupillus, *L.* 5. *pr.* §. 1. *h.* & ubi ex re obligatio venit, obligatur. *L.* 1. *pr. de contr. tut. act.*

11. Quoad *minores*, consensus curatoris requirebatur, qui solenniter ita interponi non debebat, uti auctoritas, adeoque differentia inter utranque speciem olim notabilis aderat, quæ hodie vix ostendi potest, Huber. *h.* §. 2.

TEXT. NOTAB.

L. 1. pr, L. nulla, 2. L. etiam, 3. L. etsi, 4. L. pupillus, 5. pr. §. 1. L. obligari. 9. pr. §. 3. 5. L. impuberes, 13. L. non multum, 14. *Ex Codice*. L. eum, 3. L. clarum, 4. L. veterem, 5.

Tit.

Tit. IX. (*C. V.* 39. 40.)

Quando ex facto tutoris, vel curatoris minores agere, vel conveniri possunt.

1. SI pupilli, auctore tutore, vel minores consensu curatoris ipsi gesserant: *directo* conveniri poterant. Sed si tutores, vel curatores soli; contra strictam juris rationem agere, vel conveniri poterant *utilibus* actionibus, finita tutela, *L.* 5. §. 9. *de constit. pec. L.* 2. *h.* adeo, ut etiam judicati actio transferatur ad pupillum, si tutor condemnatus sit. *L.* 6. *h.*

2. Requiritur tamen (I) *ut tutor egerit absque fraude*. Hæc, quatenus extra rem pupilli facta, non nocet pupillo. *L.* 4. *h.* Si in ipsa administratione, vel alio modo: quantum locupletior factus, tenetur, *L.* 24. *ff. si quis omiss. caus. testam. L.* 3. *h.* vel quantum a tutore servare potest, *L.* 3. *cit.* ut tamen actiones cedendo liberetur. *L. f. C. de admin. Tut.* Sic nec prodest pupillo dolus tutoris. *L.* 4. §. 23. *de dol. mal. & met. except.* Brunnem. *in Paratit. h. q.* 9.

3. (II) *Ut in utilitatem pupilli negotium fuerit gestum*, *L.* 3. *C. h.* Hinc etiam stare tenetur locationi, a tutore utiliter factæ, *L.* 4. *C. h.* Contra si litem m. f. instituit: tutor ad expensas tenetur. Fab. *in C. L.* 5. *t.* 24. *D.* 3. Proinde qui ex facto tutoris adversus pupillum agere vult, docere debet *versionem*. Stryk. *de proband. vers. credit. c.* 1.

4. *Durante tutela*, directæ actiones contra tutores, vel curatores instituuntur: sed tantum ratione *officii*, Engelbr. *ad ff. h.* §. 22. ut ex bonis pupilli solvant. Hahn. *ad W. h. n.* 2. Ea finita, conveniri nequeunt, *L.* 1. *C. h.* si sub qualitate *tutoris* contraxerunt.

5. Hinc tenetur (1) fidejussorio nomine, *L.* 5. *C. de admin. & peric. tut.* (2) si sua bona *proprio* obligavit *nomine*, *L.* 5. §. 1. *h.* vel (3) negotium simul ad ipsum proprio nomine pro parte spectat. *L, ult, h.* vel si (4) pecuniam pupilli nomine acceptam in proprios usus convertit, vel (5) dolose egit.

TEXT. NOTAB.

L. 1. L. si tutor, 2. L. dolus, 3. L. post mortem, 5. §. 1. L. tutor, 6. L. ult.
Ex Codice. L. Juliana, 1. L. etsi, 2. L. si in rem, 3. L. ult. *quando ex facto* L. ult. *si ex plurib. tutor.*

Tit. X. (C. V. 43.)

De suspectis tutoribus, & curatoribus.

1. Finitur tutela variis modis. (1) Quoad tutorem, *remotione*, quod sit *suspectus*, qualis est *qui officium tutoris debita diligentia non implet, sive dolo, sive segnitia, & sic non ex fide gerit tutelam*. Unde mores, non paupertas, aliquem faciunt suspectum. *L.* 5. *C. h. L.* 31. §. 1. *de reb. auct. Jud. poss.* Huber. *in Digress. P.* 1. *L.* 3. *c.* 26.

2.

2. Suspecti crimen quasi *publicum* dicitur. Hinc requiritur LEGITIMA ACCUSATIO, quæ peragitur (1) *coram judice inferiori*, nisi agatur ad pœnam corporis afflictivam. Nam tunc judex criminalem jurisdictionem habens adeundus. Schilter. *Ex.* 37. *th.* 141.

3. (II) *Institui potest ab omnibus*, etiam matronis piis. §. 3. *I. h.* Imprimis vero ad hoc ex officio tenentur (*a*) tutores honorarii, *L.* 3. §. 2. *de admin. & peric. tut.* vel alii contutores. Coccei. *de curios. legal. prof. c.* 2. *concl.* 8. (*b*) Magistratus. *L.* 3. §. 4. *h.* Matri nihil imputatur, si non fecerit suspectum. *L.* 4. §. 4. *qui pet. tut.*

4. (III) *Accusentur indistincte qui suspecti sunt*, sive testamentarii fuerint, sive legitimi, sive dativi, ut tamen famæ parcatur eorum, quibus debetur reverentia, vel cum quibus necessitudo pupillis intercedit. §. 2. *I. h.* Hinc aliquando tantum curator adjungitur. *L.* 9. *h.*

5. Sic etiam accusari possunt, qui pessime tutelam gesturi præsumuntur, veluti (*a*) ob dolum vel ignaviam gerere recusantes, *L.* 4. §. *f. h. L.* 3. *C. h.* (*b*) inventarium omittentes, *L.* 7. *pr. de admin. & per. tut. L. f. C. arbitr. tut.* (*c*) aliud delictum ante administrationem perpetrantes, *L.* 3. §. 5. *h.* (*d*) qui ex vita ante acta, vel alia male administrata tutela suspecti fieri possunt. (*e*) data pecunia tutelam redimentes. *L.* 3. §. 13. *in f. h.*

6. (IV) *Instituta accusatione, administratio tutori interdicatur*, curatore interim da-

to, *L.* 7. *C. h.* modo (*a*) indicia non levia contra tutorem adsint: (*b*) delicti ejusmodi reus postuletur, quod meretur remotionem; (*c*) lis contestata sit. Hoppe. *ad* §. 7. *h.*

7. (V) *Probato crimine*, *tutor removeatur*, addita aliquando pœna graviori pro delicti gravitate. *L.* 1. §. 7. *d. offic. præf. urb.* Ob *dolum* condemnatus infamis fit: *L.* 4. *pr. h.* ob *culpam latam* non æque: *L.* 3. §. 18. *h.* ob *levem* simpliciter agitur ad damnum restituendum. *L.* 7. §. 1. *h.*

8. Inde fluit, (*a*) ne quidem suspectum ulterius tolerari posse, licet vel maxime cautionem offerat. *L.* 6. *h.* (*b*) Suspecti cognitionem morte finiri, quia jam morte est remotus, ut & si finita alias tutela est, nisi *gravior pœna* ei immineat. *L.* 11. *h. L.* 3. §. 6. *h.*

9. Finitur tutela ulterius (II) *morte* (*a*) *tutoris*. Licet tutela legitima transeat ad filios tutoris perfectæ ætatis: non tamen *jure hereditario*. *L.* 16. §. 1. *de tut.* Idem dicendum de morte civili (*b*) *pupillorum*, modo omnes defuncti sint.

10. (III) *Pubertate pupilli*. Neque enim tenentur tutores inviti continuare curatelam. Sed contrarium fere ubique receptum est, Gail. 2. *Obs.* 96. Mev. 3. *D.* 202. *n.* 5. Stryk. *in V. M. h.* §. 9. *seqq.* cum illa differentia, quæ olim ratione *ætatis* obtinuit, Germanis in hac materia incognita fuerit, qui distinguunt inter *Mundige und Unmundige*.

11. (IV) *Diei*, *vel conditionis existentia*. Non tamen videtur pactum tutoris privatum cum altero licitum, ut is post certum tempus

tu-

tutelam continuet, cum semel ejus fides sit electa, & publice approbata. Haber. h. §. 4.

12. (V) *Superveniente impedimento perpetuo*, propter quod ne quidem suis potest superesse rebus, *L.* 1. §. 2. 3. *de tutel.* vel alio casu, ob quem non potest volens dari tutor v. c. si miles fiat, si mater ad secunda transeat vota &c.

13. Curatela itidem finitur majorennitate vel *vera*, & quidem *ipso jure*, *L.* 1. *de minor.* vel *ficta*, concessa minori venia ætatis. *Tit. C. de his qui ven. ætat.* Eodem modo curatela furiosorum, prodigorumque etiam finitur impedimento in totum cessante. *L.* 1. *pr. de curat. furios.*

14. Feminarum curatela per *nuptias* solvitur, cum transeat in curatelam mariti, & præterea etiam patria potestas jure Germanico per eas tollatur. *Jus provinc. Saxon. lib.* 1. *art.* 31. *&* 45. Stryk. *in V. M. tit. de admin. & peric. tutor.* §. 27.

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 3. 5. L. Tutor, 3. pr. §. 3. 4. 5. 12, f. L. hæ enim causæ, 4. §. 1. 2. 3. 4. L. si tutor, 9. L. pen.

Ex Codice. L. Curatoribus, 2. L. Præses, 3. L. in postulandis, 5. L. pietatis, 6. L. cum quem, 7. L. ult.

Lib. XXVII. Tit. I. (C. V. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69.)

De excusationibus.

1. DEnique cessat tutela ob EXCUSATIONEM tutoris, quæ est *allegatio legitimæ, & veræ causæ, ob quam tutor putat, se ad tutelam suscipiendam cogi non posse.*

2. Requiritur itaque (1) *legitima causa*, h. e. legibus approbata. Hinc quibus collegiis hoc privilegium non est tributum, illis non competit. *L.* 41. §. *ult. h.* Sunt vero tales causæ vel *propriæ*: vel *impropriæ*. Illæ volentem admittunt, sed nolentem liberant: hæ ne volentem quidem admittunt. Illis renunciari potest: non his.

3. Propriæ respiciunt favorem tutoris: impropriæ vel reip. vel pupilli. Illæ tantum excusant a suscipienda, non vero a suscepta: bene tamen hæ. Conf. §. 14. 15.

4. Ad proprias referuntur (1) πολυπαιδία. Numerus olim variavit. Hodie fere communiter quinque requirunt. Schilt. *Ex.* 37. §. 155. Debent vero esse (*a*) legitimi, (*b*) naturales, (*c*) jam nati, (*d*) vivi. Conf. *L.* 36. *in f. h.* Capti ab hoste olim quoque non connumerabantur. *L.* 2. *C. qui num. lib.*

5. (2) *Administratio fisci*, modo adhuc duret. *L.* 22. §. 1. *L.* 41. *pr. h.* Hinc vix hoc extendi potest (*a*) ad eos, qui tantum

fisco consilio assistunt: (*b*) qui administrant res civitatis: *L.* 15. §. 7. 10. *h.* (*c*) qui a fisco aliquid conduxerunt. *L.* 15. §. 10. *D.* & *L.* 8. *C. h.*

6. (3) *Officium magistratus*, *L.* 6. §. 16. *L.* 23. *h.* Quod etiam hodie observatur. Schilt. *Ex.* 37. §. 161 Huc etiam pertinent, qui *a latere* Principis sunt. *L.* 11. §. 2. *h.*

7. (4) *Tria onera tutelæ*, quæ tamen ponderanda magis, quam numeranda. Hinc tutelæ debent esse (*a*) mediocres: *L.* 31. *in f. h.* (*b*) diversi patrimonii: *L.* 3. *h.* (*c*) in una domo: *L.* 4. *in f. h.* (*d*) adhuc manentes: *L.* 2. §. *f. L.* 17. *pr. h.* (*e*) non affectatæ: *L.* 15. §. 15. *h.* (*f*) administrationem conjunctam habentes. *L.* 15. §. 9. *h.*

8. (5) *Paupertas* satis gravans tutorem, §. 6. *I. h.* (6) *Morbus sonticus*, §. 7. *I. h.* qui tamen etiam aliquando facit cessare tutelam. *L.* 40. *h.* (7) *Imperitia literarum*, §. 8. *I. h.* quoad tutelam patrimonii haud exigui: non vero *honorariam*.

9. (8) *Senectus* sc. ejus, qui complevit 70. annum. *Tit. C. qui ætat. exc. L.* 2. *h.*

10. (9) Professores, *L.* 6. §. 12. *h.* modo (*a*) sint intra numerum, §. 15. *I. h.* nisi *extraordinarii* valde disciplinis sint instructi: *L.* 6. §. 10. *h.* (*b*) actu artem exerceant. §. 15. *I. h. L.* 2. 8. *C. de Prof.*

11. (10) *Dimissio a militia*, modo honesta sit. *L.* 8. *pr. h.* Qui *causarie* dimissi sunt, ad aliquot tempus excusantur. *L. cit.* §. 3. *h.*

12. Ad improprias refero (*a*) militiam, §. 15. *L. h.* (*b*) dignitatem ecclesiasticam. *N.*

123. *c.* 5. *Auth. Presbyteros C. de Episc. & Cler.* Ad tutelam *legitimam* tamen admittuntur clerici inferioris ordinis, *c. Auth.* quamvis & *tutelas miserabilium personarum* pie suscipiant. Hodie inter Protestantes volentes admittuntur. Stryk. *in V. M. h.* §. 5.

13. (*c*) Qui litem habent cum pupillo, de quibus supra. *Tit. de tut.* (*d*) Qui suspecti sunt. §. 9. 11. 12. *I. h.* (*e*) Maritus uxori non potest dari curator respectu receptitiorum, §. 19. *I. h.* nec socer nurui. *L.* 17. *C. h.*

14. Ceterum causæ *propriæ* allegari amplius nequeunt, si tutor datus patri pupillorum promisit, se velle tutelam suscipere, *L.* 15. §. 1. *h.* nisi nova aliqua causa post promissionem superveniat, cum omnis promissio intelligatur sub *clausula*: *rebus sic stantibus*, Dn. Coccei. *de claus. reb. sic stant. c.* 6.

15. Eodem modo potest quis invitari ad tutelam, remota excusatione, suscipiendam per legatum. Quod si susceperit: etiam tutelam, intuitu cujus legatum est relictum, recusare non potest. *L.* 5. §. 2. *de his quæ ut indign. L.* 28. §. 1. *L.* 36. *pr. h.* Vid. tamen Donell. *l.* 3. *c.* 9. *in f.*

16. (II) *Causa vera*. Ex falsa causa excusatio concessa non prodest: §. *ult. I. h. L.* 33. *de re jud.* sed periculum tutelæ nihilominus ad eum spectat. *L.* 1. *& ult. C. si tut. vel cur. fals. alleg.*

17. (III) *Proponatur intra legitimum tempus*, scil. 50. dies continuos computandos juxta *L.* 13. *h.* Quæ computatio ultra 100. lapidem hodie est otiosa. Quin & moribus tempus

pus variat. Schilt. *Ex*. 32. §. 162. Ipsa excusatio peragenda erat intra quatuor menses. *L*. 38. *h*. Sed nec hic terminus hodie præcise observatur.

18. (IV) *Legitimo modo*, non per *appellationem*, sed *simplicem allegationem*. *L*. 1. §. 1. *quand. appell*. Huber. *h*. §. 7. Hinc coram eodem, qui dedit, proponi causæ possunt. A rejecta tamen excusatione merito appellatur. *L*. 13. *pr*. *h*

19. Possunt vero, si quis plures habeat causas, vel omnes *simul* proponi, quod tutius: vel *successive*. *L*. 13. §. 8. 10. *L*. 21. §. 1. *h*. Huber. *h*. § 6. Subsequitur causæ cognitio. Hinc *pro tribunali* fieri debet. *L*. 25. *h*. Conf. Huber. *ad tit. de judic*. §. 84.

20. Potest hæc excusatio proponi etiam per *procuratorem*, quia nulla prohibitio eo nomine in jure occurrit. Hahn. *ad W*. *h*. *in f*. Conf. *L*. 19. *C*. *de admin. tut*.

TEXT. NOTAB.

L. excusantur, 2. §. 9. L. tria onera, 5. L. si duas, 6. pr. §. 1. 4. 7. 10. 12. 15. ult. L. paupertas, 7. L. sed & milites, 8. pr. §. 1. 2. L. idem Ulpianus, 12. L. scire, 13. pr. §. 2. 7. 12. L. spadonem, 15. §. 1. 6. 11. 15. L. non tantum, 17. pr. L. bello, 18. L. nequaquam, 24. L. excusare, 25. L. si is, 31. pr. §. f. L. amicissimos, 36. L. qui testamento, 37. pr. L. quinquaginta, 38. L. post susceptam, 40. §. 1. L. ult. §. f.

Ex Cod. L. amplissimi. 4. L. neque, 6. L. coloni, 8. L. frater, 9. L. Exactores, 10. L. Te-

stamento, 11. L. severiter, 14. L. licet, 17. L. tutores, 18. L. curator, 20. L. si tutor, 22. de *excus.* L. 1. L. tutores, 2. *si tut. vel cur. fals.* L. neque, 2. *qui num.* L. un. *qui morbo*. L. un. *qui num. tutel.*

Tit. II. (*C. V.* 49. 50.)

Ubi pupillus educari vel morari debeat, & de alimentis ei præstandis.

1. IN educatione pupillorum attendendum, (1) *ut educentur apud minus suspectos*, *L.* 5. *h.* imprimis (*a*) penes illum, quem pater in testamento denominavit: *L.* 1. §. 1. *h.* (*b*) apud matrem, vel aviam, *L.* 1. *C. h.* non facile apud proximiorem agnatum: *L.* 2. *C. h.* Fab. *in C. L.* 5. *t.* 30. Hinc judex circumspectus de eo arbitrabitur. *L.* 1. §. 1. *h.* Et, licet *cura educationis* tutori incumbat: *educatio* ipsa tamen aliis committi potest.

2. (2) *Ut modus in alimentis præstandis servetur*. Qui plus æquo præstitit, reputare illud nequit. *L.* 2. §. 1. *h.* Semper ita alatur, ut ex reditu, quatenus fieri potest, aliquid supersit. *L.* 3. § 1. *h.* Hinc determinatio a magistratu petitur utiliter. *L.* 3 *pr.* §. 4. *h.*

3. Quem elegit magistratus, ut educaret pupillum, aliquando etiam cogere potest, si *necessitudinis vinculum* concurrat. *L.* 1. §. 2. *L.* 1. *in f. C. h.* Extranei enim non ita facile cogi posse videntur.

4.

4. Qui aluit, sumptus repetere potest, & præsumitur quilibet de suo aluisse pupillum. *L.* 2. *C. de alim. pupill.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 1. 2. 3. L. officio, 2. L. jus alimentorum, 3. L. qui filium, 4. in f. L. si disceptetur, 5.

Ex Codice. L. 1. L. utrum, 2. *Ubi pup. educ.* L. quod plerumque, 2. *de alim. pupill. præst.*

Tit. III. (*C. V.* 51.)

De tutelæ, & rationibus distrahendis, & utilis curationis causa actione.

1. EX *administratione* tutelæ, tanquam *quasi contractu*, oritur actio tutelæ tum *directa*, tum *contraria*.

2. Actio tutelæ DIRECTA *datur pupillo adversus tutorem, finita tutela ad rationes legitime reddendas, damna resarcienda, & reliquum solvendum*.

3. Est hæc actio (*a*) *generalis*. *L.* 38. *pr. pro soc.* Hinc sæpius institui potest, nec obstat agenti exceptio *rei judicatæ*, si de alia specie jam agat. *L.* 2. *C. de jud.* (*b*) *Bonæ fidei*: *L.* 1. §. 2. *h.* (*c*) *arbitraria*. *V.* §. 7.

4. Potissima obligatio tutoris consistit (*a*) *in rationum redditione*, ad quam, ut fiat legitime, requiritur, (1) *ut fiat debito tempore*, olim quidem finita tutela: *L.* 9. §. 4. *h.* sed hodie quotannis per *R. I. de anno* 1548. Et quidem *sponte* debet offerri. Unde rationum

redditioni vix opponi potest præscriptio 30. annorum, Mev. 8. *D.* 17. quia lex quotannis tutorem interpellat, & illa demum currere incipit, finita tutela.

5. (2) *Ut debito loco petatur*, imprimis in foro gestæ administrationis. *L.* 1. 2. *C. ubi de ratiocin.* Quod si plures conveniantur: coram omnium communi judice causa peragenda. *L.* 5. *C. h.*

6. (3) *Exhibeatur inventarium*, tanquam fundamentum rationum reddendarum, ut & libri rationum. *L.* 1. §. 3. *h. L.* 82. *de condit. & dem.*

7. (4) *Rationes legitime justificentur*, *c. L.* 82. productis quitantiis, vel apochis. Ad quem actum judex *ex officio* commissarios constituere potest. *L.* 5. *in f. de manumiss.* Mev. 2. *Decis.* 123. Est enim tutelæ actio *arbitraria*, & sic in C. dicitur *arbitrium tutelæ*.

8. Hinc rationes non rite redditæ, non obstante liberatione, adhuc sunt reddendæ, Mev. 8. *D.* 21. Fab. *in C. L.* 5. *t.* 31. *d.* 3. quamvis probatio negativæ actori incumbat. Mev. 8. *D.* 13.

9. Obligatur deinde (*b*) *ad reliqua solvenda*, licet rationum redditio in testamento *a patre* tutori remissa sit. *L.* 9. *de liber. leg. L.* 20. §. 1. *L.* 28. §. 4. *eod.* Aliud est, si *ipse pupillus* rationes exigere prohibuerit. *L. f.* §. 2. *eod.*

10. Denique (*c*) *ad damna resarcienda* culpa *levi* data. *L.* 7. *C. arbitr. tut. L.* 33. *de admin. & peric. tut.* Aliquando culpa *lata* tan-

tum

tum præstanda, v. c. in exigendis nominibus paternis. *L.* 2. *C. arbitr. tut.* Tenetur quoque de neglectis. *L.* 1. *pr. de tut. & rat.* Heeser. *de Ration: redd. loc.* 8.

11. Ad hæc tria obligantur singuli tutores, qui administrarunt, in solidum. *L.* 38. §. 1. *de adm. tut.* etiamsi tutelam inter se *privatim* diviserint. *L. f. C. de divid. tut.*

12. Habent tamen hi inter se (1) *beneficium excussionis*, ut ille, qui gessit, primo loco conveniatur, modo (*a*) adhuc sit solvendo, & (*b*) facile conveniri possit, (*c*) nec huic beneficio renunciaverit. *L. f. C. de div. tut.*

13. Quin tamen etiam hoc casu audiendum esse volunt, qui petit *suo sumptu, & periculo* excuti eum, qui gessit. Sed hoc non aliter locum habet, quam si pupillus consenserit. §. 2. *I. de mandat.* Mev. 7. *D.* 216. Stryk. *de caut. contr.* S. 2. *c.* 6. §. 23. *& disp. de peric. pet.* c. 1. *n.* 19.

14. (2) *Beneficium divisionis*, quatenus omnes administrarunt, *L.* 1. §. 11. *h.* modo (*a*) omnes sint solvendo, *L.* 1. §. 14. *h.* (*b*) nec ex *dolo communi* unus conveniatur, *c. L.* §. 15. *h.* vel propria culpa Mev. 7. *D.* 179.

15. (3) *Cedendarum actionum*, quod beneficium utile est, si (*a*) reliqua cessant, atque (*b*) ex dolo communi haud condemnatus est. *L.* 1. §. 14. *h.* Potest hæc exceptio adhuc post rem judicatam opponi. *L.* 1. §. 18. *h.* Absque hac cessione non datur ei regressus contra contutores, qui solidum solvit, nisi quod *ex*

æqui-

æquitate utilem actionem habeat. *L.* 1. §. 13. *L.* 20. *h.*

16. Administratio curatelæ itidem actionem *tutelæ utilem* producit ad omnia competentem, ad quæ *directa*, nisi quod aliquando, nondum finita cura, detur. *L.* 4. §. 3. *L.* 16. §. 1. *h.*

17. Ex *delictis* tutorum datur *actio de rationibus distrahendis*, quæ duo requirit. (1) Ut tutor, vel curator aliquid abstulerit. *L.* 1. §. 22. *h.* (2) durante tutela. *L.* 3. *C. arbitr. tut. L.* 2. *pr. h.*

18. Instituitur eodem modo demum finita tutela, *L.* 1. §. *f. h.* & quidem ad duplum ejus, quod pupillo subreptum est, *L.* 1. §. 20. *h.* & concurrit cum actione furti, Lege Aquil. & similibus, *L.* 2. §. 1. *h.* nec quatenus pœnam continet, actione tutelæ tollitur. *L.* 1. §. 21. *junct. L.* 2. §. 1. *h.*

19. Pœna dupli in hac actione non a singulis in solidum exigitur, *L.* 1. §. 21. *h. L.* 55. §. 1. *de adm. tut.* quamvis aliud dicendum sit, si *ordinaria actione* furti conveniantur. Unde *administratores* quoque vix liberari ab *ordinaria pœna furti* possunt, quos quidem mitius puniendos esse censent.

TEXT. NOTAB.

L. 1. pr. §. 2. 4. 11. 13. 14. 15. 18. 21. 22. L. actione, 2. pr. L. nisi finita, 4. §. f. L. si tutor Reip. 9. pr. L. si ex duobus, 15. L. si probatum, 19. L. ult.

Ex Codice. L. 1. L. nomina, 2. L. si curator, 3. L. omnes, 5. L. quicquid, 7. L. si tutores, 8. L. Tutor, 11. L. tutelæ, 12. L. veteris, 13.

Tit.

Tit. IV. (C. V. 58.)

De contraria tutelæ, & utili actione.

1. **E**X *secundaria* pupilli obligatione datur actio tutelæ CONTRARIA ad *indemnitatem tutori præstandam*.

2. Hinc repetit (1) *impensas tutelæ nomine factas*, quarum nomine (*a*) *compensatio*, *L.* 1. §. 4. *h.* (*b*) jus *retentionis*, Mev. 3. *D.* 170. quatenus sunt liquidæ, Id. 5. *D.* 134. vel (*c*) *actio contraria* locum habet, modo compensatio non sit antea reprobata. *L.* 1. §. 4. *h.*

3. Pertinet huc etiam, quod pro præstita opera, quam tutor, non *ut talis*, sed ut advocatus, vel artifex præstitit, possit petere salarium. Escob. *de Ratiocin. c.* 27. *n.* 54. Tutelæ gestio vero *in se* est gratuita, nisi a *patre*, vel *magistratu* ab initio tutori salarium sit constitutum, vel ex Statuto debeatur. D. Möllenbeck. *de salar. tut. vel cur.*

4. Alii sumptus non repetuntur, quam *bona fide* facti, inque, rem pupilli versi. *L.* 3. §. 8. *h.* Inutiles non repetuntur. *L.* 3. *pr. h. L.* 6. *C. de adm. tut.*

5. (II) *Quod alias tutori propter tutelam abest, absuturumque creditur*. Nam, si se obligavit pro pupillo: agit antequam solvat, ut liberetur, *L.* 6. *h.* modo (*a*) vera sit fidejussio, *L.* 15. *C. de admin. tut.* (*b*) tutelæ nomine suscepta. *L.* 1. §. 5. *h.*

6.

6. Quin etiam si pecuniam propriam in usus pupilli convertit, jure quidem R. usuras quoque hoc judicio petet, nisi sibi commode antea solvere potuisset, & hoc neglexisset. *L.* 9. §. 4. 5. *de adm. & per. tut.* Hahn. *ad W. h. n.* 4.

7. Idem jam applicandum ad curatores, actione *utili* competente.

TEXT. NOTAB.

L. 1. pr. §. 5. 8. L. quid ergo, 3. pr. §. 4. 6. 7. f. L. ult.
Ex Codice. L. 1. L. si pater tuus, 3.

Tit. V. (C. V. 45.)

De eo *qui pro tutore, prove curatore negotia gessit.*

1. PRO TUTORE negotia gerere dicitur, *qui munere tutoris fungitur in re impuberis, sive se putet tutorem: sive sciat, se non esse, fingat tamen, quamvis non dolose. L.* 1. §. 1. *h.*

2. Inde *protutelæ actionem* dedit Prætor, quæ ad omnia competit, ad quæ actio tutelæ, modo alias gerens tutor esse possit: alioquin *negotiorum gestorum* competit actio. *L.* 1. §. 6. *h.*

3. In eo videtur differentia subesse, (*a*) quod non teneatur de non gestis, nisi connexa sint cum iis, quæ gesta, quæque alius etiam gesturus fuisset: *L.* 1. §. 9. *h.* (*b*) Protutor tantum a tempore *susceptæ* tutelæ tenea-

neatur: (c) quod hæc actio habeat locum etiam durante impubertate, & a *vero tutore* instituatur. *L.* 1. §. 3. *h.*

4. Hodie hi errores, de quibus in *L.* 1. *pr. h.* rarius occurrere possunt, quam olim, cum *judicialis confirmatio* accedat. Interim non adeo impossibile duco casum protutelæ adhuc hodie dari posse, etiam in eo, qui jam confirmatus est, cum etiam confirmatio ex errore fieri possit; & sic eo casu exceptio: *Tu non es tutor*, prodest. *L.* 2. *C. h.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. pr. §. 3. f, L. qui pro tutore, 4. L. ult. *Ex Cod.* L. etiam mulier, 1. L. non utiliter, 2.

Tit. VI.

Quod falso tutore auctore gestum esse dicatur.

1. FAlsus tutor in eo a *protutore* differt, quod hic bona fide, & intentione tutelam gerat: ille magis animo malevolo, & decipiendi pupillum, vel alias tutelæ se obtrudat. *L.* 7. §. 1. *L.* 11. §. 2. *L. f. h.*

2. Quod si falsus ejusmodi tutor dolose auctoritatem interponit: actus intuitu pupilli non valet. *L.* 1. §. 5. *h. t.* Læsis vero, qui cum pupillo b. f. contraxerunt, datur actio *in factum* contra falsum tutorem ad id, quod intererat. *L.* 7. §. 2. *h.*

3. Durat tantum intra annum, nec contra heredes competit, *L.* 9. §. 1. *h.* nisi quatenus ad heredes pervenit.

4. Succurrit quoque læsis Prætor per *restitutionem in integrum* ex capite *erroris*, vel *ignorantiæ*. *L.* 1. §. *f.* *h.* Hinc *judicium restitutorium* dicitur. *L.* 7. §. 3. *h.* Non tamen prohibetur prætor id, quod his tutoribus gestum est, ratum habere, *L.* 1. §. 5. *h.* maxime in favorem pupillorum, *L.* 14. *C. de procur.* si læsus restitui in integrum nequeat.

TEXT. NOTAB.

L. 1. pr. §. f. L. interdum, 5. L. novissimi, 7. L. hujus actionis, 9. L. si falso, 10.

Tit. VII. (*C. V.* 54. 57.)

De fidejussoribus, & nominatoribus, & heredibus tutorum, & curatorum.

1. FIdejussores a tutoribus dati, si tutores non sint solvendo, tenentur, (*a*) etiamsi ne quidem solemnis stipulatio intervenerit. *L.* 4. §. 3. *h.* Neque (*b*) beneficium divisionis inter se habent, *L. f. rem pup. salv. for.* nisi ex persona tutorum. *L.* 6. 7. *h.* Denique (*c*) ipso jure antea conveniri nequeunt, quam rationibus a tutore redditis & constituto liquido. *L.* 1. *C. d. conven. fisc. debit.*

2. Similes fidejussoribus sunt *nominatores*, qui nominant *suo periculo* tutores, *L.* 28. *de tut. & cur. dat.* Schilt. *Ex.* 37. §. 188. & *Affirmatores*, qui idoneam satisdationem tutorum affirmarunt. Eligebantur enim a ma-

magistratu, qui eam æstimare debebant. *L.* 1. §. 8. 9. *de Magistr. conv.*

3. Hi itaque, cum revera *intercessores* videbantur, *L. c.* 28. *L.* 13. *pr. de minor.* tenebantur eodem modo, si pupillis alio modo consultum esse non poterat. *L.* 2. §. 2. *h.* Stryk. *de peric. petent. c.* 1. *n.* 58. *seqq.*

4. Heredes quatenus teneantur ex defuncti gestis supra *Tit. de admin. & per. tut.* §. *ult.* dictum. Ceterum quidquid ultro post mortem fecerunt, de eo tenentur, cum aliquando quædam gerere debeant, quæ scilicet a defuncto inchoata sunt, *L.* 1. *pr. h.* quamvis ultra dolum, & latam culpam vix teneantur. *L.* 4. §. 1. *h.*

5. Ceterum, lite cum defuncto contestata, heredes indistincte *ex facto defuncti* tenentur. *L.* 8. *in f. h.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. pr. L. cum ostendimus, 4. §. 1. f. L. pupillus, 6. L. si fidejussores, 7. L. ult.
Ex Codice. L. Heredes, 1. L. pater, 2. L. ult *de hered. tut.* L. non est ambigui, 2. *de fidejuss. tut.*

Tit. VIII. (*C. V.* 75.)

De magistratibus conveniendis.

1. TAndem in subsidium datur actio *tutelæ* in *magistratum* dicta inde *subsidiaria*, si, vel, nemine petente, ex officio dare

dare pupillo tutorem cessavit: vel non idoneum dedit: vel cautionem non exigit. Oritur itidem ex quasi contractu, uti *actio tutelæ*. *L.* 9. *in f. h. L.* 15. §. 9. *de excus.* ibique Gothofr. *in Not. lit. t.*

2. Nihil vero imputari potest magistratui, si tutores, vel fidejussores ab initio fuerunt idonei, quamvis ex post facto inidonei facti: *L.* 1. §. 11. *h.* Interim eos solvendo fuisse, docere debet. *L.* 1. §. 13. *h.*

3. Non autem, ut dictum, aliter locum habet, nisi omnes tutores & fidejussores non amplius sint solvendo, *L.* 4. *C. h.* Ast, si *honorariis* nihil imputari potest: statim ad magistratum devenitur. *L.* 1. §. 15. *de tut. & rat. distr.*

4. Plures magistratus, si quidem ex dolo conveniantur, singuli teneantur in solidum. Si ex culpa: singuli pro rata. *L.* 7. *h. L.* 3. *C. h.* Heres ejus tamen tantum tenetur ex dolo, & lata culpa. *L.* 4. *h.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. pr. §. 4. 6. 11. 13. L. non similiter, 4. L. in magistratus, 7. L. ult.
Ex Codice. L. si magistratus, 1. L. in heredes, 2. L. si tu, & collega, 3. L. adversus, 4. L. in magistratus, 5.

Tit.

Tit. IX. (C. V. 71. seqq.)

De rebus eorum, qui sub tutela, vel cura sunt, sine decreto non alienandis, vel supponendis.

1. A Potestate tutorum exempta est *alienatio* promiscua *rerum immobilium*, quocunque modo fiat etiam per transactionem, divisionem, servitutum, & pignoris impositionem: imo & lucri jam delati repudiationem. *L.* 1. *L.* 3. §. *pen. L.* 5. §. 8. *L.* 7. *pr. h. L.* 4. *C. h.* Quin idem dicendum de rebus *mobilibus*, quæ servando servari possunt. *L.* 22. *C. de admin. tut.* Conf. Hahn. *ad W. h. n.* 3.

2. Ceterum solemniter alienationes factæ subsistunt. Ubi requiritur (I) *magistratus interventio*, olim quidem ejus, cui hoc speciali lege mandatum erat: *L.* 2. §. 1. *de offic. ejus cui mand.* sed hodie competens quilibet est, respectu *domicilii*, vel *rei sitæ*. *L.* 5. §. 12. *h.* Inde in rebus ecclesiasticis alienandis apud Protestantes consistorium intervenire debet. Vid. *P.* 1. *Lib.* 1. *Tit.* 8. §. 3.

3. (II) *Ejus causæ cognitio*. In qua, ut judex rite versetur, attendat (1) *ad causam alienandi*, quæ debet esse *necessaria*, ut urgens æs alienum. *L.* 12. *C. h.* Neque enim quælibet causa *utilitatis*, & *expedientiæ* sufficit. *L.* 5. §. 14. *h.* Hinc illa legitime est probanda. *L.* 5. §. 15. *h. L.* 5. 6. *C. h. L.* 5. §. 9. *h.*

4.

4. (2) *Ad rem alienandam*, ne propter modicum æs alienum magna possessio distrahatur. *L.* 5. §. 10. *h.*

5. (3) *Ad modum alienandi*, ut inquiratur, utramne consultius sit bona obligare, quam alienare. *L.* 5. §. 10. *h.*

6. (4) *Ad ipsam versionem pecuniæ* in illam causam, in cujus finem facta est alienatio, *L.* 5. §. 13. *h.*

7. (III) *Ejus decretum*, quod certum, & *determinatum* esse debet. *L.* 7. §. 4. *h.* Idem dicendum est, si Princeps consensum interposuerit per solemne rescriptum. *L.* 2. *C. quand. decret. non est op.* Denique (IV) ipsa alienatio per *subhastationem* facienda.

8. Hæc solemnia requisita validitatem alienationi conciliant: sed læsionem non impediunt. Hinc nihilominus, probata *læsione*, pupillus restituendus est. *L.* 11. *in f. C. h.*

9. Quoties vero hæc non intervenere, alienatio est ipso jure nulla, & minor rem, ubicunque sit, vindicare potest, *L.* 5. §. *pen. h.* modo probet minor, requisita non debite intervenisse. Dn. Coccei. *de dir. prob. negat. c.* 4. §. 9. Nec pretium pupillus aliter refundit, quam (*a*) si emptor in b. f. sit, (*b*) & versionem in rem pupilli probaverit. *L.* 10. 14. 16. *C. h. t*

10. Convalescit alienatio *approbatione in majorennitate facta*, eaque vel *expressa*, vel *tacita*, quæ colligitur (1) ex *lapsu quinquennii* in alienatione ex *oneroso* titulo: ex *lucrativo* vero, decennii, & vicennii: *L.* 1.

2. *ult. C. si maj. fact. al. rat. hab.* (2) ex aliis *factis* concludentibus. *L.* 10. *h.*

11. Denique alienationes, quæ *absolute* necessariæ sunt, licite fieri possunt absque decreti interpositione, ut si fundus sub pacto de retrovendendo comparatus; *L.* 1. *C. quand. decr. non est op.* si ex præcedente stipulatione aliunde profecta fieri debet: *L.* 3. *C. eod.* si pater alienationem permisit: si majorennis ad divisionem provocat. *L.* 17. *C. h.* &c. Conf. Huber. *h.* §. 8.

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 2. 3. 4. L. sed hic videtur, 2. L. sed si, 3. §. 3. 4. L. magis puto, 5. §. 9. 10. 11. 12. 13. 14. L. si pupillorum, 7. §. 1. 3. L. ult.
Ex Codice. L. venditio, 1. L. non est vobis, 2. L. non solum, 4. L. & si Præses, 5. L. & si is, 9. L. prædiorum, 10. L. si quidem, 11. L. utere, 14. L. si prædium, 16. L. inter omnes, 17. *de præd. & al. reb. min.* L. si probare, 1. L. illud requirendum est, 2. L. ult. *quand. decr. op. non est* L. si ea, 1. L. quoniam, 4. *si quis ign. rem min. esse* L. cum proponas, 1. L. si quando, 3. *si major fact. alien.*

Tit. X. (*C. V.* 70.)

De curatoribus furioso, & aliis extra minores dandis.

1. CURA consistit *in potestate administrandi bona eorum, qui ipsimet ad administrandum non satis idonei sunt.*

2.

2. Estque duplex: vel *simpliciter bonorum*, de qua infra *lib.* 42. *t.* 7. vel *conjuncta cum quadam personæ directione*, de qua hic. *Hæc* est munus publicum, non vero *illa*.

3. Curatelæ subjiciuntur quidam ex *necessitate*; quidam vero *libera voluntate*. *Illuc* pertinent furiosi, mente capti, prodigi, & hodie minores. R. I. *de an.* 1577. *tit.* 32. §. *So wollen*. *Huc* vero olim minores: Huber. *in Digress.* p. 1. *l.* 3. *c.* 15. 16. 17. hodie morbo sontico laborantes, surdi, muti, *L.* 65. §. 3. *ad SCt. Treb.* & stupidi, adeoque hi, quidquid agunt sine curatore, valide agunt.

4. Constituitur curatela (I) *testamento*, hodie scilicet, postquam *invitis minoribus* curatores constituuntur. *R. I. cit. l.* secus, ac olim, §. 1. *I. h.*

5. (II) *Lege* quatenus proximiores habent adhuc *spem certam* succedendi, quod contingit ratione furiosorum, mente captorum, & prodigorum, cum non habeant testamenti factionem. *L.* 13. *D. de manumiss.*

6 Differunt hi inter se, quod *furiosi* destituantur ratione, sed cum impetu agant. *L.* 1. §. *pen. de ædil. Ed. L.* 14. *de offic. Præs.* *mente capti* quieti adhuc sint, quamvis dementes: *L.* 8. §. 1. *de tut. vel Cur. dat. L.* 6. *h. L.* 27. §. 5. *de recept. arb.* Huber. *ad I. tit. de Curat.* §. 7. *Stupidi* adhuc communem sensum habeant: Prodigi vero (*a*) bona sua dilacerando, & dissipando profundant, & (*b*) proinde publico decreto pro prodigis declarati sint. *L.* 1. *pr. h.*

7.

7. (III) *A Magistratu* eodem modo, uti tutores. Est tamen differentia inter *furiosos*, & *prodigos*, quod *filio* possit patris furiosi curatela committi: non prodigi. *L.* 1. §. 1. *h.* Dn. Thomas. *de Legitima vivent. c.* 1. §. 19. *seqq.* Seneca *lib.* 2. *contr. c.* 11.

8. Quin & in eo *curator furiosi* a reliquis differt, quod & corpori, & saluti furiosi prospicere debeat: *L.* 7. *pr. h.* alioquin, si damnum ab illo datum in furore, tenetur curator his quibus damnum datum, quod non rectius ipsum custodiverit. *L.* 14. *de offic. praes.*

9. In reliquis, praesertim hodie, quoad *administrationem*, non est differentia inter tutores, & curatores. Conf. Stryk. *in V. M. tit. de tutel.* §. 7. *seqq.*

10. Jure Germanico etiam peculiaris adhuc est *curatela mulierum*, quae nec jure Romano olim incognita fuit. Liv. *Lib.* 34. Cic. *pro Mur.* Schilt. *Ex.* 37. §. 222. *seqq.* Obtinet haec passim adhuc in variis provinciis, etiam extra Saxoniam. Mev. *ad jus Lub. l.* 1. *t.* 7. *art.* 4. *n.* 4.

11. Differt tamen ab illa, quam hactenus deduxi, quod (*a*) curator muliebris non gerat, sed tantum mulieribus consilio assistat; hinc (*b*) nec rationes reddat, nec (*c*) bona ejusdem tacite mulieri sint obligata. Dn. Jo. Sam. Stryk. *de jure sing. femin. Hamb. c.* 1. §. 4. *seqq.* ubi etiam de variis ejusdem speciebus agit.

12. Non spectat tamen haec curatela ad contractus *negotia oeconomica* spectantes, nec

ad *mercatrices*, qua tales, nec ad *testamenti factionem*, nisi Statuto aliter cautum reperiatur, quale Hamburgi obtinet.

TEXT. NOTAB.

L. 1. pr. §. 1. L. sed & aliis, 2. L. furiosæ, 4. L. consilio, 7. pr. §. 1. f. L. Julianus, 10. L. virum, 14. L. & mulieri, 15.
Ex Codice. L. orationis, 2. L. si pater, 3. L. ne lucrum, 5. L. cum aliis, 6. L. cum furiosus, 7.

Lib, XXVIII, Tit. I. (*C. VI.* 22. 23.)

Qui testamenta facere possunt, & quemadmodum testamenta fiant.

1. SUccessio defertur variis modiis, *testamento*, *lege*, & hodie *pacto*. TESTAMENTUM *est voluntatis nostræ justa* (seu solemnis, *L.* 1. *de injusto rupt. irr.*) *sententia de eo, quod quis post mortem suam fieri velit*. *L.* 1. *h.* vel brevius: Est *legitima declaratio de futuro herede*.

2. In omni testamento respiciendum (1) ad *testatorem*, (2) ad *modum* testandi, (3) ad *voluntatem* declaratam. *L.* 4. *h. t.*

3. In *testatore* requiritur (I) *mentis integritas*. Hinc removentur (*a*) impuberes, *L.* 5. 19. *h.* etiam accedente auctoritate tutoris. *L.* 1. pr. *de tut. & rat. distrah.* Quibus tamen aliquando Princeps *justa ex causa* conce-

cedere potest testamenti factionem. *arg. L.* 7. *h. L.* 43. *pr. de V. & pup. subst.* Stryk. *de caut. testam. c.* 3. §. 10. *seqq.*

4. Deinde (*b*) furiosi, qua tales, *L.* 9. *C. h.* & qui iisdem comparantur, (*c*) prodigi *L.* 18. *h.* (Ante declarationem tamen judicis, ut & furorem, factum testamentum non vitiatur. *c. L.* 18.), (*d*) Ebrii, (*e*) irati, modo contra illum ira concepta, qui alias successionem sperasset *L.* 84. *de R. J.*

5. *Agonizantis* quoque testamentum periculosum est, Stryk. *c. l. c.* 4. §. 36. quamvis, testatorem non amplius in articulo mortis sanæ mentis fuisse, dicendum sit. Carpz. *P.* 3. *C.* 5. *d.* 1.

6. (II) *Mentis libera, & plena libertas.* Neque enim testamenta ex *alieno* debent dependere *arbitrio*, adeoque vi, metuque extorta sunt nulla. Huc quoque merito referendæ persuasiones *intempestivæ*, & *urgentissimæ*, ut blanditiæ nimis *repetitæ*, & aliæ suggestiones *fraudulosæ*. Stryk. *de jure Blandit. n.* 25. *seqq.*

7. (III) *Mentis certitudo. L. un. si tab. test. extab.* Hinc *cæci* non aliter condunt testamentum, nisi teste octavo adhibito, & ut omnibus testibus testamentum rite prælegatur, & simul heredis persona circumscribatur. *L.* 28. §. 1. *C. h.*

8. Idem quoque dicendum esse de *imperitis litterarum*, latius deduxi in Disp. *de Testam. non præl.* adeo, ut, etiamsi judicialiter fiat, tamen hoc in judicio adhuc prælegendum sit, nisi antea jam legitime facta præle-

lectio. Carpz. *Decis.* 149. Brunn. *Ad L.* 8. *C. de testam.* Besold. *cons.* 230. *n.* 5. Stryk. *in V. M. h. t.* §. 19.

9. Huc pertinent quoque surdi, & muti, quatenus nullis signis conceptus animi exprimere possunt, vel natura tales sunt. *L.* 10. *C. qui testam. fac. poss.* R. I. *de anno* 1512. *rubr. von testamenten.* Stryk. *de jur. sens. diss.* 4. *c.* 3. *n.* 41. & *de caut. test. c.* 4. §. 27.

10. (IV) *Legalis aptitudo*, quæ adesse debet tempore *conditi testamenti*: aliquando etiam *mortis*, quando scilicet *mutatio status* accedit. Excluduntur vero alii ob *statum*, quo etiam filiifam. pertinent, Huber. *ad I. quib. non est perm. fac. testam.* §. 2. adeo, ut nec de peculio adventitio irregulari, nisi *ad pias causas*, possint testari, *C.* 4. *de sepult. in* 6. Id. *c. l.* Stryk. *c. l. c.* 3. §. 35. nec de aliis bonis, *patre consentiente*: *pr. I. quib. non est permiss.* bene tamen ante *emancipante*.

11. Alii propter *delictum*, ut carminis famosi damnati, *L.* 18. §. 1. *h.* banniti, Schilt. *Ex.* 28. §. 21. olim etiam quilibet damnati ad mortem. *L.* 8. §. 4. *h* secus, ac hodie, Schilt. *c. l.* §. 28. nisi quatenus bona fisco adhuc cedunt.

12. Ex eodem fonte denegatur testamenti factio Apostatis, & hæreticis. *Auth. credentes*, *C. de heret.* Hæreticos tamen inter Protestantes testari posse, recte asserit Stryk. *de caut. testam. c.* 8. §. 61.

13.

13. Requisita *modum* testandi respicientia sunt varia, prout varie conduntur testamenta. Alia enim sunt *publica*: alia *privata*. Illa vel *Principis*, vel *judicis* auctoritate nituntur.

14. In testamento *Principi oblato* omnis remissa est solemnitas, *L.* 19. *C. de testam.* adeo, ut etiam per *procuratorem* ei offerri possit. Stryk. *de caut. testam. c.* 8.

15. *Judiciale* insinuandum *judici* cuicunque. Mev. 3. *D.* 195. cui ordinaria jurisdictio competit, etiam proprio, ac nobili forsan. Stryk. *de caut. testam c.* 7. §. 27. Engelbr. *ad ff. h.* §. 3. Nec præcise desideratur, ut ipsemet insinuet, si nulla adest suspicio fraudis. Stryk. *cit. tr. c.* 8.

16. Potest hæc insinuatio fieri omni tempore. Nec præcise requiritur, ut in *loco judicii* fiat. Hinc & moribundus *domi* testari potest, modo (*a*) judex legitime ad recipiendum testamentum imploretur: (*b*) personæ judiciales deputentur, qui testamentum recipiant, ubi duæ sufficiunt, Mev. *ad jus Lub. P.* 2. *t.* 1. *art.* 2. *n.* 133. *seqq.* (*c*) deputatæ testamentum insinuatum ad acta deponant.

17. *Privatum* est vel *solemne*, vel *minus solemne*. Illud vel *scriptum*, vel *nuncupativum*. In genere circa solemne testamentum notandum, illud conficiendum secundum solemnia loci, ubi conditur, *L.* 6. *ff. de evict.* Quo facto, ubique valet. Sand. *l.* 4. *t.* 1. *D.* 14. Hert. *de collis. LL. S.* 4. §. 10. & 23.

18. *Scriptum* requirit, (I) ut adhibeatur *scriptura clara. & legibilis.* Disp. nostr. *de script. non legib. c.* 3. Qua autem scribatur lingua, parum refert, modo testator illam intelligat: alioquin de singulis contentis certiorandus legitime. Disput nostr. *de testam. non præl. in f.* In *charta blanca* confectum ipso jure nullum est. *L.* 11. *de ini. rupt. irr. fact.*

19. (II) *Ut ipse testator testamentum scribat, vel saltem subscribat: L.* 28. §. 1. *C. de testam.* Dn. Coccei. *de Claus. testam. c.* 2. *n.* 43. *seqq.* alias si scribere nequeat, testis octavus loco ejus subscribere debet. *L.* 21. *C. eod.* Subsignatio testatoris non desideratur.

20. (III) *Ut adhibeantur* septem *testes*, quibus clausum testamentum offerri potest. De ratione hujus numeri disserit Huber. *P.* 1. *Digress. l.* 4. *c.* 31. 32. 33. Inter hos etiam is, qui testamentum scripsit, esse potest. *L.* 27. *h. t.*

21. (IV) *Rogentur testes*, seu admoneantur de actu testandi. *L.* 12. §. 2. *h.* Quod ex veteri rogationum ritu in comitiis frequentium deductum videtur. Reusner *de testam. P.* 1. *c.* 10. *n.* 4.

22. (V) *Audiant*, & *videant testatorem*. *L.* 9. *C. de testam.* (VI) *subscribant*: non tamen præcise *specifice*, uti quidam colligunt ex *L.* 30. *ff. h.* Alius tamen hic pro teste imperito subscribere nequit, nisi in testamento rusticorum. *L.* 31. *C. d. testament.* Stryk. *de Cautel. Testament. c.* 15. §. 38.

23.

23. (VII) *Subsignent*, etiamsi omnes uno annulo. §. 5. *I. h.* Annulus tamen non præcise requiritur. *L.* 22. §. 5. *h. Constit. Max. de Anno* 1512. *von Testamenten* ibi: *mit ihren gewohnlichen* Signeten.

24. (VIII) *Ut testes sint habiles* tempore conditi testamenti. *L.* 22. §. 1. *h.* Sufficit autem habilitas *putativa*, quod communiter pro habilibus sint habiti. §. 7. *I. h.*

25. Inhabiles autem quidam sunt (*a*) respectu *status*, ut servi. § 6. *I. h.* An proprii homines sunt idonei, de eo dubitant ob *Constit. Max. de Ann.* 1512. §. *das der.* Item peregrini, *L.* 21. *C. de testam.* secus, ac hodie.

26. Alii (*b*) ob *ætatem*, ut impuberes. Alii (*c*) ob *sexum*, ut feminæ. §. 6. *I. h.* (*d*) Alii ob *vitium corporis*, *vel animi*, ut furiosi, muti, surdi, prodigi, cœci.

27. Alii (*e*) ob *patriæ potestatis respectum*, qui testi intercedit cum testatore, vel herede. §. 9. *I. h.* Alia conjunctio non nocet. §. 10. *I. h. R. I. d. anno* 1512. *v. die Notarien.*

28. (IX) *Ut testes sponte adfuerint*, nec inviti detineantur. *L.* 20. §. *f. h.* Ut vero intelligant sermonem testatoris, non requiritur. *c. L.* §. *pen.*

29. (X) *Ut omnia actu continuo expediantur*. Quod tamen non ad *actum scripturæ*, sed tantum ad solemnitatis interpositionem, *zu des Testaments Vollenziehung* pertinent. *L.* 21. *C. de Testam.* Hinc cavendum, ne unus ex testibus discedat, antequam omnia, quæ ad solemnitatem faciunt, penitus sint absoluta. *L.* 20. §. 8. *h.*

30. Nocet vero actus uniformitati (*a*) *actus extraneus*, qualis dicitur, qui sub *dispositione solitaria* testatoris non comprehenditur. *L.* 21. §. *f.* *h.* Hinc constitutio pignoris in testamento per modum *legati* facta non nocet. *L.* 26. *de pign. act.* Secus est, si duorum voluntate contractus celebretur inter testandum.

31. (*b*) *Actus Voluntarius*. Actus naturalis, vel necessarius, qui ad breve tempus sistit actum testandi, non nocet. *L.* 28. *C. de testam.*

32. Utiliter etiam *annus*, & *dies* adjicitur, ut intelligi possit in concursu duorum testamentorum, quale sit prius, quale posterius. Omissio tamen ejus non vitiat testamentum, nisi sit *parentum inter liberos*. *Nov.* 107. *c.* 1.

33. *Nuncupativum* testamentum est, *quo quis coram septem testibus habilibus rogatis, unico contextu interveniente, declarat nuncupative suam ultimam voluntatem*. Ergo omnia quoque hic intervenire debent, præter ea, quæ ad *scripturam*, & *subsignationem* spectant.

34. Clare itaque omnia sunt coram testibus exprimenda. Hinc linguam testatoris intelligere debent. Non nocet vero, si sint imperiti literarum. Inde relativa heredis institutio ad certam schedulam non admittitur. *L.* 21. *pr.* *h.* *t.* *R.* *I.* *de ann.* 1512. §. *aber die form.* *L.* 29. *C. de testam.* Vid. tamen Stryk. *de Caut. Contr.* *c.* 16. §. 25. Dn. Cocceï. *de Claus. testam.* *c.* 2. *n.* 41. Schilt. *Ex.* 38. §. 43.

35. Mortuo testatore, testes hi jurato examinandi, qui de voluntate ultima, & ejus solemnitate deponunt, sufficitque, si modo duo testes supersunt. Alia enim est ratio *condendi*, alia *probandi* testamenti. Mev. 4. *D.* 13.

36. Tutius tamen est, ut Notarius adhibeatur, qui desuper instrumentum publicum conficiat, ubi necessarium est, ut, antequam testes discedant, illis prælegantur puncta a Notario concepta. *Constit. Max. c. l.* §. 37. Dn. Coccei. *c. l. c.* 3. *n.* 103. 104.

TEXT. NOTAB.

L. 1. L. a qua ætate, 5. L. qui in potestate, 6. §. 1, L. ejus, 8. L. is, cui lege, 18. §. 1. L. qui testamento, 20. L. heredes palam, 21. §. 1. 2. f. L. ad testium, 22. §. 1. 4. L. si is, qui testamentum, 25. L. cum lege, 26. L. Domitius, 27. L. ex ea scriptura, 29. §. 1. L. pen.

Ex Codice. L. si is, 2. L. senium, 3. L. si frater, 4. L. cum heredes, 7. L. hac consultissima, 8. L. furiosum, 9. L. discretis, 10. L. nemo, 11. *qui testam. fac. poss.* L. publicati, 2. L. ex imperfecto, 3. L. neque professio, 5. L. verba, 6. L. casus majoris, 8. L. si non speciali, 9. L. si unus, 12. L. non codicillum, 14. L. testamentum, 17. L. omnium testamentorum, 19. L. nolumus, 20. L. hac consultissima, 21. cum Auth. subjectis. L. in testamentis, 26. L. sancimus, 27, L. cum antiquitas, 28. L. & ab antiquis, 31.

Tit. II. (*C. VI.* 28. 29.)

De liberis , & posthumis heredibus instituendis , vel exheredandis .

1. Essentia testamenti cujuscunque, sive *solemnis*, sive *minus solemnis*, consistit in HEREDIS INSTITUTIONE, quæ est *certi successoris in universum jus*, *quod defunctus habuit*, *legitima declaratio*. Etque varia.

2. (I) Est vel *voluntaria*, vel *necessaria*. Hæc est, *qua necessario certæ personæ sunt instituendæ*, *vel legitime exheredandæ*, h. e. quibus debetur legitima.

3. Sic itaque ante omnia sunt instituendi *liberi* tam *sui*, quam *emancipati*, tam a patre, quam a matre. *Nov.* 115. *c.* 3. Imo & spurii respectu matris. *L.* 29. §. 1. *de inoff. testam.* Stryk. *de Caut. testament. c.* 16. §. 9. Per separationem tamen secundum mores Germaniæ emancipati non sunt necessario instituendi, cum excludantur etiam a successione ab intestato.

4. Quin & *nepotum* quoque, filiis mortuis, & *posthumorum* habenda est ratio: *pr.* & §. 1. *I. h.* alias nativitate sua rumpunt testamentum. *L.* 3. §. 3. *de inj. rupt. & irrit.* Huc etiam referuntur qui quocunque modo in testatoris potestatem post testamentum conditum recidere possunt, & *quasi posthumi* appellantur. *L.* 29. §. 11. *h.*

5. Hinc consultum est, hos *eventualiter* instituere. In quem finem Romani varias exco-

cogi-

cogitaverant formulas. *L.* 29. *h.* Inde posthumi alii dicebantur *legitimi*, alii *Aquiliani*, alii *Vellejani*, alii *Juliani*, alii *Corneliani*. *c. L.* 29. quam peculiari commentario illustrat Stryk. *c. l.* §. 7. p. 553. Conf. Huber. *h.* §. 1. Struv. *Ex.* 32. §. 28. *seqq.* Sed hæ anxie veterum formulæ nullam hodie præstant utilitatem. V. *L.* 15. *C. de testam. L. ult. C. de posth. hered. instit.*

6. Sic etiam ex eodem fundamento utile est parentes *eventualiter* instituere, ne, liberis ante testatorem mortuis, rumpant testamentum. Idem dici potest de fratribus, quo casu illis debetur legitima.

7. Si quis liberos instituere nolit, necessario exheredes eos scribere debet: alioquin *præteriti* dicuntur, *L.* 30. *h.* & sic testamentum est nullum, quoad heredis institutionem. *Auth. ex causa C. de liber. præter.*

8. Est autem EXHEREDATIO *legitima*, & *ex justa causa nominatim adjecta*, *exclusio a jure succedendi eorum*, *quibus debetur legitima*.

9. Requiritur vero (I) *ut fiat verbis dispositivis*. Non enim sufficiunt verba *enunciativa dubia* in præteritum, vel in futurum. Mev. 4. *D.* 183. Hinc sub conditione institutus, sub contraria non censetur exheredatus: *L.* 18. *pr. de B. P. contr. tab. L.* 3. §. 1. *de liber. & posth. hered.* sed pro præterito habetur, Brunnemann. *ad c. L.* 3. *n.* 6. nisi sub contraria conditione *expresse* exheredatus sit, adjecta justa causa. *L.* 4. *C. de subst. & inst. L.* 86. *de hered. instit.*

10. (II) *Verbis expressis*. In milite tamen *silentium* est pro exheredatione, §. 6. *I. h.* uti & olim in matre. Hodie aliud obtinet per *Nov.* 115. *c.* 3. Schilt. *Ex.* 38. §. 53. Olim quoque erat *nominatim* facienda, §. 5. *I. h.* quod, sublata *solemnitate formularia*, non amplius attenditur. *L.* 15. *C. de testament.*

11. (II) *Ut sit facta ex judicio deliberato*. Temere, & ex calore iracundiæ facta non nocet. *L.* 19. *C. de inoff. testam. L.* 4. *ff. eod.*

12. (IV) *In testamento*. In codicillis, aut divisione parentum inter liberos fieri nequit. §. 3. *I. de codic.* Stryk. *de caut. test. c.* 19. §. 15. Illud parum refert, utrum in *solemni*, an *minus solemni* fiat, veluti *inter liberos*. Stryk. *cit. l. c.* 10. §. 18.

13. (V) *Ut fiat a tota hereditate*, *L.* 19. *h.* quamvis aliquid legari filio, tanquam extraneo, adhuc possit. *cit, L.* 19. Huber. *ad I. de ex hered. lib.* §. 3.

14. (VI) *Ab omnibus gradibus*. Quod attendendum est, si forte plures substitutiones factæ. *L.* 3. §. 2. *h.* Id. *cit. l.* §. 26. *n.* 7.

15. (VII) *Ex causa expresse adjecta*. *Nov.* 115. *c.* 3. Aliud erat jure veteri. *L.* 2. 3. *h. L. ff. C. eod.* Unde heres non audiendus, si vel maxime causam omissam probare velit. Stryk. *c. Tr. c.* 19. §. 19.

16. Causa hæc jure novo ab herede probanda est, N. 115. *c.* 3. non jure veteri. *L.* 5. §. 1. *de inoff. test.* Quod si heres in *probatione* deficiat: testamentum ex *capite inofficiosi* hodie rescinditur. Vid. *Lib. V. Tit. II.* §. 12.

17. (VIII) Ex *causa a legibus determinata in Nov.* 115. Neque enim aliæ admitti possunt, nisi sint ejusdem generis. Huber. *ad I. h.* §. 10. Stryk. *c. l.* §. 22. *seqq.*

18. Causæ sunt sequentes: (1) *si patri impias intulit manus*. *Conatus* non sufficit, nec huc pertinet *justa defensio* contra patris insultus.

19. (2) *Injuria verbalis*, & quidem *atrox*, quæ talis est ex aliis causis, quam persona parentum.

20. (3) *Accusatio contra parentes*. *N.* 115. *c.* 3. §. 3. Modo (*a*) filius eam sponte fecerit, (*b*) nec pater crimen perduellionis commiserit.

21. (4) *Conversatio cum maleficis*, h. e. cum veneficis, & magicas artes adhibentibus, modo cum illis versetur, ut maleficus.

22. (5) *Insidiarum præparatio*. *N. cit.* §. 5. (6) *Violatio thori paterni*, vel *materni*, Huber. *ad I. h.* §. 10. modo filius, filiave hoc *scienter* fecerit.

23. (7) *Delatio a filio facta*, ob quam grave damnum parenti imminet. (8) *Neglecta redemtio ex carcere*. Filiæ excusantur, ob SCtum Vellejanum. Imo rogati a patre, & majores 18. annis esse debent.

24. (9) *Prohibitio facta, ne parens testetur*. Imo si nullum testamentum ob hoc impedimentum conditum: a fisco illi, tanquam indigno, aufertur hereditas. *L.* 19. *pr. de his quib. ut ind. L.* 3. §. 5. *ad SCt. Treb.*

25. (10) *Si mimis, & arenariis se filius sociaverit*, *N. cit. c.* 3. §. 10. modo hoc fiat con-

contra voluntatem patris, & filius in hac professione permanserit.

26. (11) *Si filia luxuriose vivere incipiat*, h. e. meretricio more, matrimonio repudiato, modo 25. annos non excesserit. Exheredari enim nequit, si est *majorennis* facta, pater tamen eandem non curavit elocari, & ita ipsa in corpus suum peccavit. Idem quoque esse volunt, si filia minorennis, invito patre, nuptias contrahat, quamvis jure refragante. Stryk. *c. Tr. c.* 19. §. 35.

27. (12) *Si furiosum neglexit parentem*, *N. c. cit.* 3. §. 12. adeo, ut, si in furore decesserit, hereditas filio, tanquam indigno, auferatur, & ei adjudicetur, qui curam furiosi habuit.

28. (13) *Si captivum non redimit ab hostibus*, modo sit major 18. annis *N. c.* §. 13. Quod si in captivitate decessit: filio aufertur hereditas a fisco, & cuicunque præterea heredi.

29. (14) *Si filius factus hæreticus*, *N. cit.* §. 44. h. e. in terris Protestantium si filius hodie assumsit religionem in Imperio reprobatam. Sed ne quidem institutio hæreticorum a patre facta subsistit, sed accrescit reliquis liberis, nisi resipuerint, ubi fratres portionem converso restituunt. Fluit vero hæc *exheredatio necessaria* ex eo principio, quod *hæretici* institui nequeant, quod in foris Protestantium cessat.

30. In *parentum exheredatione* tantum *octo causæ* admittuntur. Huc pertinent casus in §. 20. 22 24. 27. 28. *&* 29. expressi, &

præ-

præterea, si pater matri, vel vice versa venenum propinaverit.

31. In *fratrum exheredatione* tres potissimum causæ reperiuntur. *N.* 22. *c.* 47. Sed in illa jus vetus adhuc observandum, quia hic nulla deprehenditur mutatio. Hinc (*a*) causa non præcise exprimenda; (*b*) frater exheredatus, se gratum fuisse, probare debet: (*c*) totum corruit testamentum, si per querelam sit rescissum.

TEXT. NOTAB.

L. nominatim, 2. L. & si perceperit, 3. §. 4. & 3. L. placet. 4. L. si quis posthumos, 9. pr. §. 2. L. in suis heredibus, 11. L. quod dicitur, 12. L. si ita scriptum sit, 13 L. multi non notæ, 18. L. cum quidam, 19. L. filio, quem pater, 23. L. Gallus, 29. L. inter ceteros, 30. *Ex Codice*. L. cum post omnes, 1. L. si quis filium, 3. Auth. non licet auth. ex causa, *de lib. præt. vel exhered.* L. si post testamentum, 1. L. quod certarum, 3. L. quidam, 4 *de posth. hered. instit.*

Tit. III.

De injusto, rupto, irrito facto testamento.

1. Variis modis testamentum effectu caret: (1) quod ab initio sit nullum, (2) quod ex causa superveniente vel infirmetur, vel (3) alias effectum ex accidenti habere non possit, quamvis legitime sit conditum.

2.

2. *Nullum, vel injustum* est (*a*) ob defectum solemnium (*b*) essentialium, (*c*) certitudinis voluntatis, & (*d*) ob inhabilitatem testatoris. *L.* 1. *h. L.* 11. §. *de Leg.* 3. Nec operatur hic aliquid *clausula cassatoria*. Vid. tamen Dn. Coccei. de *claus. testament. c.* 3. *n.* 90. *seqq.* Aliquando tamen, si omissa tantum sint *solemnia*, plus operatur *clausula codicillaris*. Quo etiam pertinet *adjuratoria*. *L.* 77. §. 23. *de Leg.* 2. Dn. Coccei. *de claus testam. n.* 201. *seqq.* Quandoque etiam jure prætorio salvatur.

3. Ex causa superveniente infirmatur (I) per *ruptionem*. Rumpitur autem (1) *nativitate* posthumi, vel quasi, si debito modo nascitur. Vid. *P.* 1. *Lib.* 1. *Tit.* 5. §. 4. Et in genere rumpitur, si tempore mortis quidam adsunt, qui debebant institui, sed non instituti sunt, quamvis tempore *conditi testamenti* institutio horum non erat necessitatis. v. c. parentum, vivis adhuc liberis testatoris, sed postea ante testatorem mortuis.

4. (2) *Posteriori condito testamento*, modo (*a*) *perfectum sit*, sive solemne, sive minus solemne, nisi in posteriori instituti heredes ab intestato, ubi quinque testes etiam sufficiunt ad rumpendum prius, in quo extranei instituti. *L.* 2. *h. L.* 21. §. *pen. C. de testam.*

5. (*b*) *Constet, quale sit posterius*: alias de jure civili neutrum subsistit. Utrunque tamen sustinetur ex jure prætorio. *L.* 1. §. 6. *de B. P. sec. tabb.*

6.

6. (c) *Testator posteriori non addiderit clausulam, utrunque valere debere*. §. 3. *I. h.* Sic enim posterius *directo*, prius jure fideicommissario instar *codicillorum* valet. *L.* 12. §. 1. *h.*

7. (d) *Posterius sit factum ex certa scientia*. Si ex errore: prius subsistit. *L. f. de hered. instit.* Denique (e) *posterius adhuc sit integrum*. Reviviscit enim *prius*, si hanc ob causam *posterius* cancellatum est. Vid. infr. *Tit.* 4. §. 5.

8. Alias libera est facultas mutandi testamenta, *L.* 4. *de adim. vel transf. leg.* nihil operante clausula derogatoria in posteriori *expresse* non revocata. *L.* 22. *de leg.* 3. Stryk. *de caut. contr. c.* 24. §. 53. *seqq.* Dn. Coccei. *de claus. testam. c.* 2. *n.* 132.

9. Idem dici potest de clasula *juratoria* priori testamento adjecta, quamvis, nisi justa causa subsit, testator perjurium committat. Id. *c. l. in f.*

10. Ceterum *mutatio* hodie facilius impediri potest per *pacta*, quæ moribus vim plenam, etiam in successionibus, acceperunt. Stryk. *in V. M. h. t.* §. 3. Proinde testamenta conjugum reciproca difficilius ab altero, invito altero, revocantur *ob pactum tacitum*, quod in iis latere videtur, de illo non revocando, Schil. *Ex.* 29. §. 54. *seqq.* Dn. Jo. Sam. Stryk. *de testam. conjug. recipr.* §. 74. *seqq.* præsertim cum hæc testamenta moribus Germaniæ antiquissimis usitata fuerit. Berlich. *Decis.* 92. *n.* 12.

11. (3) *Nuda revocatione* coram duobus, vel tribus testibus facta, modo in testamento *scripto decennium* elapsum sit. *L.* 27. *C. de testam. l.* 6. *C. Theod. de testam.* Nuncupativum vero *simpliciter* revocari potest coram septem testibus; & minus solemne coram duobus.

12. (4) *Cancellatione, vel deletione*, de qua *Tit. seqq.* speciatim agendum est.

13. (II) *Quod irritum fiat.* Hoc contingit, mutato statu testatoris. §. 4. 5. *I. h.* Restituto eo ex *maxima*, & *media* capite diminutione *ipso jure* convalescit. *L.* 6. §. *pen. h.* Si autem, quoad *minimam*, adoptivus rursus sui juris fiat: *nova declaratione* opus est. *L. pen.* §. 2. *de B. P. sec. tabb.*

14. (III) *Quod fiat destitutum* ideo quod heres vel *nolit*, vel *non possit* adire hereditatem. Neque legatariis, aut fideicommissariis hoc casu integrum est adire hereditatem, uti quidam colligunt ex *Nov.* 1. *c.* 1. quæ potius de *herede*, qui hereditatem adiit, sed intra annum legata solvere renuit, intelligenda est. Lauterbach. *de testam. destituto* m. 3.

TEXT. NOTAB.

L. 1. L. tunc autem, 2. L. si quis, filio exheredato, 6. §. 7. 9. 10. L. posthumus præteritus, 12. pr. L. cum in secundo, 16. L. filio præterito, 17.

Tit.

Tit. IV.

De his, quæ in testamento delentur, inducuntur, & inscribuntur.

1. Rumpi quoque testamentum *facto ipso*, dictum est. §. 12. *tit. antec.* Quo pertinet *cancellatio, inductio, deletio. L.* 1. §. 3. *h.* Si tamen tantum unius heredis nomen inductum est: reliqui heredes petere hereditatem non prohibentur: *L.* 2. *pr. h.* prior autem *exceptione* repellitur. *L.* 1. §. 3. *h. L.* 4. §. 10. *de dol. mal.*

2. Requiritur tamen, *ut factum tale accesserit consulto*, quod in dubio præsumitur, *arg. L.* 3. *in f. h.* nisi contrariæ præsumptiones sint fortiores. *L.* 12. *C. de testam.* Stryk. *de caut. testam. c.* 24. §. 43.

3. Si *inconsulto* facta fuit cancellatio, vel deletio: subsistit, quatenus adhuc testamentum legibile est, *L.* 1. *pr. h.* vel extrinsecus probari potest, quid scriptum in testamento fuerit. Huber. *h.* §. 2. Disp. nostr. *de scrip. non legib. c.* 3. §. 11. 12.

4. Quod si vero ante consummationem testamenti fortuito quid deletum: non aliter subsistit, quam quatenus legi potest: probatio autem extrinsecus facta non admittitur, *L.* 1. §. 2. *h.* Huber. *h.* §. 3. si testator aliud testamentum condendi occasionem habuit.

5. Si posterius est cancellatum, ut valeat prius: hoc conservatur ex jure prætorio

rio contra jus strictum, quo semel ruptum non convalescit. *L. pen.* §. 2. *d. B. P. sec. tab.*

TEXT. NOTAB.

Occurrunt hic tantum. 4. LL. quæ omnes notandæ.

Tit. V. (C. VI. 24.)

De heredibus instituendis,

1. IN *voluntaria* heredis institutione respiciendum (I) ad *personarum instituendarum habilitatem*. (II) ad *modum* instituendi.

2. In *personis* requiritur, *ut juris civilis commercio fruantur*. *L. 1. pr. ad L. Falcid.* Hinc excluduntur servi, *qua tales*: peregrini *L. 6.* §. 2. *h.* (qui tamen, postquam *jura succedendi* illis sunt communicata, hodie institui queunt. *Auth. omnes peregrini C. commun. de success.*): deportati: banniti: apostatæ: *L. 3. C. de Apost.* hæretici. *L. 4. C. de hæret.* (Sed, sicuti hodie *hæretici* testamenta condunt ità similiter recte heredes apud Protestantes instituuntur): & denique *collegia reprobata* a jure *L. 8. C. h. L. 1. C. de Judæis*.

3. Quidam etiam *certo respectu* institui nequeunt. Huc pertinent *liberi naturales*, quando adsunt legitimi. Tunc enim tantum in una uncia institui a patre possunt: *Auth. licet, C. de nat. lib. Nov. 89. c. 12.* si testatoris parentes soli supersint; in octo uncias: alias vero in solidum.

4.

4. Sic & incestuosi non possunt institui a parentibus, nec parentes incestuosi a se invicem. *L. 6. C. de incest. nupt.* Ab aliis possunt.

5. Hujusmodi *incapacis* institutio, modo *palam* facta, pro *non scripta* habetur. *L. 1. C. h.* Donell. *l. 6. c. 17. lit. t. Si clam* facta: fisco lucrum ejus cedit. *L. 1. L. 2. §. 1. de jure fisci*. Hinc facile patet, quomodo differant ab *indignis*, quorum portionem fiscus eripit.

6. Habilitas heredum tribus maxime temporibus consideranda: (*a*) *testamenti conditi*, ob regulam Catonianam: (*b*) *mortis*, quia per hanc confirmatur testamentum: (*c*) *aditionis*, quia per hanc acquiritur. Quod ultimum in *heredibus suis* non est diversum a tempore mortis.

7. Quoad *modum* instituendi, requiritur, (I) *ut possit institutio habere effectum*. Hinc omnium hominum institutio esset ridicula. In *pauperum* institutione diversa est ratio. *L. 46. & 49. de Episc. & Cler.* cum magis *pauperes collective sumti* in eo, quo vixit testator, loco videantur instituti. Huc etiam refertur, si quis *Sanctum* instituit, quia sic Ecclesiæ, Sancto illi destinatæ debetur. *L. 26. C. de SS. Eccl.*

8. Alias vero liberum est tot instituere personas, quot testator velit, quatenus effectum sortiri potest. Et quidem, si partes non sunt singulis adscriptæ: in tot partes hereditas dividitur, quot sunt personæ. Plures collective sumptæ pro *una* reputantur persona: *L. 11. L. 15. pr. L. 59. §. 2. h. L. 34. de leg.*

1. vo-

1. voluntatis tamen habita ratione. *L.* 80. §. 6. *de Leg.* 2.

9. Si omnibus partes adscriptæ: tot fiunt partes, quot testator voluit. Denique si quibusdam partes adscriptæ, quibusdam non: hi quod *assi*, vel *dupondio* deest, consequuntur. §. 6. *I. h. L.* 17. §. 8. *h.*

10. Quin etiam aliquando ex *præsumpta* testatoris *voluntate* constituendæ sunt partes. *L.* 13. *pr. de lib. & posth. hered.*

11. (II) *Ut institutio respiciat universam hereditatem*, sive *unus*, sive *plures* instituti sint heredes, quia jus Romanum non admittit, ut quis possit decedere pro parte testatus, & pro parte intestatus. Conf. *L.* 55. *de Leg.* 1. *L.* 7. *de R. J.*

12. Hinc unus *in re certa* institui nequit: sed hic, detracta mentione rei, universam hereditatem capit, *L.* 1. §. 4. *h* Idem & de *pluribus* ex certa re institutis asseritur in *L.* 9. §. 4. *h.* §. 4. *L.* 10. *L.* 11. *h.* ut tamen hoc in casu certæ rei adjectio habeatur instar *prælegati* in divisione hereditatis, & sic nihilominus ex æquo solvendum sit ex reliquis bonis æs alienum. *L.* 35. *pr.* §. 1. *h.*

13. Idem placuit, si aliqui ex certa re sint scripti, aliqui non, Hoc casu *illi* sunt loco *legatariorum*: *hi* vero *heredum*. *L.* 13. *C. h.* Deficientibus vero his, illis *jus accrescendi* salvum est. Bachov. *ad Treutl. V.* 2. *disp.* 12. *th.* 1. *lit. A.*

14. (III) *Ut sit libera*, non extorta, quamvis blanditiæ non simpliciter sint prohibitæ. *L. f. si quis aliq. test. proh.*

15.

15. (IV) *Ex certa scientia, & animi sententia facta*. Hinc (a) errans in designatione personæ nihil agit, *L.* 9. *pr. h. L.* 3. 4. *L.* 7. *C. h.* sicuti & (b) institutio non valet, quando addere voluit testator conditionem, nec addidit. *L.* 9. §. 5. *h.*

16. Nec (c) potest in alterius arbitrium conferri, *L.* 32. *h. aperte* scilicet: bene tamen *tacite*, *L.* 68. *h.* nisi consideratur tanquam *arbitrium boni viri*, & non tanquam *merum* arbitrium. *L.* 1. *de leg.* 2. De jure Canonico tamen hoc simpliciter admittunt ob *C.* 13. *X. de testam.* Sed vid. Gonzalez *ad d. C.* 13. *n.* 13.

17. (V) *Verbis concepta dispositivis*, & *directis*. Hinc in conditione positi non videntur instituti, *L.* 8. *si quis omiss. caus. L.* 114. §. 13. *h*. Conditio enim *expresse* non disponit. *L.* 19. *h. L.* 16. *in f. de V. & pup. subst.* Verum sublatum est hoc requisitum per *L.* 15. *C. de testament.* adeoque qualiscunque declaratio hodie sufficit. Stryk. *in V. M. h.* §. 1.

18. (VI) *Sincera, non captatoria*, qualis est, cum talis conditio ei adjicitur, per quam quis secreta alienæ voluntatis ultimæ perscrutari conatur. *L.* 70. *h.* Ergo semper in *futurum*, non in *præteritum* fit. *L.* 71. *h.* Conf. Dn. Thomas. *disp. de captat. instit.* Donell. *l.* 6. *c.* 19. *lit. e.*

19. (VII) *Absque adjecto tempore*, ne videatur defunctus pro parte intestatus decessisse. *L.* 34. *h.* Tempus itaque detrahitur, nisi *clausula codicillaris* adjecta, quia sic per modum *fideicommissi* valet.

L. 1. §. 4. L. circa eos, 2. L. suus quoque, 4. pr. L. quoties, 9. L. interdum, 13. L. si quis instituatur, 23. L. Titius & Sejus, 24. L. si te solum, 27. L. illa institutio, 32 L. ex facto, 35. pr. §. 1. L. si quis ita, 36. L. si paterfamilias, 40. L. 44. L. quidam, 46. L. nemo dubitat, 58. L. in tempus, 62. §. 1. L. si quis Sempronium, 68. L. captatorias, 70. L. illæ autem, 71, L. asse toto, 77 L. jam dubitari, 86. L. imperatorem, 91. L. ult.

Ex Codice. L. qui deportantur, 1. L. cum proponas, 3. L. si pater tuus, 4. L. nec apud peregrinos, 7. L. collegium, 8. L. extraneum, 11. L. quoties, 13.

Tit. VI. (C. VI. 26.)

De vulgari, & pupillari substitutione.

1. DEinde institutio est vel *prima*, vel *secunda*. Hæc est SUBSTITUTIO, quæ est *institutio secundi, vel ulterioris heredis in defectum primi*.

2. Hinc patet, sub definitione tantum comprehendi *directam*, quæ proprie *dicta substitutio* est. Nam *obliqua*, seu *fideicommissaria* supponit, primum adiisse hereditatem. Unde illa in dubio præsumitur, nisi in *codicillis* ejus mentio occurrat. *C.* 1. *de testam, in* 6. Mev. 4. *D.* 181. *&* 7. *D* 18. Stryk. *de caut. test. c.* 18. *m.* 1. §. 5.

3. In effectu inter utranque hoc interest, quod (1) directa tantum fieri possit in te-

testamento; obliqua etiam in codicillis: (2) in illa transeat tota hereditas ad substitutum; in hac detrahatur trebellianica: (3) illa præsupponat, heredem defecisse; hæc illum adiisse: (4) illam heres accipiat *immediate* a testatore; hanc vero ab herede primo.

4. Directæ species sunt quatuor. Prima est VULGARIS, quæ *communiter in omni testamento cuicunque heredi fieri potest in casum, si scriptus heres defecerit*.

5. Ut hæc effectum habeat, requiritur, (1) *ut hæres primus non adierit* vel quod *noluit*, vel quod *non possit*, etiamsi casus alter tantum expressus sit, cum alter alterum comprehendat. Testaor enim substituendo magis substitutum, quam heredes ab intestato admittere voluisse præsumitur. *L.* 7. *C. h.* Diss. Huber. *h.* §. 1,

6. Est hæc vel *simplex*, qua extranei, vel *reciproca*, qua coheredes sibi invicem substituuntur. Hæc imitatur institutionem primam. Hinc coheredes easdem capiunt partes in substitutione, quas habent in institutione. *L.* 4. §. 1. *L.* 5. *h.* Voluntas tamen testatoris semper hic inspicienda. *L.* 9. *L.* 24. *h. L.* 23. *ad SCt. Trebell. L.* 24. *eod. L.* 124. *de Leg.* 1.

7. Jure *accrescendi* in eo utilior est *reciproca* substitutio, quod ad omnes æqualiter spectet heredes: jus accrescendi autem tantum locum habeat inter conjunctos *ejusdem generis*. *L.* 89. *de legat.* 3. Quin & æqualiter possunt substitui, cum jus accre-

scendi tantum *pro rata* partes coheredibus attribuat. Sic etiam plurimum refert respectu Falcidiæ. *L.* 1. §. 17. 18. *junct. L.* 78. *ad L. Falcid.* Vid. *infr. Lib.* 35. *Tit.* 2. §. 5.

8. Fluit ex hoc requisito, substitutum heredibus ab intestato etiam tunc præferendum esse, si heres *minor* contra aditionem restitutus sit, quia restitutio in pristinum statum omnia deducit, & præsumpta voluntas testatoris pro substituto loquitur. *L.* 2. §. 3. *h.* Donell. *l.* 6. *c.* 24. *lit. m.* ibique Hillig. Struv. *Ex.* 33. *th.* 17.

9. (II) *Ut heredis heres nullo jure possit admitti ad hereditatem*: alioquin enim excludit substitutum. Hinc, quoties hereditas non adita transmittitur ad heredem, substitutus haud admittitur, si modo heres primus testatori superstes fuerit. Conf. Struv. *c. l.*

10. Altera est PUPILLARIS, quæ est, *qua pater liberis suis impuberibus proxime in potestate ejus tempore conditi testamenti, & patris mortis existentibus, substituit in casum, si heredes facti fuerint, & intra pubertatem decesserint*. Re vera magis videtur esse nova institutio, seu *testamentum a patre liberis factum*, quam substitutio. *L.* 2. §. 1, *h.* Donell. *lib.* 6. *c.* 25. *lit. a.*

11. Latitat sub hac specie quoque *vulgaris*, sicuti in vulgari subintelligi quoque debet pupillaris, nisi voluntas testatoris in contrarium adsit. *L.* 4. *L.* 39. §. 1. *h. L.* 2. *L.* 4. *C. h.* Quocirca, sive filius sit heres, sive non, substitutus admittitur; illo quidem casu in omnia & patris, & pupilli bo-

na

na: hoc vero in patris tantum. *L.* 10. §. 5. *h.* Donell. *l.* 6. *c.* 26. *lit. a. b.*

12. Requiritur vero, (I) *ut pater ita substituat*, qui scilicet alias testari potest. Est enim effectus patriæ potestatis, & requiritur hæc tempore conditi testamenti, & mortis. *L.* 41. §. 2. *h.* Hinc mater non substituit liberis, nisi sibi vulgariter. *L.* 33. *h.* Carpzov. *P.* 3. *C.* 8. *D.* 18. Addita clausula codicillaris pupillarem in *fideicommissariam* vertit, Id. *def.* 17. ut tamen ultra bona materna non valeat, detracta legitima, & trebellianica.

13. (II) *Et quidem liberis suis*, h. e. immediate in ejus potestate existentibus. Nepoti itaque patre vivo intermedio, ab avo substitui nequit, nisi *eventualiter* ex formula L. Vellejæ. *L.* 29. §. 13. *de lib. & posth.*

14. Perinde autem est, utrum liberi jam nati, an nascituri sint, & tunc etiam admittitur substitutus *ex vulgari*, si plane non nascitur posthumus. Stryk. *de Caut. Testam.* *c.* 18. *membr.* 2. §. 8. Imo olim etiam *exheredatis* substitui poterat, quod hodie difficilius locum inveniet.

15. (III) *Liberis impuberibus*, qui in hac ætate sibi non possunt condere testamentum: sed pater quasi eis condit. Qua ratione duo videntur esse testamenta, patris, & filii. §. 2. *I. h.* Donell. *l.* 6. *c.* 25. *lit. f.*

16. Ultra pubertatem non valet *verbis civilibus* facta substitutio. *L.* 7. *L.* 14. *h.* Aliquando tamen, si verba, & voluntas testatoris id admittant, valet jure fideicom-

missi. *L.* 76. *ad SCt. Trebell.* In brevius tempus tamen fieri potest. *L.* 21. *h.* Donell. *c. l. lit. n.*

17. (IV.) *Ut fiat in casum, si hæres fuerit,* (modo institutus sit) *&* *in impubertate decesserit*. Continetur tamen etiam substitutio hæc specialis sub compendiosa: *si quacunque ratione decesserit*, ex voluntate patris generali præsumpta. Stryk. *c. l.* §. 13. *seqq.*

18. (V) *Ut pater sibi ipsi condat testamentum*. Hujus enim sequela est substitutio pupillaris. *L.* 1. *in f. h.* Parum autem refert, si uno contextu utrunque testamentum fiat, utrum sibi prius, an filio scribat heredem. *L.* 2. §. 5. 6. *h.* Si diversis temporibus: sibi prius heredem scribere debet. *c. L.* §. 4. Potest enim pater diverso *tempore*, & *modo* sibi, & liberis testamenta condere. *L.* 16. §. 1. *L.* 20. §. 1. *h.* Vid. tamen Donell. *l.* 6. *c.* 25. *lit. o. seqq.*

19. Hinc, si patris testamentum exitu careat, evanescit quoque substitutio hæc. *L.* 2. §. 1. *L.* 10. §. 4. *h.* Quatenus autem novo jure tantum corruit heredis institutio, ceteris salvis: eatenus quoque substitutio valet. *N.* 115. *c.* 3. §. *f.* Idem dicendum, si omissa causa testamenti, ab intestato possideatur hæreditas ab herede scripto. *L.* 2. §. 1. *h.* Imo, licet filius abstinuerit, tamen sola sui heredis existentia tabulæ pupillares confirmantur. *L.* 41. *de acquir. vel om. hered.* ibique Gothofr. in *Not.* Donell. *c. l. lit. u.*

20. Substitui possunt qui alias institui valent. Hinc, si *naturales* substituuntur, ex

bo-

bonis quidem testatoris solidum non capient: bene tamen ex bonis pupilli, *L.* 6. *h.* quamvis olim in solidum a patre institui poterant. *L.* 45. *h. L.* 16. §. 1. *de his quæ ut ind.*

21. Neque pater tenetur præcise matrem pupilli substituere, aut fratrem, *L.* 8. § 5. *de inoff. testam. L.* 8. *C. h. c.* 1. *de testam. in* 6. quia pater *suo jure* substituit. Aliud receptum est jure Sax. Electorali. Carpz. *P.* 3. *const.* 8. *def.* 3. Imo in *tacita* sub vulgari expressa contenta, matrem non excludi a legitima volunt.

22. Succedit itaque substitutus, si quomodocunque decesserit ante pubertatem, secundum dicta §. 11. etiamsi post mortem ab alio arrogatus sit, *L.* 17. *&* 18. *de adopt.* modo substitutus adhuc supersit. Evanescit enim, si ante, vel simul cum ipso pupillo moriatur. *L.* 18. *de reb. dub.* Stryk. *de Success. ab int. diss.* 10. *c.* 3. §. 4. *&* *c.* 5. §. 15. Quod si *coheredes* substituti sunt sub hac clausula, *quisquis mihi heres erit*: §. 7. *I. h.* vocantur (*a*) qui scripti sunt, & (*b*) adierunt hereditatem, & (*c*) pro qua parte scripti sunt. *L.* 8. §. 1. *h.*

23. Evanescere quoque substitutionem hanc putarem, si Princeps ex justa causa filio impuberi, jam tamen prudenti, daret facultatem testandi, & hic testamentum conderet. Brunnem. *ad L.* 8. §. 7. *n.* 18. *h.*

24. Quo casu autem succedit substitutus pupillo, eo casu utranque tenetur amplecti hereditatem, *L.* 10. §. 2. *h.* nisi substitutus

 sit

sit qui alias ab intestato succederet pupillo. *L.* 12. *h.*

25. Ad hujus exemplum introducta est *substitutio mente captorum, & furiosorum*, quæ quasi PUPILLARIS vocatur, *qua parentes liberis suis mente captis, aliove vitio facultatem testandi impediente laborantibus substituunt in casum, si heredes facti, & in tali vitio decesserint.*

26. Differt a priori, (I) *quod quilibet parentum hic ita substituat*. Nititur enim sola *humanitate*, seu *providentia parentum*. *L.* 9. *C. h.* Si plures substituerunt: omnium substituti admittuntur, quoad bona a substituentibus in filium profecta. Quoad bona filio propria, omnes æqualiter, cum omnium æquale jus sit substituendi.

27. (II) *Quod certæ personæ hic præcise sint substituendæ*. Videlicet (1) dementis liberi: (2) ejus fratres & sorores, & quidem juxta verba *L.* 9. *cit.* non omnes præcise substituendi sunt, sed vel unus ex pluribus sufficit. Quæ sententia ratione liberorum dura videtur Bachov. *ad Treutl. Vol.* 2. *disp.* 11. *th.* 10. *lit. c.* & forsan secundum *Nov.* 115. ita mutanda: ut ceteris ad minimum salva sit legitima. Imo juxta *Nov.* 118. parentes quoque substituendi.

28. Substituitur ita mente captis, & sic multo magis furiosis. De prodigis idem dicendum. Stryk. *de caut. test. c.* 18. *m.* 3. §. 11. Diss. Huber. *ad I. h.* 5.

29 Ut itaque effectum habeat, requiritur, *ut liberi in tali conditione decesserint, ut sibi non possint testamentum condere*, li-

cet vel maxime substitutio in alium sit expressa casum. Nam latitat quoque sub hac alia, ex qua filius vel non est heres, vel non potest testari.

30. Denique MILITARIS substitutio concessa est ex peculiari gratia militibus, *vi cujus liberis suis quomodocunque substituere possunt, etiamsi sibi non fecerint testamentum*. *L.* 2. §. 1. *L.* 15. *L.* 35. *ff. h. L.* 8. *C. h.*

31. Hoc tamen attenditur discrimen, ut, si pupillus militis intra pubertatem decedat, ad substitutum jure communi veniant omnia bona. Sin autem post pubertatem: *ex privilegio militari*, non jure *fideicommissi*, patris militis duntaxat. *L.* 15. *h. L.* 8. *C. h.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 2. 3. L. moribus, 2. §. 1. 2. 4. 5. 6. L. jam hoc jure utimur, 4. pr. §. 1. 2. L. si in testamento, 5. L. si is, qui, 6. L. qui liberis, 8. §. f. L. si pater, 9. L. sed si plures, 10. pr. §. 2. 4 5. 6. L. si filius, 12. L. Centurio, 15. L. si plures sint instituti, 24. L. si pater impuberes, 25. L. quidam ex testamento, 30. L. si mater, 33. L. coheredi, 41. §. 2. 4. L. ex facto, 43.

Ex Codice. L. cum heredes, 1. L. hereditatem, 2. L. quamvis, 4. L. post aditam, 5. L. testamento, 6. L. si testamento, 7. L. precibus, 8. L. humanitatis, 9. L. ult.

Tit. VII. (*C. VI.* 25.)
De conditionibus institutionum.

1. SÆpe conditio adjici solet institutioni. CONDITIO est *adjectio certæ alicujus circumstantiæ, sub qua heredis institutio differtur in futurum casum incertum, donec extiterit.*

2. Requiritur itaque, (I) *ut extrinsecus fuerit adjecta*. Quæ ex natura rei inest, institutionem non facit conditionalem, licet exprimatur, *L.*21. *L.* 19. §. 1. *L.* 99. *L.* 47. *de cond. & dem. L.* 48. *de V. O.* nisi testator id voluerit. *L. cit.* 21.

3. (II) *Ut conferatur in casum futurum*. In præteritum, vel præsens collatio non est conditio. §. *I. de V. O.*

4. (III) *Incertum*. Hinc etiam qui ex *incerto tempore* institutus est, h. e. de quo non constat, utrum, se vivente, existere possit, merito sub *conditione* institutus reputatur. *L.* 75. *de cond. & dem. L.* 9. *C. de hered. instit.* Si certo exstiturum est, testatore vivente: conditio est *necessaria*, & pro non adjecta habetur.

5. (IV) *Possibilem*, seu qui contingere, & non contingere potest. *Impossibilis absolute talis* proprie non est conditio, nec vitiat institutionem, sive *natura*, sive *lege* talis sit, *L.* 6. L. 15. *h.* L. 4. §. 1. *de statulib.* modo constet (1) quod *sanæ mentis* testator fuerit: L. 27. §. 1. *h.* (2) *extraneus* sub ea institutus sit. Si filius sub *turpi* institutus (cui etiam *derisoria* æquiparatur, L. 14. L. 27. *h.* L. 113. §. *ult. de leg.* 1.): institutio prorsus non valet. L. 15. *h.*

6. Ab hac differt impossibilis *secundum quid* talis, quæ in se existere potest, & quam existere posse testator existimavit. Quo pertinet casus *in* L. 83. *ff. de condit. & dem.* Hæc si deficit: cessat institutio. Dn. Thomas. *de filio sub condit. si se fil. prob. hered. instit.* c. 2. §. 10. *seqq.*

7. Proprie dicta conditio est vel *potestativa*, quæ simpliciter est in potestate heredis: vel *casualis*, quæ tota dependet a casu: vel *mixta*, quæ partim a casu, partim a potestate heredis dependet. Differt hæc a *potestativa*, quod hic casus *ordinarie*, & *per se* adsit: ibi *ex accidenti* aliquando intervenire possit, regulariter tamen ab herede libere impleri queat *L. un.* §. 7. *C. de cad. toll.*

8. Differunt in effectu inter se, (1) quod *potestativa* post mortem impleri debeat, *L.* 2. *de cond. & dem.* modo sit *reiterabilis*: alias sufficit, si quoquo modo impleta sit. *L.* 10. *L.* 11. *h. L.* 7. *C. de instit. & subst.* In casuali perinde est, quandocunque existat, *L.* 7. *C. de instit. & substit.* nisi finitum tempus, intra quod existere debeat, habeat. *L.* 91. *de condit. & demonstr.*

9. (2) Quod deficiente *casuali*, & *potestativa* (si illam nolit implere), evanescat heredis institutio. Sed in *mixta* videndum, utrum impedimentum oriatur ex *facto alterius hominis*: an a *mero casu*. *Priori* casu habetur pro impleta. *L.* 24. 40. *pr. L.* 57. 84. 101. §. *f. de cond. & dem. L.* 13. §. 1. *de ann. leg. L.* 34. §. 1. *de statulib. L.* 5. §. 5. *quand. dies leg.*

10. *Posteriori* vero conditio defecisse dicitur. Neque enim heres hic ad eam implendam aliquid conferre potuit, ceu in priori casu factum esse supponitur. *L.* 8. §. 7. *L.* 24. *h. L.* 31. *L.* 94. *L.* 101. *pr. de cond. & dem. L.* 54. §. 1. & 2. *de leg.* 1. Dn. Thomas. *cit. disp.*

11. (3) Quod jure Digestorum filius tantum sub *potestativa* potuerit institui: *L.* 4. *L.* 86. *de hered. instit. L.* 15. *L.* 28. *h.* extraneus sub qualibet alia.

12. Sed jure novo, quoad legitimam quælibet conditio, etiam, quæ impletu facilis est, habetur pro gravamine, rejiciturque. *L.* 32. *C. de inoff. testam.* Quoad cetera bona ultra legitimam relinquenda, liberi *extraneis* æquiparantur, & sic *in his* sub qualibet conditione hodie institui possunt. Brunn. *ad L.* 4. *C. de instit. & substit.* Schilt. *Ex.* 38. §. 99.

13. Tandem conditio est vel *affirmativa*, vel *negativa*. Hæc consistit *in non faciendo*, & differt a priori, quod sub *cautione Mutiana* statim possit adiri hereditas, quæ præstanda est coheredi. Si solus quis institutus est: impossibilem videri hanc conditionem, ait ICtus in *L.* 4. §. 1. *h.* Neque enim venientibus ab intestato cavebatur. Sed hæc subtilitas sublata est per *N.* 22. *c.* 44. Bachov. *ad Treutl. vol.* 2. *disp.* 13. *th.* 6. *lit. g.*

14. Pendente *affirmativa*, cautio ab herede non aliter accipitur, quam si sit in possessione hereditatis: *L.* 12. *qui satisd. cog.* alias curator hereditati jacenti dari suevit, Gail. 2. O. 130.

15. Existente ea, hereditas non ipso jure acquiritur, nisi in suo herede: sed tantum facultas acquirendi, *L.* 13. *h.* nisi jam adita sit sub cautione, quod jure prætorio permissum est. *L.* 6. *de B. P. sec. tabb.*

TEXT.

TEXT. NOTAB.

L. 1. L. si heredi, 5. L. quæ sub conditione, 8. pr. 7. L. conditiones, 9. L. si quis testamento, 11. L. ei qui ita, 13. L. filius, 15. L. si Titius, 16. L. uter ex fratribus, 23. L. si pupillus, 26. L. ult.

Ex Codice. L. cum avum, 1. L. conditioni, 2. L. si mater, 3. L. si pater, 4. L. generaliter, 6. L. si quis heredem, 7. L. cum quidam, 9.

Tit. VIII. (C. VI. 30.)

De jure deliberandi.

1. NE heredes adeundo hereditatem sibi præjudicarent, leges ipsis indulsere duo beneficia. Primum est JUS DELIBERANDI, per quod heredibus conceditur *certum spatium, antequam adeant, ut interim in vires hereditatis delatæ inquirere, & an aditio sibi expediat, judicare possint.*

2. Nemine aditionem urgente, liberum erat intra 30. annos adire hereditatem: *L. 7. C. de petit. hered.* alias anni spatium præfiniri solebat a Principe, a magistratibus vero novem menses, *L. ult.* §. 13. *C. h.* intra quod tempus, si heres decessit, reliquum transmittitur ad heredes ejus. *L.* 19. *C. h.*

3. Sed fatente ipso Imperatore in *L. ult.* §. 13. *C. h.* supervacuum hoc beneficium videtur esse, postquam meliori beneficio, *inventarii* scilicet, heredibus consultum est.

4. Inventarii beneficium est *designatio omnium bonorum, & jurium, quæ apud defunctum fuerunt, legitime ab hærede facta, hunc in finem, ut impediatur confusio utriusque & heredis, & defuncti patrimonii.*

5. Requiritur vero, (I) *ut consignentur omnes res*, quod si dolose quædam subtrectaverit: duplum restituere jubetur, *L. f.* §. 10. *C. h.* salvo tamen inventarii beneficio. Sand. *Lib.* 4. *t.* 12. *def.* 6.

6. (II) *Citentur ad illius confectionem omnes, quorum interest*, aut, his absentibus, tres adsumantur testes. *L. ult.* §. 2. *cit.* (III) Adhibeantur *Notarii*. *N.* 1. *c.* 2. §. 1.

7. (IV) *Intra mensem* inchoetur, & intra alios duos menses absolvatur. *L. ult. cit. l.* Si defectus aliquis adest, heres juramento illum supplere debet, *L. f.* §. 10. *cit.* modo verisimiliter aliquis possit demonstrari. Mev. 4. *D.* 92. Hoc juramentum quoque desideratur, si *obsignatio judicialis* neglecta est. Carpz. *P.* 3. *c.* 33. *def.* 10.

8. Hodie hisce requisitis non ita stricte insistitur: sed sufficit tabellionem adhibuisse, & omnia legitime consignasse. Neque tempus præcise observandum est, cum ubique fere post *trigesimum* demum inventarium conficiatur. Mev. 2. *D.* 156. Brunn. *ad d. L. f. n.* 16. Dn. Horn. *de trigesimo*.

9. Effectus potiores sunt, (1) quod ultra vires hereditarias non teneatur, *L. f.* §. 4. *C. h.* quamvis tamen heres maneat: Mev. 1. *D.* 39. (2) separationem inducat patrimoniorum, *c. L. f.* Mev. 1. *D.* 40. adeo, ut credi-

ditoribus *volentibus* hereditatem aditam cedere possit. Id. *c. l.* Hinc (3) confusio jurium impeditur, *c. L. f.* §. 9. &, si (4) res hereditariæ pereant, in effectu pereunt creditoribus. *c. L. f.* §. 4. Heres autem non aliter fruitur hisce beneficiis, nisi inventarium exhibeat. Mev. 1. *D.* 123. Interim etiam exceptionem hujus beneficii opponere potest ipsi executioni. Id. 1. *D.* 145.

10. Neglecto inventario, onera omnia subire tenetur, quæ jure veteri heredi incumbebant: debita integra solvit: non detrahit Falcidiam: *N.* 1. *c.* 1. confunduntur jura, & actiones, nisi quod in Saxonia, ut & aliis terris Germaniæ, ubi jura antiqua patriæ obtinent, sufficiat edere juratam specificationem. Stryk. *in V. M. h.* §. 2.

TEXT. NOTAB.

L. necnon illud, 3. L. ait prætor, 7. §. 2. L. si quis suus, 8. L. filius, 9. L. si plures gradus, 10.

Ex Codice. L. cum debitum, 2. L. si fratris, 3. L. filiofamil., 4. L. potuit, 5. L. si avia, 6. L. quoniam, 7. L. licet in continenti, 8. L. si te bonis, 10. L. suum, 13. L. non est dubium, 15. L. nec emere, 16. L. cretionum, 17. L. si infanti, 18. L. eum in antiquioribus, 19. L. scimus, 22. §. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 9. 10. 11. 12. 14.

Lib.

Lib. XXIX. Tit. I. (C. VI. 21.)

De testamento militis.

1. INter testamenta minus solemnia primo loco eminet MILITARE, quod absque omnibus solemnitatibus expeditur, cujus ratio adæquata petenda ex *periculis bellorum. L. un. pr. de B. poss. ex test. milit.*

2. Requiritur tamen, (I) *ut actu testator miles sit*, h. e. ut sit in numeros relatus: *L.* 42. *h.* ut tamen cingendus habeatur pro cincto. *L.* 43. *h.*

3. Aliquando *extra ordinem* quilibet *paganus* militari modo testatur, si extremis periculis bellicis cum aliis militibus versatur, *L. f. h. cit. L. un.* modo alias habeat testandi facultatem. Dn. Harprecht. *de testam. pagan. in host. confect. c.* 2. §. 20. ubi hoc privilegium §. 34. extendit ad omnes personas, quæ quacunque ratione in castris eo tempore, quo periculum grave imminet, reperiuntur, per *L. f. h. t.*

4. Supponit vero lex (*a*) eos in hostico esse constitutos. Ergo distinctio Max. *de anno* 1512. hic applicari nequit: (*b*) quod in hostico decesserint, Dn. Harprecht. *c. l.* §. 92. *seqq.* quamquam sufficere videatur, si lethaliter vulneratus alibi mox decedat. Stryk. *de caut. testam. c.* 9. §. 23.

5.

5. (II) *Ut miles sit in expeditione constitutus*, h. e. in statu belli. Hillig. *ad Donell. l.* 6. *c.* 28. *lit. r.* In hybernis constituti hoc privilegio non aliter gaudent, quam si excubent in limitibus, nulla facta pace: vel in ejusmodi locis, quæ perpetuis sunt obnoxia excursionibus. Bachov. *ad Treutl. V.* 2. *disp.* 10. *th.* 6. *lit. c.*

6. Quamvis vero de jure Rom. hic omnis solemnitas sit remissa: tamen *in cit. R. I. de anno* 1512. §. *und sollen.* ulterius requiritur, *ut milites in acie deprehendantur*. In castris degentes duos ad minimum testes adhibere debent.

7. (III) *Ut constet de seria militis voluntate*. Nam hoc est *essentiale* omnis testamenti: *L.* 24. *h.* alias quælibet verba, & quælibet scriptura sufficit. *L.* 40. *pr. h. L.* 15. *C. h.*

8. Hinc, si *nuncupative* miles testari velit, necessario declarare debet ultimam suam voluntatem coram duobus testibus quibuslibet, etiam non rogatis. *L.* 24. *h.* Hillig. *ad Donell. l.* 6. *c.* 28. *lit. o.*

9. Hisce observatis, valet dispositio ex nuda ejus voluntate *L.* 1. *L.* 20. *in f. L.* 24. *D. L.* 6. *C. h.* adeo, ut, quamvis jure communi testari voluerit, & defecerit antequam solemnia omnia adhibere potuerit: tamen valeat jure militari, *L.* 3. *h.* Stryk. *c. l.* §. 2. *in f.* quamvis in dubio potius censeatur magis *jure communi* voluisse testari, si septem testes adhibuit. *arg. L.* 3. *C. h.* Id. *c. l.* §. 10.

10.

10. Hinc fluit (2) testamentum ante militiam nulliter conditum *sola* voluntatis *declaratione* post superveniente convalescere. *L.* 9. §. 1. *L.* 25. *h.* (2) nuda voluntate irritari. *L.* 15. §. 1. *h.*

11. (3) Posse illum decedere pro parte testatum, & pro parte intestatum, *L.* 6. *ff.* *L.* 1. 2. *C. h.* & pluribus testamentis ita, ut posterius non rumpat prius, nisi priori contrarietur: *L.* 19. *L.* 29. *L.* 36. §. 1. *h.*

12. (4) Cessare in eo jus accrescendi: *L.* 37. *h.* (5) non esse obnoxium Falcidiæ, *L.* 17. §. 1. *ff.* *L.* 7. *C. ad L. Falcid.* Hill. *ad Donell. c. l. lit. b.* aut querelæ inofficiosi testamenti, &c.

13. Alterum est Testamentum PARENTUM INTER LIBEROS, ubi parentibus pleræque etiam remissæ sunt solennitates, cum videatur repugnare *reverentiæ* iis a liberis debitæ, si impugnare velint parentum dispositionem. *N.* 107. *pr.*

14. Hinc fluit, (*a*) *quemlibet ex ascendentibus ita posse testari*, etiam matrem, *L.* 21. §. 1. *C. de testam.* modo inter eos testentur, qui respectu testatoris habentur *liberorum* instar. Hinc inter naturales sola mater ita disponit, non etiam pater. Brunn. *ad Auth. quod sine, C. de testam. n.* 5. Dn. Harpr. *de admixt. extran. pers. in dispos. patr. int. lib.* §. 13. *n.* 13. *seqq.* E contrario pater tantum inter adoptivos, non mater. Stryk. *c. Tr. c.* 10. §. 6.

15. (*b*) *Privilegium hoc non esse reciprocum*, nec liberos ita testari posse inter parentes,

c. L.

c. L. 21. §. 1. quamvis, si quinque testes adhibiti, contra prius, quo *extranei* instituti sunt, subsistat, *c. L.* 21. §. 3.

16. Requiritur vero (I) *ut liberi instituantur heredes*, Mev. 4. *D.* 14. Stryk. *c. l.* §. 10. quia hic titulus utilis est liberis: non tamen proinde prohibita est *exheredatio* ex justa causa. Vid. supra. *Lib.* 28. *Tit.* 1. §. 12.

17. (II) *Ut inter solos liberos disponat*. Nam ne quidem legari extraneæ personæ in tali testamento quid potest, nisi adhibiti fuerint quinque testes. Stryk. *c. l.* §. 24. Multo minus illa institui. Vid. plenissime de hac materia Dn. Harprecht. *cit. tr.*

18. (III) *Addat annum, & diem*, quod hic singulariter leges requirunt. *cit. Auth. quod sine*. (IV) *omnia literis integris perscribantur*, præsertim in parte dispositiva. Disp. nostr. *de script. non legib. c.* 3. (V) *specialiter* nomina liberorum exprimantur. *cit. Auth.* quod contra *L.* 26. *C. fam. erc.* constitutum est.

19. Hisce observatis, nulli testes necessarii sunt: sed sufficit sola scriptura patris, vel matris, etiam absque subscriptione, modo constet de ipsa scriptura, & quod illam testator pro testamento habere voluerit. Stryk. *c. l.* §. 19. Quod si ab alio scriptum sit testamentum: saltem *subscriptio* desideratur.

20. Differt ab hoc testamento *nuda divisio paterna*, qua pater liberis ab intestato successuris assignat certas portiones, *L. f. C. fam. ercisc.* ubi vel *patris*, vel *liberorum* subscriptio sufficit. *Nov.* 18. *c.* 7. Unde non alii ad hanc divisionem vocandi, quam qui ab intestato suc-

succedunt. Sufficit quoque de aliquibus tantum bonis divisionem esse susceptam, in quo differt a *testamento inter liberos*.

21. Tertium est TESTAMENTUM TEMPORE PESTIS conditum, in quo olim tantum *conjunctio testium inter se* erat remissa. *L.* 8. *C. de testam.* Sed hodie duo testes, etiam feminæ, sufficiunt. Mev. *ad jus Lubec. P.* 2. *t.* 1. *art.* 2. *n.* 44. Gail. 2. *O.* 118. *n.* 18. Myns. *cent.* 1. *Obs.* 96.

22. Sufficere autem videtur, pestem, vel similem morbum contagiosum grassari in illo loco, licet domus testatoris peste non sit infecta. Schilt. *Ex.* 38. §. 140. Struv. *Ex.* 32. *th.* 21.

23. Peste cessante, nihilominus hoc firmitatem suam obtinet, etiam ultra annum, cum minus recte argumentum a militari ad hoc ducatur. Schilt. *c. l.* §. 141.

24. Quartum est AD PIAS CAUSAS, quod ex sola voluntate disponentis valet, *C.* 11. *X. de testam.* etiamsi nulli adhibiti fuerint testes. Stryk. *in Not. ad jus Eccl. Brunn. L.* 2. *c.* 12. §. 4. Andreoli *contr.* 356. *n.* 38.

25. Censetur autem quis disposuisse *ad pias causas*, quando singularis pietatis ratio testatorem ad disponendum promovit, v. c. pauperes *instituendo*, *L.* 19. *L.* 23. *C. de SS. Eccl.* vel Ecclesiam, *L.* 1. *C. eod.* vel alia pia corpora. *L.* 22. *L.* 23. *C. eod.* &c.

26. Quintum est TESTAMENTUM RUSTICORUM, quibus indulsit lex, (1) ut coram quinque possint testari testibus, si plures haberi nequeunt, *L. f. C. de testam.* modo ruri testentur.

tur. Vid. *constit. Maxim. de ann.* 1512. §. *und sollen die Notarien.* (2) ut alter pro altero subscribere queat. *c. L. f.*

27. Hinc pertinet etiam hoc privilegium ad nobiles ruri degentes. Stryk. *de Caut. testament. cap.* 13. §. 4. *seqq.* Sed, cum hodie copia testium non desit: vix amplius privilegiato modo testari possunt, nisi quod in Saxonicis pagis subsistat testamentum coram parocho, & duobus testibus conditum. Richt. *decis.* 28. *n.* 2.

28. Tribuunt etiam *peregrinantibus* privilegiatum testandi modum: sed in jure civili non fundatum, extra cujus dispositionem jura specialia de casu ad casum non sunt extendenda. Conf. *pr. I. de codicill. L.* 8. §. 2. *eod.* Stryk. *c. l. tot. c.* 14. Hinc etiam nec parturienti modus privilegiatus concedi potest. Cornel. Van-Eck *speciali dissert.* **de hac quæstione.**

TEXT. NOTAB.

L. similes, 3. L. jure militari, 4. L. idemque, 9. L. ex militari, 11. pr. L. quærebatur, 19. L. Divus Trajanus, 24. L. ejus militis, 34. §. ult. L. militis codicillis, 36. §. 3. L. Lucius Titius, 40. pr. L. miles ita heredem, 41. §. 1. 2. L. ex eo tempore, 42. L. filiusfam. 43. L. ult.

Ex Cod. L. frater tuus, 1. L. quanquam, 3. L. ex testamento, 5. L. in testamento, 6. L. certi juris est, 8. L. sicut certi juris est, 9. L. si cum, 10. L. captatorias, 11. L. in testamento, 12. L. milites, 15. L. ne quidam, 17.

Tit.

Tit. II. (C. VI. 31.)

De acquirenda vel omittenda hereditate.

1. HEreditas delata acquiritur diversimode, prout differentia circa heredes occurrit. Alii enim sunt *absolute necessarii*, ut olim servi, qui nolentes volentes *ipso jure* erant heredes. §. 1. *I. de hered. qual. & diff.*

2. Alii dicuntur *sui*, *& necessarii*. *Sui* dicebantur, quia erant *immediate* in patris testatoris potestate tempore mortis: *necessarii*, quia itidem *ipso jure*, etiam inviti, heredes erant, §. 1. *I. eod.* nisi a defuncto esset remissa necessitas. *L.* 36. *de hered. instit. L.* 12. *de cond. instit.* Donell. *l.* 7. *c.* 2. *lit. l.*

3. Ex jure tamen prætorio acceperunt BENEFICIUM ABSTINENDI, quod est *jus derelinquendi paternam hereditatem semel ipso jure acquisitam*. *L.* 57. *pr. h* Unde adhuc differt a *repudiatione*. Donell. *c. l. lit. t.*

4. Hoc beneficio Prætor jus civile in totum haud immutavit: sed voluit, ut nihilominus, liberi subtili jure essent *sui heredes*, cum tales fiant *ipso jure*, etiam ignorantes. *L.* 57. *h. L.* 14. *de suis, & legit. hered.* Et quamvis abstinuerint: hæc *nuda* tamen sui heredis *existentia* post abstentionem adhuc aliquos effectus producit, maxime quod testamentum *in totum* destitutum dici nequeat, per *existentiam heredum suorum* ipso jure confirmatum. Vid. *L.* 30. §. 1. *de fideic. lib. L.* 27. §. 3. *ad SCt, Treb. L.* 41. *L.* 42. *h. L.* 44. *de re jud,*

jud. L. 28. *de reb. auctor. judic. poss.* Donell. *c. l. lit. x.*

5. Ceterum, si hereditatem, *ipso jure* acquisitam retinent: dicuntur se *immiscere*, quæ *immixtio* etiam factis declarari potest, quatenus post mortem illa agunt, quæ non alio, quam heredis nomine, agere possunt. Et hinc non præsumitur, sed a creditoribus *in praxi* docenda. Stryk. *in V. M. h.* §. 4. Potest tamen *immixtio* æque, ut *aditio*, præscriptione 30. annorum amitti, nec, quod plures volunt, 90. anni requiruntur. Stryk. *cit. l.* §. 3. Nicolai *res.* 11.

6. Ceteri heredes voluntarie adeunt hereditatem, & consistit hæc ACQUISITIO *in legitima voluntatis declaratione, quod quis velit esse heres*. Nemo enim compelli potest ad adeundam hereditatem. *L.* 76. *C. de jur. delib.*

7. Declaratur illa voluntas vel *verbis*, diciturque in specie *aditio*, vel *factis concludentibus*, quæ a nullo alio, quam herede fieri possunt, diciturque *pro herede gestio*, §. *ult. I. de hered. qual. & diff. L.* 20. *pr. L.* 88. *h.* modo heres (*a*) sciat, ex qua causa hereditas sibi sit delata: *L.* 22. *L.* 32. §. 1. *h.* (*b*) protestatio nulla intervenerit. *L.* 20. §. 1. Hahn. *ad W. h. n.* 4.

8. Utrobique requiritur, (I) *ut quis talem animum habere possit*. Hinc nomine infantis tutor, *L.* 18. §. 2. *C. de jur. de lib.* Hillig. *ad Donell. l.* 7. *c.* 9. *lit. d.* & nomine furiosi curator adit, *L. ult. C. de cur. fur.* quamvis id olim non licuerit. *L.* 63. *h.* Unde etsi furiosus in furore decedit, hereditatem ad suos non trans-

mit-

mittit heredes. *L. cit. f.* Quæ conclusio ex veteri *cretionum jure* adhuc fluit, hodie sine dubio mutanda per *L.* 17. *C. de jur delib.*

9. (II) *Ut quis ipse adeat. L.* 90. *h.* Erat olim *actus legitimus*, & fiebat per *cretionem*. Ulp. *in Fragm. Tit.* 22. §. 27. *seqq.* Quæ tamen subtilitas sublata per *L.* 17. *C. de jur. delib.*

10. Hinc solus pupillus non adit: sed auctoritate tutoris opus est: *L.* 9. §. 3. *de auct. tut. L.* 8. *L.* 49. *h. L.* 18. §. *f. C. de jur. delib.* nec solus tutor. *L.* 5. *C. de jur. delib.* Quod rursus per *L.* 17. *C. eod.* sublatum.

11. (III) *Ut heres sit sui juris.* Hinc filiusfam. consensu patris, vel pater, filio consentiente, adit, *L.* 4. *C. de jur. delib. L. f.* §. 3. *C. de bon. quæ lib.* nisi pater nolit. Tunc solus filius, vel, filio recusante, solus pater adit. *c. L. f. L.* 15. *de jur. delib. L.* 11. *C. eod.*

12. (IV) *Ut adeatur pure*, *L.* 51. §. *ult. h.* licet sub conditione institutus sit. *L.* 77. *de R. J.* Sed jure prætorio etiam *sub conditione* adiri potest. *L.* 6. *d. B. P. sec. tabb.* (V) *Generaliter*: non pro parte. *L.* 1. *L.* 55. *h.*

13. Inducit aditio *unitatem* personæ inter defunctum, & heredem, etiam quoad jura, quæ morte non sunt extincta. *L.* 37. *h. L.* 59. *L.* 128. §. 1. *de R. J. L.* 178. §. 1. *d. V. S.* Hinc retrotrahitur ad tempus mortis. *L.* 54. *h. L.* 138. *pr. L.* 193. *de R. J.* Possessio per *aditionem verbalem* non transit, *L.* 23. *de acquir. vel. om. poss.* nisi moribus quorundam locorum quoad liberos. Hahn. *ad W. h. n.* 7. Engelbr. *ad ff. h.* §. 10.

14.

14. Repudiatio hereditatis consistit in *declaratione contraria* L. 13. *pr.* L. 95. *h.* facta vel *verbis*, vel *factis*, Donell. *l.* 7. *c.* 7. *lit.* c. Et qui acquirere potest, is etiam habet potestatem repudiandi. L. 18. *h.*

15. Repudianda hereditas (I) *nondum acquisita*. Acquisitam nemo amplius repudiare potest (quamvis *delata* esse debeat, *L.* 13. *pr.* *h. L.* 4. *C. h.*), licet casu fortuito hereditas deterior reddita, *L.* 10. *C. de jur. delib. L.* 11. *si cert. pet.* nisi minor restitutus sit contra aditam hereditatem.

16. (II) *Certo animo*. Hinc certus sit repudians de qualitate delatæ sibi hereditatis. *L.* 15. *h.* Nam, si ex *duplici causa* hereditas defertur: non statim amittitur hereditas, si repudiatio facta ex uno capite, nisi alterum per consequens sub altero comprehendatur vi juris, *L.* 17. §. 1. L. 70. L. 77. *h.* Si simpliciter facta: utraque privatur. Zoes. *h. n.* 54.

17. (III) *In totum*. Pro parte repudiari, & pro parte adiri nequit, *L.* 2. *L.* 10. *L.* 80. *pr. h.* adeo, ut nec filius repudiare possit hereditatem, retenta legitima, aut feudo. Engelbr. *ad ff. h.* §. 10.

18. Repudiata portio, si coheres adsit, qui suam partem agnovit, ex *necessitate* accrescit coheredi, *L.* 53. §. 1. *h.* etiam ignoranti, *L.* 31. *h.* ut nec testator jus accrescendi prohibere possit, nisi alium ei substituerit. Vid. tamen *L.* 61. *h.* Donell. *l.* 7. *c.* 12. *lit. L. seqq.* ibique Hillig.

19. Jus accrescendi præsupponit (I) *conjunctionem*, quæ varie fieri potest, & communu-

muniter ad tria genera revocatur, *L.* 42. *de V. S. L.* 89. *de Leg.* 3. dum alia est *realis*, alia *verbalis*, alia *mixta*.

20. Si itaque in *diverso genere* plures sunt conjuncti, deficientis portio accrescit ei, qui in eodem, non qui diverso genere est conjunctus, *L.* 63. *de hered. instit.* nisi aliud ex præsumpta voluntate testatoris appareat. *L.* 66. *eod.*

21. Quod si omnes, quoad deficientem, in eodem genere instituti deprehendantur (quod contingit in *reali*): omnibus accrescit pro partibus hereditariis, *c. L.* 66. ut tamen uno genere scripti pro una persona habeantur. *L.* 34. *pr. de leg.* 1. *L. un.* §. 10. *C. de cad. toll.* Donell. *l.* 7. *C.* 13. *lit. H. seqq.* ibique Hillig.

22. (II) *Unius. vel alterius heredis defectum*, quod vel non possit, etiam ob præscriptionem, Huber, *h. in f.* vel nolit esse heres. Et sic etiam obtinet; licet vel maxime ante testatorem vel aditionem heres decesserit. Hereditas enim non adita non transmittitur. *L. un.* §. 5. *C. de cad. toll.*

23. Ubi vero ex *singulari jure* transmissioni locus ibi jus accrescendi, & substitutiones cessant. Zoes. *h. n.* 32. *seqq.* Obtinet vero illa hisce in casibus: (I) quoad omnes heredes, *si intra tempora deliberandi decesserit heres*. *L.* 19. *C. de jur. delib.* Transmittitur hoc casu tantum illud tempus, quod adhuc restabat heredi defuncto.

24. (II) *Si heres ex justo impedimento adire non potuit hereditatem delatam*; tunc e-

jus

jus heres contra omissam aditionem *ex persona defuncti* restituitur in integrum. *L.* 86. *pr. h.*

25. (III) Quoad certos heredes, *ex jure suitatis*. Nam sui, etiam ignorantes, heredes sunt, adeoque, si antequam de abstinendo, vel se immiscendo se declaraverint, decesserint; transmittunt hereditatem ad heredes suos. *L.* 8. *C. de suis & leg. hered.*

26 (IV) *Ex jure sanguinis*, si emancipati decedant ante apertas tabulas, vel aditionem, qui tamen tantum transmittunt hereditatem in *solos descendentes*. *L. un. C. de his qui ante apert. tab.* Quæ transmissio vocatur *Theodosiana*.

TEXT. NOTAB.

L. 1. L. sed & si quis, 2. L. nolle, 4. L. more, 8. L. pupillus, 9. L. is, qui, 13. L. is, qui putat, 15. L. nec is, 17. §. 1. L. is potest, 18. L. qui hereditatem, 19. L. pro herede, 20. pr. §. 1. L. in repudianda, 13. L. heres institutus, 32. pr. L. heres, 37. L. si duo, 38, L. quandiu, 39. L. quæsitum, 40. L. cum heres, 52. in f. L. qui ex duabus, 53. L. heres quandoque, 54. L. cum hereditate, 55. L. necessariis, 57. L. filium, 60. L. si minor, 61. L. furiosus, 63. L. quandiu, 69 L. si servum, 71. §. 4. L. illud, 77. L. si solus, 80. L. toties, 81. L. si motus, 85. L. Pannonius Avitus, 86. L. gerit, 88. L. per curatorem, 90. L. pater quoties, 93. L. qui superstitis, 94. L. recusari, 95.

Ex Codice. L si paterna, 1. L. 2. L. sicut major, 4. L. pupillorum, 5. L. ult,

Tit. III. (*C. VI.* 32.)

Testamenta quemadmodum aperiantur, inspiciantur, & describantur.

1. ANte aditionem aperiendæ sunt tabulæ, & ex pluribus exemplaribus sufficit apertura unius, *L.* 10. *pr. h.* modo constet eodem tempore illa esse conscripta.

2. Apertura est vel *simplex*, vel *solemnis*, *Illa* in nudo facto consistit, & habet locum in testamentis publicis, modo constet, testatorem esse defunctum. *L.* 2. §. 4. *h.*

3. Prodest illa omnibus, qui aliquod interesse probare possunt: *L.* 1. *L* 2. §. 6. *h.* alioquin *juramentum calumniæ* præstandum ab his, qui inspiciendi, vel describendi facultatem prætendunt. *L.* 3. *C. h.*

4. *Solemnis* apertura fit in testamentis mere privatis auctoritate judicis, ut hac ipsa publicam fidem accipiant. *L.* 18. *C. de testam.*

5. Fit hæc publicatio (I) *coram judice quocunque*, Schilt. *Ex.* 38. §. 172. (II) *præcedente aliquali cognitione*, (III) citatis testibus, ut subscriptiones, & sigilla sua recognoscant. *L.* 4. *L.* 7. *h.* Non tamen testamentum corruit, si omnes testes forsan mortui fuerint. Schilt. *c. l.* §. 174. Zoes. *h. n.* 4. Si sigilla a testibus viventibus non recognoscuntur, tabulæ fiunt suspectæ, invalidæque. *L.* 1. *in f. h.* Hahn. *ad W. h. in f.*

TEXT.

TEXT. NOTAB.

L. 1. L, tabularum, 2. pr. §. 4. 6. L. cum ab initio, 4. L. sed si major, 6. L. sed si quis, 7. L. pupillares, 8 L. ult.
Ex Cod. L. testamenti, 2 L. ejus, 3. L. ult.

Tit. IV. (*C. VI.* 39.)

Si quis, omissa causa testamenti, ab intestato, vel alio modo possideat hereditatem.

2. CUi ex duplici causa defertur hereditas, ex *testamento* illam repudiare, & *ab intestato* adire in præjudicium legatariorum *jure prætorio* non aliter potest, quam salvis legatis. *L.* 1. *ff. L.* 1. 3. *C. h.*

2. Concurrere autem in *repudiatione hac* debet *fraus heredis*. Aliud ergo est, si testator ei dedit electionem. *L.* 1. §. 5. *h.* Quod tamen in dubio non præsumitur: *L.* 6. *pr. h.* sed specialis permissio doceri debet. *L.* 6. §. 1. 2. *L.* 26. §. 1. *h.*

3. Repudiatione fraudulenter facta, datur legatariis, & fideicommissariis *actio utilis ex testamento* contra eum, qui omissa causa testamenti, hereditatem quocunque alio *titulo hereditario* possidet, *L.* 1. §. 9. *h.* ad præstanda legata, *L.* 1. §. *ult. h.* salva tamen Falcidia. *L.* 18. §. 1. *h.*

4. Datur etiam tunc, si heres scriptus dolose repudiat in favorem heredis ab intestato, vel substituti, *primario* adversus pos-

sessorem, si gratis repudiatio facta: contra omittentem vero, si pro pecunia. *L.* 2. *L.* 4. *pr.* §. 1. *h.*

5. Utilis etiam est hæc actio post *N.* 115. c. 2. quæ non de hoc, sed eo casu loquitur, si testamentum ex *capite prætcritionis*, vel *inofficiosi* rescinditur, ubi legata *ipso jure* salva manent.

TEXT. NOTAB.

L. 1. pr. §. 5. 7. 9. 13. L. licet, 2. L. si quis, 4. L. excusatus, 5. L. quia autem, 6. pr. §. 1. 2. 3. L. si quis, 8. L. si non solus, 10. §. 1. 2. L. de libertatibus, 12. §. 1. L. si quis, 17. L. si duo, 18. L. si servum, 28.
Ex Codice. L. si in fraudem, 1. L. ult.

Tit. V. (*C. VI.* 35.)

De SCto Silaniano, & Claudiano, quorum testamenta ne aperiantur.

1. SCto *Claudiano*, & *Silaniano* (1) prohibitum, ne tabulæ, occiso per vim testatore, aperiantur, antequam de servis quæstio habita fuit: Alioquin fiscus, tanquam indigno, aufert hereditatem. *L.* 1. *pr.* §. 21. *L.* 3. *h. L.* 5. §. 2. *L.* 9. *h.* Conf. Dn. Hert. *de herede occisi vindice Sect.* 1. 2.

2. Datur etiam *actio prætoria popularis adversus aperientem ante sumptam vindictam ad pœnam* 100. *aureorum dividendam inter fiscum, & actorem*. *L.* 25. §. 2. *h.*

3.

3. Cautum præterea, (2) ut heres mortem defuncti per vim necati vindicaret, sub eadem pœna. *L.* 5. *in f. h.* Verum hodie hæc pœna privationis cessat, Mev. 5. *D.* 301. Brunn. *ad L.* 1. *ff. h.* Dn. Hert. *c. l. Sect.* 3. §. *ult.* quamvis ad denunciationem judici faciendam heres obstrictus sit in *homicidio occulto*. Quod si neglexerit, & ita inquisitionem judicis impediverit: etiam huic pœnæ locus esse potest.

TEXT. NOTAB.

L. 1. pr. §. 24. 32. L. si quis, 3. §. 1. 14. 15. 22. L. cum fisco, 9. L. excipiuntur, 14. L. si sequens, 15. L. cum dominus, 19. L. Cajus, 22. L. si antequam, 22. L. lege Cornelia, 25.

Tit. VI. (*C. VI.* 34.)

Si quis aliquem testari prohibuerit, vel coegerit.

1. QUI, dum captat hereditatem, prohibuit, & dolo fecit (secus si blanditiæ tantum nudæ adsint, *L. f. ff. & C. h.*), ne defunctus testari potuerit, indignum se facit successione, adeoque fiscus ei aufert hereditatem. *L.* 1. *pr. h.* Factum autem unius, vel etiam *tertii* non præjudicat aliis legitimis heredibus. *L.* 2. §. 1. *h.* Quibus autem læsum est per hanc prohibitionem, iis lædens tenetur ad interesse actione de dolo. *L.* 88. §. 4.

de Leg. 2. Schilt. *Ex.* 38. §. 182. Stryk. *de Success. ab int. diss.* 12. c. 1. §. 19.

2. Cum vero cogitur aliquis ad testandum, testamentum est *ipso jure* nullum, nec præjudicatur legitimis heredibus ab intestato. *L.* 1. *C. h.* Heredis tamen alias ab intestato successuri, & cogentis defunctum ad testandum, portionem fiscus aufert. Stryk. *de Success. ab int. diss.* 12. *c.* 1. §. *ult.* & *in V. M. h.* §. 2.

TEXT. NOTAB.

L. 1. L. si quis dolo, 1. §. 1. 2. L. virum, 3. *Ex Codice.* L. civili, 1. L. eos, 3. L. judicium, 3.

Tit. VII. (C. VI 36.)

De jure codicillorum.

1. Codicilli sunt *voluntatis nostræ sententia coram quinque testibus declarata, & ad heredem sive ab intestato, sive ex testamento directa, de eo, quod post mortem fieri ab illo volumus*. Hinc ipsam heredis institutionem directam quidem supponunt, sed non constituunt.

2. Codicilli ex origine sua, & vi vocis ab initio fuerunt tantum scripti, & fere cum *epistola* ad aliquem scripta conveniebant. Successu vero temporis admissa declaratio nuncupativa, *L. f.* §. *ult. C. h.* & alia formam *epistolæ* non habens.

3.

3. Ille vero demum illos conficit, qui testamentum. *L.* 6. §. 3. *L.* 8. §. 2. *h.* Et quidem tempore codicillandi illa habilitas adesse debet *L.* 9. *h.*

4. Fiunt vel *ex testamento*, vel *ab intestato*. Priori modo testamenti pars esse censentur, & cum eo subsistunt, & corruunt. *L.* 3. §. *f. L.* 5. *L.* 16. *h.* Hinc & tutor in illis dari potest, & relictum in eis petitur actione ex testamento.

5. Posteriori modo per se subsistunt, adeoque tutelæ datio in illis est invalida. Quæ vero in illo sunt disposita, *jure fideicommissario* valent.

6. Huc etiam referenda testamenta, quibus adjecta est *clausula codicillaris*, quæque non possunt valere jure testamenti, sed jure codicillorum propter insertam clausulam, quæ *eventuales codicillos* ex testamentis facit, & modum interpretandi verba testamenti præscribit, Stryk. *de caut. testam. c.* 23. §. 31. suppositis tamen requisitis in codicillis observandis.

7. Sic itaque *directam* heredis institutionem vertit in *obliquam*. *L.* 76. *ad SCt. Treb.* Ob præteritionem liberorum inutilem alias dispositionem salvat. Stryk. *c. l.* §. 39. Zoes. *h. n.* 9. Heredis institutionem ad tempus factam sustinet. Impedit, ne dispositio rumpatur per nativitatem posthumi non instituti a patre sciente. Gail. 2. O. 114. &c.

8. Requirunt autem communiter, *ut expresse adiiciatur*, *L.* 1. *ff. L.* 8. §. 1. *C. de Codic. L.* 3. *C. de testam. milit. L.* 41. §. 3. *de*

vulg. & *pupill. subst.* quod in dubio animus codicillandi non præsumatur.

9. Probabiliter tamen dici potest, illos textus respicere casum, ubi certo constat, quod disponens *tantum* voluerit testari, non codicillos facere, maxime jure Romano, quo olim *verbis solemnibus* voluntas declaranda erat, quibus stricte inhærebatur. His vero sublatis, hodie magis ad *præsumptam voluntatem* respiciendum, quæ eadem fuisse videtur, qualis erat Lucii Titii in L. 88. §. *f. de legat.* 2. maxime cum ex quibuscunque verbis, quibus de enixa voluntate constat, colligi possit, quæ hodie ut plurimum in testamentis adesse solent. Huber. *ad I. h. t. in f.* Titius *in Jur. priv. lib.* 7. *c.* 3. §. 38. *seqq.*

10. Requiritur vero in genere ad codicillorum subsistentiam, (I) *ut testes adhibeantur quinque*, *L. ult.* §. *f. C. h.* etiam mulieres, quod tamen minus tutum est. Stryk. *c. l.* §. 7. 8. Zoes. *h. n.* 4. Merito tamen ex ratione, §. 11. *I. de testam. ord.* excluduntur legatarii. Brunnem. *ad L.* 20. *qui testam. fac. poss. n.* 9. Sic & solemnis rogatio remissa est. L. *f. ult. cit.*

11. Quo casu autem in testamentis nulli, vel duo tantum requiruntur, ibi etiam tot sufficiunt in codicillis. Imo codicilli ad heredem *præsentem* directi nullos plane testes desiderant. *Vid. infr. Lib.* 36. *Tit.* 1. §. 5. *seq.* Ubi vero præter septem adhuc octavus desideratur in testamentis, ibi quoque hic ultra quinque adhuc sextus erit neces-

sa-

sarius. L. 8. *C. qui testam. fac. Constit. Max. de anno* 1512. §. 67. Stryk. *c. Tr. c.* 4. §. 14.

12. (II) *Testes codicillos scriptos subscribant*, *c. L. f.* quamvis, si testibus prælecti codicilli, sustineantur absque subscriptione, quasi nuncupative essent conditi.

13. (III) *Unitas actus observetur*. L. *f.* §. *f. C. h.* (IV) *Disponatur de illis, quæ heres vel ab intestato, vel ex testamento facere debet.* Ad hunc enim origine tenus semper dirigendi. Hinc fideicommissum universale constitui in codicillis potest. §. 2. *I. h.* L. 13. §. 1. *ff.* L. 2. *C. h.* Et quamvis heredis institutio directa non possit in codicillis fieri: ita tamen *in dubio heredis denominatio* interpretanda: ut magis *fideicommissaria* censeatur. L. 76. *ad SCt. Trebell.*

14. Plures codicillos fieri posse, non dubium est, §. *f. I.* L. 6. §. 1 *h.* & subsistunt, quatenus sibi non adversantur: alioquin posteriores valent.

15. Alias quoque corruunt, testamento in totum corruente, vel subsecuta revocatione coram duobus facta testibus. Donell. *l.* 7. *c.* 19. *lit. g.* &c. Conf. *Tit. de adim. vel transfer. leg. cum seqq.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. L. si ei, 2. pr. §. 2. f. L. si quis, 3. pr. §. f. L. Divi Severus, 6. §. 1. L. quædam, 7. §. 1. L. conficiantur, 8 L. quod per manus, 10. L. illud enim, 13. L. literæ, 17.

Ex Codice. L. rupto, 1. L. hereditate, 2. L. cum proponatis, 3. L. si idem, 7. L. si quis agere, 8. pr. §. 1. 3.

Lib. *XXX. XXXI. XXXII.*

(*C. VI.* 37. 42. 43. 47.)

De legatis, & fideicommissis.

1. QUæ *legatis* relinquuntur, *titulo particulari* acquiruntur, & regulariter nullo onere nituntur. L. 36. *de leg.* 2. Nec aliud obtinet, si vel maxime *pars hereditatis* fuerit legata, quo casu cautiones inter heredem, & legatarium intercedere debent, ut parum hic distare videatur ab herede. §. 5. *O. I. de fideic. hered.* Uno tamen ex heredibus deficiente, *jure accrescendi* non gaudet. L. 22. §. *ult. ad SCt. Treb.*

2. Est vero LEGATUM *donatio quædam* (respectu tituli) *a defuncto* (verbis olim directis) *relicta, ab herede* (ordinarie) *præstanda*. §. 1. *I. h.* Vid. L. 116. *pr. de* Leg. 1. Goedd. *ad* L. 120. *de V. S. p. m.* 876. Dn. Coccei. *de legat. rei propr. & alien.* §. 1. Hert. *de præleg. th.* 4.

3. Circa legata recte relinquenda curandum, (I) *ut verbis dispositivis relinquantur*. Verba in præteritum *enunciativa* non inducunt legatum. L. 72. §. *f. de condit. & demonstr.* Sed postquam fideicommissis exæquata sunt, etiam nutu relinqui possunt. L. 21. *pr. de leg.* 3.

4.

4. Olim quoque respectu *formularum*, seu *verborum directorum* aliquid intererat. Donell. *l.* 8. *c.* 3. ibique Hillig. Quod ab Imperatore in §. 3. *I. h.* est abolitum, quanquam, quoad *electionem*, in legato *generis* adhuc referat, quibus fuerit usus testator verbis. Conf. Cornel. Van-Eck. *h.* §. 4. Sic etiam postquam fideicommissa *particularia* sunt exæquata *legatis*, illa itidem in eodem casu remansit differentia, quæ ex *diversa verborum natura* eruitur. Donell. *l.* 8. *c.* 2. Zoes. *h. n.* 6.

5. (II) *Dependeat ex certo testatoris judicio*. In alienam voluntatem enim conferri nequit, L. 51. *de condit. & dem.* L. 7. §. 1. *de reb. dub.* L. 11. §. 7. *de Leg.* 3. quatenus *merum est arbitrium*: non quatenus, tanquam *boni viri*, *arbitrium* electum. L. 7. *cit.* L. 46. *de fideic. lib.* L. *cit.* 11. Dn. Schilt. *Ex.* 39. §. 29. *in f.* Donell. *l.* 8. *c.* 15. De legato dubio dicendum erit ad *Tit. de reb. dub.*

6. (III) *Relinquatur ab iis, qui jus testandi habent*, L. 2. *de Leg.* 1. sive in testamento, sive codicillis, vel per epistolam, modo quinque testes adhibiti fuerint, §. *ult. I. de fideicomm.* L. 22. *C. de fideic.* nisi *heredi præsenti* legatum injunctum sit.

7. (IV) *Relinquatur iis, quibuscum testamenti factio passiva est*. Vid. supr. *Lib.* 28. *Tit.* 5. §. 2. Et respicitur habilitas tempore conditi testamenti, & mortis. §. 24. *I. h.* L. 19. *de reb. dub.* Donell. *l.* 8. *C.* 6. *lit. o.*

8. Caveat tamen legatarius, ne ipse scribat testamentum, & sic sibi ipsi legatum per consequentiam adscribat, quia pro non

scripto habetur, L. 1. *de his quæ pro non script.* quasi falsum commissum sit, L. *ult. eod.* nisi testator testatus fuerit propria manu, v. c. *in Apostilla*, sua voluntate hoc esse scriptum. L. 2. *de his, qui sibi adscrib.* L. 15. §. 1. *ad* L. *Cornel. de fals.* Dn. Jo. Sam. Stryk. *de jur. Apostill. cap.* 4. §. 7.

9. (V) *Relinquatur præstandum ab iis, quos testator ex propriis bonis honoravit*, sive sint heredes, sive substituti, L. 74. *de Leg.* 1. sive legatarii, L. 1. *pr. de leg.* 3. sive donatarii. L. 37. §. 3. *de Leg.* 3. Donell. *c. l. c.* 7. *&* 8.

10. Hinc (a) ab his, qui exheredatis substituti sunt, legari nequit. L. 126. *de leg.* 1. L. *ult. de* Leg. 3. L. 24. *C. h.* (b) Legata non præstantur ex lucro alio accidentali. L. 3. *pr.* §. 1. *ad* L. *Falcid.*

11. (c) *Ulterius onerari nemo potest, quam quatenus honoratus est*, L. 1. §. 17. *ad SCt. Trebell.* L. 41. §. 3. *de V. & pup. substit.* nisi (1) pro quantitate legata gravatus sit restitutione rei suæ majoris pretii, & nihilominus legatum agnoverit: L. 70. §. 1. *de leg.* 2. vel (2) alias per legatarium stetit, quo minus consequeretur ex testamento. L. 94. § 2. *de leg.* 2.

12. (d) Quia ab aliis præstandum est legatum: *hinc* uni tantum *heredi instituto legatum relinqui nequit*. L. 116. §. 1. *de leg.* 1. Aliud, si coheredem habeat, a quo præstari possit. Nam tunc singulis legari potest, & præstabit coheres coheredi rem legatam pro hereditariis partibus. L. 34. §. 12. *de leg.* 1.

13.

13. Quod si itaque uni coheredum aliquid legatum: vocatur *prælegatum*. Hertius *de præleg. th.* 2. Quod & *tacite* aliquando factum fuisse videtur. L. 18. *C. fam. erc.* L. 86. *pr. de leg.* 2. 2. Ex *simplici* autem *divisione* facta inter coheredes non colligitur, L. 20. §. 3. *famil. erc.* nisi aliunde constet de animo prælegandi, L. 77. §. 8. *de leg.* 2. Dn. Hert. *c. l.* §. 5. Interesse controversiæ occurrit in solutione *æris alieni*.

14. Potest vero coheres prælegatum amplecti, repudiata hereditate. L. 17. §. 2. *de* Leg. 1. L. 87. *eod.* nisi aliter a testatore dispositum. L. 88. *de leg.* 1.

15. (*e*) ***Præstandum est legatum ab herede, nec legatarius illud propria auctoritate occupare potest***: alioquin interdicto, *quod legatorum*, quatenus heredis interest, possessionem eorum adipisci potest. *L.* 1. §. 2. *quod legat.* Quod si ipse testator præstiterit: potius *in donationem mortis causa* degenerat. *arg. L.* 84. §. 11. *de Leg.* 1. Stryk. *de Caut. testam.* c. 20. §. 7. *in f.*

16. Acquiritur quidem res *pure* legata statim a morte testatoris *ipso jure*, etiam ignoranti legatario: *L.* 8. *de legat.* 2. *possessio* tamen ipso jure non transit. nec apprehendi potest propria auctoritate: sed ab herede præstanda est.

17. Heres tamen permittere potest legatario, ut propria auctoritate legatum occupet, quatenus possessio adhuc *vacua* est. Quod etiam factum censetur, si legatarium *executorem testamenti* constituit. Stryk. *c. l.*

18. Præstandæ quoque legatario cum re legata (*a*) accessiones, *L* 44. §. 4. *de leg.* 1. *L.* 91. §. 4. *seq. de leg.* 3. Donell. *l.* 8. *c.* 20. (*b*) fructus, *L.* 3. §. 1. 2. *de adim. vel transf. leg.* *L.* 39. §. 1. *de leg.* 1. *L.* 35. *pr. de leg.* 3. (*c*) usuræ jure quidem R. a tempore moræ. *L.* 32. *de Usur.* *L.* 8. *C. de Usur. & usufr. leg.* *L.* 87. §. 1. *de leg.* 2. & (*d*) aliæ præstationes, v. c. damna culpa data: *L.* 47. §. 5. *de leg.* 1. *L.* 108. §. 12. *eod.* non casu fortuito obtingentia. *L.* 47. §. 4. *de leg.* 1. *L.* 11. §. 2. *ad L. Falcid.* *L.* 11. §. 18. *de leg.* 3.

19. Legato agnito, heres ad præstandam rem legatam cogi potest (1) *rei vindicatione*, si res propria, & talis, in quam cadere potest dominium, legata fuerit. *L.* 1. 2. *C. comm. de leg.*

20. (2) *Actione ex testamento* ex aditione heredis quæsita, quæ, etiam hereditate vendita, adversus heredem intentari potest, *L.* 2. *C. h.* ibique Brunnem. & concurrit cum priori *elective*: *L.* 76. §. 8. *de leg.* 2. *L.* 84. §. *f. de leg.* 1. aliquando autem *solitarie* competit, si genus, quantitas, res aliena, factumve, legata, aut res legatæ culpa heredis extinctæ fuerint.

21. (3) *Actione hypothecaria*, quæ cum priori cumulari potest *alternative*. Respicit hæc bona a testatore provenientia, *L.* 1. *in f. C. Comm. de leg.* nisi expresse sit constituta a testatore quoad omnia bona. Quæ tamen magis est *individua*, cum illa sit *dividua*. Brunn. *ad c. L.* 1. *n.* 7. 8.

22.

22 Quod si repudiaverit, aut alias defecerit: legatum vel manet in hereditate, vel accrescit collegatariis, modo *conjunctio vera* adsit, *L.* 26. *in f. de Us. & Usufr. leg.* nec aliud a testatore cautum. Fundatur enim hic jus accrescendi in *præsumpta voluntate*.

23. Quæ supra dicta de diversis generibus conjunctionum, hic quoque repetenda, nisi quod re conjunctis accrescat pars deficiens *sine onere*, quoniam solidum legatarius *suo jure* habet: reliquis *cum onere*. *L. un.* §. 11. *C. de caduc toll.* Conf. Donell. *lib.* 8. *c.* 21. Zoes. *h. n.* 35. *seqq.*

24. (VI) *Legentur tales res, quæ legatario acquiri, eique possunt afferre utilitatem*. Hinc (*a*) debent existere *in rerum natura*. *L.* 108. §. 10. *de leg.* 1. Sufficit tamen, quod sperentur. §. 7. *I. h.* Hinc legato inest conditio tacita, *L.* 1. §. *f. de cond. & dem.* quoad *præstationem*: non vero quoad *transmissionem*. *L.* 25. §. 1. *quand. dies leg. L.* 99. *de cond. & dem.* Conf. Stryk. *c. l.* §. 14.

25. (*b*) *In commercio*: alias ne quidem æstimatio debetur, *L.* 39. §. 8. 9. 10. *de Leg.* 1. Dn. Coccei. *de leg. rei prop. & alien. c.* 2. §. 2. *seqq. Jus Paroch. nostr. S.* 5. *c.* 1. §. 26. nisi testator aliud voluerit. Sufficit tamen, quod legatarius, vel fideicommissarius ejus rei commercium habere possit. *L.* 40. *de leg.* 1. *L.* 49. §. 3. *de leg.* 2. Dn. Coccei. *c. l.* §. 6. 7 8.

26. Hinc & *rei alienæ* legatum, quatenus a legatario potest acquiri, valet, §. 4. *I. h.* modo testator sciverit, esse *alienam*, *L.* 67. §. 8. *de leg.* 2. quod legatarius probabit. *L.* 10.

C.

C. h. Dn. Coccei. *cit. l.* § 9. Nec jus canonicum hic attendendum in *C. f.* X. *de testam.* cum inde liqueat, Pontificem jus Romanum non intellexisse.

27. Quod si testator aliquod jus in illa re habuit: tantum videtur legatum, quantum ipse testator habuit. *L.* 5. §. 2. *L.* 71. §. *f. de leg.* 1. Dn. Coccei. *c. l. c.* 3. Et sic, *re litigiosa* legata, tantum *eventus litis* legatus videtur. *N.* 112. *c.* 1. *L.* 14. 15. 16. *ut leg. vel fideic. caus.*

28. (*c*) *Legatum debet utilitatem præbere legatario*: adeoque *res propria* legatario legari nequit. §. 10. *I. h. L.* 13. *C. h.* Si tempore testamenti conditi adhuc fuit aliena, & post legatario acquisita titulo oneroso: æstimatio debetur: *L.* 45. *pr. L.* 84. §. 5. *de leg.* 1. non vero, si ex *causa lucrativa*. *L.* 82. *pr. eod.* §. 6. *I. h.*

29. His tribus suppositis requisitis, variæ legari possunt res, mobiles, & immobiles; corporales, & incorporales, quæ pro objecti natura variant, ut ex seqq. titulis patebit.

TEXT. NOTAB.

L. 1. L. hæc verba, 3. L. si quis, 4. L. servi, 5. pr. §. f. L. Stichum, 6. L. si ex toto, 8. pr. L. grege, 21. L. si creditori, 28. seqq. L. si pluribus, 33. L. plane, 34. pr. §. 1. 2. 3. 6. L. legato generaliter, 37. pr. §. 1. L. legatarius, 38. pr. L. cum servus, 39. §. 1. 5. 7. seqq. L. cetera, 41. pr. §. 1. 2. 9. 15. 16. L. servum filii, 44. §. 2. 4. 5. 6. L. cum res lega-

menta, 14. L. ex legato, 18. L. cum quæstio, 23. L. cum quidam, 24. *de legat.* L. & si inutiliter, 2. L. voluntas, 4. L. si frater, 5. L. seq. L. ab eo, 9. L. quotiens, 11. L. 13. L. cum virum, 16. L. si creditoris, 17. L. si in personam, 21. L. & in epistola, 22. L. 25. L. cum acutissimi, 30. L. quæstionem, 32. *de fideicomm*, L. 1. L. omne, 2. L. si duobus, 3. *Commun. de legat.* L. legatorum, 1. L. 2. L. 4. *de usur. & fruct. leg.*

Lib. XXXIII. Tit. I.

De annuis, & menstruis legatis, & fideicommissis.

1. VAriæ res legari possunt, quorsum (I) pertinet LEGATUM ANNUUM, vel MENSTRUUM, quod in singulos annos, vel menses præstandum relinquitur. Ab hoc differt legatum *certæ summæ*, cujus præstatio in aliquot terminos est divisa, *L.* 20. *L.* 26. §. *f. quand. dies leg.* quod legatum *unum* est.

2. Annua legata aut sunt *temporalia* ad vitam legatarii restricta: aut *perpetua*. Priori casu ob *conditionem subintellectam plura* sunt, singulisque annis noviter cedunt. Hinc (*a*) per singula legata jus capiendi est inspiciendum. *L.* 11. *h.* (*b*) Singulorum annorum propria currit præscriptio. (*c*) Finiuntur morte legatarii. *L.* 8. *h.* (*d*) Quia inito cujuslibet anni eorum dies cedit: hinc, licet mox post in-

ingressum anni moriatur legatarius, tamen ad heredes transmittitur. *L.* 5. *L.* 8. *L.* 22. *h.*

3. Posteriori casu *pura*, non *conditionata* sunt. Quorsum pertinet, si (*a*) testator illud expressit: *L.* 12. *quand. dies. legat.* (*b*) si Reipubl. vel Ecclesiæ relicta sunt. *L.* 6. *L.* 20. §. 1. *h.* Proinde semel eorum dies cedit a tempore aditæ hereditatis, nec plura sunt, adeoque una præscriptione tolluntur. *arg.* *L.* 35. §. 7. *de mort. ca. donat.* *L.* 16. §. 1. *d.* *V. O.* Conf. Tr. *de jur. eccles. protest. tit. de præscript.* §. 2. *seqq.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. L. si in singulos, 4. L. 5. L. annuum, 6. L. in singulos, 8. L. fundus, 9. L. seqq. L. si cui, 14. L. legatum, 17. L. Titia, 19. pr. L. annua, 20. §. 1. 2. L. cum quidam, 23.

Tit. II.

De usu, & usufructu, & reditu, & habitatione, & operis per legatum & fideicommissum datis.

1. (II) LEgatum SERVITUTUM PERSONALIUM. Et quidem, si *omnium bonorum* ususfructus legatur, tantum illa intelliguntur, de quibus testator disponere potuit, & sic etiam de bonis fideicomissariis, quatenus a testatore heredi erant restituenda. Struv. *Jurisprud. for.* *l.* 2. *t.* 24. §. 7.

2.

2. Deduci quoque ante omnia debet æs alienum. Gail. 2. *Obs.* 146. Quin & hoc casu quoque aliquando Falcidia detrahitur. Modus computandi instituendus secundum *L.* 68. *ad L. Falcid.*

3. Id vero mirum, quod, si alteri fundus, alteri vero ususfructus ejusdem fundi legatur: uterque concurrat in usufructu. *L.* 19. *h.* Sed petenda est decisio ex natura *verborum directorum*, seu *solemnium*, quibus olim stricte inhærebatur. Postquam autem legata fideicommissis sunt exæquata, & pinguiorem naturam acceperunt, magis hodie secundum voluntatem præsumptam judicandum. Hert. *de Servit. fact. constit. S.* 3. *n.* 1. Stryk. *in V. M. h.* §. 2.

4. Ab hoc differt legatum REDITUS, ubi magis pecuniæ, quam fructus censentur legati, *L.* 38. *h.* nec disponere potest testator, ut in alium, quam licitum, & approbatum usum, reditus convertantur. *L.* 16. *h.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. L. legatum Civitati, 16. L. si alii, 19. L. quæro, 28. L. generali, 32. §. 2. L. uxori, 35. L. seq. L. fundi, 38. L. ult.

Tit.

Tit. III.

De servitute legata.

1. (III) LEgatum SERVITUTUM REALIUM. Hic heres obligatur ad *patientiam*, & ipso momento mortis servitus transit, adeoque *statim* datur legatario actio confessoria absque ulla alia quasi traditione. *L. un. C. de cad. toll.* Vid. tamen Bachov. *ad Treutl. V.* 2. *D.* 13. *th.* 7. *lit. a. in f.*

2. Est autem realis servitus *individua*. Hinc quilibet ex pluribus heredibus in solidum obligatur ad illam præstandam. *L. f. h.*

TEXT. NOTAB.

L. qui duos, 1. L. si is, qui duas, 4. L. pater, 6. L. ult.

Tit. IV.

De dote prælegata.

1. (IV) DOTIS PRÆLEGATUM. Hoc, quatenus utilitatem uxori præbere potest, valet. Hæc consistit imprimis (a) in commodo repræsentationis: *L. un.* §. 7. *de R. V. A. L.* 1. §. 2. *L.* 4. *h.* (b) quod uxor ita non teneatur probare illationem (quod alias requiritur, quando dotem repetit) mo-

do-

do maritus in legato certam expresserit quantitatem. §. 15. *I. de legat.*

2. Præterea (*c*) impensæ in dotem a marito factæ censentur remissæ. *L.* 2. *pr. h.* Imo (*d*) sic expirant dotalia, quæ uxori minus utilia erant. *L.* 1. §. 1. *h.*

3. Differt ab hoc *legatum dotis*, quo virgini loco *futuræ dotis* aliquid relinquitur, & *conditionale* est, cum respiciat nuptias futuras, *L.* 71. §. 3. *de condit. & dem.* quibus non secutis, nihil debetur. Ante omnia tamen ad *voluntatem* defuncti respiciendum, quæ quandoque legatum pure deberi jubet, veluti si (*a*) filiæ dos relicta, ut cum sororibus jam dotatis exæquetur: (*b*) si in favorem legatariæ *mentio nuptiarum* adjecta, & testator tantum præcavere voluit, ne ante matrimonium ei legatum, quod servare studuit, tradatur. *L.* 5. *C. quand. dies leg. L.* 46. *in f. ad SCt, Treb.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. pr. §. 1. 5. 7. L. qui ita, 3. L. dote relegata, 5. L. cum scriptum esset, 6. L. Theopompus, 14.

Tit. V.

De optione, vel electione legata.

1. (V) LEGATUM OPTIONIS. Vi hujus legatarius ex pluribus rebus in genere legatis rem optimam eligere potest. *L.* 2. *pr. h. L.* 9. §. 1. *de dol. mal.*

2. Requiritur vero, (I) *ut ipsi legatario optio legata sit*. In tertium collata, mediocre tantum eligi potest. *L.* 3. §. 1. *C. commun. de leg.*

3. (II) *Ut res omnes*, *ex quibus electio facienda*, *exhibeantur*: *L.* 4. *h.* alias electio non præjudicat legatario. *L.* 5. *h.*

4. (III) Electio fiat *post aditam hereditatem*, *L.* 16. *h.* a quo tempore demum olim hujus dies cedebat, quia erat legitimus, & sic nec ab heredibus *optio* fieri poterat, quod Justinianus correxit *in* §. 23. *I. d. leg.* (IV) *ab ipso legatario*: *L.* 77. *de R. J.* Sed Vid. *requis. III.* (V) *intra terminum* a magistratu, vel testatore præfinitum. *L.* 6. 7. *L.* 13. §. 1. *h.* Conf. Brunnem. *ad L.* 2. *h.*

5. Si simpliciter GENUS legatum: si quidem ejusmodi res in hereditate adsunt: electio itidem est legatarii, ut tamen optimum eligere nequeat, §. 2. *I. de legat.* nisi heredi *speciatim* a testatore concessa sit, quod etiam in legato *damnationis* fieri censetur. *L.* 43. §. 3. *de legat.* 2. Hoc casu tamen talis res danda legatario, quæ evinci ab eo nequit, *L.* 29. §. *pen. de leg.* 3.

6. Si tales res, ex quibus electio facienda, in hereditate non adsunt: heres potest dare, quale velit, & sic, ut plurimum, legatum est inutile. *L.* 71. *pr. de leg.* 1.

7. A legato generis quoque distinguendum *legatum rei certæ*, quod tamen incertum est, *ex accidente*, quod plures res ejusdem nominis reperiantur. Nam tunc *minimum* debetur. *L.* 39. §. 6. *de leg.* 1. Differt quo-

quoque ab eo legatum *generale*. Vid, *Tit. de supellect. leg.*

TEXT. NOTAB.

L. quotiens, 2. L. scilicet, 3. L. Scyphi, 4. L. mancipiorum, 6. L. optione, 16. L. apud Aufidium, 20.

Tit. VI.

De tritico vino, & oleo legato.

1. (VI) Legatum vini, vel alius rei fungibilis. Hoc etiam vasorum continet legatum. *L.* 3. §. 1. *h.*

2. Si in genere legatum fuit, *non expressa quantitate*, *&* *qualitate*: omne debetur, quod testator reliquit. *L.* 7. *h.* Si vero tantum quantitas, non *qualitas* expressa: heres dabit quale volet, *L.* 4. *h.* nisi legatario speciatim electio legata, *L.* 2. §. 1. *h.* vel in hereditate ejusmodi res reperiuntur.

3. Si denique adjecta & *qualitas*, & *quantitas*; sed hæc, quoad certum locum determinata sit: plus non debetur, quam quatenus ibi reperitur, *L.* 5. *h.* nisi locus tantum adjectus *demonstrationis gratia*, *L.* 13. *h.* de quo præsumptio capienda ex *causa* adjecti loci.

TEXT. NOTAB.

L. 1. L. cum certum, 4. L. cum certus, 5. L. quidam, 7. L. ex usu, 10. L. ex eo vino, 13.

Tit.

Tit. VII.
De instructo, vel instrumento legato.

1. (VII) INSTRUMENTI FUNDI legatum. Huc referuntur omnia instrumenta, quæ *quærendi*, *cogendi*, & *conservandi*, fructus gratia parata sunt. *L.* 8. *h.* *L.* 12. §. 1. *h.* Possunt etiam aliarum rerum instrumenta legari. *L.* 12. *pr.* *L.* 15. *pr.* *L.* 13. §. 1. *L.* 14. *L.* 17. §. 2. *L.* 12. §. 16. *seqq.* *L.* 16. *pr.* *L.* 19. *L.* 16. §. 1. *L.* 17. *pr.* §. 1. *L.* 18. *pr.* §. 1. §. 10. *L.* 23. *h.*

2 Simpliciter fundo legato, instrumenta non comprehenduntur, *L. f. de suppell. leg.* nisi quatenus ex destinatione pro *pertinentiis perpetuis* haberi debeant. *L.* 21. *h.*

3. Quoties vero *fundus cum instrumentis* legatur, hæc *accessorii jure* censentur, & sic, fundo extincto, non debentur. §. 17. *I. de legat*, *L.* 1. §. 1. *h.* Quæ omnia ex *formularum* stricta interpretatione fluunt.

4. (VIII) FUNDI INSTRUCTI legatum. Hoc plenius est, quam prius, & comprehendit omnia illa, quæ eo collata sunt, ut instructior fundus esset. *L.* 12. §. 27. *h.* Res itaque (*a*) ex *destinatione* ad usum perpetuum fundi, & (*b*) *actuali collatione* dependet.

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 1. L. cum quidam, 4. L. si cui, 5. L. instrumento, 8. L. de grege, 9. L. quæsitum, 12. pr. §. 27. L. cum de lanionis, 18. pr. §. 1. L. Sejæ, 20. §. 7. L. cum fundus, 21. L. fundo legato, 22. L. dolia, 26. L. f.

 Tit.

Tit. VIII.

De peculio legato.

1. (IX) LEGATUM PECULII. Respectu hujus interest, utrum *servo*, an *extraneo* legetur. Hoc casu cedit dies legati a tempore *mortis* testatoris: illo vero a tempore *acceptæ libertatis*, scilicet post aditam hereditatem. *L.* 8. §. *f. h. L. ult.* §. 6. *C. de cad. toll.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. seqq. L. denique, 8. §. 7. 8.

Tit. IX.

De penu legata.

1. (X) LEgatum PENORIS, Sub hoc continentur omnia, quæ esui, potuique sunt parata, *L.* 3. *pr. seqq.* A. Gell. *N. A. lib.* 4. *c.* 1. ut & vasa: *L.* 4. *pr. h.* non vero medicamenta, *L.* 5. *pr. h.* Ea enim sub penu comprehenduntur, quæ *alendi*, non *sanandi corporis causa*, habentur. *c. L.* 5.

2. Hoc legatum peculiare esse Romanis nec in vernacula æquipollens reperiri vocabulum censet Huber. *h.* §. 2. quod tamen exprimi posse per *allen Vorrath von Essen und Trinken* puto. Stryk. *in V. M. h.* §. 2.

TEXT.

TEXT. NOTAB.

L. 1. L. qui penum, 3. pr. §. f. L. nam quod, 4. pr. §. 2. 3. L. nam omne, 5. L. f.

Tit. X.

De supellectile legata.

1. (XI) LEgatum SUPELLECTILIS. Hoc comprehendit omne patrisfamilias *domesticum*, & *quotidianum instrumentum Haussgerathe L.* 1. *h.* modo non habeat nomen sui generis separatim, v. c. quæ ad *artificii* genus spectant. *L.* 6. *h.*

2. Quæ huc pertineant, variant pro seculi decoro, & luxuria, & patrisfamilias usu. *L.* 3. §. *f. h.* Hinc & *vasa argentea* quotidiani usus huc pertinent: non quæ in armariis reponi, nec aliter, quam solemni occasione, proferri solent. Huber. *h.* §. 2. *in f.*

TEXT. NOTAB.

L 1. L. supellectili, 3. pr. §. f. L. supellectilis, 6. L. Labeo ait, 7. §. f. L. legata, 9. L. quemadmodum, 12.

Lib. XXXIV. Tit. I.

De alimentis, vel cibariis legatis.

1. (XII) Legatum ALIMENTORUM, & CIBARIORUM. Hæc duo inter se differunt, ut *magis*, & *minus*. Nam *alimenta* continent omne illud, quod ad vitam sustentandam spectat, & sic etiam *habitationem*, & vestimenta: *cibaria* neque vestem, neque habitationem continenti. *L.* 23. *h.* Plus continet legatum *educationis*, quod etiam sumptus in *disciplinam* continet, quamvis sub legatis *alimentorum* ex *præsumpta testatoris voluntate integra educatio* sæpe comprehendatur. *L.* 6. *seq. h.*

2. Ceterum legatum alimentorum privilegiatum est. Hinc (*a*) relictum ad annos pubertatis, ad *plenam* pubertatem debetur, h. e. ad 18. annum. *L.* 14. §. 1. *h.* (*b*) Præstandum etiam illis, qui alias nihil capere possunt ex testamento. *L.* 11. *h.* Si ex *certo fundo* præstanda sunt alimenta: jure pignoris taciti ex *præsumpta* voluntate testatoris ille afficitur. Schilt. *Ex.* 39. §. 94.

3. Porro (*d*) interpretatio secundum eundem favorem facienda, ut simpliciter relicta debeantur per totum vitæ tempus. *L.* 14. *pr. h.* (*e*) Si assignata sunt certa prædia ad alimenta præstanda: aliunde, his deficientibus, alimenta præstanda. *L.* 12. *h.* (*f*) Ademptis

in

in genere legatis, non censetur ademptum legatum alimentorum. *L.* 18. §. 3. *h.* (*h*) De iis transigi nequit, nisi auctore Prætore. *L.* 7. *d. transact.* (*h*) Causa ejus est summaria, *L.* 17. *h.*

4. Denique (*i*) indefinite relicta præstanda sunt ita, (1) ut inspiciatur quicquid defunctus præstare solitus fuerit: (2) quid aliis ejusdem ordinis reliquerit: (3) quæ sint facultates defuncti: (4) quæ affectio, charitasque erga alimentandum &c. *L. pen. h.*

TEXT. NOTAB.

L. si quis, 2. L. legatis, 6. seq. L. pecuniæ, 8. L. Lucius Titius, 12. L. Mela, 14. pr. §. 1. 3. L. libertis, 18. pr. §. 1. 2. f. L. diariis, 21. L. cum alimenta, 22. L. ult.

Tit. II.

De auro, argento, mundo, ornamentis, unguentis, veste, vel vestimentis, & statuis legatis.

1. (XIII) Legatum AURI &c. Hoc continet, quidquid auri argentique relictum est, sive factum, sive infectum: non vero pecuniam signatam. *L.* 19. *pr. h.*

2. (XIV) Legatum MUNDI. Hoc continet omne, quod ad munditiem spectat, *L.* 25. §. 10. *h.* quod variat secundum decorum seculi: non vero unguenta comprehendit. *L.* 25. §. 12. *h.*

3. (XV) Legatum ORNAMENTORUM. Hoc continet quicquid ad *ornandum corpus* adhibetur, *L.* 25. §. 10. *h.* dijudicandum secundum cujusque regionis morem, Germanice: *der Schmuck und Putz.*

4. (XVI) Legatum VESTIMENTORUM. Hoc itidem secundum genium seculi dignoscendum. Non tamen comprehendit materiam scissam, & nondum consumtam, & consummatam. Schilt. *Ex.* 39. §. 100. *f.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. L. si ita, 7. L. cum certum, 9. L. species, 15. L. cum aurum, 19. pr. §. 11. 13. L. vestimentum, 22. L. quamvis, 26. L. pediculis, 32. §. 1. 4. 6, L. Titia, 38.

Tit. III.

De liberatione legata.

1. (XVII) LEgatum LIBERATIONIS. Hoc ipso creditor debitori debitum legat, §. 13. *I. de leg. L.* 1. *pr. h.* vel in totum, vel pro parte: *L.* 7. *pr. h.* vel ad tempus: *L.* 20. *pr. h.* vel in perpetuum. *L.* 15. *h.*

2. Prodest hoc legatum soli legatario, non correo ejus, nisi *socius* sit; quo casu liberatio facienda per *acceptilationem*, quamvis hodie sufficiat nudum *reale* pactum. *L.* 3. §. 3. *h.* Schilt. *c. l.* §. 103. & 104.

3. Requiritur tamen, *ut aliquid debeatur*: alioquin nullum est, nisi quantitas certa adjecta sit. *L.* 75. §. 1. *de leg.* 1.

4. Differt ab hoc (XVII) legatum NOMINIS, quando id alicui legatur, quod defuncto a tertio debetur. §. 21. *I. de leg. L.* 44. §. 6. *de leg.* 1. *L.* 75. §. 1. *eod.* Hic requiritur (I) *ut aliquid debeatur a tertio*: alioquin non valet, licet *certa quantitas* adjecta fuerit. *L.* 75. §. 2. *de leg.* 1.

5. (II) *Ut specifice legetur.* Nam, omnibus bonis *in certo loco* legatis, non continentur debita, etiamsi *chirographa* in tali loco deprehendantur. *L.* 86. *pr. de legat.* 2. *L.* 32. §. 2. *de us. & usufr. legat. L* 18. §. 12. *de instruct. vel instrum. legat.* Struv. *Exerc.* 35. §. 13.

6. (XIX) Legatum CREDITI. Hoc dicitur, cum quis creditori suo id, quod ei debet, legat. Quod valet, quatenus utilitatem continet, præsertim si *illiquidum*, vel *chirographarium* fuit. §. 14. *I. de leg. L.* 11. *h.* Si nihil debetur: non aliter utile est, quam certa quantitate adjecta. *L.* 25. *in f. h.*

7. Ceterum, si debitor *simpliciter* quantitatem exprimat, quamvis debito æquivalentem: non tamen eam censetur *animo compensandi* debitum legasse, *L.* 85. *de leg.* 2. sive debitum fuerit *voluntarium*, sive *necessarium*: Schilt. *Ex.* 39. §. 20. *seqq.* Ceterum in *Auth. præterea, C. Unde vir & U.* specialiter statutum, ut legatum imputari debeat in portionem ibi definitam.

TEXT. NOTAB.

L. 1. L. liberationem, 3. §. 3. 4. L. non solum, 8. §. 3 L. si quis, 9. L. Aurelio, 20. L cum heres, 24. L. legavi, 25. L. si is, 29.

Tit. IV.

De adimendis, vel transferendis legatis, vel fideicommissis.

1. Concidunt legata variis modis. (I) ADEMTIONE, quæ est *declaratio voluntatis, quod legatum legatario præstari non debeat*, expressa vel *verbis*, vel *factis*. Nam sufficit constare de *contraria voluntate*. Hinc in *verbali* duo testes sufficere videntur. *L.* 3. §. *f. h. L.* 18. *de leg.* 3. *L.* 27. *L. de fideic. junct. L.* 12. *de testib.* Stryk. *in not. ad Lauterb. h. p.* 803.

2. Talia autem *facta* requiruntur, *ex quibus liquido animus revocandi, vel adimendi induci potest*, v. c. si nomen legatum exactum, vel res alienata absque prægnante causa. *L.* 11. §. 13. *de leg.* 3. *L.* 18. *h. L.* 28. §. 1. *de condit. & dem. L.* 22. *de legat.* 3.

3. Idem animus colligitur ex *capitalibus inimicitiis* post supervenientibus, *L.* 3. §. *f. h.* non subsecuta reconciliatione. *L.* 4. *h. L.* 31. §. 2. *h. L.* 22. *eod. L.* 9. *de his, quæ ut indign.*

4. (II) *Casu tali accidente, qui directo legatum tollit*, veluti si res legata intercidit sine culpa heredis: §. 16. *I. de legat.* si testamentum *in totum* corruit. Aliud, si pro parte: *Auth. ex causa, C. de lib. præter.* si deficit conditio legati: si ante testatorem moritur legatarius. *L. un.* §. 4. *C. de caduc. toll.*

5. (III) TRANSLATIONE, ubi *legatum adimitur, & novum constituitur*, & sic sine dubio

bio *quinque testes* necessarii sunt. His deficientibus, tantum habet effectum *ademtionis*, quem etiam retinet, si is, in quem translatum, ante testatorem moritur. *L.* 8. *h.*

6. Transfertur legatum variis modis, *L.* 6. *h.* ubi tamen cavendum, ut, si ad alium transferatur, hoc fiat *sub commemoratione prioris legati*. *L.* 6. §. 1. *h.* *L.* 33. *de leg.* 1. Et censetur translatum cum sua conditione, nisi personæ cohæreat. *L.* 24. *h.* *L.* 95. *de cond. & dem.* *L.* 13. *pr. de alim. vel cib. leg.*

TEXT. NOTAB.

L. si quis ita, 3. §. f. L. quod si iterum, 4. L. translatio, 6. L. quod si alii, 7. L. & ideo, 8. L. si legatum, 10. L. cum servus, 15. L. rem legatam, 18. L. alumnæ, 30. §. 2.

Tit. V. (*C. VI.* 38.)

De rebus dubiis.

1. CORruunt quoque (IV) propter *obscuritatem inexplicabilem*. *L.* 4. *L.* 9. *L.* 10. *L.* 11. *L.* 26. *L.* 27. *h.* Quod si adhuc supersunt idonea interpretandi media: illa non negligenda.

2. Oritur autem dubium (*a*) circa *verba*, (*b*) *mentem*, (*c*) & *eventum*, quem prævidere testator non potuit.

3. In *verbis* obtinet *declarativa* interpretatio. In quibus eruendis im-

imprimis desudarunt antiqui JCti. Vid. Hahn. *ad W. ad tit. de legat.* 3. Proinde (1) imprimis verba ita capienda, prout ex *more regionis*, vel *civitatis* capi solent. *L.* 50. §. *f. de leg.* 1. Dn. Thomas. *jurispr. div. l.* 2. *c.* 12. *n.* 34. *seqq.* (2) Substratæ materiæ ratio habenda: Id. *c. l. n.* 51. Et (3) in dubio proprietas verborum, seu primarius significatus spectari debet. *L.* 69. *pr. de leg.* 3.

4. Si, verbis claris, *circa mentem* dubium occurrit: recurrendum ad probabiles conjecturas, ex quibus alias facienda interpretatio. *L.* 24. *L.* 21. *L.* 10. §. *f. h.* Et sic quoque *ratio* legandi *genuina*, & *adæquata* eruenda, quamvis non semper pro *adæquata* assumenda sit quæ expresse adjecta, cum sæpe *prætextum* saltem præ se ferat. Et ita intelligo §. 31. *I. de leg.*

5. Hinc etiam ita interpretatio facienda, ut magis subsistat dispositio, quam pereat, *L.* 12. *L.* 21. *h.* & ne aliquid absurdi in se contineat &c.

6. Dubium *propter eventum* imprimis oritur in casu *commorientium* ita, ut ignoratur, quis prior mortuus fuerit. Cum itaque hæc res in facto consistat: per interpretationem hoc dubium suppleri nequit: sed ad legis dispositionem recurrendum. Conf. *L.* 18. §. 1. *h.*

7. Quod si itaque parentes cum liberis moriuntur: impuberes censentur præmortui: puberes vero parentes supervixisse. *L.* 9. *in f. h. L.* 22. *h.* Stryk. *de Succ. ab int. diss.* 10. §. 2. *seqq.*

8.

8. In aliis, si non apparet, quis præmortuus fuerit: neuter alteri supervixisse videtur, *L.* 18. *h.* & sic substitutus cum herede commoriens non admittitur ad hereditatem. Stryk. *c. l c.* 3. §. 4.

9. Idem applicandum ad conjuges commorientes, ubi itidem alter alteri non censetur supervixisse. *L.* 32. §. 14. *de donat. int. V. & U. L.* 8. *L.* 6. §. 1. *h.* Nec aliud evincitur ex *L.* 9. §. 3. *h.* ceu declarat Stryk. *c. l. c.* 4. §. 3.

TEXT. NOTAB.

L. 1. L. civibus, 2. L. in ambiguo, 3. L. Paulus, 4. L. quidam, 5. §. f. L. utrum, 7. §. 1. L. si inter virum, 8. L. qui duos, 9. pr. §. 1. 4. L. quoties, 12. L. quod de pariter, 16. seqq. L. si cognatis, 19. L. ubi est verborum, 21. L. f.

Ex Codice. L. cum quidam, 4. L. ult. *de verb. & rerum signif.*

Tit. VI. (C. VI. 41.)

De his, quæ pœnæ causa relinquuntur.

1. OLim quoque (V) corruebat LEGATUM POENALE, quod ad coercendum heredem, ut aliquid faciat, vel non faciat, spectat. Sed hoc jure novo vires accepit, *L. un. C. h.* & magis spectat ad cautelas, ac fere ejusdem sortis cum *cautela Socini* est. Turpes autem, vel illicitæ conditiones hic vitiant legatum relictum. §. *ult. I. de leg.*

Tit. VII.

De regula Catoniana.

1. PLura quoque (VI) legata corruebant ob REGULAM CATONIANAM, qua cavetur, *ne, quæ dispositio ultima ab initio non valet, ex post facto convalescere possit. L. 1. h. L. 29. de R. J.* Usum hæc habebat in *actibus solemnibus*, quæ non aliter valebant, quam si *statim* ab initio subsisterent.

2. Inde restringebatur (1) *ad dispositiones puras*, cum in conditionatis cesset: *L. 4. h.* (2) *quarum dies cedit a tempore mortis* testatoris: *L. 3. h.* (3) *Solemnes*. Nam ad testamenta militum non spectabat, §. 4. *I. de milit. test.* nec ad contractus juris gentium.

Tit. VIII. (C. VI. 51.)

De his, quæ pro non scriptis habentur.

1. COncidunt porro legata (VII) *quæ pro non scriptis speciatim habentur*, qualia dicuntur, *quæ ab initio inutilia sunt* (a quo olim differebant *caduca*. Brunnem. *ad L. un. C. de cad. toll.*), & referuntur in hoc Titulo illa, quæ quis sibi adscripsit, *L. 1. h.* de quibus supra *Tit. de legat.* §. 8. actum.

2. Præterea huc pertinent, quæ intelligi nequeunt: *L. 2. h.* quæ illi relicta, qui non est in rebus humanis, h. e. *posthumo*, quod jure novo correctum: *L. 4. h.* vel

vel ante testatorem moritur: *L. un.* §. 2. *C. de cad. toll.* quæ incapaci palam sunt relicta. *L.* 3. *pr. h.*

3. Hæc legata vel manent penes heredem: vel collegatario conjuncto accrescant. *L. un.* §. 2. 3. 4. *C. de caduc. toll.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. L. quæ in testamento, 2. L. 4.
Ex Codice. L. un. §. 1. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. *de cad. toll.*

Tit. IX. (*C. VI.* 35.)

De his, quæ ut indignis auferuntur.

1. DEnique (VIII) legata *in effectu* corruebant, quæ speciatim dicebantur EREPTITIA, Ulp. *in Fragm. tit.* 19. §. 17. *L. pen. de jur. fisci*, quæ scilicet *indignis* eripiuntur a fisco.

2. Differunt vero *incapaces*, & *indigni*, quod illorum legatum pro *non scripto* habeatur, modo *palam* relictum sit, *L.* 1. *C. de hered. instit.* & maneat in hereditate. Hi vero *capaces* quidem sint, & sic acquirant legatum: sed illud eis ob *commissum crimen* rursus auferatur a fisco in pœnam.

3. Non quodlibet autem delictum a legatario commissum eum *indignum* constituit: sed illud tantum, quod a *lege*, vel *testatore* in specie fuit notatum. Stryk. *de Success. ab. int.*

int. diss. 12. *c.* 1. §. 2. Dn. Lyncker. *de bon. ereptitiis*.

4. Huc pertinent casus notabiliores sequentes: (1) qui defunctum occidit dolose, *L.* 7. §. 4. *de bon. damn.* vel occasionem morti præbet. *L.* 3. *L.* 20. *L.* 21. *ff. L.* 1. *C. h. L.* 10. §. *ult. sol. matrim.* Stryk, *cit. l.* §. 10. *seqq.*

5. (2) Qui defunctum lædit vel quoad *famam*, vel *bona*. *L.* 5. §. 10. 11. *L.* 9. §. 1. 2. *h.* Huc etiam pertinet, qui temere impugnat defuncti voluntatem vel ex capite *inofficiosi*, *L.* 8. §. 14. *de inoff. testam.* vel falsi, *L.* 5. §. 1. *L.* 7. *h.* vel per B. P. contra tabulas. *L.* 2. *h.* Qui tantum solemnia testamenti impugnat, sibi non præjudicat, *L.* 24. *h.* etiamsi *clausula cassatoria* adjecta fuerit. Dn. Coccei. *de clausul. testam. c.* 2. *n.* 90. *seqq.*

6. (3) Si adulterium vel stuprum cum defuncto, vel defuncta commissum, *L.* 13. *in f. L. seqq. h.* vel (4) matrimonium contractum cum illa, cum qua leges illud prohibuere. *L.* 2. §. 1. *h.*

7. (5) Si clam fideicommissum incapaci relinquitur. *L.* 3. §. 1. *de jur. fisc.* (6) Quos ipse testator indignos judicat. *L.* 12. *h. L.* 4. *C. h.* Brunnem. *ad cit. L.* 12.

8. (7) Si legatarius testamentum celat. Quod legatum tamen manet penes heredem. *L.* 25. *C. de legat.* (8) Qui expilavit hereditatem. *L.* 6. *h.* (9) Qui disponit de hereditate viventis, testatore inscio, *L.* 2. §. 3. *h.* (10) Qui testatorem ad testandum vel cogit, vel eum prohibet testari.

9.

9. Eripit hæc bona *fiscus*: quandoque alius ut in casu *Nov.* 115. *c.* 3. §. 12. Eripit autem (1) fiscus *bona immobilia* illius territorii, sub quo sita: *mobilia* vero, & *actiones* fiscus *domicilii*: Dn. Lyncker *cit. l.* §. 8. (2) tantum quoad lucrum, quod legatarius inde percipere poterat. *L.* 8. §. 14. *de inoff. testam.* Ceterum fiscus, si hereditatem aufert indigno, omnia præstare tenetur, quæ heres, si hereditatem retinuisset, præstare deberet. Stryk. *de Success. ab int. dissert.* 5. *cap.* 1. §. 46. *seqq.*

10. Non tamen aliter eripit, quam (*a*) præcedente legitimo processu, *L.* 5. *C. de J. fisc.* (*b*) si indignus testatori supervixit, *L.* 25. §. 1. *h.* (*c*) si ipsemet legati acquirendi capax fuit. Si simul est *incapax*: legatum manet in hereditate.

TEXT. NOTAB.

L. 1. quæ inter leges curiosas refertur, propterea, quod quis ex uno facto & præmium, & pœnam consequatur, L. indignum, 3. L. seq. L. post legatum, 5. pr. §. 2. 15. 19. 20. L. rescriptum, 6. L. si inimicitiæ, 9. pr. §. 1. L. Claudius, 13 L. mulierem, 14. L. si scriptis, 19. L. si testamentum, 24. L. ult. §. 1.
Ex Codice. L. 1. L. Polla, 2. L. hereditas, 4. L. minoribus, 6 L. alia causa, 8. L. cum Silanianum, 11.

Lib.

Lib. XXXV. Tit. I. (C. VI. 44. 45. 46.)

De conditionibus, & demonstrationibus, & causis, & modis eorum, quæ in testamento scribuntur.

1. RElinquuntur legata sub variis restrictionibus. Nam (I) adiici solet *conditio*, de qua supra. In hac imprimis ad *voluntatem* respiciendum. *L.* 19. *pr. L.* 25. *h. L.* 46. *in f. ad SCt. Trebell.* Unde quoque secundum hanc implenda. *L.* 101. *h.*

2. Reprobatæ jure Romano singulariter erant conditiones, quæ *libertati matrimoniorum* obstabant, *L.* 22. *L.* 72. §. 5. *L.* 100. *h.* nisi (*a*) conjux conjugem; vel extraneus viduum, vel viduam per legatum ad viduitatem invitasset: *N.* 22. *c.* 44., *auth. cui relictum C. de ind. viduit.* vel (*b*) magis quis legatario, ne imprudenter matrimonium iniret, consulere voluisset. Stryk. *de Caut. test. c.* 20. §. 41.

3. (II) *Demonstratio*, quæ est specialis rei, vel personæ circumscriptio, & vice *nominis*, vel *causæ* fungitur. *L.* 34. *h.* Hæc, si falsa sit, tamen legato non obest, sicut nec error in nomine. §. 30. *I. de legat. L.* 33. *seqq. h.*

4. Requiritur tamen (1) ut constet de *ipsa re*, vel *persona*: alias nihil debetur: *L.* 108.

108. §. 10. *de leg.* 1. *L.* 17. *pr.* §. 1. *h.* (2) ut testator in illa demonstratione, ut *causa adæquata*, se non fundaverit, & propterea unice legaverit: *L.* 5. *C. de testam. L.* 4. *C. de hered. instit.* (3) ut non tendat in *fraudem legis*, v. c. si quis legaret uxori certam quantitatem loco dotis, quam non intulisset, ad defraudandam legitimam. *L.* 27. *de probat. L.* 37. §. 6. *de leg.* 3.

5. (III) *Causa*, propter quam quis ligaverit, quæ itidem, licet falsa sit, legatum non tollit, nisi quis *præcise* se in ea fundaverit. *L.* 72. §. 6. *h. L.* 17. §. 2. *eod.* Solent enim, ut plurimum, adiici *falsæ* causæ a testatoribus *scientibus*, quæ magis *colorem*, & *prætextum* habent ad avertendam invidiam: veræ autem celantur.

6. (IV) *Modus*, seu *Causa finalis*, per quam aliquid injungitur legatario, ut, legato accepto, aliquid faciat. *L.* 1. *C. de his quæ sub mod. L.* 17. §. *f. h.* Unde modus non *suspendit* acquisitionem legati, sicuti conditio.

7. Hinc & modale legatum ante modum impletum transmittitur ad heredes, si modus ita comparatus est, ut etiam a legatarii herede impleri possit.

8. Non aliter autem modus adimplendus, quam si *præcisam necessitatem* habeat. Quod imprimis ex eo dijudicandum, si in *favorem tertii* quid præstandum: non si modus respicit emolumentum dumtaxat legatarii. *L.* 71. *pr. h.*

9.

9. Hinc quatenus *necessitatem* habet, non aliter heres legatum præstat, quam si legatarius satisdedit de modo adimplendo, *L.* 40. §. *f. L.* 80. *h.* Imo *extra ordinem* etiam cogitur ad modum adimplendum, *L.* 92. *h. L.* 2. *C. quæ sub modo*, modo sit licitus: alioquin vel rejicitur, vel aliquando convertitur in magis licitum. *L.* 16. *de Usufr. leg.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 1. 2. 3. L. conditionum, 2. L. conditionibus, 5. L. Mutianæ, 7. L. cum fuerit, 15. L. demonstratio, 17. L. is, cui, 18. L. multum, 21. L. jure civili, 24. L. hæc conditio, 29. L. in testamento, 31. L. falsa demonstratio, 33. pr. §. 1. 3. 4. L. nominatim, 34. L. Publius, 36. §. 1. L. quibus, 40. §. 1. L. nonnunquam, 52. L. Mevius, 55. L. intercedit, 59 L. sed si hoc, 62. §. 2. L. cum ita, 63. § 1. L. Titio, 71. pr. §. 2. L. cum tale, 72. §. 6. 7. 8. L. Titio, 73. L. mulier, 74. seqq. L. heres, 79. L. Lucius Titius, 83. seqq. L. non ad ea, 89. L. conditionum, 91. L. si cui, 92. L. legatum, 95. L. conditiones, 99. L. cum avus, 102. L. hoc genus, 106. L. a testatore, 109.

Ex Codice. L. si non designata, 3. L. ult. *de fals. caus. adject.* L. in legatis, 1. *de his, quæ sub modo*, L. cum testatorem, 1. L. legatum, 4. L. si plures, 6. *de condit. insert.*

Tit.

Tit. II. (C. VI. 50.)

Ad legem Falcidiam.

1. LEge FALCIDIA cautum, ne testator heredes nimis gravaret legatis: sed ad minimum iis salvam *quartam*, quæ *statuta lege portio* vocatur in *L.* 67. *in f. h.* relinqueret. Quod ni faceret: heredi jus esset detrahendi a legatis quod quartæ deest. *L.* 1. *pr. h.* Donell. *l.* 8. *c.* 22. *lit. G. seqq.*

2. Prospicit ita lex & testatori, *pr. I. h.* & heredi, *L.* 71. *h. Nov.* 1. ut fere dubium sit, cui magis faveat, nisi quod *jure Novellarum* testatori permissum sit prohibere Falcidiæ detractionem.

3. Ut itaque locus sit detractioni quartæ ex L. Falcidia, requiritur (I) *Ut qui titulo universali succedit, eam non habeat salvam.* Si plures heredes sunt: etiam in singulis ratio L. Falcidiæ habenda, *L.* 77. *h.* §. 2. *I. h.* quatenus in certis partibus sunt instituti, & a singulis speciatim legata relicta. *pr.* §. *h.*

4. Hinc, (*a*) si accrescit alteri deficiens portio *non gravata*: non deducitur amplius quarta: secus, si *pars gravata*, & legatis exhausta accrescit portioni non gravatæ, quia ita accrescit cum suo commodo. *L.* 78. *h.*

5. Eadem distinctio observatur, si ex *substitutione pupillari* pars gravata ad coheredem post mortem pupilli, qui heres patris factus est, pervenit, quia *non suo*, sed defuncti *pupilli nomine* obligatur. *L.* 1. §. 13. *L.* 87. §. 4. 5. 6. Dissent. Fab. 4. *Conject.* 13. quem refutat Hillig.

lig. *ad Donell. l.* 8. *c.* 23. *lit. d.* Ast, si pupillus ante testatorem moritur: solita legata coheres præstat, *L.* 87. §. 4. *h.* Donell. *l.* 8. *c.* 23. *lit. c. d. e.* quia sic *suo* tantum nomine obligatur.

6. Sic etiam in tabulis *patris*, & *filii* una tantum Falcidia servatur. Fit enim contributio legatorum ex utriusque tabulis, & *una* tantum *Falcidia* detrahitur. *L.* 11. §. 5. 6. *L.* 87. §. *f. h.* Donell. *c. l. lit. e.*

7. (*b*) In titulo singulari relictis non obtinet Falcidia, veluti si legatarius vel m. c. donatarius sit gravatus. *pr. I. L.* 18. *L.* 47. §. 1. *ff. L.* 2. 3. 12. *C. h.*

8. (II) *Ut heres gravatus sit ad præstanda per titulum singularem m. c. relicta*. Sic itaque locum habet (*a*) in legatis, *L.* 2. *L.* 4. *C. h.* (*b*) prælegatis, *L.* 17. *h.* (*c*) fideicommissis particularibus, *L.* 2. 3. *C. h.* (*d*) donationibus m. c. *L.* 5. *L.* 12. *C. h.* (*e*) donationibus morte confirmatis, *L.* 12. *C. h.* (*f*) m. c. capionibus, *L.* 93. *h. L. pen. C. h.* (*g*) pactis dotalibus mixtis. Vid. *Supr. Lib.* 23. *Tit.* 4. §. 3.

9. (III) *Ut bona defuncti tempore mortis considerata non sufficiant quartæ*. Hinc *incrementum*, & *decrementum* post superveniens non attenditur. §. 2. *I. h. L.* 39. *h.*

10. Æstimatio vero ita ineunda: ut (*a*) *deducatur æs alienum*, *L.* 39. *L.* 66. *h.* etiam quod heredi ex hereditate debetur, *L.* 1. §. 18. *L.* 15. §. 3. *L.* 87. §. 2. *h.* adeo, ut aliquando legata non valeant. *L.* 15. *C. de legat.* Deducantur etiam illa legata, quæ alias, etiam

ex

ex causa *debiti*, peti poterant, v. c. prælegatum dotis, legatum crediti. Donell. *l.* 8. *c.* 15. *lit. f.*

11. (*b*) *Æstimanda, quanti ea sint, quæ supersunt* secundum pretium commune. *L.* 42. *L.* 62. §. *f.* *L.* 63. *h.* Sic legata quoque eodem modo æstimanda. Quod si incertam habent æstimationem, qualia sunt *annua*: videndum, utrum sint *perpetua*, quo casu proceditur secundum *L.* 3. *in f. h.* an vero *temporalia*, quo casu observanda computatio in *L.* 68. *h.* præscripta.

12. (*c*) *Imputanda heredi, quæ jure hereditario percepit*, *L.* 74. *L.* 76. *L.* 91. *h.* non quæ *jure suo* capit, *L.* 14. *h.* vel alio titulo, nisi legatum ideo datum heredi, ut integra solveret aliis. *L.* 56. §. *f.* *L.* 75. *h.* His computatis, utrum quarta sit salva, facile constabit.

13. (IV) *Ut a testatore hæc detractio non fuerit expresse prohibita.* *N.* 1. *c.* 2. §. 2. Dubia prohibitio non sufficit, *Auth. sed cum testator*, *C. h.* Stryk. *de Caut. contr. c.* 22. *m.* 1. §. 6. si scilicet alium in sensum verba testatoris trahi possunt. Nam, si per consequentiam necessariam prohibitio inde colligi potest, veluti si certæ speciei legatæ alienatio extra familiam est prohibita: voluntati defuncti standum. *Nov.* 119. *c.* 11.

14. (V) *Nec per heredis factum, vel culpam exclusa.* Nam non detrahitur, (*a*) *si inventarium non confecit*, *Auth. sed cum testator*, *C. h.* *N.* 1. *c.* 2. nisi testator expresse

pro-

prohibuit ejus confectionem: Stryk. *c. l. m.* 2. §. 4. (*b*) *si expilavit hereditatem*. *N.* 1. *c.* 2.

15. (*c*) *Si intra annum præstare legata neglexit*, quamvis a judice admonitus fuerit. *N.* 1. *c.* 4. *Auth. Hoc amplius*, *C. de fideic. L.* 55. §. 3. *ad SCt. Treb.* Stryk. *c. l.* §. 12. 13. 14.

16. (*d*) *Si Falcidiæ renunciavit expresse* vel *tacite*, *L.* 46. *L.* 71. *h.* v. c. uni integra legata solvendo (1) *scienter*, vel saltem errore juris. (Nam si facti: tunc condicitur): *L.* 9. *C. h.* (2) *sine protestatione*. *N.* 1. *c.* 3. *pr.*

17. (VI) *Ut testatoris*, *vel legati privilegium non obstet*. Nam, respectu *testatoris*, cessat in testamento militari, *L.* 7. *C. h.* modo jure militari conditum sit.

18. Respectu *legati* Falcidiæ *indistincte* non subjacet *legatum piæ causæ*. *N.* 131. *c.* 12. *Auth. similiter*, *C. h.* Dn. Pangenstech. *in sicil. man.* 3. *p.* 291. Quod damnum heredis esse debet. Stryk. *cit. l. m.* 3. §. *ult.*

19. (VII) Denique *ut legatum aliunde non debeatur*. Nam ab eo legato quarta non detrahitur, quod non ex libero arbitrio testatoris dependet, sed aliunde jam debitum est. *L.* 57. *L.* 81. *h. L.* 35. *C. de inoff. test.*

20. Obtinetur Falcidia (*a*) *retentione*, *L.* 15. §. 1. & deductione ex rebus dividuis, *L.* 1. §. 9. *h.* vel mediante æstimatione, *c. L.* 7. *L.* 80. §. 1. *h.* (*b*) Si ab herede *errore facti* soluta integra legata sunt: *condictione indebiti*. *L.* 9. *C. h.* Denique, (*c*) si a testatore sunt soluta; *vindicatione* peti possunt. *L.* 26. *h.*

TEXT.

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 10. 12. 13. 14. 15. 18. L. si heres, 3. §. 2, L. in Falcidia, 9. L. in ratione, 11. §. 5. 6. L. lineam, 26. pr. L. Sejus, 27. L. dolo, 41. L. in Falcidia, 42. L. qui quod, 46. L. lex Falcidia, 47. L. si propter, 53. L. beneficio, 59. L. pretia, 63. pr. §. 1. 2. L. 68. L. in quantitate, 73. pr. L. quod autem, 73. L. in singulis, 77. L. quod si, 78. L. si is, 80. in f. L. qui fundum, 87. §. 4. 5. 6. 7. 8. L. in quartam, 91. L. maritus, 95.

Ex Cod. L. scire, 1. L. & in legatis, 4. L. si mortis causa, 5. L. in imponenda, 6. L. in testamento, 7. Auth. sed cum testator. Auth. sed & in ea. Auth. similiter. L. error facti, 9. L. quanquam, 10. L. in donationibus, 12. L. licet, 14. L. successores, 16. L. a coheredibus, 17. L. ult.

Tit. III.

Si cui plus, quam per legem Falcidiam licuerit, legatum esse dicetur.

1. HEres, qui integra legata solvere vult, quod forsan non statim appareat de læsione quartæ, *prudenter* facit, si cautionem exigit a legatario, ut, si postea constiterit, quartam non esse salvam, id, quod deest quartæ, legatarius restituere promitttat. *L.* 1. *pr.* §. 11. *h.*

2. Remissa est hæc cautio fisco, *L.* 3. §. 5. *h.* & ei, qui non facile cautionem inveni-

re

re potest: *L.* 6. *h.* item quibus minuta relicta sunt alimenta: *L.* 3. §. 4. *h.* denique executoribus testamentariis. *L.* 7. *h.*

3. Omissa cautio adhuc condici potest, si per errorem facti omissio corrigit, *L.* 3. §. *f. h.* modo justa causa probetur, *L.* 4. *pr. h.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. pr. §. 11. L. nisi, 3. §. 4. 5. 10. L. cum non facile, 6. L. Divus Pius, 7.

Lib. XXXVI. Tit. I. (*C. VI.* 42. 49.)

Ad SCtum Trebellianum.

1. Fideicommissa olim *jure imperfecto* nitebantur. Augustus eis demum addidit *jus perfectum*, constituto Prætore, qui tantum de fideicommissis jus diceret, non dando judicem pedaneum, sed extra ordinem cognoscendo, cum hic, ut plurimum, quæstio *juris* non *facti* volveretur, *L.* 178. §. 2. *de V. S.* Ab hoc tempore instar *substitutionis* invalescere ceperunt, quando post aliquod tempus hereditas esset restituenda, in quo *usus* eorum *primarius* consistit.

2. FIDEICOMMISSUM est *ultima dispositio, qua verbis precariis, vel obliquis heres hereditatem, vel partem ejus, vel aliam rem singularem alteri restituere rogatur.*

3.

3. Estque vel *universale*, quo vel tota hereditas, vel pars *quota* restituenda est: vel *particulare*, ubi certa res singularis, vel quantitas alteri restituenda venit. Hoc exæquatum est *legatis*: illud induit naturam *hereditatis*. *L.* 30. *famil. ercis.* Et sic qua ratione differt legatum ab hereditate, ita hæ duæ species inter se differunt.

4. In constituendo universali respiciendum ad hæc requisita: (I) *Ut debito constituatur modo*. Constituitur autem vel *ultima voluntate*: vel *conventione*. Priori casu vel codicilli sufficiunt, adhibitis quinque testibus, *L.* 22. *C. de fideic.*

5. Imo nec *testibus* opus est, quoties testator heredi aliquid injungit, ubi requiritur ejus *præsentia*, *L. f. C. de fideic.* Hinc testatoris scriptura ad heredem *absentem* directa non sufficit, Dn. Harprecht. *Tract. acad.* 1. *de remedio L. f. C. de fideic. c.* 4. §. 10. 11. adeoque stringit tantum heredem *præsentem*, non reliquos absentes. Id. *c. l. c.* 5. §. 27. Stryk. *de Caut. testam. c.* 21. *m.* 1. §. 42. Interim inutiliter relictum, & solutum, non reperitur. *L.* 2. *C. de fideic.*

6. Promissio heredis nullo jure requiritur: Id. *c. l.* §. 41. sed heres, si confitetur, se tale quid *audivisse* a defuncto, omnino solvere fideicommissum debet: si negat, juramentum ei desuper deferri debet, quo casu aut jurare, aut præstare illud cogitur. *e. L. f.* §. *ult. I. h.*

7. *Conventionale* constituitur, (1) mediante *donatione sub modo*. *L.* 3. *C. de donat.* quæ

sub mod. Quod multo magis moribus Germaniæ subsistit. Mev. 4. *D.* 112. *n.* 5. Dn. Harprecht. *de fideic. conv.* (2) Per *pactum unionis familiæ*, quo cavetur, ne bona extra familiam sine consensu totius familiæ alienare fas sit,

8. Differt hoc fideicommissum a priori, (1) quod non subjaceat deductioni Trebellianicæ: Dn. Harpr. *c. l.* §. 41. (2) quod in eo cesset jus accrescendi: Stryk. *cit. L.* §. 26. (3) quod si per donationem *sub modo* factum est: quandoque insinuationem desideret. Dn. Harpr. *c. l.* §. 19. *n.* 2.

9. (II) *Ut verba precativa, vel obliqua adhibeatur ad heredem directa*, qualia sunt, *quæ vel explicite, vel implicite restitutionem hereditatis denotant*, qualiacunque fuerint, *L.* 76. *h.* adeo, ut *tacite* quoque fideicommissum constitui queat. *L.* 67. §. 9. *de leg.* 2. *L.* 74. *pr. L.* 115. *L.* 118. *de leg.* 1.

10. Huc pertinet, si prohibetur res alienari *extra familiam*, vel ex *alia justa causa*, quæ semper addi debet. Nudum præceptum de non alienando non sufficit, *L.* 38. §. 4. *L.* 93. *pr. de leg.* 3. Sic nec nuda verba *enunciativa* sufficiunt. *L.* 38. §. 3. *de leg.* 3.

11. *Nutus* tamen sufficit, si ad hoc directus est, *L.* 21. *de leg.* 3 modo nulla *prava* suggestio subsit, aliterque constet de fideicommittentis voluntate,

12. Possunt autem verba fideicommissaria concipi *pure*, vel *sub conditione*, vel *sub die*, §. 2. *I. h.* In effectu illud interest, quod

quod in fideicommisso *puro* filius non possit simul detrahere *legitimam*, & *Trebellianicam*: bene tamen in conditionato. Est hæc distinctio in praxi recepta occasione Juris Canonici, *C.* 16. *&* 18. *X. de testam.* quamvis genuino fundamento destituatur. Stryk. *de Success. ab int. diss.* 7. *c.* 1. §. 28. Hillig. *ad Donell. lib.* 7. *c.* 30. *lit. i.*

13. Aliquando etiam conditio *tacite* subintelligitur, si scil. liberi fideicommisso universali gravati sunt. Tunc enim semper subintelligitur conditio, *si sine liberis decesserint. L.* 102. *de condit. & dem. L.* 30. *C. de fideic. L.* 6. *C. de instit. & substit.* Huber. *h.* §. 9. Zoes. *h. n.* 10. *seqq.*

14. Plerunque tamen etiam *expresse* adiici solet hæc conditio, ubi ordinarie intelliguntur liberi in matrimonio nati, non (*a*) adoptivi, *L.* 76. *de cond. & dem.* nec (*b*) illegitime nati, nisi conjectura voluntatis aliud suadeat. *L.* 17. §. 4. *h. cit. L.* 6.

15. (III) *Ut talis fideicommissarius substituatur, qui directo institui potest. L.* 67. §. *f. h.* Possunt autem vel certæ personæ, vel plures hoc modo substitui. Quod imprimis tunc contingit, si *fideicommissum familiæ* constituitur, quia sic omnes, qui sunt de familia, censentur vocati eo ordine, quo alias a lege ad successionem vocantur, & sic restituendum est fideicommissum ei, qui proximior est ultimo possessori. Struv. *Ex.* 36. §. 19. Stryk. *de Success. ab int. diss.* 7. *c.* 3. §. 15. *seqq.*

16. Excluduntur tamen merito ab hoc fideicommisso feminæ, quia per illas familiæ non conservantur, Stryk. *c. l. c.* 2. §. 9. nisi forsan defecerit familia, quia tunc cessat prohibitionis ratio. Id. *c. l.* §. 14. Imo eo casu evanescit fideicommissum, adeoque ultimus in familia valide de tali disponit. Id. *de Caut. testam. c. l, m.* 2. §. 23.

17. Solet quoque in hoc fideicommisso adiici clausula *de non alienando*, cujus utilitatem in eo collocant, quod operetur, ut omnis alienatio sit ipso jure nulla, *L.* 88. §. 13. *de leg.* 2. impediatque translationem dominii, Zoes. *h. n.* 66. adeoque *statim* proximior alienatum revocare possit, *L.* 69. §. 3. *eod.* cum, ea non adjecta, expectanda demum sit mors alienantis. Petrus de Petra *de Fideic. qu.* 3. *n.* 2. Verum de hac sententia merito dubito, cum in *cit. L.* 69. non dicatur, quod *statim* revocari queat, præterea que ante mortem ejus, qui alienavit, ceteri ad fideicommissum haud sint vocati.

18. Voluerunt tamen simul his, qui spem in bonis fideicommissariis habent, leges prospicere, ne interim quid de fideicommisso alienaretur. Proinde (1) inventarium horum bonorum est faciendum: Fusar. *de fideic. qu.* 512. *n.* 1. Carpz. *P.* 3. *c.* 8. *d.* 39. (2) Cautio a præsente possessore præstanda, *Tit. ff. & C. ut leg. serv. caus. cau.* nisi pater inter liberos fideicommissum constituerit. *L.* 6. *pr.* §. 1. *C. h.* (3) Tenetur ad rationes reddendas de *administratione*, non *fructibus* fideicommissi. Hahn. *ad W. h. n.* 8.

19.

19. (IV) *Illa fideicommisso tantum sunt relinquenda, quæ dependent ex fideicommittentis arbitrio*. Alia, quæ ex defuncti providentia, & judicio non dependent, non comprehenduntur. *L.* 22. §. 1. *de adopt. L.* 55. *h.*

20. Sic itaque (*a*) non continetur *legitima*, nisi cautela Socini adhibita fuerit, nec (*b*) *feudum*, nisi sit *mere hereditarium*: bene tamen alia, quæ a defuncto provenerunt, & sic etiam prælegata, si non *partem hereditatis*, sed *omnia bona* restituere heres jussus est. *L.* 3. §. 4. *h.* Hert. *de Præleg.* §. 18.

21. (V) *Ille demum gravandus fideicommisso, qui aliquid ex judicio defuncti accepit*: §. 10. *I. h.* non tamen ulterius, quam accepit. *L.* 1. §. 17. *h. L.* 9. *C. de fideic.* Conf. *L.* 40. *pr. de leg.* 3. ibique Brunnem. *L.* 5. §. 1. *L.* 6. *pr.* §. 1. *eod.* Inde *Fiduciarius* dictus.

22. Ne tamen nimis gravarentur, primo gravatis, seu fiduciariis provisum est per SCtum *Pegasianum*, ut hæres possit exemplo L. Falcidiæ detrahere quartam. §. 5. *I. h.* Cum vero hoc modo solus teneretur subire onera hereditaria: plenius consultum fiduciariis, & SC. Pegasianum transfusum in Trebellianum, & huic plenissimus effectus tributus est.

23. Ex SCto *Trebelliano* itaque (I) heres capit quartam, quæ *Trebellianica* inde dicitur, si eam non habet salvam. In hac omnia computantur, quæ heres gravatus quomodocunque a defuncto accepit, Donell. *l.* 7. *c.* 30. *lit. b.* Zoes. *h. in f.* adeo, ut etiam *fructus* interim percepti imputari debeant. *L.*

18. §. 1. *L.* 22. §. 2. *h. L.* 91. *ad L. Falcid.* In quo differt a Falcidia, de cujus ratione vid. Zoes. *h. in f.* Donell *l.* 8. *c.* 26. *lit. h.* ibique Hillig. Liberi tamen illam non ex *fructibus*, sed ex *substantia* hereditatis habere debent propter *legitimam*, quæ in Trebellianicam hoc jure imputatur. *L.* 6. *pr. C. h.* Zoes. *h. n.* 96.

24. Cessat Trebellianica eisdem modis, quibus Falcidia, hoc casu addito, si fiduciarius ad adeundam hereditatem coactus fuit, §. 7. *I. h. L.* 2. *L.* 3. *pr. h.* Hoc casu fideicommissarius rursus gravatus illam detrahit: *L.* 63. §. 11. *h.* alias *primus* tantum detrahit. *L.* 22. *in f. h. L.* 47. §. 1. *ad L. Falcid.*

25. (II) Fideicommissarius *pro rata*, & sic quoque *fiduciarius* ratione *quartæ* debet subire *onera hereditaria*, modo illam habeat *jure hereditario*. Donell. *l.* 7. *c.* 28. Ceterum, si prælegati ita, ut præterea nihil capiat: nihil præstat. §. 9. *I. h.*

26. (III) Fiduciarius tenetur ad restitutionem, postquam adiit. Quam si recusat: ad hanc cogi potest. *L.* 4. *h.* Quo ipso conservantur omnia testamenti capita. *L.* 38. §. 3. *d. V. & P. substit.* Amittit vero hoc casu quartam, nec pœnitendo reverti ad illam potest. *L.* 14. §. 4. *h. L.* 71. *h.* Imo si morte præventus non potuit restituere: *aliquando* habetur pro restituta. *L.* 7. §. 1. *C. h. L.* 14. *C. de fideic.* Donell. *l.* 7. *c.* 21. 22. 23.

27. Restitutio fieri debet (I) *debito modo*, h. e. vel *verbis*, vel *re* ipsa. *L.* 37. *h.* Hic

ipsa

ipsa possessio: ibi solum jus transfertur. Donell. *l.* 7. *c.* 24.

28. (II) *In debita quantitate.* Hinc simul veniunt in restitutionem fructus ante *aditionem* percepti, tanquam hereditatem augentes: *L.* 27. §. 1. *h. L.* 4. §. 1. *de Usur. L.* 41. §. 10. *de leg.* 3. Donell. *l.* 7. *c.* 25. 26.

29. Contra, diminuta hereditate, nihil ulterius restituit, quam quatenus superest. Nam præter *dolum*, & *latam culpam* nihil præstat. *L.* 22. §. 3. *h.* Conf. *L.* 24. *de inoff. testam. L.* 76. *de leg.* 2. *L.* 43. *pr. de cond. & dem.*

30. Ex quo fluit, fiduciarium non posse rem fideicommissariam alienare in præjudicium fideicommissarii: *L. f.* §. 2. *C. comm. de leg. & fideic.* alioquin vindicare, qui proximum jus habet, illam potest: *L.* 1. *C. eod.* non vero ipse alienans. *L.* 77 §. §. 27. *de leg.* 2. Stryk. *de success. ab int. diss.* 7. *c.* 4. §. 15. Zoes. *h. n.* 66.

31. Verum hoc intelligendum, *si absque prægnante ratione*, *vel testatoris voluntate talis alienatio fiat.* Permissa enim est, (*a*) ob dotem, & donationem propter nuptias: *Auth. res quæ*, *C. comm. de leg.* Zoes. *h. n.* 70. (*b*) transactionem, *L.* 11. *C. de transact.* consentientibus omnibus, quorum interest: Dn. Harprecht. *tract. Acad.* 5. §. 25.

32. (*c*) Imo etiam tunc licita est, si consensus communis accedit: *L.* 11. *C. h. L.* 120. §. 1. *de leg.* 1. (*d*) ob alimenta: *Auth. contra cum rogatus*, *C. h.* (*e*) ad redemtionem captivorum: *cit. tx.* (*f*) ob æs alienum a testato-

re contractum: *L.* 69. §. 1. *de leg.* 2. *L.* 114. §. 14. *de leg.* 1. (*g*) in casu *Auth. contra*, *C. h.* ubi alienatio permissa usque ad quadrantem.

33. (III) *Debito tempore*, quod ex dispositione defuncti judicandum. Potest enim ei certum tempus præfiniri. Conf. *L.* 14. §. 12. 13. *f. de leg.* 3 Donell. *l.* 7. *c.* 20. *lit. d.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. § 9, 17. 19. L. qui quadringenta, 2. L. Marcellus, 3. pr. §. 4. L. nam quod, 14. L. ex facto, 17. pr. §. 4. 5. L. in fideicommissaria, 18 L. ubi pure, 19 L. mulier, 22. §. f. L. quotiens, 23. L. ita tamen, 27. § 7. L. Ballista, 32. L. restituta, 37. L. quia perinde, 42. §. 1. L. postulante, 44. L. Sejus Saturninus, 46. L. Imperator, 50. L. Titius rogatus, 54. L. si paterni, 55. § 2. L. heredes, 57. §. 1. 2. L. facta, 63. L. servo, 65. §. 2. L. omnes, 71. L. qui filium, 74. L. Scævola, 76. L. Lucius Titius, 78. §. f.

Ex Codice. L. si probaveris, 1. L. & si inutiliter, 2. L. voluntatis, 4. L. si frater, 5. L. voluntatis, 7. L. ab eo, 9. L. quotiens, 11. L. eam, 14. L. cum virum, 16. L si in personam, 21. L. & in epistola, 22. L. si veritas, 23. L. heredem, 25. L. fideicommissum, 27. L. cum acutissimi, 30. L. quæstionem, 32. Auth. hoc amplius, *de fideic.* L non justam, 4. L. & sine scriptura, 5. L. jubemus, 6. Auth. nisi Auth. contra cum rogatus, L. sancimus, 7. §. 1. *ad SCt. Trebell.*

Tit.

Tit. II. (*C. VI.* 53.)

Quando dies legatorum, vel Fideicommissorum cedat.

1. Dies *legatorum*, vel *fideicommissorum particularium*, quatenus *pura*, & *transmissibilia* sunt, cedit statim a *morte* testatoris. *L.* 5. §. 1. *h.* Quod constitutum est, ut statim possint ad heredes transmitti. *cit. L.* 5. *pr.* Universalium fideicommissorum diversa est ratio.

2. Quæ ergo non sunt *transmissibilia* ad heredes, eorum dies cedit ab adita hereditate. Huc pertinet (*a*) legatum ususfructus: *L.* 2. 3. *L.* 5. §. 1. *h.* (*b*) annuum: *L.* 10. 11. 12. *pr.* §. 1. *h. L.* 1. *C. h.* (*c*) legatum optionis: *L.* 16. *de opt. vel elect. leg.* Sed vid. *Lib.* 33. *Tit.* 5. §. 4. (*d*) legatum *libertatis*.

3. In *conditionatis* nec venit, nec cedit dies ante eventum conditionis, *L.* 5. §. 2. *L.* 13. *h.* adeoque, ex legatario ante ejus eventum decedente, heredibus nihil debetur, nisi (*a*) ex certis indiciis constet, testatorem delationem legati suspendere noluisse, forsan quod *conditionem* in favorem legatarii adjecerit: *L.* 26. §. 1. *h. L.* 46 ad *SCt. Treb. L.* 3. 5. *C. h.* (*b*) vel habeatur pro impleta: *L.* 5. §. 5. *h.* (*c*) vel si magis *dignitati*, vel *officio* legatum relictum. *L.* 20. §. 1. *de ann. leg. L.* 56. *de leg.* 2.

4. In die incerto idem est, quod in conditione, *L.* 75. *d. condit. & demonstr.* nisi

quatenus certo extiturus est ante mortem legatarii. *L* 4. *h.* Zoes. *h. n.* 6.

TEXT. NOTAB.

L. si pure, 2. L. nam cum, 3. L. si post diem, 5. L. quod pure, 6. L. cum in annos, 10. seq. L. nec semel, 12. pr. §. 1. 5. L. hujusmodi, 13. L. si cum præfinitione, 20. L. Firmio, 26. §. 1.
Ex Codice. L. si competenti, 1. L. si Pontionilla, 3. L. ex his verbis, 5.

Tit. III. (C. VI. 54.)

Ut legatorum, seu fideicommissorum servandorum causa caveatur.

1. QUando legatum post mortem testatoris statim peti nequit vel quod dilatum sit in diem, vel conditione suspensum, vel alias præstatio ex futuro eventu dependeat, cautio præstanda legatario ab herede, *L.* 14. 15. *h.* quam petit etiam substitutus. *L.* 12. *qui satisd. cog.*

2. Et quidem cavendum est per *fidejussores*, etiamsi bonorum immobilium possessores heredes fuerint. *L.* 1. §. 1. *h.* Neque enim hic recte applicatur decisio. *L.* 15. *qui satisd. cog.* Quod si semel idonea præstita: hoc sufficit, neque iterato exigi potest, nisi ex nova, magnaque causa. *L.* 3. *L.* 4. *ut in possess. leg.*

3. Potest tamen cautio remitti a *testatore*, *L. f. pr. h. L.* 2. 4. *C. h.* Zoes. *h. n.* 6. 7.
vel

vel *herede*. *L.* 46. *d. pact.* Imo etiam cessat inter libros reciproco fideicommisso gravatos, *L.* 6. §. 1. *C. ad SCt. Treb.* nec liberi a parentibus eam exigere possunt, nisi ob gravem causam. L. 50. *ad SCt. Trebell. L.* 6. §. 1. *C. eod.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 1. 13. 14. L. postquam, 5. §. 1. L. si quando, 6. §. 1. L. filio, 7. L. hæc stipulatio, 14. §. 1. L. quæ filium, 18.
Ex Codice. L. ipsis rerum, 2. L. qui legati, 5. L. certa est forma, 6. L. scire, 7.

Tit. IV.

Ut in possessionem legatorum, vel fideicommissorum servandorum causa esse liceat.

1. SI debito modo non cavetur; nec per legatarium, aut fideicommissarium stat, quo minus caveatur: Prætor imploratus mittit eum in possessionem, cui cavendum erat: *L.* 1. §. 1. *h.* simul tamen adhuc possidente herede. *L.* 5. *pr. h.*

2. Tribuit hæc missio *jus pignoris prætorii*, *L.* 3. 5. *C. h.* non jus percipiendi *fructus*. Vid. tamen *L. pen. h.* Illos tamen custodire debet, ne ab herede consumantur. Quin aliquando eos vendere, & pretium servare potest. *L.* 5. §. 22. *h.*

3. Fit hæc missio in omnia bona. *L.* 13. *h.* Quod non videtur mutatum per *N.* 53. *c.* 4. Huber. *h.* §. 1. Imo etiam in *propria* heredis bona, si sex menses præterlapsi, neque

cautum interea fuerit. *L. 6. C. h.* Denique, si legatarius cavit, possessio rei in *specie* legatæ in ipsum transfertur. *L.* 5. §. 1. *Ut legat. vel fideic. serv. caus. cau.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. 3 L. si is, a quo, 3. pr. L. plane, 4. L. is, cui legatum, 5. §. 2, 3. 22. L. si pecuniæ, 6. L. quæ legatorum, pen.

Lib. XXXVII. Tit. I.

De Bonorum possessionibus.

1. JUre XII. Tabb. valde restrictis erat inclusa cancellis *successio ab intestato.* Quin & *testamentaria successio* sat lubrica in multis erat. Prætor itaque introduxit *bonorum pessionem*. Et quamvis simularet, se heredem facere non posse: *pr. I. h.* in effectu tamen novos fecit heredes, substituendo aliud nomen. *L.* 2. *h. L.* 2. *de possessor. hered. petit. L.* 138. *de V. S. L. ult. C. qui admitt. ad B. P.*

2. Quocirca BONORUM POSSESSIO dicitur *jus persequendi* (quatenus ab alio pro herede res possidetur) *retinendique* (quatenus ab herede Prætorio possidetur,) *patrimonii* (universitatis), *sive rei, quæ cujusque, cum moritur, fuit. L.* 3. §. 2. *h*

3. Erat autem vel *edictalis*, vel *decretalis*. Illa, (*a*) de plano, (*b*) sine causæ cognitio-

tione, (*c*) omni die, (*d*) coram incompetente etiam magistratu concedi poterat. *L.* 3. §. 8. *h.* Hæc contra (*a*) pro tribunali, *L.* 3. §. 8. *h.* (*b*) cum causæ cognitione, (*c*) die juridico, (*d*) decreto subsequente facienda erat. *L.* 1. §. 7. *de success. edict.*

4. In eo conveniebant, quod, respectu parentum, & liberorum, esset annus præfinitus: respectu aliorum centum dies. §. 1. 4. *I. h.* Quod tempus utrobique non curreret, nisi scienti. *L.* 10. *h.* Sed in *edictali* dies essent *continui:* in *decretali* vero *utiles*. *L.* 2. §. 1. *seq. quis. ord. in possess.*

5. Ceterum *edictalis* ordinarie ex certa parte Edicti, & ita *stabili jure* defertur, nisi quod extra ordinem, & *generaliter* Prætor confirmet illam, quæ novis legibus, vel constitutionibus in certis casibus ad imitationem juris prætorii est introducta, diciturque *extraordinaria*. Vid. *p.* 276. *tit.* 14.

6. In omni bonorum possessione requiritur: (I) *Persona habilis ad illam agnoscendam*, qualis in genere dici potest, quæcunque de jure civili hereditatem adire potest. Vid. infra *Lib.* 38. *Tit.* 13.

7. (II) *Ut delata sit B. Possessio*. h. e. ut Prætor vocaverit personam, de qua quæstio est, ad s[illegible]ssionem. Defert autem Prætor (*a*) vel [illegible]*dum*, vel *contra tabulas*: vel *ab intestato*: (*b*) vel *cum re*, vel *sine re*.

8. *Cum re* deferri dicitur, qua ipsum jus *actuale* succedendi defertur, ut statim eo vocati frui queant. *Sine re*, quando tantum *eventualiter* quasi B. possessio defertur, in-

interim tamen adhuc ex futuro eventu dependet, utrum effectum sit habitura nec ne. *L.* 6. §. *f. L.* 7. *ff. L.* 2. *C. de inoff. testam. L. ult. C. qui admitt.*

9. (III) *Ut legitime agnoscatur coram judice*, olim quidem solemniter: *L.* 1. *C. comm. de success.* post qualiscunque declaratio admissa est, *L. ult. cit.* adeo, ut etiam ipso facto fieri possit. Stryk. *c. l. c.* 2. §. 12. Hahn. *ad W. h. n.* 7.

10. (IV) *Intra tempus præfinitum*, de quo §. 4. actum. Hoc ante omnia probandum asserenti, cum *in facto* consistat. Id. *c. l.* §. 27. *seqq.* Tempore præterlapso, admittit Prætor *liberos* ex alio capite. *L.* 1. §. 10. 11. *de success. edict.*

11. Operatur B. possessio, quatenus *cum re* est, *verum jus succedendi*. Hinc Prætor eidem, cui bonorum possessionem dedit, succurrit per interdictum *quorum bonorum*, daturque illi *hereditatis petitio possessoria*, de qua *Lib. V. Tit. V.* actum. Pariter hic, ut in successione civili, obtinet jus accrescendi, *L.* 3. §. *f. L.* 4. *f. h: L.* 12. *pr. de B. P. sec. tabb.* & transmissio. *L.* 3. §. 4. 7. *h.* &c.

TEXT. NOTAB.

L. in omnibus, 2. L. bona, 3. pr. §. 1. 2. 7. 8. f. L. 5. L. servus, 7. §. 1. 2. L. tutor, 8. L. non est ambigendum, 12. §. 1.

Tit. II.

Si tabulæ testamenti extabunt.

DIctum, quod bonorum possessio deferatur vel *ex testamento*, vel *ab intestato*. Priori casu requiritur, *ut tabulæ tempore mortis extiterint*. *L. un. h.* Quod sufficit, quamvis postea interierint. *c. L.* Idem quoque dicendum de *successione civili testamentaria*.

Tit. III.

De bonorum possessione furioso, infanti, muto, surdo, cæco cmpetente.

MUti, surdi, cœci, si, quod agunt, intelligunt, ad bonorum possessionem admitti possunt. *L. 2. h.* Ceteræ personæ, quæ sub tutoribus, vel curatoribus sunt, per hos eandem petunt. *c. L. 1. h.* Quia vero habentur pro ignorantibus: hinc dies eis non cedit. *L. 1. h.*

Tit. IV.

De bonorum possessione contra tabulas.

1. BOnorum possessio *ex testamento* datur vel *contra*, vel *secundum tabulas*. Hæc olim necessaria erat emancipatis præteritis. *L. 1. §. 6. h.* Sed jure novo per *N. 115. c. 3.* illa non amplius indigent.

2.

2. Aliquando etiam ex uno, eodemque testamento & *contra*, & *secundum tabulas* competit, veluti si frater ex persona fratris præteriti, & in præteritionem consentientis, petere velit B. Possessionem *contra tabulas*. Quamvis enim præteritus consenserit in præteritionem, & ita heres *extraneus* scriptus habere posset B. P. secundum tabulas: frater tamen potior est, & *extraneum* removet B. Possessione contra tabb. *L.* 3. §. 11. *L.* 10. §. *f. h.* Elapso vero anno, filio præfinito, *extraneo* heredi conceditur B. Possessio secundum tabulas. *L.* 2. *pr. de B. P. sec. tab.* Stryk. *de Success. ab int. diss.* 9. *c.* 7. §. 12. 14.

3. Quin & aliquando filio suo conceditur B. possessio contra tabulas imperfectas posteriores, si scilicet in prioribus perfectis exheredatus fuerit, & posterioribus præteritus. *L.* 12. §. 1. *h.* Quamvis enim posterius nullum sit: non prohibetur tamen etiam *suus* jure prætorio uti.

TEXT. NOTAB.

L. non tantum, 3. §. 11. L. non putavit, 8. §. 3. L. si post mortem, 10. f. L. Filium, 20. pr. vers. sed eum exheredatio.

Tit.

Tit. V.

De legatis præstandis, contra tabulas bonorum possessione petita.

OPeratur bonorum possessio *contra tabulas* rescissionem testamenti in totum, ut tamen parentibus, liberisque, quibus in eo legata relicta sunt, illa sint præstanda. *L.* 1. *pr. h.* Ceterum suus præteritus, & hoc remedio utens (quod utique facere potest) nulla præstat legata. *L.* 15. *pr. h.*

TEXT. NOTAB.

L. is, qui in potestate, 15. pr. L. intervenit, 24.

Tit. VI. (C. VI. 20.)

De collatione bonorum.

1. OCcasione B. possessionis, emancipatis concessæ introducta est COLLATIO BONORUM, *L.* 1. *pr. h.* quamvis, cum ratio ejus sit universalis, *ut æqualitas inter liberos conservetur*, *L.* 17. *C. h.* postea generaliter inter quoscunque liberos sensim recepta, & ad varia alia bona extensa, ut, sicuti alibi, ita quoque hic, *ratio*, & *occasio* legis separari debeant.

2. Hoc modo itaque extensa COLLATIO est *illatio lucri a vivo parente, cui succeditur, profecti, vel eidem acquisiti, in communem heredi-*

di-

ditatem hunc in finem facienda, ut æqualiter hereditas lucro hoc aucta, dividatur, & inter liberos æqualitas conservetur.

3. Facienda itaque collatio (I) *inter liberos parentibus succedentes*, *N.* 18. *c.* 6. sive *ab intestato*, sive *ex testamento*, *Auth. ex testamento*, *C. h.* Zoes. *h. n.* 14. 15. distinctione liberorum non habita, utrum sui cum emancipatis, an soli inter se concurrant; utrum sint adoptivi, annaturales; *L.* 1. §. 14. *h.* ita, ut etiam spurii respectu *matris* conferre cogantur, *L.* 17. *C. h.* &c.

4. Eodem jure nepotes cum patruis succedentes ex *patris*, vel *matris* persona conferunt, cui successerunt. Hereditate autem parentum abstinentes, (quod ipsis permissum est, *L. ult. C. und. lib.* Dn. Coccei. *de success. nepot. Sect.* 3. §. *f.*) & ita avo succedere volentes, non videntur ad collationem esse obligati, cum *jure proprio* succedant. Stryk. *de success. ab int. diss.* 11. *c.* 2. §. 15. Quod etiam dicendum erit, si cum patruis succedunt, & abstinent se hereditate paterna.

5. Inter ceteros heredes non est locus collationi. Unde liberi cum *extraneo* in successione concurrentes illi non conferunt, nec ille his: bene tamen hi sibi invicem. Engelbr. *ad ff. h.* §. 15.

6. (II) *Facienda in iis bonis, quæ* (a) *a defuncto parente inter vivos in liberos profecta*, ut (1) dos. (Vid. *tit. seqq.*) (2) donatio propter nuptias, *L.* 17. *C. h.* (3) simplex donatio jure noviori, *L.* 13. *C. h. N.* 18. *c.* 6. nisi pater aliud voluit (quem in sensum accipio. *L.* 18.

C.

C. famil. erc. sc. Zoes. *h. n.* 25. *seqq.* Huber. *h.* §. 4. Schilt. *Ex.* 41. §. 17.), (4) subsidium paternum.

7. (*b*) *Ex quibus liberi adhuc sunt locupletiores.* Unde quod non amplius extat, non conferendum, *L.* 1. §. 23. *h.* modo sine dolo, vel culpa periit.

8. Unde infero, (1) cessare collationem *in iis, quæ mortis causa acquiruntur, L.* 16. *C. h.* ut & quando liberis quid prælegatum est. *L.* 39. §. 1. *famil. ercisc.* Hert. *de prælég.* §. 17. Mev. 1. *D.* 84.

9. (2) *In bonis illis, quæ proprio jure ad liberos spectant.* Quo pertinent adventitia, *L. f. C. h.* adeo, ut nec fructus a filio percepti, consentiente, & remittente usumfructum patre, conferendi sint. *L.* 6. §. 2. *C. de bon. quæ lib.*

10. Similiter bona *castrensia, & quasi* extra collationem sunt, *L.* 1. §. 15. *h.* licet ex parentum liberalitate videantur profecta. *L. f. C. h. L.* 14. *C. fam. erc. L.* 4. *C. de advoc. div. jud.*

11. Et hoc intuitu sumptus studiorum a parentibus subministrati non conferuntur, *L.* 50. *fam. erc.* modo filius (*a*) studia non dereliquerit: Stryk. *c. l. c.* 3. §. 10. (*b*) sumptus bene impenderit: Id. *c. l.* §. 19. (*c*) pater eosdem non fecerit *animo credendi*: *L.* 50. *cit.* (quod ex protestatione liquidum est, non vero ex sola sumptuum consignatione): (*d*) vel ex bonis filii propriis, quæ in *sola* administratione sine *fructuum perceptione* habet, præstiterit, id quod in dubio præsumitur: *L.*

5.

5. §. 7. *de agnosc. lib.* Zoes. *h. n.* 34. (e) reliqui liberi non lædantur in legitima, quamvis hic computatio difficillima erit.

12. Sic itaque debita studiorum nomine in Academia contracta ex communi hereditate solvenda, quatenus modum non excedunt. Zoes. *h. n.* 36,

13. Ulterius (3) ex iisdem principiis non confertur quod pro redimendo filio ex *captivitate* solutum. *L.* 17. *C. de postl. rev.*

14. (III) *De patris contraria voluntate constare non debet.* Pater enim expresse illam potest prohibere, *N.* 18. *c.* 6. quomodocunque exprimat suam voluntatem.

15. (IV) *Ipsa collatio facienda legitime.* Et quidem olim, ubi tantum emancipati suis conferebant, *res ipsa* conferenda erat, nec sufficiebat æstimationem ejus conferre, si coheredes id urgebant, cum aliud pro alio invito solvi non possit. *L.* 2. *de reb. cred.* Nam quicquid sui acquisiverant, hereditatem quoque augebat. Volentibus vero *æstimatio* conferri potest. *L.* 1. §. 12. *h.* Quod hodie regulariter fit.

16. Confertur etiam *cautione*, datis fidejussoribus de conferendis iis bonis, quæ conferenda esse, post apparebit. Hæc tunc olim locum habebant, si non constabat tempore collationis, quid esset in bonis ejus, qui conferre debet. *L.* 1. §. 11. *h.* Zoes. *h. n.* 50.

17. Res collata olim fiebat communis. *L.* 1. §. 11. *h.* Sed cum hodie tantum æstimatio conferatur: ea spectanda est, quæ fuit tempore mortis, modo dolose non sit res de-

ter-

teriorata, *L.* 1. §. 23. *de collat.* Sic & pretium rei h. f. alienatæ conferendum, quatenus locupletior filius adhuc reperitur. Stryk. *c. l. c.* 4. §. 4.

TEXT. NOTAB.

L. 1. pr. §. 5. 11. 12. 15. 16, L. cum emancipati, 2. §. 4 L. si quis filium, 5 §. 1. L. nonnunquam, 8.
Ex Codice. L. 1. Auth. ex testamento. L. si pater, 2. L. filiæ, 4. L. dotis, 5. Auth. quod locum habet, L. si soror, 8. L. filiæ, 12. L. si donatione, 13. L. nec emancipati, 15. L. ut liberis, 17. L. illam, 19. L. illud sine ratione, 20. L. ut nemini, 21.

Tit. VII.

De dotis collatione.

1. IMprimis conferenda dos, ejusque accessoria donatio propter nuptias. *L.* 19. *C. de collat.* Et licet sit in dominio mariti: tamen uxor illam conferre debet, minus accipiendo ex hereditate: *L.* 5. *C. eod.* Realis collatio vel ideo cessasse videtur, quod dos esset in dominio mariti. Quod si tamen filia dote contenta abstineat se hereditate paterna: ab onere conferendi liberata est. *L. f. h.*

2. Ceterum non in eundem censum cum dote ponendi sunt (*a*) *sumptus convivii nuptialis*, quia filia nihil exinde lucratur, & spectant magis ad honorem patris, nisi doti imputati essent: (*b*) *dona nuptialia*, quæ ab extra-

traneis proficiscuntur. Zoes. h. n. 4. Stryk. c. l. c. 4. §. 8. 9.

TEXT. NOTAB.

L. si pater, 4. L. filius, 5. §. 1. L. ult.

Tit. VIII.

De conjungendis cum emancipato liberis.

EX Prætoris beneficio olim emancipati liberi cum defuncti nepotibus in potestate retentis in successione conjungebantur, mediante B. possessione, Verum jure novo emancipatus suos liberos plane excludit. *N.* 118. *c.* 3. Dn. Coccei. *de success, nepot. Sect.* 2. §. 15.

Tit. IX.

De ventre in possessionem mittendo.

1. PRrospicit *provisionaliter* Prætor posthumis, dum ventrem, h. e. *matrem prægnantem*, in possessionem mittit, *L.* 7. *pr. h.* eique interim ex bonis defuncti, nomine posthumi alimenta decernit. *L.* 1. §. 19. *L.* 4. *h.* Ut plurimum *causæ cognitio* intervenire debet, & sic est *decretalis*. *L.* 7. §. 1. *h.*

2. Requiritur vero (1) *ut mater sit prægnans, moriente eo, de cujus successione agitur.* Quod si se simulaverit prægnantem; sumptus repetuntur, *L.* 1. §. *f. h.* (2) *Ut mulier sit paritura*

ritura suum, vel eum, qui suus futurus, vel alias ab intestato successurus est. *L.* 1. §. 2. 11. 13. *h. L.* 7. *pr. h.*

3 Præterea ventri constituendus est curator, qui ei alimenta, & omnia necessaria subministret. *L.* 1. §. 18. 19. *h.* Hæc B. P. adhuc hodie, præsertim in feudalibus, usum habere potest. Stryk. *de success. ab int. diss.* 9. *c.* 7. §. 10. 11.

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 15. 18. 19. seqq. f. L. ubicunque; 7.

Tit. X. (C. VI. 17.)

De Carboniano edicto.

1. AD *decretalem* bonorum possessionem spectat quoque CARBONIANA, *qua prospicit Prætor liberis impuberibus, quibus de statu, & hereditate simul quæstio movetur, ita, ut bona defuncti interim possideant, & quæstio status differatur ad annos pubertatis. L.* 1. *pr. h.*

2. Requiritur (I) *Ut impuberi quæstio simul de statu, & hereditate moveatur. L.* 3. §. 2. *h.* Si de sola hereditate disceptatur: hujus quæstio non differtur. *L.* 7. §. 2. *h.*

3. (II) *Ut de causa summariter cognoscatur*, (*a*) an danda sit B. possessio Carboniana; (*b*) an expediat pupillo differre quæstionem status. Aliquando enim iniqua foret dilatio. *L.* 3. §. 5. *h.*

4.

4. (III) *Ut impubes cautionem præstet* de bonis restituendis, si contra se judicatum post fuerit, *L.* 1. *C. h.* quo facto, postea *rei* partes sustinet. *L. 6. in f. h.* Cautione vero non præstita, adversarius simul mittitur, & administrat, si satisdare possit. *L.* 5. §. 2. *h.* vel curator constituitur bonis. *L.* 5. §. 4. *f. h.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. pr. §. 1. 11. L. Carbonianum, 3. §. 2. 3. 4, 5. 6. 18. L. sed si is, 5. §. 3. 5. L. de bonis, 6, §. 5. L. si impubes, 7. §. 2, L. scriptus, 12.
Ex Codice. L. si tibi, 1.

Tit. XI. (*C. VI.* 11.)

De bonorum possessione secundum tabulas.

1. SEcundum tabulas *bonorum possessionem* dat Prætor variis in casibus contra jus civile: sed non aliter, quam si septem signacula adsunt, utpote quæ jure prætorio introducta sunt. *L.* 7. *h.*

2. Huc pertinet (I) si posthumus suus in testamento præteritus mox moritur ante patrem: *L.* 12. *pr. de inj. rupt. irr.* alias de jure civili semel ruptum non convalescebat. *L.* 2. 3. *C. de posth. hered. instit.*

3. (II) Si filius in testamento præteritus moritur ante patrem, *L.* 2. *pr. h.* vel (III) præteritioni consensit. *L.* 6. §. 6. *de B. P. contr. tab. L.* 17. *de inj. rupt. irr.*

4.

4. (IV) Si testator tempore *mortis*, & *conditi testamenti* quidem sui juris fuit, medio autem capitis deminutionem passus sit. *L.* 1. §. 8. *in f. h. L.* 6. § *pen. de inj. rupt. irr.* In minimam autem capitis diminutionem requiritur *nova declaratio*, ut convalescant tabulæ. *L. pen.* §. 2. *h.*

5. (V) Cum testator posterius perfectum testamentum incidit ea mente, ut valeat prius: ex priori datur B. P. sec. tabb. *L.* 11. §. 2. *h.*

6. (VI) Si duo testamenta reperiuntur ita, ut non constet, quale sit prius, quale posterius: Prætor utrunque heredem ex utroque testamento admittit. *L.* 1. §. 6. *h.*

7. (VII) Heres sub conditione institutus, pendente illa, petit B. possessionem secundum tabulas, *L.* 2. §. 1. *L.* 6. *h.* præstita tamen prius cautione. Conf. Stryk. *cit. Tr. diss.* 9. *c.* 4. §. 8. *seqq.* ubi hoc casus plenissime illustrat.

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 1. 6. pen. f. L. æquissimum, 2. §. 1. L. chartæ, 4 L. hi demum, 6. L. qui ex libris, 11. §. 2.
Ex Codice, L. bonorum, 2.

Tit. XII.

Si a parente quis manumissus sit.

EMancipatio detrudebat liberos olim in conditionem quandam servilem, *L.* 3. §. 1. *de cap. min.* & hoc intuitu *manumitti* diceban-

tur. Quin pater præteritus ad exemplum *patronorum* habebat B. possessionem contra tabulas *L.* 1. *h.* Verum post *N.* 115. *c.* 4. hac non opus esse, res ipsa loquitur.

Tit. XIII.

De bonorum possessione ex testamento militis.

CUM militum voluntas simpliciter servanda sit, quomodocunque concepta: hinc ex testamentis eorum non datur B. possessio *contra*, sed tantum *secundum tabulas*. *L.* 27. §. 2. *de inoff. testam.*

TEXT. NOTAB.

L. un. pr. ubi sedes materiæ de testamento pagani in hostico confecto.

Tit. XIV. (*C. VI.* 4. 13.)

De Jure Patronatus.

1. TRiplex olim fuisse *jus patronatus*, docet Huber, *h.* §. 1. Hic in primis consideratur quod est intuitu *libertorum*, & tribuit patrono jus succedendi in bona libertorum. Inde datur Patronis præteritis bonorum possessio contra tabulas, *L.* 21. *pr.* §. 1. *h.* & jus vindicandi libertum ingratum in servitutem, vel alio modo coercendi. *L.* 5. 6. 7. *h.* Zoes. *h. n.* 3.

2.

2. Poterat tamen hoc jus, *salva reverentia*, remittere patronus. *L.* 3. *C. de bon. libert.* Quin & amittebat illud, si inopem libertum non alebat. *L.* 5. *in f. h.* Interim bonis hereditariis alligatum haud erat. *L.* 9 *pr. h.*

Tit. XV. (C. VI. 6.)

De obsequiis parentibus, & patronis præstandis.

1. EX jure patronatus fluit quoque *obsequium*, seu *reverentia*, quæ æque parentibus quoque debita est post *emancipationem*, *L.* 9. *h.* cum hujus causa maneat perpetua. Grot. *de J. Bell. & P. l.* 2. *c.* 5. §. 6.

2. Fluit hinc *jus reverentiale*, quod *P.* 1. *Lib.* 1. *Tit.* 6. §. 3. distinximus *a patria potestate*, cum illud in genere omnibus debeatur ascendentibus. Vi hujus juris (1) liberi non possunt contra parentes famosam actionem instituere, *L.* 2. *L.* 5. §. 1. *h.* aut (2) famosa exceptione uti, *L.* 7. §. 2. *h.* nec (3) exigere juramentum calumniæ, *L.* 7. §. 3. *h.* nec (4) impugnare testamentum ob defectum solemnium. *N.* 107. *pr.* Vid. *supr. Lib.* 29. *Tit.* 1. §. 13. Conf. Stryk. *de jure reverent. ejusque effect. special. m.* 2. *seqq.*

3. Exinde quoque (5) necessitas alendi parentes deducitur, *L. f.* §. 5. *C. de bon. quæ lib.* Stryk. *c. l. m.* 1. *n.* 25. etiamsi fuerint liberi emancipati. (6) Injuria iis illata gravius coercetur. *L.* 1. §. 2. *h. t.* (7) Habent

M 2 be-

beneficium competentiæ. *L.* 7. §. 1. *h.* (8) Sine venia olim in iis vocari non poterant, &c.

TEXT. NOTAB.

L. honori, 2. L. per procuratorem, 4. L. liberto, 9.
Ex Codice. L. contra, 1. L. etiam, 3.

Lib. XXXVIII. Tit. I. (C. VI. 3.)

De Operis libertorum.

1. PORRO ex jure Patronatus deducuntur *operæ* a libertis præstandæ, quæ sunt *diurnum officium consistens in ministerio liberti*. *L.* 1. *h.*

2. Sunt vel *officiales*, quæ in *officio exhibendo* consistunt, veluti adesse patrono, comitari &c. vel *artificiales*, quæ in *certo artificii genere* consistunt. *Illæ* non alii præstantur, quam patrono: bene autem *hæ*. *L.* 9. *h.* *Illæ* etiam non promissæ debentur: non tamen *hæ*. *L.* 26. §. 12. *de cond. indeb.* Præstandæ autem sunt victu liberti, *L.* 18 *h.* ita tamen, ut libertus satis temporis ad quæstum faciendum, unde ali possit, habeat. *L.* 19. *h.*

TEXT.

TEXT. NOTAB.

L. suo victu, 18. L. aut certe, 19. L. quod nisi, 20. in f. L. operæ, 21. L. si libertus, 30. L. interdum, 34. L. hæc demum, 38. L. sicut patronus, 48. L. operarum, 50. §. 1.
Ex Codic. L. si tempore, 1. L. qui nummis, 3. L. libertas, 8.

Tit. II. (C. VI. 4.)

De bonis libertorum.

JUS patronatus quoque sese extendebat *ad bona libertorum*, in quæ patrono competebat successio ab intestato, si *sine liberis* decedebant. Variavit tamen pro temporum diversitate *L. 1. h.* Zoes. *h. t.* Conf. §. *ult. I. de success. libert.*

TEXT. NOTAB.

L. si ex modica, 6. §. 2. L. si patronus, 12. §. 2. L. qui cum major, 14. pr. §. 6. 9. L. libertus, 36. L. filius, 42. pr. §. ult. L. Paulus respondit, 47. §. f. L. nihil interest, 50. §. 2.

Tit. III.

De libertis universitatum.

UUiversitates, sicuti aliorum jurium participes esse possunt, ita quoque jura Patronatus, & alia inde dependentia habent.

Universitates enim hactenus regulariter eodem jure utuntur, quo privati.

Tit. IV.

De assignandis libertis.

AD *cautelas parentum* spectat, uni ex liberis in potestate existentibus assignare libertum, cui *jura patronatus* in assignatum duntaxat competant, quamvis alias illa aequaliter in liberos transeant, imo & illa exercere possint, remoto adsignato. *L.* 3. §. 9. *de bon. libert.*

Tit. V. (*C. VI.* 5.)

Si quid in fraudem patroni factum.

QUod si aliquid in fraudem legitimae portionis patrono debitae a liberto factum: revocat illud, si quidem libertus testatus decesserit, *Favisiana*: si intestatus, *Calvisiana* actione, ut alienatio, quatenus laedit patronum, rescindatur, *L.* 1. §. 11. 21. *h. L.* 1. *C. h.* exemplo actionis Paulianae. Utilis datur, si in fraudem legitimae impuberibus adoptivis debitae alienatio facta. *L.* 13. *h.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 12. 15. L. constitutione, 13.

Tit. VI. (C. VI. 14.)

Si tabulæ testamenti nullæ extabunt, unde liberi.

1. AB *intestato* in successione prætoria prima causa est liberorum emancipatorum LL. XII. Tabb. exclusorum: jure tamen noviori rursus admissorum, ut sic nullo hodie remedio Prætorio indigeant.

2. Utilis tamen adhuc hæc B. possessio est in casu singulari. *L. ult. C. h.* Si mortuus est avus ab intestato, relicto filio suo, & nepote; filius, autem, antequam se immisceat, decessit. Tunc nepos superstes, repudiata patris hereditate, admittitur per hanc B. possessionem ad avi hereditatem. Conf. Stryk. *de success. ab int. diss. 9. c. 6. §. 7. seqq.* Dn. Coccei. *disp. de success. nepot. Sect. 3. §. ult.*

TEXT. NOTAB.

L. scripto herede, 7.
Ex Cod. L. qui se patris, 3.

Tit. VII. (C. VI. 15.)

Unde legitimi.

PRoxime post liberos Prætor quoque *agnatos* vocat, quamvis satis vocati erant a LL. XII. Tabb. ne videatur illos exclusisse.

 Uti-

Utilis enim erat illis B. possessio, *L.* 11. *de acquir. vel amitt. poss.* ut eo facilius sub hac qualitate interdicto *quorum bonorum* uti possent.

Tit. VIII. (*C. VI.* 15.)

Unde cognati.

DEin vocat prætor *cognatos* itidem jure XII. Tabb. exclusos. Sed, cum hodie jure novo directo admittantur: non demum post *legitimos* veniunt: sed illos etiam excludunt, quatenus sunt proximiores.

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 8. L. hac parte, 2. L. si spurius, 4. L. octavi, 9. §. 1.

Tit. IX. (*C. VI.* 16.)

De successorio Edicto.

SI proximior repudiat hereditatem: ea defertur proximiori. Quod olim secus erat, quia bona ita *caduca* fiebant. Non tantum autem *graduum*, sed etiam *ordinum* admissa est successio. Qui autem ex *pluribus capitibus* admitti potest ad bonorum possessionem, ex uno propter lapsum temporis exclusus admittitur ex alio *L.* 1. §. 11. *h.* intra tempora jure prætorio definita. Unde male in-

infertur, liberos intra 90. annos adhuc sese immiscere posse.

TEXT. NOTAB.

L. successorium, 1. §. 1. 7. 11. L. f.

Tit. X.

De gradibus, & affinibus, & nominibus eorum.

1. JCtum cognatorum gradus, & affinium nosse debere, innuit Paulus in *L.* 10 *pr. h.* De quo nullum dubium est. Sed cum illos jam supposuimus in *Tit. de R. N.* eos hic recensere non est opus. Nomina interim personarum conjunctarum eleganter in *h. t.* expressa sunt, quæ peti possunt ex *L.* 1. 2. 3. *L.* 10. §. 12. *seqq. h.*

2. Ceterum, quamvis in *matrimonialibus canonica* computatio sit recepta: in *successione* tamen, de qua hic agitur, *civilis* omnium confessione attenditur. De affinium conjunctione vero hic non adeo laborandum, postquam non succedunt, nisi in casu *L. f. C. de V. signif.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. L. non facile, 4. §. 2. 3. 5. L. privignus, 7.

Tit. XI. (C. VI. 18.)

Unde vir, & uxor.

1. DEficientibus omnibus agnatis, & cognatis, tandem vocat Prætor *conjuges* itidem *jure civili* exclusos, modo (*a*) intra 100. dies petierint B. possessionem, §. 4. *I. de B. P.* (*b*) justum adfuerit matrimonium, *L. un. pr. h.* (*c*) mortis tempore adhuc exstiterit. *L. c.* §. 1.

2. Inde cessat successio hæc, matrimonio *in totum* dissoluto. Quod si tantum separatio quoad torum, & mensam facta est: innocens quidem admitti potest: difficilius pars nocens. Stryk. *de success. ab int. diss.* 4. *c.* 1. §. 10. 11.

3. Præterea *particularis* constituta est successio conjugum ex *Auth. Præterea, C. h.* hisce circumstantiis concurrentibus: (1) si conjux præmoriens sit locuples, (2) superstes sit inops, v. c. si uxor plane indotata sit. Utrunque ex *judicis arbitrio*, & quidem ex *tempore mortis* æstimandum.

4. Quod si nulli liberi adsunt: superstes *quartam* pleno jure capit. Concurrentibus liberis, si non sint ultra tres, itidem *quartam* capit: sed *jure usufructuario*: *filialem* vero eodem jure, si plures, quam tres, adsunt.

5. Idem dicendum, si nepotes concurrunt cum superstite parente, qui computan-

tantur vel jure *repræsentationis*, quatenus diversæ adsunt stirpes: vel, si una tantum stirps adsit, singulorum capita dinumerantur, quoad portionem matri, vel patri determinandam. Stryk. *c. l.* §. 38.

6. Portio hæc conjugibus debetur magis *jure speciali*, quam jure hereditario. Unde jus accrescendi merito eis denegandum est.

7. Ceterum ex Statutis locorum hodie varie conjuges sibi invicem succedunt. Jure Saxonico maritus est heres mobiliaris. Jure statutario Brunsvicensi, nullis liberis existentibus, in dimidiam bonorum mariti uxor admittitur, ut tamen adhuc præcipuam habeat dotem, donationem propter nuptias & Geradam. Extantibus liberis certam capit portionem.

8. Alibi dimidiam bonorum capit uxor: alibi vero cum liberis concurrentibus filialem, vel aliam portionem. Cum vero hæ *portiones statutariæ* ex antiqua *communione bonorum*, quæ inter conjuges olim per totam Germaniam obtinebat, descenderint: hinc quoque debentur adhuc hodie ex communibus utriusque conjugis bonis ita, ut *communio* antiqua in pluribus locis introducto jure Romano abolita, tempore *mortis* reviviscat.

TEXT. NOTAB.

Auth. præterea, *C. Unde vir, & uxor.*

Tit. XII.

De veteranorum militum successione,

ILlud speciale in *militibus*, & *veteranis* receptum erat, ut condemnatorum ad mortem ex *delicto militari* hereditas ab intestato deferretur ad legitimos heredes quoad quintum gradum in bonis castrensibus. *L.* 1. 2. *h.* Reliqua bona fisco cedebant.

Tit. XIII.

Quibus non competit bonorum possessio.

DEnegabatur illis bonorum possessio, qui se per delictum indignos hereditate reddiderant, vel cui lex hereditatem ob *inhabilitatem* deferri, expresse vetabat. *L.* 12. §. 1. *de B. P.*

Tit. XIV.

Ut ex legibus, senatusve consultis bonorum possessio detur.

1. E*Xtraordinaria* hæc *bonorum possessio* dicitur, & locum habet si lex, vel constitutio nova Principis alicui non *hereditatem*, sed *bonorum possessionem* defert, *L. un. in f. h.* ut juris antiqui vigorem eo rectius conservaret.

2. Exemplum petunt ex *L. ult. C. de curat, furios.* ubi non *hereditas*, sed *bonorum possessio* furioso defertur, cum hereditatem furiosus acquirere non possit. *L.* 63. *de acquir. vel amitt. hered.* Simile exemplum occurrit in *L. ult. C. Unde liberi* supra *hoc. Lib. Tit.* 6. §. 2. relatum.

2. Mirum autem, cur *Principes* dederint bonorum possessionem, qui directo facere heredem poterant. Sed cogitandum est, (1) principes ad auram popularem se accommodasse, & *potestatem* quandam *prætoriam* in plerisque affectasse. (2) Legibus antiquis olim magnam fuisse auctoritatem, ut non facile olim *directo* immutari potuerint.

Tit. XV.

Quis ordo in bonorum posssessione servetur.

ORdo sequens in B. P. observabatur: (1) Potior erat bonorum possessio ex *testamento*. & quidem (2) contra tabulas, deinde (3) secundum tabulas. Postea ab *intestato* eo ordine vocabantur consanguinei, prout supra specialibus Titulis indigitatum.

Tit. XVI. (*C. VI.* 58.)

De suis, & legitimis heredibus.

DEnique superest *successio civilis ab intestato*, deficiente scilicet testamento, vel infirmato. Jure XII. Tabb. hæc satis arcta erat, &

præ-

præter *suos*, & *agnatos* nemo admitti poterat. Sed cum jure noviori facies rerum mutata sit: hisce immorari consultum non erit.

TEXT. NOTAB.

L. 1. pr. §. 8. L. intestato, 3. §. 11. 12. (ubi agitur de non admittendo eo, qui post 10. menses nascitur, mortuo Patre: bene tamen eo, qui 182. die natus est) L. in suis, 14. L. ult.

Tit. XVII.

Ad SCtum Tertullianum & Orphitianum.

1. SCto *Tertulliano* mater (quæ jure XII. Tabb. non succedebat liberis, nec hi illi) ingenua *jus trium liberorum* habens, libertina vere quatuor habens admissa est ad successionem *ab intestato* liberorum.

2. Ex SCto autem *Orphitiano* liberi tam *legitimi*, quam *illegitimi* admissi sunt ad successionem matris. Sed utrunque hodie post *Nov.* 118. minus necessarium est, si excipias casum de successione *liberorum illegitimorum*.

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 10. L. sive ingenua, 2. §. 23. seqq.

De

De modo succedendi ab intestato secundum Novellam CXVIII. & ex pactis.

1. NOvissimo jure ad successionem ab intestato vocantur vel proximi ex *jure sanguinis*, vel alii *ex speciali juris dispositione*. Ex *jure sanguinis* succedentes vocantur eo ordine, ut primo veniant *descendentes*, deinde *ascendentes*, & denique *collaterales*.

2. Primus ordo est DESCENDENTIUM, qui omnes excludunt alios, excepto casu, quo ex *Auth. praeterea, C. unde vir & uxor* admittuntur parentes. Succedunt vero in infinitum sine distinctione *sexus* (si feudalia, & fideicommissa familiae excipias), *status*, & *aetatis*. Et quidem primi gradus liberi in *capita*: ulteriorum vero graduum in *stirpes* jure *transmissionis*, seu *devolutae successionis*. *Nov.* 118. *c.* 1. Zoes. *h. n.* 6. *seqq.* Dn. Coccei. *de success. nepot. S.* 1. §. 8. 9.

3. Hinc, si nepotes, vel pronepotes inter se *soli* concurrunt: itidem *in stirpes* admittuntur, quamvis videantur aequales esse gradu. Neque enim hic ad proximitatem gradus respicitur, sed tantum, an eos nemo antecedat. Parentes enim excludunt liberos in successione majorum, Stryk. *de Success. ab int. diss.* 1. *c.* 2. §. 35. exceptis quibusdam casibus, ubi nepotes avo succedere possunt, filio tempore *mortis avi* superstite, quod illustrat Dn. Coccei. *cit. l. Sect.* 2. & 3. Si ex

una

una stirpe sint nepotes, sine dubio succedunt in capita. Dn. Coccei. *c. l.* S. 1. §. 7.

4. Si ex *diversis matrimoniis* liberi suscepti communi parenti æqualiter succedunt: proprio autem parenti singuli separatim, Richter. *de Success. ab int. Sect.* 1. *m.* 1. *n.* 17. nisi quod quæ jure *ususfructus* ad conjugem superstitem a priori marito pervenerunt, liberis prioris matrimonii sint præcipua. Per unionem tamen liberi in successione parentum quandoque exæquantur.

5. *Adoptivi* itidem succedunt patri, & in paterna linea ascendentibus, si horum *voluntate* adoptio facta etiamsi *minus plene* adoptati sint, *L.* 10. §. 1. *C. de adopt.* durante vinculo adoptionis usque ad mortem patris. Adeoque ab avo materno adoptatus, simul cum matre succedit avo. Et quamvis alias matri non succedant: succedunt tamen ei, si ab illa sint adoptati. *L.* 5. *C. de adopt.*

6. *Legitimati* per *subsequens matrimonium* succedunt ut legitime nati. Sed non æque per *rescriptum Principis* legitimati, si ante legitimationem jam adsint legitime nati liberi, nec successionis aliqua facta mentio in rescripto. *N.* 74. 89. Post mortem patris legitimati non præjudicant agnatis.

7. *Illegitime nati*, dummodo non sint ex incestuoso concubitu procreati, matri, & maternæ lineæ succedunt. §. 3. *h. ad SCt. Orphit.* Patri vero, si de eo constet, non aliter, quam si hic nec legitimam uxorem, nec liberos le-

legitimos relinquat. Tunc enim cum matre in duabus unciis succedunt. *N.* 89. *c.* 12. §. 4. Quamvis vero jure Romano hoc tantum obtineat in *naturalibus*: per juris Pontificii principia tamen hoc ad *spurios* quoque extensum est.

8. *Ex damnato coitu procreati* plane non succedunt, *Auth. ex complexu, C. de incest. nupt.* quamvis hodie communiter alimenta talibus assignentur. Stryk. *c. l. c.* 2. §. 58.

9. Deficientibus descendentibus, successio devolvitur ad ASCENDENTES, ubi proximiores succedunt *æqualiter*, nisi quod patri profectitium peculium sit præcipuum: in reliquo peculio autem mater æque admittitur, *N.* 118. *c.* 2. patri tamen salvo manente usufructu, quem, viventibus liberis, habuit. *N.* 118. *c.* 2.

10. Si proximiores deficiunt: ad avitam lineam devolvitur successio, ubi non succeditur in *capita*, sed in *lineas*, si impares numero sunt. *N.* 118. *c.* 2. *vers. si vero eundem.* Admissi tamen sunt cum parentibus defuncti fratres, & sorores, horumque liberi in *stirpes*, *N.* 127. *c.* 1. quo casu tamen ascendentes indistincte in capita succedunt per *N.* 118. *c.* 2. *vers. ut & ascendentium*. Struv. *Ex.* 38. *th.* 29. unilateralibus tamen exclusis. *N.* 127. *c. l.*

11. Non vero hic distinguitur, unde bona provenerint, cum ad filium semel devoluta respectum illum, utrum paterna, an materna fuerint, amiserint.

12.

12. Ceterum in aliis *successio, si ratio diversitatis dari nequit, est reciproca*. Unde (1) parentes ita non succedunt unitis, uti hi illis, (2) nec minus plene adoptivis, §. 2. *h. de adopt.* (3) nec arrogatis in impubertate defunctis. §. 3. *h. eod.*

13. Tandem, deficientibus ascendentibus, COLLATERALES admittuntur juxta *gradus proximitatum*. Inde vocantur primo *fratres*, horumque *liberi*, *N.* 118. *c.* 3. in quibus locum habet (*a*) *jus repraesentationis*. Ergo, si fratrum liberi inter se soli sint: *proprio jure* succedunt in *capita* per R. I. de Anno 1529. §. item *als bisher* &c.

14. (*a*) *Jus duplicitatis vinculi*. Nam unilaterales excluduntur, *N.* 118. *c.* 3. etiam tunc, ubi fratrum germanorum liberi soli inter se concurrunt, quamvis ad excludendos fratres unilaterales succedere debeant jure repraesentationis, *N. cit. vers. unde consequens est*. Stryk. *c. l. diss* 3. *c.* 1. §. 12. 18. nisi unilateralium liberi cum his concurrant.

15. His praesuppositis, etiam fratrum liberi *de jure communi* excludunt defuncti patruum, quamvis in aequali gradu constitutum, *N.* 118. *c.* 3. *vers. quandoquidem* & quidem *jure repraesentationis*. Neque enim *respectus parentelae*, in quo dissentientes se fundant, hic allegari potest, cum alioquin *fratrum nepotes* defuncti patruum quoque excluderent.

16. His cessantibus, *fratres unilaterales*, horumque *liberi* in *stirpes* admittuntur. *N.* 118. *c.* 3. *auth. post fratres. C. de legit. he-*

red. In bonis tamen paternis præferuntur consanguinei: in maternis vero uterini: in reliquis succedunt æqualiter. *L.* 13. §. 2. *C. de leg. hered.* Imo excludere etiam videntur defuncti patruum *jure repræsentationis*. *N.* 118. *c.* 3. *vers. quandoquidem*.

17. Ejusdem juris cum unilateralibus habentur (*a*) fratres *adoptivi*, respectu successionis agnatorum, modo perfecte adoptati sint. (*b*) Fratres *uterini naturales*, seu illegitimi adeo, ut spurio mortuo, fratres legitimi quoque succedant, cum sint respectu ejus unilaterales. (*c*) *Legitimati per rescriptum principis*, cum per subsequens matrimonium legitimati cum iis, qui post nascuntur, duplici vinculo conjuncti sint.

18. In reliquis collateralibus cessat *jus duplicitatis* vinculi, atque *repræsentationis*, & proximiores succedunt in capita. Succeditur vero in infinitum non obstante §. *f. I. de success. cogn.*

19. Deficientibus omnibus cognatis, ad conjugem superstitem devolvitur successio. Affinium vero nulla est successio. *L.* 3. 7. *C. commun. de success.*

20. Ex *juris specialis dispositione* aliquando, deficientibus agnatis, succedit (1) *collegium*, cujus membrum defunctus fuit, non omne quidem, sed quia jure hoc jus est concessum. Exempla sunt in *L.* 1. 2. 5. 4. *f. C. de hered. Decur.*

21. Sic etiam (2) Ecclesiæ jus succedendi datum in bona Parochi absque heredibus decedentis. *L.* 20. *G. de Episc. & Cler.*

(S)

(3) Socius liberalitatis Imperatoriæ, altero sine heredibus moriente, succedit in partem donatam. *L. un. C. si liberal. Imp. soc.* Rebhan. *dissert. ad d. L. un.* (4) Qui furiosum a proximis consanguineis plane derelictum, alendum suscepit *N.* 115. *c.* 3. §. 12.

22. Tandem, his omnibus deficientibus, (5) *Fiscus* bona, tanquam *vacantia*, occupat, ubi tamen (*a*) præmittenda citatio edictalis. (*b*) Nemine in termino præfixo comparente, declaratio accedere debet, quod sint vacantia.

23. Succedit vero fiscus *domicilii* in omnia mobilia, & immobilia ibi sita: alibi vero sita immobilia fiscus illius loci occupat. Stryk. *de Success. ab int. diss.* 5. *c.* 1. §. 47.

24. Tenetur tamen fiscus ad onera hereditaria solvenda, *L.* 11. *de jur. fisc. L.* 6. *eod.* cum *jus vacantiæ* etiam *titulum universalem* constituat: non tamen ultra vires hereditarias, *L.* 1. §. 1. *eod.* quamvis ad *beneficium inventarii* obstringatur. Stryk. *c. l.* §. 53.

25. Denique in Germania obtinet SUCCESSIO PACTITIA. Hæc jure Romano non quidem plane incognita: *L.* 19. *L. f. C. de pact. L.* 3. §. 2. *pro soc.* valde tamen restricta est. Priscis Germanis tamen antiquior fides testamentis fuit. Tacit. *de mor. Germ. c.* 20. Dn. Hert. *de Paræm. jur. lib.* 1. *paræm.* 8. §. 1. 2. & 7. Romani contra libertati testandi mirum in modum faverunt, qui favor proinde apud nos tantus esse non debebat. Dn. Jo. Sam.

Stryk.

Stryk. *speciali programm. de favore testam. non favorabili*.

26. *Acquiritur* itaque hereditas (1) per *pacta dotalia*, de quibus *sup. Lib.* 23. *Tit.* 4. §. 4. (2) *unionem prolium*, de qua *P.* 1. *Lib.* 1. *Tit.* 7. §. 6. (3) Pactum *confraternitatis* Principum inter illustres hunc in finem constitutum, ut, deficiente una familia, altera succedat.

27. Requiritur vero in bonis *feudalibus* Imperatoris consensus, tanquam domini feudi: imo & hodie Electorum: *Capit. Leop. art.* 30. non vero in allodialibus.

28. Denique (4) per *pactum Ganerbinatus*, (de cujus vocis origine vid. Hert. *de special. Rom. Germ. Imp. Rebusp.* §. 30.) olim, ubi diffidationes frequentes adhuc erant, constitui inter nobiles familias solitum, primario quidem ad *defensionem communem* in castro communi, secundario etiam ad *successionem*, gente una Ganerbiorum extincta.

29. *Disponi* etiam post per pacta de hereditate tertii viventis, *L. f. C. de pact.* his sub conditionibus: (*a*) *ut tertius consentiat*, *L. f. cit.* (*b*) *in consensu illo subsistat*, *L. f. cit.* De hereditate incerti valide paciscitur. *L.* 3. §. 2. *L.* 73. *pro soc.*

30. Quin & per pacta *conservatur* hereditas, cujus amissio instabat. Sic cognati impuberis arrogati ita sibi conservant hereditatem. *L.* 18. *de Adopt.* Famosiora exempla huc pertinentia plenissime enarrat. Stryk. *c. l. diss.* 12. *c.* 3. §. 10. *seqq.*

31.

31. Denique per pactum *renunciatur* futuræ hereditati, si juramento corporali sit munitum, *C.* 2. *de pact. in b.* quamvis in Saxonia hoc non requiratur, *Land. R. lib.* 1. *art.* 13.

32. Excludit hoc pactum filias renunciantes a tota hereditate, & sic etiam *a legitima*, (quamvis consultius sit in specie ejus mentionem in renunciatione facere) non tamen ulterius, quam quousque is, in cujus favorem facta, vivit. Hoc vero sine prole decedente, illæ admittuntur. Gail. 2. *O*, 148. *n.* 10. Hoc multo magis obtinet, si filia successionem sibi reservavit, quo *reservato regressu*, fideicommissum tacitum constituitur, Struv. *Ex.* 38. *th. ult.*

Lib. XXXIX, Tit. I. (*C. VIII.* 10. 11.)

De novi operis nunciatione.

1. NUNCIATIO NOVI OPERIS est *prohibitio legitime facta ædificanti in alterius præjudicium, ut ab opere incæpto desistat, donec remissio facta fuerit; vel satisdatio intervenerit.*

2. Facienda est ipsa nunciatio, (I) *legitime*. Fit autem (*a*) *solemnibus verbis* quæ primario ita dicitur, *L.* 20. §. 1. *quod vi aut clam.* (*b*) Per *manum*, cum is, in cujus præjudicium aliquid exstructum, id, quod ædificatum, destruit. *c. L.* 20. (*c*) Per *jactum lapilli*, *L.* 5. §. 10. *h.* quem modum cum priori non esse con-

confundendum docet Schilt. *Ex.* 42. *th.* 16. *seqq.* (*d*) Per *implorationem officii judicis*, ut is prohibeat. *L.* 5. §. 10. *h.*

3. Differunt in effectu, quod *verbalis* adversarium faciat possessorem, cum *realis* illam nobis tueatur. Unde, si in nostro ab alio aliquid fuit ædificatum: consultius *realis* adhibetur. Si in suo; quamvis in nostrum præjudicium, *verbalis*, vel *judicialis* adhibenda. *L.* 5. §. 10. *h.* Imo *verbalis* tantum obtinuisse videtur, si periculum esset in mora.

4. Facienda *verbalis* (II) *in ipsam rem*, *L.* 10. *h.* sive dominus præsens, sive absens fuerit, modo adsint qui intelligant. *L.* 5. §. 3. *L.* 11. *h.* Hinc (*a*) stringit etiam dominum ignorantem; *L.* 1. 5. *h.* (*b*) nihil operatur, si domino alibi, quam in re ipsa, facta est. *L.* 5. §. 4. 16. *h.*

5. Facienda (III) *ab iis*, *qui habent jus in re*, *L.* 1. §. 19. *L.* 3. §. 3. *h.* &, si plures sunt, singuli nunciare debent, nec facta prohibitio alterius alteri prodest. *L.* 5. §. 6. *h.*

6. Inde & *creditor antichreticus* nunciare potest. *L.* 9. *h.* An etiam usufructuarius respectu *servitutum*, quæ fundo usufructuario debentur? Labeo & Marcellus id negarunt. *L.* 1. *pr. si ususfr. pet.* Julianus affirmavit in *L. un.* §. 4. *de remiss.* Ulpianus vero utriusque sententiam recte conciliavit distinctione in *L.* 1. §. 20. *h.* non quidem *suo*, bene tamen *procuratorio* nunciare queat. Conf. Schilt. *Exerc.* 42. §. 9. Proinde ipsi *domino* nunciare nequit. *L.* 2. *h.*

7.

7. Idem dicendum de his, quibus realis servitus competit, *L.* 3. §. *pen. L.* 8. *pr. L.* 9. *h. L.* 6. §. *f. si serv. vindic. L. un. in f. de remiss. L.* 15. *de S. P. U.* sine distinctione, utrum sint *rusticæ*, an *urbanæ*. Dn. Thomas. *de servit. stillicid.* Zoes. *h. n,* 6. Quamvis enim in *L.* 14. *h.* quoad *rusticas* id in dubium vocatum videatur: constat tamen, textum loqui tantum de *verbali*, quæ, ubi nullum in mora periculum erat, locum non habebat. *Judicialis* tamen eo ipso haud exclusa est. *arg. L.* 3. §. 2. *h.*

8. Facienda est, (IV) *respectu operis inchoati*. *L.* 5. §. 2. *h.* vel jam jam inchoandi, *L.* 21. §. 3. *h.* Schilt. *e. l.* §. 5. quod vergit in alterius *præjudicium*; *L.* 1. §. 11. *h.* non respectu operis jam perfecti: sed ibi utendum interdicto *quod vi aut clam. L.* 1. §. 1. *h.*

9. Operatur hæc nunciatio in ædificante obligationem, ut ab ædificando desistat, donec de jure constiterit, *L.* 8. §. 4. *h.* modo (*a*) jus alterius adhuc sit dubium: secus si notorie frivola sit prohibitio; *L.* 5. §. 13. *h.* Bachov. *ad Treutl. V.* 2. *disp.* 18. *th.* 1. *lit. b.* (*b*) publicum inde non lædatur; *L.* 5. §. 11. *h.* (*c*) res moram patiatur. *L.* 5. §. 12. *h. L.* 1. §. 13. *de cloac. L.* 2. §. 2. *de riv.*

10. Si prohibitus contra prohibitionem legitime factam ædificat: nuncianti datur interdictum *demolitorium* contra ædificantem, *L.* 20. §. 1. *h.* ut propriis sumptibus destruat quod post denunciationem est ædificatum. *L.* 20. *h.* Contra heredem vero, & successorem sin-

singularem, ut patientiam destruendi præstet. *L.* 22. *L. f. h.*

11. Tollitur effectus prædictus (1) *morte nunciantis*, *L.* 8. §. 6. *h.* nisi jam aliquid contra ædificatum sit, *L.* 20. §. 6. *h.* (2) *pacto convento*. *L.* 1. §. 10. *h*

12. (3) *Remissione*, cum judex, summaria causæ cognitione præcedente, eam remittit, de qua *ad Tit. de remiss.* (4) *Cautione L.* 20. §. 11. *L.* 21. §. 1. *h.* de destruendo ædificatum, si post apparebit, contra jus ædificatum esse, quæ cautio *extra judicium* in *verbali nunciatione* olim præstabatur. *L.* 5. §. 17. *h.*

13. Quod si alter satisdationem detrectat: judex aditus cognoscet summariter de jure ædificandi, & si ædificationem intra *tres menses* nullo jure niti probabiliter videat; non admittet satisdationem. Sin autem jus ædificandi adhuc sit dubium: post *tres menses* potest injungere satisdationem. *L. un. C. h.*

14. In summa multum *arbitrio judicis* hic committendum, qui ex *temporis qualitate*, & aliis circumstantiis statuet, utrum cautio sit admittenda, nec ne. Struv. *Ex.* 39. *th.* 12. Engelbr. *ad ff. h.* §. 8.

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 1. 6. 12. 13. f. L. si autem, 2. L. nam reip. 4. L. de pupillo, 5. §. 2. 3. 4. 10. 11. 12. 18. L. non solum, 8. §. 1. 6. L. creditori, 9. L. operis, 10. seq. L. si priusquam, 15. L. Prætor ait, 20. pr. 3. 6. L. pen. L. ult.
Ex Codice. L. un.

Tit. II.

De damno infecto, & de suggrundiis, & protectionibus.

1. SI damnum ex *ruinosis ædibus*, & imprimis ex *protectionibus*, & *suggrundiis* (de quibus vid. *L.* 242. *de V. S,*) alterius in vicinas ædes decidentibus erat datum: nulla directo *ad damnum datum resarciendo* competebat actio, præsertim si rudera alter pro derelicto habere vellet. *L. 6. h. L. 7, §. 12. h.* Interim aliquando ex justa causa reddebatur interdictum, vi cujus vicinus compellebatur aut tollere, aut totas ædes pro derelicto habere, *L. 7. in f. L. 8, L. 9. pr. h,*

2. Ex *regulis* itaque *prudentiæ* introducta est *cautio damni infecti*, quæ præstanda propter damnum imminens ex alterius ædibus ruinam minantibus, ad damnum futurum resarciendum. *L. 7. pr. §. 1, h,*

3. In hac cautione requiritur, (I) *ut exigatur coram magistratu*, *L. 4. §. 8. h.* etiam municipali, *L, 1. §. 4. h.* Res enim requirit celeritatem. Postulatio *extrajudicialis* non sufficit. *L. 44. pr. h.* Schilt, *Ex. 47. §.* 33. Contra magistratum autem in mora existentem datur actio in factum, ob damnum ex *mora* ejus datum. *L. 4. §. 7. seqq. h,*

4. (II) *Ut illi cautionem exigant, quorum periculo res est*, *L. 18. pr. h. L. 13. §. 5. 8. h.* ubi judicis arbitrio multum indultum est, *L. 13. §. 3. h.* & aliquando exigitur *juramentum calumniæ. c. L,*

5. (III) *Ut alio remedio destituantur*. Sic itaque usufructuarius non exigit a proprietario, *L.* 18. §. 2. *h.* nec socius in re communi, *L.* 32. *h.* nec inquilini a suis dominis. *L.* 13. §. 6. Conf. *L.* 38. *h.*

6. (IV) *Ut exigatur ab iis, qui jus in re ruinosa habent*, quatenus nimirum a re, in qua jus alteri competit, damnum metuitur. *L.* 30. *h.* *L.* 9. §. 4. 5. *h.* Si plures sunt: singuli cavere debent. *L.* 5. §. 1. *L.* 27. *h.*

7. Interest tamen in *modo* cavendi, utrum possessor sit *dominus* nec ne. Priori casu sola *repromissione* cavendum. Posteriori vero *satisdatione* opus, quia quasi alieno nomine, respectu rei, cavetur. *L.* 7. pr. *L.* 9. §. 4. *seqq. h.*

8. (V) *Ut exigatur ad præstandam indemnitatem respectu damni infecti*. Qui tardius illam exigit, ut interim ædes corruerint, de se queri debet. *L.* 44. *h.* Debet autem, ut ex *cautione* agi queat, damnum contingere *ex vitio operis*. Neque enim cautione continetur, quod casu fortuito contingit, *L.* 43. pr. vel quod vicinus jure suo fecit. *L.* 24. §. *f.* *L.* 26. *h.*

9. Ne tamen in perpetuum quis ita obligetur, receptum est, ut *certum tempus* adiiceretur, *L.* 13. §. 15. *h.* quo præterlapso, judicis est cognoscere, an de novo cautio extendenda sit. *L.* 4. *pr.* *L.* 15. *pr.* §. 1. *h.*

10. Quod si itaque intra illud tempus damnum contingat: cavens actione *ex stipulatu* tenetur ad damnum restituendum, *L.* 18.

§. 6. *h.* ut tamen non immoderata æstimatio sit facienda. *L.* 40. *pr. h.*

11. Qui cavere recusat, hunc prætor cogit per *missionem* ejus *in possessionem*, cui cavendum erat. Et mittendi sunt omnes, si pluribus esset cavendum, pro æqualibus partibus, *L.* 40. §. *f. h.* Alias, quoad ædificia ruinosa, missio fit in universas ædes, secus, ac in agris. *L.* 38. §. 1. *h.*

12. Qui vero missum non admittit, contra hunc vel datur *actio in factum*, ut tantum præstetur alteri, quantum ei præstari oporteret, si de ea cautum fuisset: *L.* 15. §. *f. h.* vel interdicto *unde vi* eum Prætor tuetur. *L.* 18. §. 17. *h.*

13. Si misso ex *primo decreto* cautio non præstatur post intervallum aliquod arbitrio judicis determinandum; *L.* 15. §. 21. *seqq. h.* sequitur missio ex *secundo decreto*, per quod dominus constituitur, *L.* 15. §. 16. *h. L* 7. §. 9. *commun. div. L.* 1. *pr. de fund. dot.*

14. Hinc dominus deiiciendus est de possessione, *L.* 15. §. 23. 33. *h.* & missus consequitur rei vindicationem. *L.* 7. §. 9. *comm. div.* Quod si autem is, in cujus ædes missio ex secundo decreto facta, dominus non fuit: constituitur missus in conditione usucapiendi. *L.* 5. *pr. L.* 15. §. 16. *h.* Gothofr. *ad d. L.* 5.

TEXT.

TEXT. NOTAB.

L. damnum, 2. L. dies cautionis, 4. §. 5. 8. L. prætoris, 5. pr. L. evenit, 6. L. prætor ait, 7. seq. L. hoc amplius, 9. pr. §. 4. L. qui bona fide, 13. §. 3. fin. L. si finita sit, 15. pr. §. 1. 7. 11. 12. 13. 15. 16. 18. 19. 20. 21. 25. 29. 35. f. L. damni infecti, 18. §. 5. L. fluminum, 24. §. f. L. Proculus ait, 26. L. si ædibus, 32. L. ex damni, 40. L. in reficiendo, 41. L. ad Curatoris, 46.

Tit. III.

De aqua, & aquæ pluviæ arcendæ. (actione.)

1. DE AQUA hic cavetur, (*a*) ne sine permissu Principis ducatur per viam publicam: *L.* 18. §. 1. *h.* (*b*) ne facile aquæ ductus concedatur ex flumine navigabili. *L.* 10. §. 2. *h.* (*c*) ut in concedendo usu aquæ non tantum eorum consensus exquiratur, in quorum loco aqua oritur, sed etiam eorum, qui usum ejus aquæ habent: *L.* 8. *L.* 9. *h.* (*d*) ut qui aquæ ductum ab antiquo habent, defendantur in possessione. *L.* 1. *in f. L.* 2. *pr.* §. 5. *L. f. h.*

2. De AQUA PLUVIA specialis actio introducta AQUÆ PLUVIÆ ARCENDÆ dicta, *quæ datur domino fundi contra dominum vicini fundi, qui opus fecit, ex quo alteri ob aquam pluviam damnum metuitur, ad id, ut tollat quod factum est. L.* 1. *pr.* §. 2. *h.*

3. Requiritur vero, (I) *ut opus sit factum*, *L.* 1. *pr.* §. 1. *h.* Non enim datur, si opus aliquod destructum sit, quamvis aqua pluvia propterea in inferiorem fundum fluat. *L.* 1. §. 22. *h.* vel si alias aqua naturaliter noceat. *L.* 1. §. 15. *h.* Si *ex accidente* forma fundi mutatur: agi potest, ut vicinus permittat, rem in pristinum deducere statum. *L.* 2. §. 6. *h.*

4. (II) *In prædio rustico privato*. Si ex ædificiis agro noceat: agendum *negatoria*. *L.* 1. §. 19. *h.*

5. (III) *Privata auctoritate*. In hoc judicium enim non venit, quod publica factum auctoritate. *L.* 2. §. 3. *L.* 23. *h.*

6. (IV) *Ut non sit factum agri colendi gratia*. Hoc enim permissum est, *L.* 1. §. 3. 15. *h.* quatenus sine eo arare aut serere quis non potest. Zoes. *h. n.* 5. Stryk. *de act. for. invest.* *S.* 1. *m.* 10. §. 45.

7. (V) *Nec vicino patiente*. *L.* 19 *h.* Error non nocet, *L.* 20. *h.* etiamsi juris sit. Huc etiam pertinet si opus factum memoriam hominum excedat, *L.* 2. §. 3. *h.* vel jure servitutis aqua influat. *L.* 1. §. 23. *h.*

8. (VI) *Ut ex tali opere aqua pluvia positive alterius agro propter influxum noceat*. Aliud ergo est, (*a*) si aqua ex *fonte*, vel *puteo* derivatur: *L.* 8. §. 5. *si servit. vind.* (*b*) si quis tantum lucro privatur, dum ei aqua pluvia per opus subtrahitur. *L.* 2. §. 5. *L.* 1. §. 11. 12. 21. *h.*

9. Aliquando alteri ex *æquitate* subveniendum est, si, quod per *casum* factum est, re-

restituere actor velit, modo actori prosit, reo vero non noceat. Quod quamvis tantum ad officia humanitatis spectare videatur: tamen ex *lege* necessitatem accepit ob *agriculturæ* favorem, adeoque ultra hunc casum extendi nequit. *L.* 2. §. 5. *in f. h.* Similiter qui in suo quid fecit, ut alteri noceret, itidem agere potest. Hoc deficiente animo, cessat actio. *L.* 1. §. 12. *L.* 2. §. 9. *h.*

10. Est hæc actio personalis, *L.* 6. §. 5. *h.* ex *æquitate* producta: simul tamen *in rem scripta*, *L.* 6. §. 7 *h.* adeoque datur contra omnem possessorem, hac tamen cum differentia, quod ipse dominus *faciens*, suis impensis tollere debeat opus: *L.* 4. §. 2. *h.* tertius vero possessor tantum præstare patientiam, *L.* 6. §. 7. *h.* *L.* 12. *h.* quo casu destruens impensas repetit ab eo, qui opus fecit. *L.* 13. *h.*

11. Quemadmodum vero tantum datur domino, & qui quadantenus talis est: *L.* 3. §. *f.* *L.* 22. *pr.* *h.* ita etiam tantum datur contra dominum, *L.* 4. *pr.* *h.* quatenus fundum adhuc habet. *L.* 16. *h.* Qui in fraudem alienavit, nihilominus tenetur, & quidem intra annum interdicto *quod vi, aut clam*: post annum *de dolo. L.* 14. *pr. h.*

12. Præter destructionem in hanc actionem etiam venit damnum *futurum*, *L.* 14. §. 2. *h.* & sic post litem contestatam, *L.* 6. §. *f.* *h.* æstimandum ex rei veritate. *L.* 6. §. *f. h.* De præterito autem agi potest interdicto *quod vi, aut clam*, *L.* 14. §. 3. *h.* cum formula hujus actionis tantum de *damno avertendo* esset concepta.

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 1. 3. 11. 12. 21. 22. 23. L. in summa, 2. pr. §. 1. 5. 7. 8. L. si tertius, 6. §. 6. 7. 8. L. in diem, 9. L. supra iter, 11. §. 2. L. emtor; 12. seq. L. Antæus, 14. L. Labeo ait, 19. L. si in meo, 21.

Tit. IV. (*C. IV.* 61. 62. *X.* 16. 19.)

De publicanis, & vectigalibus, & commissis.

1. TRes hujus tituli sunt partes. Primo agitur de PUBLICANIS, quales dicuntur omnes, qui a fisco reditus, vel vectigalia provinciarum conducebant. *L.* 1. §. 1. *h. Camer und Amts-Pachter*. Schilt. *Ex.* 42. §. 47. Hi deinde aliis vectigalia quædam *particularia* sublocabant, & itidem dicebantur *publicani*, de quibus forsan accipienda est *L.* 12. *pr. h.*

2. Quod (I) *principales publicanos* concernit, expeditum est, conducere aliquid a fisco posse omnes, exceptis (*a*) tutoribus, & curatoribus ante redditas rationes: *L. un. C. ne tut. vel. cur. vectigal.* (*b*) debitoribus fisci, vel reliquatoribus antequam superiori conductioni satisfecerint. *L.* 9. §. 2. *h.*

3. Regulariter nemo ad conducendum vectigal invitus compellitur, *L.* 9. §. 1. *h. L.* 3. §. 6. *de jure fisci* nisi quod hi, qui maximos fructus hactenus consecuti sunt ex *redemptione vectigalium*, compellantur ea pro prioribus pensionibus suscipere, si postea tanto locari non possunt. *L.* 11. §. 5. *h.*

4.

4. Locabantur autem vectigalia per *publicam licitationem*, & ad minimum ad triennium, *L.* 4. *C. h.* eique addicebantur, qui superior in licitatione erat, modo cautionem offerre posset. *L.* 9. *pr. h.* Sed hodie res ex Principis dependet arbitrio.

5. Quod si vero publicani non solvunt pensiones: expelli possunt, etiam tempore conductionis non completo: vel ad usuras compelli. *L.* 10. §. 1. *h.*

6. Pergo (II) ad *subpublicanos*, quorum audacia, & temeritas varie coercetur, *L.* 12. *pr. h.* & quidem extra ordinem, si illicite per vim quid exactum. *L.* 9. §. 5. *h.* Simul quoque datur actio ex hoc edicto in factum ad pœnam tripli. Si *absque vi:* alterum tantum exsolvendum, *c. L.* 9. ita, ut, si plures sint publicani, singuli pro rata teneantur. *L.* 6. *h.*

7. Ceterum permissum est damnum passo, utrum ex hoc edicto, an vero actionibus ordinariis furti, rapinæ, &c. publicanum convenire velit. *L.* 1. §. 4. *h.*

8. Altera pars agit de VECTIGALIBUS, quæ sunt hoc loco *præstationes fisco solvendæ pro rebus, quæ invehuntur, & evehuntur. L.* 16. §. 7. *h.* Ab his distingui debent (1) illæ præstationes, quæ a peregrinantibus exsolvendæ intuitu pontium, viarum &c. *L.* 21. *pr. de donat. inter vir. & ux. Gutschen-Zoll-Brucken-Zoll-Wege Geld, Fahrich Gelder* &c. (2) a *tributis*, quæ a *subditis* tantum solvuntur. *L.* 7. *h.* Conf. Ziegl. *de jur. Majest. L.* 2. *c.* 7.

N 5 9.

9. Denique (3) ab illa vectigalis specie, quæ moribus germanicis invaluit, & penditur *pro conductu per territorium*, *das Geleite* cujus origo repetenda ex prisca licentia diffidandi, & ita in pluribus locis differunt *der Zoll und das Geleite* ita, ut in eodem loco alius sæpe habere possit *den Zoll*, alius *das Geleite*. Schilt. *Ex*. 42. §. 53.

10. Differentia harum specierum attendi debet in quæstione vulgari: *utrum dominus territorii securitatem præstare transeuntibus a latronibus debeat, & ad damnum resarciendum teneatur, si aliquod perpessi sint a latronibus?* quod affirmandum respectu ejus, qui percipit *das Geleite* vid. R. I. *de Anno* 1599. §. *damit denn die Obrigkeit*, si negligentia domino territorii possit imputari.

11. Idem sine dubio dicendum foret, si damnum patiantur aurigæ propter neglectam reparationem viarum publicarum, & pontium, & tamen solvere debeant *Weg-und Bruckengeld* Sed plerunque actio inanis est. Sic etiam ratione *objecti*, & *subjectorum* quædam differentia occurrit.

12. Jus vectigalia *stricte dicta* indicendi, augendi, & minuendi est majestaticum. *L.* 10. *pr. h.* Huber. *de jure Civit. lib.* 8. *S.* 3. *c.* 1. §. 25. In Imperio Romano-Germanico illud dependet ex Imperatoris, & Electorum *unanimi* concessione. *Cap. Leop. art.* 21. Tributa & illa, quæ pro *reparatione viarum & pontium* solvuntur, quilibet dominus territorii in suo territorio indicere potest.

13.

13. Solvendum vectigal ab omnibus personis, & mercibus, *L. 6. C. de vectig.* nisi doceatur exemptio. Imprimis consuetudo loci spectari debet, *L.* 4. §. 2. *h.* & sic ad LL. Romanas hic ubique recurri nequit.

14. Inter immunes ab illo vectigali, quod *personarum intuitu* solvitur, de jure Romano recensentur sequentes: (1) fiscus, *L.* 9. §. *f. h.* (2) clerici, quanquam non simpliciter, *L.* 7. *C. de SS. Eccl.* (Vid. *jus Paroch. Sect.* 5. *cap.* 3.) (3) studiosi, quod tamen magis interpretatione Doctorum receptum, quam certa lege cautum. Ziegl. *cit. Tr. l.* 2. *c.* 8. §. 8.

15. Pertinent huc porro (4) Legati, *L.* 8. *C. h.* (5) exercitus, *L.* 9. §. *pen. h.* (6) Præsides provinciarum, *L.* 4. §. 1. *h.* quod privilegium ex inepta æquiparatione applicuerunt ad Principes, & Comites, res ad proprium usum advehi curantes. Struv. *Ex.* 39. *th.* 48.

16. Sic etiam, cum potissimum vectigalia (excepta specie, quod *Geleit* vocatur) propter *concessam negotiationem* sunt introducta, quædam *res* merito immunes sunt. Quo pertinent res, quæ ad usum proprium inferuntur, *L.* 5. *C. de vectig. L.* 203. *de V. S.* sicuti etiam huc referunt studiosorum supellectilem, Ziegl. *c. l. c.* 9. §. 3. item quod exercendi ruris gratia vehitur. *L.* 5. *C. de vectigal.* Sed etiam hic ad Legis determinationem semper respiciendum. *L.* 16. §. 7. *h.*

17. Solvitur vectigal vel in *pecunia*, vel ex ipsis *mercibus* volenti publicano. Quantitas variat, nec eadem ubique est. De jure

Rom. erat pars octava pretii. *L.* 8. *C. de vect.* Solvendum in eo loco, ubi Statuæ Mercuriales, *die Zoll stangen*, erectæ sunt, quem locum aurigæ dolose evitare nequeunt. Ziegl. *c. l. c.* 10. §. 5.

18. Postrema pars est de COMMISSIS, seu *pœnis fraudantium vectigal*, quæ consistunt in amissione mercium vectigalibus obnoxiarum:

19. Requiritur tamen, (I) *ut quis eas non professus sit apud publicanum*. *L. f.* §. 1. 3. *h.* Publicani admonitio certe non debet præcedere. *L.* 16. §. 6. *h.* Professione tamen facta, auriga a pœna commissi liberatur, licet vectigal non solvatur *c. L.* §. 12.

20. (II) *Ut professio sit omissa dolose*. Errantes excusantur, duplumque vectigal solvendo liberantur. *L. f.* §. 10. *h.* Ignorantia autem juris non excusat. *c. L.* §. 5.

21. Effectus pœnæ commissi est, quod statim delinquens *ipso jure* desinat esse dominus mercium, & dominium fisco acquiratur, *L.* 14. *h.* vel publicano, uti olim, *L.* 11. *C. h.* & sic persecutio detur adversus omnem possessorem.

22. Vis hæc *commissi* afficit illas res, de quibus dominus solvere vectigal debuit, adeoque factum aurigæ, *tanquam sui procuratoris*, dominus præstare debet, cui regressus conceditur contra illum, Schilt. *Ex.* 42. §. 60. modo solvendo sit: alias merito innocenti domino succurrendum per restitutionem. Sic & heredes eo nomine tenentur: *L.* 14. *h.* non vero ad aliam pœnam, *L. f.* §. *pen. h.*

23. Cessat illa vindicatio lapsu quinquennii, *L.* 2. *C. de vectig.* ut & si res periit sine dolo possessoris. *c. L.* Quin etiam militibus, pupillisque ignoscitur. *L.* 7. §. 1. *h. L.* 3. *C. de vectig.*

TEXT. NOTAB.

L. si publicanus, 4. §. 1. 2. L. si multi, 6. L. fraudati, 8. L. locatio, 9. §. 2. 4. 5. 6. L. vectigalia, 10. L. quantæ audaciæ, 11. §. pen. f. L. commissa, 14. L. interdum, 16. §. 5. 6. 8. 10. 12. 13. f.

Ex Codice, L. neque commissum, 2. L. omnibus. 3. L. penes illum, 4. L. universi, 5. L. ex præstatione, 7. L. a legatis, 8. L. quicquid, 12. *de vectigal.* L. non solent, 3. *vectig. nova instit. non poss.*

Tit. V. (*C. VIII.* 54. *seqq.*)

De donationibus.

1. DONATIO in conceptu generali est *actus liberalis, quo, nullo jure cogente, in alium quid transferimus liberalitatis exercendæ gratia. L.* 29. *h.* Et sic etiam legatum aliaque in se comprehendit. In *specie* vero tale negotium denotat, quo *donum confertur in alterum acceptantem*, de quo hic agitur.

2. Fit vero vel *inter vivos*, vel *mortis causa*. Illa est, *qua irrevocabiliter per pactum* (vel olim *stipulationem*) *sine respectu ad casum mortis, gratis quid in alterum transfertur liberalitatis exercendæ gratia*.

3.

3. Requiritur vero, quoad DONANTEM, (I) *Ut liberam rerum suarum habeat administrationem. L.* 14. *C. h.* Hinc filiusfam. ex peculio profectitio non donat: *L.* 7. *pr. h.* bene tamen ex castrensi, & quasi, ut & ex peculio adventitio irregulari. *L.* 7. § *f. h.* Sic nec tutores ordinarie donant, nisi quatenus dignitas pupillorum illud postulat. *L.* 12. §. 3. *de admin. tut.* Simile de aliis personis judicium fieri potest.

4. (II) *Ut specialis ratio civilis donantibus non obsit*, qualem supra vidimus in conjugibus. *Tit. de donat. int. V. & U.* Huc olim etiam referebantur (1) damnati capitis, quoad donationes post crimen factas. *L.* 15. *h.* Quæ tamen prohibitio cessare videtur post *Auth. bona damnatorum C. de bon. proscript.* Huber. *h.* §. 6.

5. (2) Nec pater filiisfam. recte donat, *L.* 25. *C. de donat. int. V. & U.* nisi morte patris confirmetur, *c. L.* nec (3) debitor obæratus in fraudem creditorum. *L.* 6. 11. *quæ in fraud. credit.*

6. (III) *Ut voluntatem donandi sufficienter declarent. L.* 20. *C. h.* Donatio enim non præsumitur, *L.* 25. *pr. de probat.* quæ præsumtio tamen per fortiores elidi potest. *L.* 34. *de neg. gest. L.* 26. *de probat. L.* 13. §. *f. de donat. int. V. & U.* Brunnem. *ad cit. L.* 26.

7. Quoad DONATARIUM, requiritur, (IV) *Ut acceptet donationem, L.* 55. *de O. & A. L.* 10. *L.* 19. §. 2. *h. L.* 10. *C. h.* cum alias ne quidem præsumatur. Schilt. *Ex.* 43. §. 24. Quod si itaque ante acceptionem moritur:

do-

donatio nullius est momenti, nec heredes quidquam eo nomine prætendere possunt. Imo nec sufficit acceptatio a tertio facta, nisi mandato ad hoc instructus sit. Sand. *l.* 1. *tit.* 1. *def.* 1. In remissione tamen debiti hoc requisitum non attenditur. *L.* 53. *de solut.*

8. Sicuti vero in *donante*, ita etiam in *acceptante* adesse debet & *voluntas*, & *facultas*. Hac destituuntur conjuges, & judices, aliæque personæ in dignitatibus constitutæ. *L.* 6. §. 3. *de offic. proc. & leg. L.* 2. 3. *de condict. ob turp. caus. L.* 3. 4. *ad L. Jul. repet.* Ziegl. *in Dicast. concl.* 20.

9. Quoad RES (V) *Ut alias alienatio earum permissa sit*. Hinc donatio rerum alienarum præter *conditionem usucapiendi* nihil operatur, *L.* 3. *in f. pro donat.* Et sic facile patet, quid de famosa, quamvis ficta, donatione Constantini M. dicendum sit.

10. Nulla vero apparet ratio, cur non etiam omnia bona futura, & præsentia licite donari possint, *L.* 8. *C. de. revoc. donat.* Zoes. *h. n.* 28. Stryk. *de caut. contr. S.* 3. *c.* 9. § 4. quamvis ex rationibus admodum imbecillibus contraria sententia fere communis videatur. Schilt. *Ex.* 42. *th.* 19.

11. Quoad MODUM, (VI) *Ut quatenus excedit* 500. *solidos*, *insinuetur judici*, & quidem cuicunque: Zoes. *h. n.* 41. Stryk. *c. l.* §. 5. alias ejus omissio vitiat excessum. *L.* 34. *L.* 35. *C. h.* Plures tamen donationes, diversis temporibus factæ, & simul sumptæ quantitatem istam excedentes, non necessario in-

insinuandæ. *L.* 34. §. 3. *C. h.* De ipsa quantitate disserit Schilt. *Exerc.* 43. §. 11.

12. Perinde autem esse videtur, sive quis se obliget ad certam quantitatem dandam, sive remittat quantitatem ultrà 500. solidos, nisi forsan repudietur jus acquirendum, ut legatum, vel hereditatem. *L.* 23. *h.* Zoes. *h. n.* 53.

13. Ab hac necessitate eximuntur donationes (*a*) factæ a Principibus in privatos, *L.* 34. *C. h.* quippe quibus lex hæc non præscripta: (*b*) a magistris militum factæ in milites: *L.* 34. *pr. L.* 36. §. 1. *C. h.* (*c*) ad redemptionem captivorum, & restitutionem ædium incendio forsan consumtarum. *L.* 36. *pr.* §. 3. *C. h.*

14. Olim etiam donatio Ecclesiis facta quodam gaudebat privilegio. *L.* 19. *C. de SS. Eccl.* Quod tamen post *L.* 36. *C. de donat.* in effectu cessavit. Neque hic aliqua extensio est admittenda. Link. *de jur. templ. c. ult.* §. 8. Jus Paroch. nostr. *S.* 5. *c.* 1. §. 12.

15. Ad alias vero non pertinet donationes hoc requisitum, quam *inter vivos*, & *proprie dictas*. Hinc ad *remuneratorias*, & factas *ob causam*, ut & *mortis causa* extendi nequit.

16. (VII) Quoad FINEM, *ut fiat liberalitatis exercendæ gratia. L.* 1. *pr. h.* Et hactenus, quatenus ut *facienda* consideratur, fluit ex *virtutis*, & *amoris* præcepto; & eatenus dicitur fieri, *nullo jure cogente*, *L.* 29. *pr. h.* quatenus semel *facta* vinculum *juris* operatur.

17. Hinc paulisper a propria dicta donatione receditur, ubi vel ante aliqua ad donandum obligatio adest, ut in *remuneratoria*: *L.* 25. §. 11. *de petit. hered. L.* 27. *h.* Schilt. *Ex.* 43. §. 2. vel donatarius ad aliquid præstandum se obstringit, qualis est *modalis*, adeoque utraque secundum regulas *simplicis donationis* non semper dijudicari potest.

18. In *remuneratoria* tamen requiritur, *ut donatarius singularia, & quæ præstatione pecuniaria alias exæquari solent, merita in donantem contulerit*. Vulgaria non sufficiunt. *L.* 27. *L.* 34. *in f. h.* Sic itaque merito probanda, & ita utile est, ut in instrumento exprimantur. Stryk. *disp. de bene merit. c.* 2. *n.* 29. *seqq. & de caut. contr. c. l.* §. 3. Franzk. *ad tit. de evict. n.* 506. Hahn. *ad W. h. n.* 4.

19. Donatio vero *sub modo* fere incidit in contractum, *do*, *ut facias*. Hinc cessante donatario datur condictio causa data causa non secuta. *L.* 1. *C. de donat. sub mod.* Huc etiam *certa ratione* pertinet fideicommissum conventionale: *L.* 3. *C. eod.* Zoes. *h. n.* 62. vel si res donetur, ut singulis annis pauperibus aliquid præstetur.

20. (VIII) *Ut jus perfectum in res donatas donatario conferatur*, & ita regulariter *irrevocabiliter* apud donatarium permanet, *L.* 2. 3. 5. *L. f. C. de revoc. donat.* nisi aliter cautum sit. *L.* 2. *C. de donat. quæ sub mod.* Hoc intuitu donatio ad titulos dominii translativos refertur, & facile distinguitur ab aliis negotiis, ubi *gratis* vel usus con-

conceditur, vel aliud quid præstatur, ut in deposito, & mandato, quamvis & hæc negotia dicantur *beneficium*. *L.* 17. §. 3. *commod.*

21. Proinde *donans* ad tradendam rem donatam adstringitur, licet *pacto* promissio inita fuerit. *L.* 35. §. *f. C. de donat.* Quod multo magis moribus procedit, ut tamen ultra id, quod facere potest, excuti non possit ob beneficium *competentiæ*. *L.* 19. §. 1. *de re judic.* Quod si donatio in *remissione* consistit: sufficit nudum pactum de non petendo.

22. Ex *justa* tamen *causa* aliquando revocatio indulgetur (I) quatenus per illam *læsa est liberorum legitima*. *Tit. C. de inoff. donat.* Tunc enim ad exemplum *querelæ inofficiosi testamenti* datur post *mortem donantis* querela *inofficiosæ donationis*, *L.* 87. §. 2. 3. *de leg.* 2. ad revocandam totam donationem, si pater in *fraudem liberorum* omnia bona donavit; vel ad supplementum *legitimæ*, si tantum facta cum intentione liberos lædendi in legitima. *Auth. unde*, *C. de inoff. testam.* Conf. Dn. Thomas. *disp. de legit. vivent. c.* 2. *&* 3.

23. (II) Ob *supervenientiam liberorum*, *L.* 8. *C. de revoc. donat. L.* 5. *C. de inoff. donat.* modo (1) donans tempore donationis nec liberos habuit, nec de iis cogitavit: *arg. L.* 102. *de condit. & dem.* (2) non renunciavit huic revocationi specialiter: (3) liberi legitimi supernascantur: Zoes. *h. n.* 111. *seq.* (4) ut donatio sit de maxima parte bonorum

rum facta, quod arbitrio judicis dijudicandum relinquendum. Tiraquell. *ad cit. L.* 8.

24. (III) *Ob ingratitudinem*, ubi tamen non quælibet causa sufficit, sed *gravis* requiritur, ut atrox injuria verbalis, vel realis, magnæ substantiæ jactura procurata, vitæque periculum. *L. f. C. de revoc. donat.* Hinc causæ *diversi generis* hic non admittuntur. Schilt. *Ex.* 43. §. 20. *seqq.*

25. Est hæc revocatio vindictæ quædam species. Hinc denegatur heredi, *L. f. cit.* si non constat de voluntate defuncti. Quin nec contra heredem conceditur, *L.* 7. *C. de eod.* cum obligatio *ex delicto* nascatur.

TEXT. NOTAB.

L. 1. L. si, cum filiusfamilias, 2. §. 5. L. filiusfam. 7. L. in ædibus, 9. §. f. L. absenti, 10. L. post contractum, 15. L. ex hac scriptura, 16. L. Aristo ait, 18. L. Modestinus, 23. L. Aquilius, 27. L. donari, 29 L. si pater, 34. §. 1. L. f.

Ex Codice. L. emptionum, 1. L. donatio, 5. L. nec ambigi, 6. L. legem, 9. L. nec ignorans, 10. L. si filius, 14. L. æris alieni, 15. L. sive emancipatis, 17. L. vice donatricis, 20. L. donatio, 25. L. si quis, 26 L. data jam pridem, 27. L. quisquis, 28. L. in hac sacratissima, 30. L. sancimus, 34. L. si quis, 35. L. si quis, 36. *de donat.* L. si doceas, 1. L. quoties, *de donat. quæ sub modo*. L. si apud, 2. L. possessionem, 3. L. cum profitearis, 4. L. si donationem, 5. Auth. quod mater, L. si unquam, 8. L. generaliter, ult. *de revoc. donat.*

Tit.

Tit. VI. (C. VIII. 57.)

De mortis causa donationibus, & captionibus.

1. MORTIS CAUSA DONATIO est *actus, quo quis coram quinque testibus accipienti donat ea mente, ut non statim, sed demum post mortem valere incipiat. L.* 1. *pr. de donat.*

2. Requiritur itaque, (I) *ut donatio ipsa in casum mortis differatur* ita, ut aliter quis donaturus non fuisset, nisi suspicione mortis coactus fuisset. §. 1. *vers. & in summa. I. de donat.* Hinc (*a*) non est m. c. donatio, quando moriens simpliciter donat. *L.* 42. *inf. h.* (*b*) Si mentio mortis tantum *traditioni* adiicitur : ipsa autem donatio pura, & ea mente facta est, ut statim valeat. *L.* 42. *cit.* Stryk. *de Caut. contr. Sect.* 3. *c.* 11. §. 10. (*c*) Si jam ante pure donare destinaverat: morti autem vicinus jam donat, licet forsan *obiter* mentionem mortis faciat.

3. Imo (*d*) facile ab hac specie distinguuntur M. C. CAPIONES, quando quid donatur (1) ratione mortis alterius, quam donantis, vel (2) instar *conditionis* heredi, vel legatario donatio injungitur. *L. pen. C. ad L. Falcid. L.* 8. *L.* 18. *L.* 31. *L.* 38. *h.*

4. (II) *Ut accedat acceptatio donatarii, L.* 38. *h.* etiam per procuratorem. Hinc (*a*) absenti & ignoranti fieri nequit, nisi quatenus clausula codicillaris adjecta. (*b*) Otiosa

est

est mentio m. c. donationis in clausula codiciliari testamentis adjecta, nisi *acceptatio* accesserit.

5. Patet inde quoque, (c) quod non sit mera ultima voluntas, quæ alias *solitarie*, & μονομερῶς fit, sed participet plurima a *pactis*. Adeoque filiusfamil. ita donare potest de peculio castrensi, & quasi libere: *L.* 15. *h.* de adventitio vero, consentiente patre: *L.* 25. §. 1. *h.* imo de extraordinario, *jure proprio*.

6. (III) *Ut quinque testes adhibeantur*, *L. f. C. h.* nisi forsan in tali statu quis donet, ubi in testamentis minor numerus sufficit. Et hactenus *ultimis voluntatibus* accedit.

7. Hinc (a) morte confirmanda, *L.* 32. *h.* Et sic revocabilis est usque ad extremum vitæ halitum, *L.* 4. *de adim. vel transf. leg.* Quod si pactum de *non revocando* accessit: transit in donationem inter vivos, *L.* 27. h.

8. Revocatur autem (1) *voluntate contraria* declarata *verbis*, vel *factis*, si scilicet *absolute* facta, non intuitu certi morbi, vel periculi, *L.* 30. *h.* (2) ipso jure absque ulla declaratione, si intuitu certi morbi facta, & donans reconvalescit, §. 1. *I. de donat. L.* 29. *L.* 35. §. 4. *h.* etiamsi res donata jam tradita sit. *c. L.* 29. Traditio enim sequitur naturam tituli. *L.* 15. *in f. de manumiss.*

9. (b) Nulla est, si donatarius ante donantem moritur, *L.* 29. *in f. h.* nisi simul heredibus ejus fuerit prospectum, Stryk. *de cautel. contr. c. l.* §. 11.

10. (c) Donatio hæc Falcidiæ subjacet, *L.* 5. *L.* 12. *C. ad L. Falc. L.* 2. *C. h.* Schilt. *Ex.* 43. §. 33. Vid *supr. Lib.* 35. *Tit.* 2. (d) Jus accrescendi agnoscit. *L. un.* §. 14. *C. de caduc. toll.* (e) Non subjacet insinuationis necessitati.

11. Differt tamen a *legatis* præter differentias, §. 4. & 5. notatas, (1) quod legatum annuum sit multiplex, *L.* 4. *de ann. leg.* donatio autem m. c., in annos singulos *stipulatione* facta, sit una, *L.* 35. §. 7. *h. L.* 16. *in f. de V. O.* (2) quod in hac tempus mortis tantum inspiciatur, an quis capere possit, *L.* 22. *h*, secus, ac in legatis. §. 4. *I. de hered. qu.* & *diff.* Sed, cum hodie non amplius *stipulatione*, verum coram quinque testibus ad exemplum legatorum perficiatur: hæ duæ differentiæ cessant. (3) Legatum præstatur ab *herede*; donatio vero m. c. a *defuncto* præstari potest, (4) Quæ donata sunt non revocantur propterea, quod temere quis testamentum impugnavit, *L.* 5. §. 17. *de his, quæ ut indign.* &c.

TEXT. NOTAB.

L. 1. L. Julianus, 2. L. qui pretio, 8. L. omnibus, 9. L. m. c. donatio, 16. L. m. c. capimus, 18. pr. L. in m. c. donationibus, 22. L. si filiofamil. 23. L. tam is, 25. L. ubi ita donatur, 27. L. si m. c. 29. L. m. c. capitur, 31. L. non videtur, 32. L. Senatus, 35. §. 7. L. inter m. c. 38. L. Seja, 42.

Ex Codice. L. si donatione, 1. L. intestata, 2. L. ult.

Lib.

Lib. XL. Tit. I. (C. VII. 15.)

De manumissionibus.

1. MAnumissio est *de potestate herili liberatio*. Cavendum tamen (*a*) ne fiat in fraudem creditorum: (*b*) ne minor 20. annis manumittat; *L.* 1. *h.* (*c*) ne manumittatur qui pacto, vel testamento manumitti prohibitus, *L.* 9. *h.*

2. In dubio quoque pro libertate pronunciandum, adeoque si dissonantes pares judicum sententiæ existant: prævalet quæ pro libertate pronunciavit. *L.* 24. *pr. h.*

TEXT. NOTAB.

L. causam, 20. §. f. L. Cajus Sejus, 23. L. Lege Junia, 24.

Tit. II. (C. VII. 1.)

De manumissis vindicta.

1. OPtimus modus manumittendi fiebat per *vindictam*, quæ manumissio erat actus legitimus, *L.* 77. *de R. J.* & sic expediri per alium non poterat. *L.* 2. 3. *C. h.* Vindicta autem erat *virgula, quam lictor capiti servi imponebat*. Hinc phrasis; *vindictam* im-

imponere, *L.* 12. §. 2. *de liber. caus.* Barnab. Brisson. *de Verb. signif. voc. vindicta*.

2. Commendant ut plurimum *L.* 9. *pr. h.* ut notabilem, ex qua vulgatam regulam deducunt, quod *vita, & fama pari passu ambulent*. Gothofr. *ad c. L.* Sed merito hoc argumentum ineptum reprobat Huber. *h.*

Tit. III. (*C. VII.* 9.)

De manumissionibus, quae servis ad universitatem pertinentibus imponuntur.

UNiversitatibus, & corporibus, quibus coeundi jus est, idem jus tribuitur, quod privatis. Et hinc servos quoque manumittere possunt, *L.* 1. *h.*

Tit. IV. (*C. VII.* 2.)

De manumissis testamento.

TEstamento datur libertas vel *directa*, vel *fideicommissaria*. Illa si datur: liberti in effectu patronum non habent. Hinc *Orcini* dicti. Et potest tam expresse, quam tacite servo libertas dari, §. 1. *I. de his, qui testam. tut. L.* 26. *h.* ceditque dies ejus ab adita hereditate. Nihil autem obest, si vel maxime in syllaba erratum sit, *L* 54. *pr. h.*

TEXT.

TEXT. NOTAB.

L. si peculium, 10. pr. L. libertas, 17. §. 2. L. qui duos, 18, §. 1. L. Stichus, 21. L. uxorem, 29. L. Mevia, 44. L. quod vulgo dicitur, 45. L. 54. pr.
Ex Codice. L. libertas, 3. L. si jure, 11.

Tit. V. (*C. VII.* 4.)

De fideicommissariis libertatibus.

1. Fideicommissaria libertas non ipso jure contingit, sed interveniente facto heredis, adeoque talis libertus heredem manumittentem habet patronum. *L.* 16. *h.* Imo etiam directa libertatis datio, si ut talis subsistere non possit, flectenda in fideicommissariam. *L.* 24. §. 10. *h.*

2. Cogitur autem heres, vel legatarius ad manumissionem, postquam agnovit legatum, etiamsi minus sit in legato, quam in pretio servi. *L.* 24. §. 12. *h.*

3. Quod si libertatis datio in voluntatem heredis collata: eatenus non valet, quatenus tota in voluntate heredis posita est: non quatenus arbitrium illi, quasi bono viro, datum. *L.* 46. §. 3. *h.*

4. Ceterum Lege Fusia Caninia ex optimis rationibus, & regulis prudentiæ civilis restricta erat potestas testamento libertates relinquendi. Vid. *Fragm. Caii, lib.* 1.

tit. 2. Quam tamen post Justinianus laxavit forsan minus prudenter. *Tit. C. de L. Fus. Can. toll.*

TEXT. NOTAB.

L. ergo quamdiu, 4. §. 3. 8. L. cum fidei heredis, 9. L. apud Julianum, 20. L. fideicommissaria, 23. §. 2. L. generaliter, 24. §. 8. in f. 10. 12. L. cum vero, 26. §. 1. 8. L. si eum servum, 28. §. 5. 6. L. invitus, 34. L. in testamento, 38. L. Thais, 41. §. 4. in f. L. fideicommissa, 46. §. 3. L. si quis, 53. pr.

Tit. VI.

De ademtione libertatis,

QUemadmodum alia legata & fideicommissa, ita & libertates testamento datæ adimi possunt.

Tit. VII.

De statuliberis.

STATU LIBERI sunt, qui destinatam in tempus, vel conditionem habent libertatem, *L.* 1. *h.* & hactenus magis servi sunt, *L.* 9. *pr. L.* 29. *pr. h.* & sic partus ex statulibera natus fit servus. *L.* 16. *h.* Debet autem tale tempus libertati adiici, quod facile existere potest, quemadmodum quoque de conditione dicitur in *L.* 4. §. 1. *h.*

TEXT.

TEXT. NOTAB.

L. statuliberos, 3. §. 1. L. cum heres, 4. § 1. L. 5. pr. L. si statulibera, 7. §. 7. L 13. §. f. L. si peculium, 20. §. 5. 6. L. Labeo, 21. pr.

Tit. VIII. (*C. VII.* 13.)

Qui sine manumissione ad libertatem perveniunt.

SIne manumissione ad libertatem perveniunt (1) qui ob gravem infirmitatem pro derelicto habiti sunt a dominis: *L.* 2. *h.* (2) qui necem domini detexerunt: *L.* 5. *h.* (3) qui ita veniunt, ut certo tempore manumittantur. *L.* 3. *h. L.* 9. *h.*

Tit. IX. (*C. VII.* 11.)

Qui, & a quibus manumissi liberi non fiunt, & ad Legem Æliam Sentiam.

MAnumissio non sortitur effectum, (1) si in fraudem creditorum facta, modo dolus manumittentis concurrat, & ipsa defraudatio, §. 3. *I. h. L.* 27. *h.* etiamsi miles in testamento militari manumiserit. *L.* 8. *in f. h.* (2) Si minor 20. annis absque justa causa manumiserit, §. 4. *I. h.* licet alii dederit, ut ille manumitteret. *L.* 7. §. 1. *h.* (3) Si domina sit suspecta de adulte-

rio. *L.* 12. §. 1. *h.* (4) Si dominus coactus sit, ut ad clamorem populi servum manumitteret, *L.* 17. *pr. h.*

TEXT. NOTAB.

L. prospexit, 12. §. 1. L. si privatus, 17. pr.

Tit. X. (*C. VI.* 8.)

De jure aureorum annulorum.

AUreus annulus imprimis ingenuitatis signum fuit, adeoque ingenuitatem consequebantur libertini, quibus Princeps *jus annulos aureos gestandi* dabat, salvo tamen jure patronatus. *L. pen. L. f. h.*

Tit. XI. (*C. VI.* 8.)

De natalibus restituendis.

PLenius consulit libertis *natalium restitutio*, quæ est beneficium Principis, quo restitutos facit ab initio quasi ingenue natos, omni cessante jure patronatus. Unde & Patroni consensus necessarius est. *L.* 2. *h.*

Tit. XII. (*C. VII.* 16.)

De liberali causa.

1. LIBERALES CAUSÆ sunt actiones de libertate, & servitute; de ingenuitate, & li-

libertinitate. Cum vero is, qui in possessione servitutis erat, non poterat litigare de sua libertate, aliis jus agendi concessum est, *L.* 2. *seqq. h.* cum alias olim alius pro alio ægre admitteretur. *pr. I. de iis per quos ager. poss.* Quis vero hic probare debeat, de eo vid. *L.* 7. §. 5. *h.* Potest tamen & is ultro onus probandi subire, qui probare non debebat. *L* 39. *pr. h.*

2. Quod si absens sit is, qui in servitutem petit, electio danda est reo, utrum malit cognitionem circumduci: an, audita causa, sententiam proferri, ubi judex, causa cognita, pronunciare debet, servum non videri: non vero, esse eum ingenuum, *L.* 27. §. 1. *h.*

TEXT. NOTAB.

L. liberis, 7. §. 5. L. cognitio, 8. §. 1. L. si pariter, 9. §. f. L. si usumfructum, 23. in f. L, ordinata, 24. pr. §. 1. 2. L. si cui, 25. §. 1. L. Divi Fratres, 27. §, 1. L. cui necessitas, 39. pr. §. 1.

Tit. XIII. (*C. VII.* 18.)

Quibus ad libertatem proclamare non licet.

HUc pertinent, qui majores 20. annis sunt, & se ad pretium participandum dolose venundari passi sunt. Minori ignoscitur *L.* 1. *h.*

Tit. XIV. (C. VII. 14.)

Si ingenuus esse dicatur.

1. SI quis ex jure patronatus exigit ab aliquo operas, vel obsequia, vel alia patronatus jura, & reus ad ingenuitatem provocat: præjudicialis hæc quæstio prius est excutienda. *L. f. h.*

2. Si vero nulla jura exiguntur, sed saltem diffamatio de exigendis doceri possit: provocare potest diffamans, ut contradictionem faciat, si defensionibus suis confidat, alioquin perpetuum ipsi silentium imponitur, *L. diffamari*, 5. *C. de ingen. manumiss.*

TEXT. NOTAB.

Ex Codice. L. diffamari, 5. *de ing. manum.* ex qua hodie generalis provocatio ad agendum conceditur, quoties diffamatio doceri potest.

Tit. XV. (C. VII. 22.)

Ne de statu defunctorum post quinquennium quæratur.

DE statu defunctorum post quinquennium quærere non licet adeo, ut nec de vivi statu quærendum amplius sit, si quæstio hujus præjudicium ei facit, qui ante quinquennium decessit. *L.* 1. *pr.* §. 2. *h. L.* 2. *pr. h.*

Tit. XVI. (*C. VII.* 20.)

De collusione detegenda.

1. COlludunt domini cum servis, quando patiuntur servos suos in libertatem proclamare, liberosque judicari, cum tamen noverint optime, eos esse servos. Detecta hac collusione is, qui per collusionem ingenuus judicatus est, fit servus, vel libertus ejus, qui collusionem detexit. *L.* 1. *h.* Et potest detegi hæc collusio intra quinquennium continuum. *L.* 2. *pr.* §. 1. *h.*

2. Si usum practicum horum titulorum spectas, is fere nullus est, ut adeoque tantum historiæ cognitioni inserviant, quod etiam de titulis quibusdam in *lib.* 38. *&* 39. occurrentibus dicendum erit, cum talis servitus, qualis apud Romanos fuit, sit incognita foris nostris.

3. Ut plurimum tamen faciunt Dd. hic extensionem ad *homines proprios* eorumque *operas* aliaque. Vid. Gail. 2. *Obs.* 62. Carpz. *lib.* 1. *tit.* 6. *resp.* 50. Sed magis est argumentum *a pari*, quod Dd. inde deducunt, ubi insignis disparitas in plerisque occurrit, non operari *usum practicum*.

4. Horum itaque hominum jura aliunde petenda, scilicet ex propriis cujusque loci statutis & consuetudinibus. Qui inverso modo incedunt, ingens detrimentum, & injuriam *juri patrio* inferunt. Vid Schilt. *Ex.* 41. §. 37. *seqq.*

Lib. XLI. Tit. I.

De acquirendo rerum dominio.

1. DOMINIUM, etsi alias *latissime* jus quodlibet nobis competens, & quod *nostrum* quasi dici potest, denotet: *L. 9. ad L. Rhod. de jactu*: tamen *stricte*, & primario denotat jus, quod alicui competit in *res corporales*, respectu cujus *propriæ* dicuntur.

2. Hoc sensu DOMINIUM est *jus in re, quo res corporalis ita nobis propria est, seu ad nos spectat, ut alios possimus excludere ab usu ejus rei, deque illa disponere, quatenus lege, pacto, vel testamento jus disponendi non reperitur restrictum.*

3. Opponitur *communioni* simpliciter tali, seu *primævæ*, ubi nemo potest excludi ab usu rei communis. Et, cum omnes res ab initio fuerunt communes, cupido *appropriandi* sibi bona, & alios excludendi, i. e. *avaritia*, dominia rerum introduxit. Et ita secundum hæc explicanda *L. 5. de J. & J.*

4. Vulgo dividitur, in *plenum*, & *minus plenum*. Ibi *proprietas est indivisim penes unum*. Hic *proprietas est divisa inæqualiter inter plures* ita, ut cui particula dominii, quamvis *dependens*, cum *omni utilitate* obveniat, dicatur habere dominium *utile*, quod proinde satis differt ab *usufructu*: qui vero reliquam partem proprietatis cum *directione* quadam

dam detinet, dominium *directum* habere intelligatur.

5. Porro aliud est *revocabile*, aliud *irrevocabile*. Illo revocato, exspirant omnia jura interim rei imposita: *L.* 31. *de pign.* non vero si hoc *per accidens* forsan retractatur. Dominium *revocabile* adimit facultatem, *alienandi*: non irrevocabile.

6. Imprimis in dominio requiritur LEGITIMA ACQUISITIO, quæ duo postulat: (I) *titulum* justum, seu causam a legibus probatam acquisitionem justificantem: (II) *modum*, seu medium, mediante quo immediate dominium acquiritur, & transfertur. Hoc demum fiunt res *nostræ*: illo sæpius tantum *debitæ*. *L.* 20. *C. de pact.*

7. *Modi* sunt vel *naturales*, vel *civiles*. Illi sunt tres, *Occupatio*, *accessio*, & *traditio*. Tituli sunt varii, prout lex facultatem ex hac, vel illa causa acquirendi indulsit.

8. OCCUPATIO est *corporalis rei, quatenus nullius est, apprehensio, cum animo sibi illam appropriandi*.

9. Deprehenditur illa imprimis in triplici differentia. (I) Est *ferarum bestiarum*, *L.* 3. *h.* quæ cedunt *plene* capienti, *L.* 55. *h.* ut itaque *sola vulneratio* non sufficiat. *L.* 5. §. 1. *h.* Huc tamen minime spectant feræ vivariis inclusæ, quæ in dominio esse intelliguntur. Ziegl. *de jur. Majest. l.* 2. c. 14. §. 16.

10. Cum itaque in hac specie duo occurrant, (*a*) *occupatio*, & (*b*) *jus venandi*, quod de jure R. singulis erat concessum:

apparet, hodie eos feras bestias acquirere non posse, qui *jure venandi* destituuntur. Deficit enim titulus. An autem illicite venantes propterea fures dicendi sint, alia quæstio est.

11. Jus venandi in *propriis fundis* per se non est regale; nec argumentum ex 2. *F.* 56. concludit. Præterea deficit *lex universalis* in Germania, quæ Nobilibus jus venandi in fundis suis adimat, quod potius ex *antiqua libertate* recte sibi vindicant. Restrictum quidem est in nonnullis territoriis. Sed inde argumentum ad alia territoria duci nequit. Imo ubi venatio *major* regalibus adscripta est, *minor* tamen nobilibus adhuc salva est.

12. Ubi *venatio* ad regalia relata est, ibi nobilibus *jure feudi* conceditur, & quidem vel *major*, vel *minor*. In dubio hæc censetur concessa. Operatur *bannum ferinum*, seu jus cingendi sylvam, vel prohibendi, ne quis illam ingrediatur venandi causa. Myler. ab Ehrenb. *de Princ. & Stat. Imp. c.* 73. §. 3.

13. Feræ legitime captæ tandiu nostræ sunt, donec custodia nostra coercentur. Mansuefactæ autem quandiu animum redeundi, & revolandi non deposuere. Mansuetæ autem semper manent nostræ, licet casu turbatæ aufugerint. *L.* 44. *pr. h.*

14. (II) *Bellica*. Præsupponitur tamen *justum bellum*, quod, quoad effectus externos, determinatur fere unice ex *jure belli-*

ge-

gerandi. Hoc posito, singuli non aliter acquirunt, quam ex concessione ejus, cujus auspiciis bellum geritur. Hinc quoque diversa est ratio prædonum maritimorum, & qui publica auctoritate prædas agunt, vulgo *die Caapers*. Sed de hac specie pluribus infra *Tit. de captiv. & postl. rev.*

15. (III) *Rerum inanimatarum*, quæ in mari, ejusque littore, vel alibi inveniuntur, quatenus (*a*) nullius sunt, nec (*b*) earum acquisitio lege est interdicta. Hinc etiam olim metallifodinæ in privato erant dominio, *L.* 7. §. 13. *solut. matrim.* secus ac hodie. Ziegler *de jure. Majest. l.* 2. *c.* 19. Stryk. *de jure subterraneo*.

16. Unde huc quoque recte referuntur *res pro derelicto habitæ*, §. 46. *I. h.* modo animus derelinquendi adsit. Aliud itaque est in iis, quæ casu fortuito amittuntur, quæ sub pœna furti *extraordinaria* restituenda sunt. §. *f. in f. I. h.* Idem dicendum de rebus naufragii metu ejectis. *L.* 1. *C. de naufrag. L.* 8. *ad L. Rhod. de jact. L.* 43. §. 8. *seq. de furt.* Engelbr. *ad ff. h.* §. 50.

17. Accessio est *modus acquirendi rem, quæ rei nostræ principali qualibet ratione accedit*. Estque vel *naturalis*, vel *artificialis*.

18. Ad *naturalem* spectat (1) *Fœtura*. Quicquid enim ex re nostra nascitur, hoc nostrum est, *L.* 6. *h.* & sic etiam examen apum ita nobis acquiritur.

19. (2) *Alluvio*, qua paulatim agro nostro *arcifinio* aliquid adiicitur. *L.* 16. *h.* Secus (*a*) si vi fluminis pars aliqua abrepta,

& agro nostro adjecta, quatenus *coalitio* deficit. §. 21. *I. h. L.* 5. §. 3. *de R. V.* (*b*) Si vi fluminis tractus terræ abreptus, & alterius agro impositus est. Ceterum, si vel maxime *formam peninsulæ* constituat: indistincte tamen ejus est, cujus agro cohæret.

20. (3) *Insula nata* in flumine, *L.* 30. §. 3. *h.* acquiritur illis, qui prope ripam prædia *arcifinia* possident (Conf. *L.* 1. §. 6. *de flumin.*) (In mari occupanti cedit), modo (*a*) alveo cohæreat, *L. pen.* §. 2. *h.* & (*b*) non ex cursu novo fluminis *facta* sit. *L.* 5. §. 3. *h.* Jus insularum hodie recte adscribitur fisco, cum pars *fluminis* sit ad fiscum pertinentis. Mev. 7. *D.* 301. Ziegl. *de jure Maj. l.* 2. *c.* 15. §. 18. 19. Hert. *de superiorit. territ.* §. 47. Unde, ut plurimum, Nobiles investiuntur cum jure insularum.

21. (4) *Alveus a flumine derelictus* vicinis possessoribus olim cedebat, *L.* 7. §. 3. *L.* 29. *L.* 30. *h.* adeo, ut idem juris esset, si novus alveus rursus a flumine derelinqueretur, *L.* 38. *h.* quamvis olim id non ita *stricte* obtinuisse, fateatur JCtus in *L.* 7. §. 5. *h.* Sed hodie alveus, ut *pars fluminis*, ad fiscum pertinet.

22. Præsupponitur tamen, quod *species fundi* (forma agri externa) *mutata fuerit*. Hinc inundatio non tollit dominium: §. 24. *I. h.* bene tamen possessionem. *L.* 3. §. 17. *de acquir. vel amitt. poss. L.* 23. *quemadm. ususfr. amitt.*

23. Ad *industrialem* refertur (I) *specificatio*, si ex aliena materia species nova est fa-

facta. *Species* autem *nova* tunc facta intelligitur, ubi corpus novum ex materia est productum, quod diversam *formam*, & *denominationem* a materia habet. *L.* 7. §. 7. *L.* 26. §. *f. h.*

24. Ordinarie specificanti, qui *suo nomine* fecit, *L.* 26. *L.* 27. §. 1. *h.* acquiritur species, nisi reduci possit ad pristinam rudem materiam, *L.* 12. *in f. h.* Illo casu, si quidem in b. f. nec locupletior ex materia factus est, non tenetur: si locupletior factus est, tenetur actione *in factum*. *L.* 23. §. 5. *L.* 52. *de R. V.* Si in mala fide est, tenetur vel *condictione furtiva*, vel ad exhibendum actione. *L.* 12. §. 3. *ad exhib.*

25. (II) *Accessio* in specie dicta, *quæ quid rei nostræ ornandæ, vel augendæ, vel reficiendæ gratia accedit*, ut nulla nova species inde fiat. *L.* 26. §. 1. *h. L.* 19. §. 13. *de aur. arg. mund. leg.* Acquiritur ita accessorium domino rei principalis. In his tamen, & similibus speciebus separatio conceditur, quatenus commode fieri potest. *L.* 6. *L.* 7. §. 1. 2. *ad exhib.* Quidam etiam usi sunt distinctione *subtili* magis, quam *utili*: utrum per *ferruminationem*, an *applumbaturam* aliquid accesserit. *L.* 23. §. 5. *de R. V.*

26. (III) *Confusio* materiarum liquidarum, ubi inducitur communio. §. 27. *I. h.* (IV) *Commixtio* est *aridarum*, ubi, quatenus separatio fieri potest, admittenda: *L.* 23. §. 5. *de R. V.* alias vel *communio* inducitur, vel interdum etiam *dominium* acquiritur, *L.* 78. *de solut.*

27. (V) *Inædificatio*, ubi inædificatum cedit solo, ut tamen domino materiæ consulatur actione de *tigno juncto*, quæ contra furem vel m. f. possessorem in duplum datur. *L. 6. ad exhib. L. 1. §. 2. L. 2. de tigno junct.* Sed de hac actione infra ad *Tit. de tign. junct.*

28. (VI) *Satio*, & *implantatio*, quæ eodem fundamento nituntur, nisi quod in hac *coalitio* requiratur, *L. 26. §. 2. h. L. 9. §. 2. de damn. inf.* cum hic separatio commode fieri possit.

29. (VII) *Scriptura*, & *pictura*. Ibi scriptura chartæ cedit, si talis sit, quæ aliis etiam usui esse possit. Vid. *L. 3. §. 14. ad exhib.* Hæc vero ob præstantiam artis tabulam ad se trahit, *L. 9. §. 2. h. L. 23. §. 3. de R. V.*

30. Denique (VIII) *Perceptio fructuum* ex re aliena, cujus verum fundamentum quærendum in *bona fide*. Qua ratione autem acquirantur, supra expositum *Tit. de R. V.* Donell. *l. 4. c. 24. seqq.*

31. Ab utroque modo, & occupatione, & accessione quid participat *inventio thesauri*. *L. 31. §. 1. h.* Nam inventori cedit dimidia jure *occupationis*, altera dimidia domino jure *accessionis*, modo (*a*) tertius casu fortuito eum invenit, (*b*) dominus illegitimis mediis abstinuit. Alias cedit fisco. Hinc, si tertius totum retinet, furtum committit.

32. Non aliter autem dici potest thesaurus, *quam si ejus memoria non extat, ita, ut*

jam

jam non videatur dominum habere, quia ignoratur, *L.* 31. §. 1. *h.* & perinde est, ubi absconditus deprehendatur.

33. Denique superest TRADITIO, quæ est *actus, quo res ab aliquo, qui jus illam transferendi habet, in alterum acceptantem legitime, & scienter transfertur.*

34. Requiritur proinde, (I) *ut tradens habeat potestatem transferendi rem in alterum.* Proinde debet esse *dominus, L.* 20. *pr. h.* & præterea habere liberum disponendi arbitrium. Habet vero tradens illam potestatem vel *jure proprio*, ut rerum dominus: vel *delegato*, & ita *alieno*, ut creditores, tutores, procuratores. *L.* 46. *h.* Donell. *l.* 4. *c.* 15. *lit. b.* seqq.

35. (II) *Habeat animum transferendi. L.* 55. de *O.* & *A.* Quod sufficit, licet forsan in *titulis* error adsit, *L.* 36. *h.* modo sciverit, rem esse suam, quam tradit: alioquin enim non videtur tradens consensisse in alienationem. *L.* 35. *h.* Zoes. *h. n.* 9.

36. Cognoscitur animus ex *titulis*, quorum alii sunt *dominii translativi*: alii *non translativi*. Illi sunt, quibus intenditur translatio dominii, (& huc pertinet *L.* 31. *pr. h.*) quos peculiariter illustrat Hertius *de convent. domin. translat.* Traditio itaque sequitur naturam tituli: v. c. si titulus sit quidem dominii translativus, sed tamen *revocabilis*: etiam dominium revocari potest, ut si ex. m. c. donatione a donante quid traditur.

37. (III) *Accedat acceptatio alterius*. Invito regulariter non acquiritur, nisi gravis causa concurrat, ut in dominis, quibus invitis aliquando servi acquirebant. *L.* 32. *h. L.* 62. *in f. de V. O.* Conf. Dn. Thomas. *ad Huber. Præl. ad inst. h.* §. 36. Donell. *l.* 4. *c.* 18.

38. (IV) *Fiat legitimo modo*. Proprie traduntur res *corporales*, cum illæ tantum actum corporalem, qualis est traditio, recipiant. Et quidem mobiles traduntur de manu in manum, immobilem inductione in fundum. *L.* 3. §. 1. *de acquir. vel amitt. poss.* Ad incorporales per *analogiam* quandam traditio applicatur, *L.* 43. §. 1. *h.* ita, ut loco ejus sit usus eorum cum patientia alterius conjunctus, *L. ult. de servit. L.* 1. §. *f. de S. P. R.* quamvis, si fundo jura cohæreant, fundo tradito, illa tradita censeantur.

39. Ceterum præter hos *ordinarios* modos datur etiam traditio *ficta*, & *symbolica*. Illa fingitur intervenisse, fitque vel *longa manu*, si res mobilis propius demonstratur, vel immobilis e longinquo animo tradendi. *L.* 79. *de solut. L.* 18. §. 2. *L.* 51. *de acquir. vel amitt. poss.*

40. Vel *brevi manu*, cum tradita res ex titulo dominii non translativo postea possidetur ab eodem sine nova traditione ex titulo dominii translativo, vel contra. *L.* 9. §. 5. *h. L.* 43. §. 1. *de jur. dot.* Et huc pertinet *constitutum possessorium*, & donatio omnium bonorum, reservato usufructu.

41.

41. *Symbolica* est, quæ per *signa* expeditur. Sic traditio clavium horrei frumentum transfert in alterum. *L.* 74. *de contrah. emt. V.* Stryk. *de Caut. contr. S.* 2. *c.* 8. §. 22. Trabes videntur traditæ per signationem. *L.* 14. *in f. de peric. rei vend.* Traditione instrumentorum fundus censetur traditus. *L.* 1. *C. de donat.* Pertinent huc quoque *Scotatio*, *C.* 2. *X. de consuet.* Strauch. *in amæn. J. Can. Eccl.* 3. *c.* 4. Dn. Lynk. *ad Decret. cit. tit.* §. 4. & *effestucatio*, quorum signorum sæpe fit mentio in antiquis diplomatibus.

42. (V) Præterea nonnulli exigunt *vacuam rei possessionem*, Vinn. *in Comment. ad* §. 40. *I. h.* quod eatenus admitti potest, quatenus *ignoranti* res aliter *plene* tradi nequeat. Quin enim *scienti*, & *volenti* res a possessione tertii non vacua tradi queat, non habet dubium. Conf. Huber. *ad I. h.* §. 37. Corn. Van-Eck. *h.* §. 50. Donell. *lib.* 4. *c.* 19.

43. Ceterum & sine traditione aliquando *ipso jure* transit dominium, veluti (1) in legatis, *L.* 64. *de furt. L.* 80. *de leg.* 2. (2) in judiciis divisoriis. §. *ult. I. de offic. jud.* (3) in commissis, *L.* 14. *de publ.* (4) in communione omnium bonorum, *L.* 1. *in f. L.* 2. *pro soc.* (5) in fideicommissis universalibus. *L.* 63. *pr. ad SCt. Trebell.*

44. Hisce concurrentibus, dominium acquiritur. Conditio tamen interveniens, etiam *tacita*, aliquando suspendit hunc effectum, uti est in emptione venditione, ubi, merce tradita, non statim transit dominium,

nisi soluto pretio, vel alio modo satisfacto, aut fide habita. §. 41. *I. h.* Neque tamen hæc censetur habita ex sola traditione. Zoes. *h. n.* 93. Stryk. *c. l.* §. 24.

45. Ceterum illud non ita olim indistincte acquiri poterat per liberam personam, *L.* 53. *L.* 59. *h.* §. 5. *I. per quas person. nob. acquir.* si modus acquirendi *solemnis*, seu *civilis* adhibebatur, qualis erat *cessio*, & *mancipatio*. Ulpianus *in Fragm. Tit.* 19. §. 8. In *naturali* etiam per alium acquiri poterat, quomodo possessio, & per hanc etiam dominium acquirebatur. *L.* 20. §. *f. L.* 13. *pr. h.* modo tertius alterius nomine acquisiverit. Aliud si accepit, ut sibi acquireret. *L.* 1. §. 19. *de acquir. poss. L.* 37. §. 6. *h.*

TEXT. NOTAB.

L. 1. **L.** 10. **L.** locus, 12. §. 1. **L.** si procurator, 13. **L.** quod in littore, 14. **L.** in agris limitatis, 16. **L.** traditio, 20. pr. §. 2. **L.** sed si meis, 26. pr. **L.** ergo, 30. **L.** nunquam nuda, 31. **L.** hereditas, 34. **L.** cum in corpus, 36. **L.** per servos, 37. §. 6. **L.** servus, 43. §. 1. **L.** bonæ fidei emptor, 48. pr. §. 1. **L.** quamvis, 50. **L.** ea, quæ civiliter, 53. **L.** in laqueum, 55. **L.** res ex mandatu, 59. **L.** quædam, 62. **L.** si epistolam, 65. pr.

Tit.

Tit. II. (*C. VII.* 32.)

De acquirenda, vel amittenda possessione.

1. POSSESSIO generatim denotat *quodcunque exercitium rei, vel juris*. Primario consideratur vel ratione *simplicis exercitii*: vel ratione *effectuum juris* peculiarium.

2. Priori consideratione *factum possessionis*, seu *actum* naturalem denotat, quatenus quis detinet rem, *L.* 1. *pr. h.* licet non habeat animum sibi possidendi, *L.* 17. §. 1. *de poss. L.* 24. *L.* 25. *h.* & eo respectu aliquando hæc possessio *naturalis* dicitur, quatenus in nudo *facto naturali* consistit. *L.* 7. §. 11. *comm. div. L.* 38. §. 7. *de V. O* Sed hæc non adeo effectus juris producit.

3. Posteriori consideratione *juris* dicitur esse, quod huic peculiares effectus juris tribuantur, & ibi præterea requiritur *animus rem sibi habendi*. *L.* 9. *L.* 20. *L.* 41. *h.* Quæ hoc intuitu *civilis* dicitur. Qui enim *nomine alieno* possidet, sibi possessionem adscribere nequit.

4. Sed & *civilis* varie dicitur. Vel enim prædicatur de eo, qui *solo animo possidet*, *L.* 1. §. 24. *de vi & vi arm. L.* 1. §. 3. 13. *ff. L.* 10. *C. h.* & ita opponitur illi possessioni, quæ *naturali facto* conjuncta est. Vel prædicatur de eo, *qui opinione domini rei insistit*, *L.* 22. §. 1. *de noxal. act. L.* 27. *de usur.* & hoc intuitu dicuntur *naturaliter* pos-

possidere qui absque tali animo rei insistunt, *L.* 11. *pr. h.* licet forsan rem *sibi*, & non *alieno nomine* possidendi animum habeant. *L.* 39. *h.* Conf. Hahn. *ad W. h. n.* 3.

5. Hisce prælibatis, non absurdum est plures eandem rem in solidum possidere posse, diverso scil. modo, non uno, eodemque. *L.* 3. §. 5. *h. L.* 3. *pr. uti possid. L.* 15. §. 4. *de prec.*

6. Varia quoque est possessio ex *objecti* natura. Proprie possidentur res *corporales*: analogice vero, seu quasi, res incorporales. Imo plane olim incorporalibus effectus possessionis denegabantur. *L.* 4. §. 27. *de usurp.* Unde nec usucapio in iis procedebat. *L. c.* §. 29. Post tamen iidem effectus possessionis illis tributi sunt.

7. Posteriores considerationes possessionis in eo conveniunt, quod ad eam spectent, quæ *juris* dicitur. Et hoc intuitu POSSESSIO est *jus insistendi rei, exercitiumque ejus habendi cum animo sibi, & suo nomine possidendi.*

8. Differt itaque satis evidenter ab aliis juribus in re competentibus. Potest enim quis jura habere absque possessione. *L.* 12. §. 1. *h.* Possessio magis in exercitio actuum objecto convenientium consistit. Adeoque, si exercitium illud penitus impeditur, amittitur possessio, sed non proprietas. *L.* 3. §. 17. *h.* Imo alios effectus operatur proprietas, alios possessio, & sic non recte ad species *juris in re* refertur, nisi *bonæ fidei* sit.

9.

9. Ulterius consideratur vel ut ACQUIRENDA, quo intuitu duo requiruntur: (I) *apprehensio* vel vera, vel ficta, *L.* 1. §. *pen.* *L.* 18. §. 2. *h.* & sufficit partem apprehendisse, modo eo animo fiat, ut quis totum apprehenderet, *L.* 3. §. 1. *h.* Eo itaque intuitu *certa res* esse debet, quæ possidetur. *L.* 3. §. 2. *h.* In incorporalibus *exercitium jurium* est loco apprehensionis. Et ita ex hisce actibus quoque probatur possessio, quatenus objecto sunt conformes.

10. (II) *Animus* illam rem possidendi. *L.* 3. §. 1. *h.* Hinc (*a*) possessionem acquirere nequeunt, qui talem animum habere non possunt, quamvis alii eorum nomine eam apprehendere possint. *L.* 1. §. 3. *L.* 32. §. 2. *h.*

11. (*b*) Nec solus animus sufficit, si apprehensio nulla antecesserit, veluti si quis sciat latere thesaurum in fundo: non protinus illum possidet, nisi eum apprehendat. *L.* 3. §. 3. *h.*

12. (*c*) Solus animus non mutat causam possidendi: *L.* 1. §. 19. *h.* bene tamen, si *factum* aliquod *contradictorium* cum alterius *acquiescentia* conjunctum intervenit, *c. L.* §. 20. *L.* 3. §. 18. *L.* 19 §. 1. *h.* & tunc quoque ex *nova* illa *causa* usucapio procedere potest, quæ ex priori possessione non procedebat.

13. (*d*) Licet jura aliquando ex speciali ratione *ipso jure* in aliquem transire possint: non tamen transit possessio: sed etiam

illa

illa ab heredibus apprehendenda. *L.* 23. *pr. h.*

14. Vel consideratur ut ACQUISITA, & sic *retinetur* etiam *solo animo*, licet alter rem detineat alterius nomine, vel nemo in possessione sit. *L.* 44. *pr.* *L.* 45. *L.* 46. *in f. h.* Imo retinetur, licet is, qui eam acquisivit, furere inceperit. *L.* 25. §. 1. *h.*

15. Ceterum tunc solus animus sufficit, si possessor corpore ad possessionem reverti possit. Nam qui vel ab alio invasore forsan, vel casu fortuito excluditur ab *exercitio* rei suæ; ei inanis est intentio possidendi, quæ non potest traduci in actum. *L.* 25. §. 2. *L.* 3. §. 13. 17. *L.* 6. §. 1. *L.* 13. *pr. h.* Res mobilis tamen adhuc possidetur, quatenus sub custodia nostra est. *L.* 3. §. 13. *h.*

16. Effectus *acquisitæ possessionis* est, quod præsumptionem pro possessore inducat. Hinc (*a*) liberat ab onere probandi. *L.* 2. *C. de prob.* (vid. Dn. Hert. *de quasi possid. prob.*) (*b*) possessor fructus interim percipit: (*c*) non tenetur edere titulum suæ possessionis. Vid. tamen Stryk. *de necess. edend. titul. suæ poss.*

17. (*d*) In pari causa possessor est potior, *L.* 10. *de pignor.* *L.* 8. *de cond. ob turp. caus.* adeo, ut, si duobus ex una causa res sit promissa, possessor potior sit. (*e*) Ad retinendam possessionem etiam privata resistentia concessa est, *L.* 3. §. 9. *L.* 17. *de vi & vi arm.* quæ etiam eousque extenditur: ut deiicientem in continenti deiicere liceat. *cit. tx.* (*f*) Retentio conceditur possidenti.

18.

18. Imo, si (g) qualitas *bonæ fidei* possessionem comitatur: plurimos adhuc habet speciales effectus (vid. supra *de public. act.*) veluti quod usucapere possit, &c.

19. Defendi quoque potest contra *turbatores* legitimis interdictis. Est vero *turbatio possessionis*, quando quis non quiete possidet, licet omni exercitio non sit privatus. Fierique potest, vel *verbis*, vel *factis*. *L.* 6. §. 1. *h.* Struv. *Ex.* 42. §. 28. *seqq.*

20. Vel denique consideratur, ut AMISSA. Sed itidem hic duo requiruntur, *animus*, & *factum*. *L.* 8. *h.* Tandiu itaque retinetur possessio, quandiu ignoratur, alium occupasse possessionem, *L.* 46. *h.* & ita error amissionem non operatur, *L.* 34 *pr.* *h.*

21. Aliquando dicitur *solo animo* amitti possessio, quando quis mutat animum, scil. non *sibi*, sed *alterius nomine* possidendi, licet corpore maneat in possessione, *L.* 3. §. 6. *L.* 44. § 2. *h.* ut in *constituto possessorio* contingit,

22. E contrario *solo corpore* dicitur amissa possessio, quando quis vel invitus derelinquere tenetur possessionem. *L.* 7. *L.* 17. *L.* 30. §. 2. *L.* 15. *L.* 47. *h.* Tunc enim animus poesessionem amittendi quidem adest: sed, cum vel invitus recedere debeat a possessione: a potiori utrobique fit denominatio.

TEXT.

TEXT. NOTAB.

L. 1. §. 3. 20. 21. L. possideri, 3. §. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 14. 18. 19. L. clam possidere, 6. §. 1. L. quemadmodum, 8. L. juste possidet, 11. L. naturaliter, 12. §. 1 L. quod meo nomine, 18. §. 1. L. cum heredes, 23. L. si is, qui animo, 27. L. si me, 34. L. interesse, 39. L. qui jure, 41. L. peregre, 44. L. f.

Ex Codice. L. minus instructus est, 2. L. donatarum, 3. L. licet possessio, 4. L. cum nemo, 5. L. improba, 7. L. nec ex vera, 9. L. nemo ambigit, 10. L. vitia, 11. L. ult.

Tit. III. (*C. VII.* 30. 31. 33. *seqq.*)

De usurpationibus, & usucapionibus.

1. USUCAPIO est *modus acquirendi civilis, quo per continuam, & qualificatam possessionem, justo accedente tempore, dominium, vel aliud jus acquiritur*: vel est *adjectio dominii per continuationem possessionis temporis lege definiti*. *L.* 9. *h.*

2. Introducta est boni publici gratia, *L.* 1. *h.* ut dominia rerum tandem sint certa, & lites tollantur, quamvis, quoad *exercitium*, possit *per accidens* fieri iniquissimorum hominum præsidium. Conf. Dn. Coccei. *de. præscript. extraord.* §. 9. *seqq.*

3. Olim varie differebat a *præscriptione*. Zoes. *h. n.* 2. Donell. *l.* 5. *c.* 4. Sed jure novo præscriptio *longissimi temporis*, quæ *qualitatem quandam possessionis rei alienæ* habet, cum

cum usucapione est confusa. *L. un. C. de usuc. transf.* In eo tamen remansit differentia, (*a*) quod præscriptio prædicetur de rebus incorporalibus: (*b*) quod præscriptio sit actionis exclusio, adeoque actionibus in genere opponi possit tanquam *exceptio* (vid. *Tit. de divers. tempor. præscript.*), ut tamen nullum dominium in ipsas res operetur extra casum, quem jam adduxi. *L. 2. C. de præscript. long. temp.*

4. Usucapio stricte dicta tantum prædicatur *de rebus corporalibus*, & alias dici solet *præscriptio longi temporis*, quatenus non tantum operatur *dominium*, sed etiam *exceptionem* ei opponendam, qui post *usucapionem*, rem suam vindicare intendit. Hujus requisita generatim consistunt in *qualificata possessione*.

5. Speciatim vero requiritur, (I) *ut usucapiens possit animum, & facultatem possidendi habere, & alias acquirere*, & sufficit animum possidendi ab initio adfuisse. *L. 4. §. 4. h.* Qui itaque ignoranter possidet, non usucapit. *L. 47. h.* Porro etiam qui incapax possessionis alicujus rei est nulla usucapione juvatur. *C. 7. X. de præscript. in 6.*

6. (II) *Ut res acquirenda sit habilis ad usucapionem*, h. e. (*a*) ut sit in commercio, *L. 9. L. 45. pr.* (*b*) vitio reali carens, (*c*) a lege alias usucapi non prohibita. *L. 24. pr. h.*

7. Sic itaque *res vitiosa* non usucapitur, qualis est *furtiva*, & *violenter possessa*. Sola occupatio vacuæ possessionis non sufficit

ficit, nec violentia adhibita, absque reali possessione. *L.* 4. §. 22. 23. 24. *h.* Purgatur tamen vitium, (*a*) *si rediit ad ipsum dominum*, *L.* 4. §. 6. *h.* & quidem (*b*) *scientem*. *L.* 4. §. 8. *h.*

8. Lex vero impedit usucapionem (1) in rebus fisci, & patrimonialibus Principis, *L. f. C. de fund. patrim. princ. L.* 18. *L.* 24. *h.* (2) in rebus civitatum, & piorum corporum, *L.* 23. *C. de SS. Eccl. N.* 9. (3) in rebus pupillorum, *L.* 48. *de acq. rer. dom. L.* 3. *C. quib. non obst. long. temp. praes.* (4) minorum, *L.* 3. *cit.* Struv. *Ex.* 43. §. 10. (5) in rebus testamento, & lege alienari prohibitis. *L.* 2. *C. de Usuc. pro empt.*

9. (III) *In usucapiente adsit bona fides*, h. e. justa opinio, qua quis credit, se esse dominum rei, *L.* 109. *de V. S. L.* 6. *C. de praescr. long. temp.* quae praesumitur adesse in dubio. Zoes. *h. n.* 58. *Justa* autem opinio oritur (*a*) ex errore facti: non juris: *L.* 31. *pr. L.* 32. §. 1. *L.* 2. §. 15. *pro emptor.* (*b*) *ex opinione constanti*. Dubitatio *ab initio* magis malae fidei accedit: non vero superveniens. Zoes. *h. n.* 59.

10. Et quidem de jure civili sufficiebat bona fides ab initio. *L.* 48. *h.* Sed de Jure Canon. praeterea requiritur (IV) *ut bona fides per totum usucapiendi tempus adsit*. *C. f. X. de praescript.* Dispositio juris Canonici vulgo in praxi, ut *aequior* proferri solet.

11. (V) *Justus titulus*, qui cognoscitur ex duobus: (1) ut sit ad transferendum domi-

minium habilis: (2) verus. Erroneus non sufficit, *L.* 27. *h.* nisi error sit exscusabilis. *L.* 48. *h. L. f.* §. 1. *pro suo*: *L.* 2. §. 16. *pro empt.* In *præscriptione* tamen *jurium* nullus doceri debet, *L.* 10. *si servit. vind.* si *immemoriale* tempus ei suffragatur, quod jure Digestorum requirebatur, ut *Lib. VIII. Tit. I.* §. 8. ostendi. Acc edente *titulo*, X. vel XX. annis acquiruntur.

12. Sic itaque res ex *titulo ad dominium transferendum inhabili* possessa nullo tempore præscribitur. *L.* 1. *C. commun. de usuc.* Neque potest possessor ad effectum usucapionis inducendum mutare causam possidendi, nisi novum factum, quod *causam possidendi* mutare possit, intervenerit. *L.* 33. §. 1. *h. L.* 2. *C. de præscript.* 30. & 40. *annor. L.* 2. §. 1. *pro hered.* & *possess.*

13 (VI) *Possesssio legitima*, *L.* 25. *h.* h. e. (*a*) *continua* per tempus lege definitum. *L.* 2. *C. de præscr. long. temp.* Continuatur vero vel in una persona, vel in diversis. Hoc casu vel in successore *universali*, *L.* 20. *h.* adeo, ut etiam tempus jacentis hereditatis computetur: *L.* 31. §. 5. *L.* 44. §. 3. *h.* vel in *singulari*, ut antecessoris posssessio illi proficua sit. *L.* 14. 17. *h. L.* 11. *C. de præscr. long. temp.*

14. Subest tamen hæc differentia, quod mala fides defuncti imputetur *universali*, non singulari, si *ex sua persona* velit usucapionem deducere. *L.* 2. §. 16. 17. *pro empt.* Heres enim ex sua persona usucapionem inducere nequit, cum destituatur titulo novo. *L.* 4. *C. de præscr. long. temp.*

15. Suspenditur continuatio, quando *dormit*, & *quiescit præscriptio*, ut ad aliquod temporis spatium non currat. Quo pertinet, si ob justissimum impedimentum quis agere non potuit, *L.* 1. *in f. C. de annal. except. L.* 7. §. 4. *C. de præscr.* 30. *ann.* R. I. *de anno* 1654. §. 127. *L. f. C. in quib. caus. restit. in integ. non est necess.* Stryk. *de act. for. investig. S.* 3. *m.* 1. *ax.* 2.

16. (*b*) *Quieta*, seu non interrupta. Talis interruptio possessionis dicitur USURPATIO. *L.* 2. *L.* 5. *h.* Fitque (1) *facto naturali*, dejectione de possessione, *L.* 5. *h.* & operatur, ut prima possessio non prosit ei, licet post recuperet possessionem. *L.* 7. §. 4. *pro empt.*

17. (2) *Civiliter* quando jus possidendi in dubium vocatur possessori. *L.* 1. *C. de præscr. long. temp.* Et sufficit hodie sola citatio, *L.* 2. *C. de annal. except.* secus, ac olim, modo actor obtineat. *L.* 2. *pro donat.* Donell. *l.* 5. *c.* 21. *in f.* Quod si vero actor litem derelinquat: actori perpetuatur *actio personalis* ad 40. annos. *L. f. C. de præscript.* 30. *ann.*

18. *Extrajudicialis* interpellatio non tantæ est efficaciæ, uti quidem *judicialis*, ne in cujuslibet nequissimi hominis potestate sit possessionem alicujus, ejusque effectum intervertere. Quatenus tamen quodammodo ex justis circumstantiis alterum in mala fide constituere, ejusque possessionem turbare potest: eatenus admittitur *L.* 17. *C. de R. V. L.* 20. §. 11. *L.* 25. §. 7. *de petit.*

he-

hered. L. 2. C. *de servit.* Sic itaque contra debitorem satis efficax est.

19. Fluit ex hoc requisito, actus *mere facultatis*, & *libertatis* esse impræscriptibiles, partim quia nemo, respectu eorum, possessionem allegare potest, nisi *factum* aliquod *contradictorium* cum alterius *patientia* conjunctum accesserit: partim etiam quia nullo tempore sunt inclusi. *L.* 3. *C. in quib. caus. cess. long. temp.*

20. (VII) *Tempus lege definitum*, quod in mobilibus est triennium, in immobilibus autem, decennium inter præsentes, vicennium inter absentes. *pr. I. h. L. un. C. de Usuc. transform. L.* 12. *C. de præscr. long. temp.* Et sufficit diem ultimum attigisse, quod in favorem *bonæ fidei* introductum est. *L.* 6. *ʒ. h.* Si quis pro parte absens, pro parte vero præsens fuit: adiiciuntur ei ultra decennium tot anni, quot ex decennio absens fuit. *N.* 119. *c.* 8. *Auth. quod si quis*, *C. de long. temp. præscr.* Hoppe. *in comment. ad I. h. pr. in f.*

21. Longissimi temporis præscriptio effectum *usucapionis* iis in casibus accepit, in quibus adest *possessio* rei alienæ quodammodo *qualificata*. Locum itaque habet (I) *ob defectum tituli*, veluti in hered. ex persona sua usucapere volente, *L.* 8. *C. de pr. ...* 30. *vel* 40. *ann. L.* 11. *de divers. temp. præscr.*

22. (II) *Ob defectum b. f.* ceteris requisitis salvis. Ita m. f. possessor titulatus præscribit per 30. annos, quamvis de jure Canon.

non. & moribus aliud dicendum videatur. Heredi tamen m. f. defuncti hoc casu imputari nequit.

23. (III) *Ob defectum habilitatis objecti*, v. e. res vitiosæ præscribuntur 30. annis. *L.* 7. *C. h. N.* 119. *c.* 7. ut & res minorum. *L.* 3. *C. de præscr.* 30. *ann. L. f. C. in quib. caus. in integr. restit.*

24. Sed quædam res longius adhuc tempus requirunt. Sic 40. annis præscribuntur res ecclesiasticæ. *Auth. quas actiones*, *C. de SS. Eccl. N.* 131. *c.* 6. Quo & referunt civitatum bona, cum ordinarie non usucapiantur, *L.* 9. *h.* quamvis lege nulla hæc præscriptio sit determinata.

25. Item res *fiscales*, h. e. fisco jam acquisitæ, ut & patrimoniales. *L. f. C. de fund. patrim. L.* 3. *C. de bonis vacant.* Non acquisitæ autem fisco præscribuntur *diutina possessione*. *L.* 18. *h.* h. e. quadriennio indistincte, *L.* 1. §. 2. *de jur. fisc. L.* 10. §. 1. *de divers. temp. præscr. L.* 1. *C. de quadr. præscr.* Stryk. *de Sucess. ab int. diss.* 5. *c.* 1. §. 57.

26. Datur præterea *præscriptio longissimi temporis* exceptionem tantum producens detinenti res alienas utilem, ubi præter lapsum temporis nulla adest *qualificata possessio*. *L.* 2. *C. h. L. f. C. de annal. except.*

27. Ubi vero debitor *de suo* quid debet, neque cohæret ulla *alienæ rei possessio*: ibi etiam de jure civili præscriptione longissimi temporis jus actoris excluditur. *L.* 3. 4. *C. h.* Sed de jure canon. ob generalem dispositionem *C. f. X. h.* dubitant. Sed contra-

trarium ostendi *in jur Eccl. Protest. lib.* 2. *tit.* 26. §. 56. *seq.* Conf. Dn. Coccei. *de finib. b. f. in præscipt. de jure Can. Sect.* 2. *&* 3.

28. Pertinet huc quoque *immemorialis* præscriptio, cujus *initii* non extat memoria, adeoque frustra de mala fide hic quæritur, quia ubi de hac constat, adest *initii* memoria. Operatur hæc præsumptionem urgentissimam, olim jus legitimo titulo esse acquisitum, adeoque ejus ratio habetur in *regalibus* contra *Principem* præscribendis, quatenus per *privilegium* in privatum transferri possunt, v. c. immunitatibus a publicis oneribus, *L.* 4. 6. *C. de præscr.* 30. *&* 40. *ann.* domanialibus, &c.

TEXT. NOTAB.

L. 1. 2. 3. L. sequitur, 4. §. 6. 8. 22. 24. 25. L. naturaliter, 5. L. in usucapionibus, 6. L. id tempus, 14. L. si per errorem, 17. L. si hominem, 19. L. possessio, 20. L. ubi lex, 24. L. sine possessione, 25. L. Celsus, 27. L. nunquam, 31. L. non solum, 33. §. 1. L. cœptam, 40. L. justo errore, 44. §. 5.

Ex Codice. L. 1. *commun. de usuc.* L. un. *de usuc. transf.* L. cum post moram, 1. Auth. malæ fidei possessore. L. diutina, 4. L. si fraude, 6. L. cum in longi temporis, 12. *de præscr. long. temp.* L. unus individuum, 3. *in quib. caus. cessat. long. temp. præscr.* L. cum per absentiam, 2. L. non est incognitum, 3. L. si possessio, 4. *quib. non obiic. long. temp. præscr.* L. notum est, 1. L. omnes, 2. L. bene a Zenone, 3. *de quadrien. præscript.* L. male, 2. L. sicut, 3. L. omnes, 4. L. competit, 6. L. cum notissimi, 7. L. si quis emptionis, 8. *de præscr.* 30. *&* 40. *ann.* L. ut perfectius, 2. *de annal. except.*

Pro soluto.

1. TItuli ad usucapionem necessarii sunt varii. (1) *Pro soluto*, qui titulus in editione vulgata, & Haloandrina separata Rubrica exponitur: in aliis adiicitur titulo *de Usurpat.* post *L.* 46. *seqq.*

2. Usucapit pro *soluto*, qui rem debiti causa recipit, & non tantum quod debetur, sed quodlibet pro debito solutum ita usucapit, *c. L.* 46. licet non debeatur. *L.* 48. *h.*

Tit. IV. (C. VI. 26.)

Pro emptore.

1. QUI titulo *pro emptore* usucapere vult, debet (*a*) in *bona fide* esse etiam tempore *traditionis*, non tantum tempore *contractus*: *L.* 48. *de usurp. & usuc.* (*b*) emptio esse *pura*, alias usucapio inde non procedit: *L.* 2. §. 3. *seqq. h.* & denique (*c*) *vera*. *L.* 11. *h.*

2. Usucapit quoque pro emptore, qui *litis æstimationem* præstitit, eique causa possessionis mutata censetur. *L.* 1. *L.* 2. §. *f. L.* 3. *h.* Ceterum qui emit a luxurioso ita, ut sciat, pecuniam venditorem prodigaliter perditurum esse, non est in *bona fide*, & ita non usucapit. *L.* 8. *h.*

TEXT.

TEXT. NOTAB.

L. 1. L. pro emptore, 2. §. 2. 4. 15. 16. L. litis, 3. L. qui fundum, 7. §. 3. L. si quis, 8. L. quod vulgo, 11.
Ex Codice. L. mancipia, 1. L. si contra, 2. L. sciens, 7. L. ex causa, 8. L. eum. 9.

Tit. V. (C. VII. 29.)

Pro herede, vel possessore.

1. Titulus *pro herede* vel prædicatur de *vero herede* intuitu rerum in hereditate inventarum, quas heres verus putavit esse hereditarias, cum tamen non essent: & hoc intuitu non facit *novum titulum*, sed innuit continuationem ejus tituli, quem defunctus habuit, *L.* 1. *C. h. L.* 11. *de div. temp. præscr.* Brunneman. *ad L.* 1. *C. h.* Dn. Thomas. ad Huber. *h. in. f.* quamvis inter veteres JCtos dissensus ea de re fuerit, uti refert JCtus in *L.* 3. *h.* Si *justus error* intervenerit: hic non obest titulo huic. *L.* 33. §. 1. *de usurpat.*

2. Vel prædicatur de eo, qui b. f. putat, se esse heredem, cum tamen non sit: *L.* 11. *de hered. petit.* & sic *totius hereditatis*, seu universitatis intuitu contra verum heredem præscribenti conducit præscriptio 30. annorum. Cum enim titulus universalis sit; *universitatem* etiam pro objecto habet.

3. *Pro possessore* titulus vel prædicatur de *prædone*, qui nullum titulum habet, *cit.*

L, 11.

L. 11. qualis hic intelligi nequit: vel de *bonorum possessore* qui eodem modo usucapit, ut heres civilis.

TEXT. NOTAB.

L. 1. L. constat, f.
Ex Cod. L. cum pro herede, 1. L. nihil, 2. L. ult.

Tit. VI. (C. VII. 27.)

Pro donato.

1. PRO *donato* usucapit, cui donationis causa a non domino res est tradita, *L.* 1. *pr. h.* modo donatio in casibus specialibus non sit jure reprobata: *L.* 1. §. 1. *L.* 3. *h.* alioquin enim titulus est nullus. Donatio autem rei alienæ est quidem invalida quoad effectum *dominii* transferendi: sed non quoad *vim usucapiendi*. *L.* 9. §. *ult. de donat.*

2. Idem effectus adscribi non potest donationi m. c, *L.* 13. *pr. de donat. m. c.* quia traditio sequitur naturam tituli: titulus autem est revocabilis semper, & sic vim usucapiendi habere nequit contra donantem, quo minus rem donatam revocare queat.

Tit.

Tit. VII.

Pro derelicto.

1. PRO *derelicto* usucapit, quando non dominus rem, quam putavit esse suam, derelinquit, alterque sciens, illam esse pro derelicto habitam, bona fide occupat. *L.* 4. *h.*

2. Ei vero non prodest hic titulus, qui putavit, rem esse pro derelicto habitam, quæ tamen non est, *L.* 6. *h.* quia deficit titulus verus, v. c. qui merces ex navi jactas invenit. *L.* 7. *h.*

Tit. VIII.

Pro legato.

1. LEgata res aliena a legatario usucapitur titulo *pro legato*, modo sit cum eo *testamenti factio*. *L.* 7. *h.* Si legata non sit: licet putaverit possessor, sibi esse legatam, non usucapit. *L.* 2. 3. *h.*

2. Sed etiam hic *justa causa* patit excusationem, veluti si res propria a testatore legata postea in codicillis adempta, quam ademptionem ignoravit legatarius, *L.* 4. *L.* 5. *L.* 9. *h.*

Tit.

Tit. IX. (C. VII. 28.)

Pro dote.

PRO *dote* usucapit qui rem alienam in dotem accepit, *L.* 1. *pr. h.* modo *matrimonium verum* subsit. *L.* 1. §. 4. *h.* Si ante nuptias dos tradita sit: statim usucapio procedit *pro suo*, *L.* 1. §. 2. *h.* nisi de alia mente constet; vel dos æstimata data sit, *L.* 2. *h.* ob rationem expressam in *L.* 10. §. 4. *de jur. dot.*

Tit. X.

Pro suo.

TItulus *pro suo* vel concurrit cum aliis titulis hactenus explicitis: *L.* 1. *pr. h.* vel *specialis* est, & iis applicatur casibus, ubi causæ acquirendi non ita speciale nomen habent: vel de aliis titulis dubitatur: *L.* 2. *h.* *L.* 1. §. 2. *pro dot.* vel probabilis error adest: *L.* 2. *junct.* *L.* 4. *pr. h.* Conf. Dn. Thomas. *ad Huber. h. t.* Titulum *pro stipulatu* in *L.* 3. *h.* vel ideo non admiserunt JCti, quoniam non est specialis *titulus*, sed *generalis modus* omnes conventiones confirmandi, & *causam debendi specialem* supponit, absque qua effectum habere nequit.

FINIS SECUNDÆ PARTIS.

Digitized by Google

005685308

Digitized by Google

